cc*fcJs)*0(^Csm\■ . ^ L'

a *- ^ s^&otesnc/*sc^v c^L <£omu-*u_

IVAN KUŠAN

koko i duhovi

NOVINSKO IZDAVAČKO PREDUZEĆE

STOŽER

BEOGRAD, 1958

KLASIČNA I SAVRiEMENA DE'LA OMLADINSKE KNJIŽEVNOSTI

Osnivač biblioteke
MILAN Č. JOVANOVIĆ, PROFESOR

Urednik
ALEKSANDAR V. STEFANOVIĆ

Ilustrirao i opremio
PISAC

Pege vor
BORO PAVLOVIĆ

Tehnički urednik
DRAG IŠA MILANOVIĆ

STOŽER
BEOGRAD

i

KNJIGA . KOLO TREĆE

*

*

TKO SE SVE POJAVLJUJE U OVOJ KNJIZI:

KOKO (zapravo Ratko) MILIČ, 12 godina, ide u 11. razred gimnazije. Šiljasta je nosa, čupave kose i češe se za uhom. Bio je jedan od glavnih junaka romana „Uzbuna na Zelenom Vrhu", a ovdje je, vjerojatno, glavni.

MARICA, njegova sestrica, duge, crne kose, koju veže crvenim vrpcama, 9 godina, IV. razred osnovne škole.

ZLATKO BRNČIČ, 13 godina, III. razred gimnazije. Visok i jako mršav dječak, načitan i vrlo maštovit, jedan od onih za koje se obično kaže da su „previše pametni za svoje godine".

MIK1 HORVATIĆ, 12 godina, II. razred gimnazije. Školski drug i susjed Koke Miliča. Crnokosi, objesni dječak, koji više voli loptu i papirnate avione, nego školu. Govori vrlo ružno, pa smo zbog njegovih šatrovačkih izraza morali dodati ovoj knjizi maleni rječnik, da bi čitaoci mogli razumjeti njegov govor.

BOŽO TUCIČ, 11 godina. Iako mlađi, već je u II. razredu gimnazije. Slabašan dječarac, s naočalima. Uvijek spreman da pomogne. Poznat je onima, koji su čitali „Uzbunu na Zelenom Vrhu".

EM1CA, TOMO i CRNI, stari Kokini drugovi, koji se ovdje pojavljuju da ih ne zaboravimo.

RUŽA, zagonetna starica, koja stanuje u istoj kući s Mitićevima. Čini se da mnogo zna o događajima u ovoj knjizi.

MAJER, sumnjivi krojač.

ISAK, dugobradi pilar sa Zelenog Vrha, stari znanac i stari saveznik.

BUGARIN, vrtlar riđih brkova i...
JOS JEDNO VRLO VAŽNO LICE, ali o njemu istom podkraj romana.

RODITELJI: ima ih mnogo, ali se najviše spominju Kokin, Mikijev i Zlatkov otac, te Kokina majka.

OSTALI: ima tu šofera, profesora i popravljača vodovoda, milicionera i detektiva. Svi oni pomažu, da roman bude sto uzbudljiviji.

CAR, crni pas; samo zato što je četveronožac dolazi na kraju popisa, premda ima u knjizi značajnu ulogu.

PSI, GOLUB PISMONOŠA, GLISTE i t. d.

1 GLAVA

SEDAM KAPI KRVI

— Ne moraš mi vjerovati, ali je sve zaista tako bilo. Nisam ništa izmislio ni dodao, — dovršio je Koko svoju priču, pozorno se zagledavši u svog novog prijatelja.

Prošlo je već podosta vremena otkako se obitelj Milićevih bila preselila sa Zelenog Vrha u grad. Oni su to već odavno željeli, ali je u gradu bilo malo stanova i teško je bilo uloviti čak i neku praznu sobicu. Ipak, imali su sreću, pa se talko Koko našao u sasvim novom kraju. Bio je isprva usamljen, te je stoga bio presretan, da se može razgovarati s novim znancem, Zlatkom Brnčićem, koji je stanovao nekoliko kuća niže, također u Heinzelovoj ulici.

— Hm, malo je nevjerojatno, — reče Zlatko, visok, koščat dječak, kratke, grgurave kose i snažnih vilica — ali kad kažeš da ima i knjiga o tome, onda ti vjerujem. Kad ćeš mi je pozajmiti?

— Kad god hoćeš. Sutra. Samo... — tu se Koko počeše iza lijevog uha — samo... znaš ... nije baš sve onako, kao što sam ti ja pričao ...

— Kako to?

— Pa znaš, pisac je koješta izmijenio. Na nekim mjestima je ispalo, kao da sam se ja bojao lopova, a to je, naravno, glupost. Mene uopće nije bilo strah...

— A kako se zove knjiga?

— „Uzbuna na Zelenom Vrhu". Malo glup naslov, ali što ćeš, nije taj pisac sve to proživio onako kao mi.

To je njemu ispričao otac jednog mog prijatelja s Vrha. Ja zapravo mislim, da bi se roman morao zvati „Koko i lopovi".

— Zašto?

— Pa ja sam bio glavni, — svečano reče dječak, isprsivši se, a svaka mu se vlas na glavi odvoji od svojih susjeda, baš kao u ježa, koji se brani.

Sjedili su u travi, na skladištu starog željeza, koje se nalazilo prekoputa Zlatkove kuće i koje je pripadalo njegovu stricu. Samo, vlasnik je već odavno prestao trgovati, tako da je cijelo mjesto bilo jako zapušteno i nalik na neko neobično groblje. Bilo je tu svega: od rđavih čavala i tračnica, do kostura prastarih automobila i velikih kotača zamašnjaka. Posred tog krša stajaše čudesna neka piramida, kojoj nitko nije znao prave svrhe. Dječaci bi se u tren oka mogli na nju uzverati i odozgo promatrati svijet pod sobom, osjećajući se kao da su stražari, koji budno moraju bdjeti nad velikim blagom. Voljeli su to skladište, jer je, ovako samotno i napušteno, Skrivalo u sebi nešto tajnovito i pomalo stravično, pa im se činilo, da se nalaze negdje izvan ovog svijeta, u dalekom carstvu iz bajki.

— Knjige nikada ne lažu, — izusti Zlatko nekako više za sebe i sjede na debelu željeznu osovinu. Otkako mu je novi poznanik ispričao svoje neobične doživljaje, uvidio je, da će ga morati mnogo više cijeniti i više mu vjerovati. Jer, i on je imao svoju tajnu, koju još nikome nije priopćio. Osjećao je, da dolazi trenutak, kad će se moći o tome s nekim ozbiljno porazgovoriti. Zasad se ipak odluči samo upitati, kao da želi još bolje iskušati svog smeđokosog, kustravog susjeda:

— Kako ti se sviđa u novom stanu?

— Oh, divno je. Ne mogu zamisliti, da smo prije uopće mogli stanovati u onakvoj kolibici. A sada, to je prava divota ...

— Htio sam, zapravo, da te pitam, — koščati dječak ponovo spuzne u travu s oblog željeza — nisi li primijetio što neobično u kući?

— Ovdje... kod nas? — začudi se Koko, pozorno ga promotrivši.

— Da . . . znaš, — zbunio se nekako Zlatko, udarajući petama po zemlji — u vašem stanu ... znaš li, tko je stanovao prije vas?

— Znam, neki starac. On je nedavno umro, tako smo mi i dobili stan. Da u toj kući, iznad nas, ne stanuje tetka onog malog Tome, o kome >sam ti pričao, nikad ne bismo dobili stana ... Ali, zašto me to pitaš?

— Bio je strašno, strašno škrt i vrlo čudan čovjek. Bio je bolestan, moj tata ga je liječio, ali nije htio da plaća za lijekove. A nekoć je bio bogat trgovac i sigurno je dosta uštedio. Nikome nije ostavio ništa, a ima siromašnu kćerku.

— Je li? Ništa nisam znao o njemu. Ali, što si me pitao ono o kući? Nisam li primijetio što čudno?

— Da, — odvrati tiho Zlatko i obori pogled. — Čuj, Koko, nešto ću ti reći, ali mi moraš obećati... moraš mi obećati, da ne ćeš nikome reći... i da se ne ćeš smijati.

— Obećavam, časna riječ.

— Ne, to nije dosta, — zavrti drugi glavom — prvo se moramo pobratimiti.

— Pobrati... što to? — zgranu se Koko, budući da je njegov novi prijatelj postajao sve tajnovitiji; čak mu je i glas postao drugačiji, dublji i mekši.

— Pobratimiti, to jest, da postanemo kao braća. Treba da nam se krv pomiješa.

— Krv da nam se pomiješa? Tvoja i moja? Pa kako ćemo to učiniti? — začuđeni dječak širio je oči i usta, ne znajući pravo što da misli.

— To je bar jednostavno. Zar nisi nikada čitao o tome? Ti sebi zarežeš prst, i ja zarezem u svoj prst. Onda kapnemo jedan drugome tri kapi krvi u ranu. Tada smo braća, iako nemamo iste roditelje, tada možemo jedan drugome sve reći i bez časne riječi.

Koko je problijedio, kao nebo iznad njega; sunce je već bilo zašlo za krovove. Promucao je jedvačujno:

— Misliš li ti ozbiljno? Da se porežemo po prstu? Čime da se porežemo?

— Nožem, naravno, — veselo reče Zlatko i u tren oka izvuče iz hlača povelik džepni nožić i rasklopi ga. Sječivo bijesnu, a nož škljocnu, tako da Koko uzmakne za

iM*

cio pedalj. — Pa ne bojiš se valjda? Kad se nisi bojao onih lopova, 'koji su te htjeli ubiti, onda se sigurno ne ćeš bojati ni nožića.

— N-ne, n-ne bojim s-se, — promuca dječak, kako bi sačuvao svoje dostojanstvo i kako njegov suhonjavi drug ne bi posumnjao u priču, što mu ju je maločas ispripovijedio i u kojoj je toliko govorio o svojoj hrabrosti. — To ćemo sutra uraditi, je li?

— Ne, što bismo čeikali do sutra? Osim toga, ne bih ti mogao odmah reći ono što sam htio.

— Reži, — odlučno će odjednom Koko, ispruživši ruku i stegnuvši vilice. Nije smio pokazati da je kukavica.

— Svaki mora sam zarezati. I to u lijevu ruku, — spokojno i hladnokrvno odvrati Zlatko, baš kao da se radi 0 siru, a ne o njihovim prstima.

Koko je dršćućom šakom prihvatio nož i još jače stisnuo zube. Prislonio je oštricu na jagodicu i zatvorio oči. Dvije suze iskrađoše mu se ispod zatvorenih kapaka, ali ih je on spretno i krišom obrisao. Tada je svečano rekao „evo" i pružio oružje svom budućem pobratimu.

Zlatko je začas obavio svoj dio posla. Onda je podigao uvis ranjeni kažiprst, dohvatio desnicom šaku svog druga 1 iscijedio na okrvavljeno mjesto tri kapi krvi. Koko je odmah, bez riječi, učinio to isto, čak je darežljivo darovao jednu kap više, da se prijateljstvo što čvršće zapečati.

— Sad nema više nikakvih tajni među nama, i mi moramo učiniti jedan za drugoga sve što možemo, — progovori Zlatko nešto glasnije i ponovo se premjesti na osovinu. U mraku, koji je brao osvajao, njegov glas je zvučao sve tajanstvenije i čudnije. I odjednom je zapitao: — Vjeruješ li ti u duhove?

— Ne vjerujem, -— odvratio je naprečac drugi dječak, iznova začuđen neobičnim pitanjem, ali je zatim promislio i tiše dodao: — Ja mislim, da ne vjerujem.

— Ja, vidiš, nisam siguran. Ima knjiga, koje pričaju o njima, ima opet drugih, ikoje tvrde, da ne postoje i da je to sve izmišljotina. Ja lično mislim, da to ovisi o klimi.

— O čemu?

— O klimi. O vremenskim prilikama u pojedinim zemljama: koliko pada kiše, koliko traje zima, je li ljeti pre-

vruće i tako dalje, razumiješ. Ja se sve bojim, da je kod nas povoljna klima.

— Za duhove?

— Naravno. Nije baš prevruće, nije ni prehladno. Zime nisu previše dugačke, a oni po zimi ne mogu izlaziti, da se ne prehlade, jer imaju na sebi samo bijele plašteve. Zato sigurno ne vole sjeverne krajeve.

— A zašto mi sad govoriš o tome? Kakve to veze ima s onim, što si me pitao? — nestrpljivo upade Koko, premještajući se na travi i držeći ranjeni prst u zraku, ne znajući što bi s njime.

— Najčešće se vraćaju kojekakvi stari škrti, kojima je žao, što nisu ugodnije i ljepše živjeli na ovome svijetu, a imali su para, da ispune svaku svoju želju. I ja mislim...

— Ti misliš, da bi stari Vincek, u čijem smo sada stanu, da bi on... — skoči Koko na noge i ne dovrši.

— Nisam baš to rekao, — mimo proslijedi Zlatko, odigavši glavu i pogledavši svog uznemirenog pobratima — ali, nikad se ne zna. Ako što neobično primijetiš, svakako mi kaži. Jer, zar ti nije čudno, što ste tako lako dobili stan. Kako to, da se nitko nije otimao o nj, a toliki ljudi traže stanove? A?

Koko se nije mogao snaći. Istina, znao je, da su došli do stana zato, što je u istoj kući stanovala tetka njegovog druga sa Zelenog Vrha, Tome Branjca, koja ih je odmah obavijestila, da će stan biti prazan, tako da su prvi podnijeli molbu. Prema tome, nije bilo ni govora o tome, da se netko ne bi htio useliti u stan. A ipak, osjećao je neku nelagodu zbog te sumnje, kojom ga je zarazio novi susjed. Nije nikada ni pomišljao na duhove, a sada, kad ih je netko drugi spomenuo, nije mu bilo posvema jasno, da li je u njih vjerovao ili nije. Lagani, suzdržljivi vjetrić naježio je travu, i njemu su sad smetali doticaji prohladnih vlati na nožnim listovima. Sve mu se činilo, da ga dira neko živo biće.

— Sto misliš, a? — navaljivao je Zlatko, njišući se na osovini.

— Ako bude nešto sumnjivo, ja ću ti odmah reći; — odluči se Koko i zapita: — Hoćemo li kući?

Zlatko ne odgovori odmah, već brzo ustade, približi mu se sasvim blizu i prošapta mu gotovo u uho:

—• To još nije sve. Htio sam ti još nešto odati. Važnije.

Riječi su mu bile treperave, kao ta uzbibana trava. Bijaše u njima nešto zlokobno, nešto od čega se Koko naježio, makar je skupio toliko odvažnosti da zapita, ne zamuckujući, o čemu se radi.

— Pođimo do onog plota, tamo ću ti reći, — pade još zagonetniji odgovor.

Taj se plot nalazio na drugom kraju skladišta, na suprotnoj strani od ulice, tako da ulične svjetiljke, koje su već gorjele, nisu onamo dosizale svojom slabom svjetlošću. Koko se ogledavao, slijedeći Zlatka opreznim koracima, izbjegavajući sjenke i visoku travu. U tim trenucima gotovo da se kajao, što se pobratimio s ovako čudnim prijateljem. Naravno, on nije bio kukavica, ali ipak, kad se govori o duhovima, onda je to nešto drugo. Nikad se ne zna. Za stadoše pred 'trulom daščanom ogradom što je skladište dijelila od velikog povrtnjaka, vlasništva Bugarina, koji je gojio povrće i prodavao ga na tržnici. Obojica zastadoše.

— Vidiš, —otpoče Zlatko, a Koko uze napeto promatrati oko sebe, pribojavajući se, ne će li zaista ugledati nešto strašno —■ vidiš, to je taj plot. Neku večer, ima tome deset dana, vratio sam se ovamo vrlo kasno, oko deset sati, jer sam bio zaboravio knjigu. I kad sam došao ovamo, — tu sasvim spusti glas — prišao sam ogradi, tražeći knjigu. Tada sam čuo glas, netko je nekoga zvao.

Kako je ovdje zašutio, Koko se, osjećajući olakšanje, požurio da ubaci:

— Pa to nije ništa neobično.

— Ali mi se učinilo, da je to bio *njegov glas.*

— Čiji? — lanu Kdko, ah se dosjeti i sam doda: — Staroga... je li?

— Jeste. Staroga Vinceka.

— Je si li pogledao preko plota?

— Naravno, — odvrati Zlatko. — Zapravo sam se već bio udaljio od plota, vraćajući se s knjigom prema ulici. Onda sam začuo glas, kažem ti, kao da nekog zove. Vratio

sam se natrag, popeo se na ovu ovdje letvu, — pri tom pokaza na jednu tanku poprečnu gredu — pogledao prijeko ... i nisam vidio nikoga.

Zavlada muk. Koko je shvaćao, što to može značiti. Nije sumnjao u Zlatfca, a ipak ga je čudno promatrao. Naravno, on je znao vrlo malo o duhovima, ali ovo je u svakom slučaju bilo više nego neobično, jer živ čovjek ipak ne može propasti u zemlju. Pa da se je Zlatko baš i prevario u glasu, da mu se samo pričinilo, da je to pokojnikov glas, ipak je morao vidjćti one, koji su govorili ili bar jednog čovjeka, ako je razgovarao sam sa sobom. Koko se počeše desnom rukom iza lijevog uha.

— Sutra ću ti još nešto pokazati. Ja sam već, naime, nešto poduzeo da riješim tu tajnu.

— A zašto mi ne ćeš sada pokazati? — hrabro upita Koko, strahujući u sebi, da Zlatko ne promijeni odluku. Nije se bojao, ali mu je bilo jako nelagodno. Valjda zbog trave, što ga je golicala.

— U mraku ne bi ništa vidio. Dođi rano ujutro po mene, — reče Zlatko. — Idemo sada. Kod mene se, osim toga, ljute, ako kasno dođem na večeru.

Obojici je odlanulo, kad izađoše na osvijetljenu ulicu. Ipak je obnoć najugodnije u svom domu.

GLAVA

JEDNA JAMA

Koko je djelu noć nemirno spavao i probudio se u cilk zore. Dok je ležao u udobnom, toplom krevetu i, široko otvorenih očiju, promatrao svoju novu, vlastitu sobu, prisjećao se nedavnih doživljaja sa Zelenog Vrha, koji su sve više i više pripadali prošlosti. Nije mogao vjerovati, da bi tako brzo mogao doživjeti novu pustolovinu, a ipak je osjećao, da bi se nešto moglo izleći. S velikim nestrpljenjem je očekivao, kakvu li će mu tajnu otkriti novi prijatelj Zlatko.

Bijaše sedam sati, kad je ustao i odjurio u kuhinju, gdje je majka već stajala pored štednjaka, čisteći paprike za ručak.

— Gle, ti si poranio, Koko, — izreče ona, ne okrećući se. Njega je osobito veselilo, što ga u posljednje vrijeme i kod kuće zovu Koko, premda mu je pravo ime, koje je toliko mrzio, bilo Ratko. Uopće, mnogo se u kući promijenilo otkako 'su roditelji uvidjeli, da im je sin odrasliji, nego što im se to činilo prije onih uzbudljivih događaja na Zelenom Vrhu. Što je najvažnije, nestalo je zauvijek onog debelog remena, koji je prijeteći visio na zidu.

— Da, danas moram ranije u školu, — odvratio je sin, kušajući zagladiti neposlušnu kosu na glavi. A onda je otišao u kupaonicu i pustio vodu da curi, ostavivši za sobom otvorena vrata, kako bi se majci činilo, da se zaista umiva. Onih prvih dana, tek što su se bili preselili u novi stan, kupaonica je bila za nj pravo otkriće, tako da se neko vrijeme zbiljski prao. Ali je ubrzo primijetio, da je

voda i u gradu hladna i mokra. Sada je samo smočio lice i ruke i obrisao ih u ručnik: ostale su tamne pruge i mrlje, pa ga je okrenuo na drugu stranu.

— Kava ti je na stolu, — upozorila ga majka, kad se vratio u kuhinju. Nije bilo sestrice pored njega, pa se tako nije mogao osloboditi one gadne kožice s mlijeka. Marica bi je, naime, uvijek rado pojela. Oprezno ju je odmakao žlicom i onda posrkao kavu, tako da je ostala u šalici razapeta kao paučina.

Pozdravio je majku i otišao u sobu po torbu s knjigama. Školska godina tek je bila počela: učenje mu još nije zadavalo brige. Baš kad se spremao da otvori vrata od stana, izašla je u hodnik i mala Marica, a za njom je iz sobe u kojoj je spavala s roditeljima, istrčao Car, njihov novi pas. Bio je krupan velikih, klempavih ušiju, potpuno cm, samo što mu šape i vrh repa bijahu bijeli i uvijek prljavi. Dječak je jedino žalio, što nije malo ljući: što on, Koko, nije jedini, koji ga smije pogladiti. Car je, međutim, bio vrlo dobrodušan i ne samo da ga je svatko mogao pogladiti, nego on gotovo uopće ne bi ni na koga zalajao.

— Pusti Cara napolje, — reče djevojčica snenim glasom.

Koko je otvorio vrata i izašao. Car mu se vrtio oko nogu. Napolju je bilo svježe i mirišljivo, šareno od jesenskog lišća po kestenovima u Heinzelovoj ulici. Dječak je bio veseo. Bijaše takvo jutro, kad večernje priče o duhovima postaju smiješne i besmislene.

Već je bio pošao niz ulicu, prema kući Brnčićevih, kad se sjetio Mikija. Miki je bio njegov prvi susjed, stanovao je u kući do njihove i čak je išao u isti razred s njim. Samo, on je doputovao s mora istom prije nekoliko dana, na sam početak škole, tako da se s njim još nije bio sprijateljio kao sa Zlatkom. Ipak, bili su se dogovorili, da će zajedno ići u školu, budući da je Zlatko bio stariji godinu dana i išao u viši razred. Stoga se sad vratio, pozvonio i rekao Mifcijevoj majci, da danas mora ranije otići od kuće.

Zurio je prema kući Brnčićevih, jer već je bilo skoro osam sati. Nije se uspinjao, već je pozvonio odozdo. Na

velikoj metalnoj ploči pisalo je krupnim slovima: Dr Vladislav Bmčić, specijalista za unutrašnje bolesti, ordinira od 3—5, svaki dan osim subote. „Kakve su to unutrašnje bolesti", pitao se Kbko, „zar nisu sve bolesti unutra?" Nije imao vremena da o tome podrobnije razmišlja, jer je Zlatko već bio sletio niz stepenice.

Odmah su prešli cestu i uputili se na staro skladište željeza. Koko nije n)i sumnjao, da bi se tajna negdje drugdje mogla skrivati, zato se nije nimalo iznenadio.

— Morao si prije doći, — prekori ga Zlatko, brzo koračajući. — A'li, svejedno, samo se sad moramo požuriti.

Na lijevoj strani skladišta, gdje je inače bilo groblje automobila, stajale su dvije daščare, naslonjene jedna na drugu kao da se podupiru. A i bila im je potrebna ta uzajamna podrška, jer se činilo, da će se, onako trule i ruševne, svaki čas raskoliti kao gnjili plod. Visoki, suhonjavi dječak uputio se pravo prema nižem kućerku, dok ga je njegov pobratim jedva stizao. Pred vratima se obojica ogledaše, a onda uđoše unutra. Vrata su strašno škripala na zarđalim šarkama.

Koko je opet osjećao laganu jezu, gdje mu prolazi kožom i uspravlja kosu. Samo se sada nije nimalo bojao, već je, štoviše, uživao u tome. Budno je motrio svog druga, čekajući, što li će sada učiniti.

Zlatko se sagnuo, pokušao lijevom rubom odići jednu od podnih dasaka, ali mu nije uspjelo, pa je rekao:

— Pomozi mi.

Ubrzo su uklonili nekoliko dasaka i pod njima je zijevnula povelika jama. Koko je bio razočaran. Nije bilo ni ljudskog kostura, ni zakopanog blaga. Ništa od onoga, čemu se potajno nadao.

— Jama, — izusti on više za sebe.

— To sam ja iskopao, — važno izjavi Zlatko, kao da to nešto znači.

— Zašto?

Zagonetni prijatelj ne odgovori odmah, već se ispravi, raskreči svoje štrkljaste noge s ispalim koljenima i zapita, stisnuvši oči, kako bi time još više istakao svoju domišljatost:

— A što ti misliš, ako duhovi ne postoje, gdje može propasti čovjek, koji je čas prije toga nekoga dozivao?

— U zemlju, — odvrati Koko, sasvim u nedoumici. Već je imao prilike da se uvjeri o nekim neobičnim osobinama novog prijatelja i pobratima, ali mu se činilo, da je sada ipak malo pretjerao. Nije valjda kanio prekopati i prerovati cijelu okolicu, da bi pronašao čovjeka, za koga misli, da je propao u zemlju?

— Zar ti nikada nisi čitao o tajnim hodnicima, koji se kopaju pod zemljom?"— požurio je Zlatko da mu objasni. — Obično počimaju negdje iza kuće, ili u nekom debelom zidu, a svršavaju na nekom pustom polju, kao što je ovo, — i on pokaza prema Bugarinovom povrtnjaku.

— I ti misliš,------- progovorio je Koko, potpuno razočaran — ti misliš, da se stari Vincek skriva pod zemljom? A zašto bi se skrivao pod zemljom, a? Osim toga, zar on nije umro?

— Eh, tu smo! — pljesnu dugajlija rukama. — Sad si pravo pitao: zar on nije umro? Možda je umro. Ali, ako se poslije toga javlja i razgovara se sam sa sobom ili zove nekog drugog, onda znači da je duh. Onda znači, da postoje duhovi, i ja bacam u vatru sve one knjige, koje govore protiv njih. Ali, ako se on skriva pod zemljom, onda znači, da nije mrtav, već da je imao razloga, kad je htio, da ga smatraju mrtvacem. To je bar jasno, kao što su dva i dva četiri, je li?

Drugom se dječaku nije baš činilo tako jasno, ali je nastojao da to ne pokaže. Ipak, odlučio je da upita, češući se za uhom:

— Zašto onda ne bi potražio izlaz na tom polju?

— Eh, što si ti naivan, baš kao da nisi nikad slušao o takvim slučajevima. Pa uvijek je vrlo teško pronaći takav izlaz, jer je dobro maskiran. Osim toga, svatko bi odmah upao u oči, kad bi se vrtio po tom polju. Sto znaš, s kime je on sve u vezi?

— Pa što si onda odlučio?

— Ova kućica je sasvim blizu plota, kako vidiš. Ja sam već toliko iskopao, da sam došao do njega. Kopat ćemo još svega nekoliko metara. Sad ćeš mi i ti pomoći, pa će ići mnogo brže. Onda ćemo znati na čemu smo.

Kako opet nije sasvim shvaćao, što će doznati, ali se svladavao, zbunjeno se osmjehujući. Pošto je postao njegov brat, nije mu mogao odbiti svoje pomoći, iako mu se sve ovo činilo poprilično glupo. Osim toga, kopanje će biti vrlo naporno i dugotrajno. Međutim, Zlatko je i dalje zborio, baš kao da mu objašnjava ono, što on nikako ne može razumjeti:

— Ako ne nađemo tajni hodnik, onda, znači, postoje duhovi, i ti ćeš morati pripaziti, što se događa u vašoj kući. A ako nađemo tajni hodnik, — Zlatko protrlja ruke — to će biti divno. Zamisli, kakva pustolovina: otkrivamo, da jedan mrtav čovjek nije mrtav, jer uopće nije umro. Što bi rekao moj tata, koji ga je liječio?

Koko ga više nije slušao. Promatrao je tu jamu, što ga je gledala kao ogromno kiklopsko oko. Zemlja je na nekim mjestima bila vrlo vlažna, a on je pomislio: „Takva će biti i od mog znoja. Što sam se samo spetljao s ovim čudakom? Bilo bi bolje, da sam išao u školu s Mikijem.” Sjetivši se svog prvog susjeda, domislio se jednoj novoj ideji, ali ga je u razmišljanju prekinuo reski zvuk sirene iz obližnje tvornice. U istom su času negdje u daljini progovorila crkvena zvona.

—• Osam sati! — šanu Zlatko, i obojica istrčaše napolje, ali se viši dječak ipak vrati u kućerak, prekrije jamu daskama i istom se onda natisnu u trk, dostižući Koku, koji je već kao skakavac letio kroz travu, mlatarajući torbom. Skrenuli se prema željezničkoj pruzi, koja je vodila gotovo do škole. Ovakvim trkom mogli bi stići do škole za nepunih pet minuta.

— Zakasnili smo, — pentao je Zlatko kroz zube, teško predišući — a prvi sat imam razrednika.

Koko nije mislio na školu, jer mu je na pamet iznova pala ona misao otprije. Zato je, skačući s jednog željezničkog praga na drugi, zadihano prozborio:

— Možemo uzeti Mikija, da nam pomogne. Prije će biti gotovo ...

Nije ni dovršio, jer ga je visoki dječak zgrabio za ruku i zaustavio. Lice mu se nekako steglo, a uglate vilice još više iskočile. Glas mu je postao prodoran i hrapav:

— Ni govora o tome. Ne ću više ni da čujem o tome.

U taj su čas začuli huiktanje lokomotive za leđima,
* pa su morali sići s tračnica. Zastali su, čekajući da prođe vlak, baš kao da su sasvim zaboravili na školu. Koko je zaustio, hoteći da pita, zašto ne bi pozvali Mikija u pomoć, ali su mu prve riieči završile negdje pod točkovima jurećeg vlaka.

— Možemo se pobratimiti s njim, ako je potrebno, — rekao je napokon, kad su produžili trčati prugom. Već mu se vrtjelo u glavi od tih pragova, koji su promicali u suprotnom pravcu, pa se činilo, da on stoji na mjestu, a pruga mu teče ispod nogu kao voda.

— Nemoj da ti kažem, da si glup, — srdito odvrati Zlatko, produžujući korake. — Ne možemo se sa svakim bratimiti. Za to se biraju najpouzdaniji prijatelji.

— A što ti imaš protiv njega? — nastavljao je Koko uporno, premda mu je posljednja primjedba laskala: znači, on je njega, Kofcu, ubrajao među svoje najpouzdanije prijatelje.

— Miki je podmukao, pogledaj mu samo oči. Po očima se čovjek poznaje.

Kuštravi dječak je ušutio, ne znajući što bi još mogao zapitati. Sjetio se jame i toga, koliko će još morati kopati, dok ovaj mršavi čudak ne uvidi, da nema ni hodnika ni duhova. A i da je htio još nešto dometnuti, svakako bi već bilo prekasno. Pred njima je izronio veliki, žuti brod s nizovima prozora: škola. Zaista je naličila na neku veliku lađu, na kojoj je izginula ili pomrla od neke pošasti cijela posada, pa sad plovi, tajanstvena i ukleta, u susret nepoznatom cilju. Taj mir i ta tišina bijahu zloslutni u toj velikoj zgradi, u kojoj je inače vrilo kao u košnici. Sto se dogodilo? Moglo se dogoditi samo jedno: nastava se već odavno počela, i dva prijatelja su valjano zakasnila.

— Popodne, — izusti Zlatko, dok su trčali uza stepenice.

Koko nije ništa odgovorio, kad su se rastali na stubištu, trčeći svaki prema svom razredu. Koraci su im zvonko ječali u praznim hodnicima.

-J GLAVA

PAPRIKE I PAPRENE NOVOSTI

Brzo je došao posljednji, peti sat. Napokon zemljopis.. Svi dosadašnji satovi bijahu takvi, da Koko nije mogao promatrati Mikija. Njemački, matematika, tjelovježba i fizika. Sada je došao trenutak, kad je mogao zaboraviti na profesora, koji je umornim glasom pričao o Aziji, zaklanjajući tijelom kartu, tako đa se nikada nije vidjelo ono, što je pokazivao prstom.

Miki Horvatić sjedio je s njim u istoj klupi, jer su sad bili prvi susjedi, pa im se to činilo prirodnim, a osim toga, bio je to jedini dječak, kojega je Koko poznavao u razredu, budući da je bio promijenio školu. Zaista, bilo je nešto neobično na Mikijevu licu: neki izraz posprđnosti i obi jesti istovremeno, nešto neobično lukavo. Koko je, naravno, želio da mu vidi oči, ali je vidio samo jedno oko, lijevo, jer se kolega nikako nije okretao prema njemu. Bio je, naime, previše zaokupljen svojim poslom. Proizvodio je novi tip aviona od listova iz bilježnice, a u tome je, nema sumnje, bio pravi majstor. Svoje je izume čak i prodavao: za užinu, za bilježnice, a čak i za gotov novac. Lijevo oko mu je sad blistalo od užitka, kao dobro usjajeno dugme na uniformi, a ponekad bi čudno za treptalo, mijenjajući izraz cijelog lica. Koko se pitao, nije li to ta podmuklost, koju je Zlatko tako lako otkrio. Zaključio je, da bi valjalo više čitati, jer je mnogo koristi od knjiga.

Inače se na Mikiju nije moglo ništa više zapaziti. Bio je rastom kao i njegov susjed, jednako mršav u licu, samo

što su mu jagodice bile ispupčene, 'kao da su mu dva zalogaja zastala pod gornjim dijelom obraza, tik ispod očiju. Kosa mu bijaše izrazito crna i prelijevala se na svijetlu kao svila. Mala Marica bila se zaljubila u njega na prvi pogled; njen brat je to odmah spazio, čak ju je i zadirkivao zbog toga.

— Hej, stari, tebe je prozvao, — reče odjednom Miki, okrenuvši se prema njemu i udarivši ga laktom pod rebra. Koko nije odmah ustao, već mu je promotrio oči, budući da mu se konačno pružila prilika. Bile su malo kose, uske pri krajevima i čudno se sjale; Koko bi ih prije nazvao lukavima nego podmuklima.

— Mi-i-li-ić! — povisio je profesor glas. — Hoćeš li već jednom ustati?

Ustao je, gledajući začuđeno, kao da ne shvaća, što se od njega traži. Samo je jedno shvatio: ako već ispituje, znači, da je dovršio tumačenje, a to, opet, znači, da je sat pri kraju. Kod kuće su za ručak punjene paprike.

— O čemu ovisi raščlanjenost jedne zemlje? — pitao je profesor, skidajući naočale i otirući ih rupčićem, kojemu je na svakom uglu bio zavezan po veliki čvor. Sigurno nije imao odviše dobro pamćenje.

Dječak nije mnogo razmišljao, već je bubnuo tako glasno, da su profesoru gotovo ispale naočale iz ruku:

— O klimi.

Cijeli razred dočekao je njegov odgovor burnim smijehom, Miki ga je još jednom udario pod rebra, a njemu je bilo jasno, da je zapravo opet mislio na duhove, pa su mu se tako potkrale Zlatkove riječi. Zamalo da nije spomenuo, kako to ovisi i o tom, koliko pada kiše, koliko traje zima, i tako dalje. Jedva se sabrao.

—- Sjedi, — srdito je rekao profesor, pomno promatrajući i obrćući najveći čvor na rupčiću, te se nije znalo, ljuti li se na učenika ili na svoju zaboravljivost.

— Stari, što ti je? Ne funkcionira ti spoj s mozgom, a? — veselo je šaptao Miki, ne gledajući ga. Njegov avion bio je gotov, i on je upravo na njemu ispisivao velikim slovima MH-13, što je značilo: ,,Miki Horvatić, trinaesti tip aviona, kratkih krila i pokretljiva repa”.

Zvono je Kako dočekao s novim mislima o punjenoj paprici. Cijelih posljednjih pet ili šest minuta zurio je napeto u zemljopisnu kartu na ploči. Ne možda zato, što bi ga zanimala, nipošto. Ta nesretna Azija bila mu je nalik na golemu punjenu papriku. Oni otočići, tamo negdje na jugoistoku Azije, bili su sad za nj prosuta riža. Poslije toliko godina opet jednom prava pravcata riža u paprici. Kad je zazvonilo, Kako se oblizao kao mačak. Progutao je u maslima cio kontinenat.

S Mikijem se nije vraćao istim putem, kojim je trčao u školu. Obišli su žutu lađu s druge strane i uputili se Bužanovom ulicom. I ovdje se protezao drvored kestenova, a otpale smeđe plodove udarali su nogama.

— Danas je popodne tekma, je T ideš? — pitao ga je drug lukavih očiju, ciljajući već izdaleka vrhom cipele jedan krupni kesten.

— Ne, ne mogu, — žalosno odvrati Kako i uzdahne, misleći na onu prokletu jamu, kojoj, činilo mu se, nikad ne će biti kraja.

— Ti si tup, stari. Pa danas špilaju Rusi protiv gradske reprezentacije. To se mora pogledati, frajer božji.

Koko je radije šutio, kad nije mogao spomenuti pravog razloga. I on bi radije gledao Bobrova i Bobeka nego kopao pod zemljom, kao krtica, u društvu s onim štrkljavim osobenjakom. Odlučio je, da će iskapati taj podzemni prolaz i da će onda izbjegavati svog pobratima, ma što pisalo o tome u knjigama. Usto mu je Miki bivao sve dražI i simpatičniji; nije bilo ni traga nekakvoj podmuklosti, dapače mu se činio otvoren i iskren. Jedino baš nije osobito rado podnosio te iznenadne udarce laktom u trbuh ili pod rebra, od čega bi mu se presijecao dah.

Začas su izbili na kraj Bužanove, koja je izlazila na široku Heinzelovu ulicu. Kako je stanovao na samom uglu, u Heinzelovoj, a Miki u prvoj kući Bužanove ulice.

— Hej, stari, — zastao je Miki pred svojom kućom — sad sam se sjetio nečega. Pa mi smo danas na večeri kod vas. Onda ćemo se vidjeti, ja ću isto doći. Nadam se, da će biti haj klopa.

— Zdravo, — rekao je Koko jednostavno, dok su mu se nosnice širile od mirisa, što je čak ovamo dopirao iz

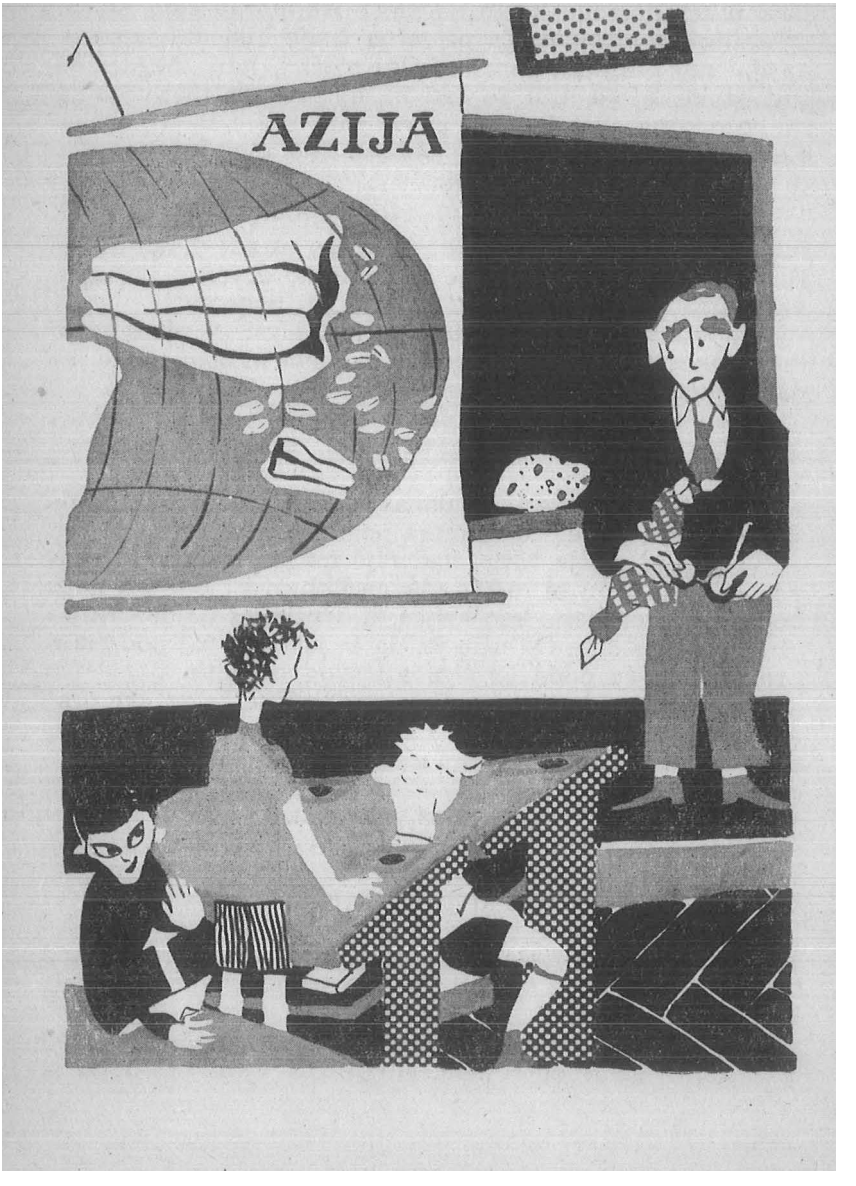
AZIJA

majčine kuhinje. Da, njegovi su roditelji pozvali nove susjede, Horvatićeve, na večeru. Mama se bila upoznala neki dan s Mikijevom majkom i tvrdi, da je jako mila žena. Zapravo, nije znao, zašto se sada veselio toj posjeti Mikijevih roditelja. Valjda zato, što će dotle već sigurno prestati da kopa.

Tiho je otvorio vrata i izuo cipele u predsoblju, a onda je bosonog pošao prema kuhinji. Toliko mu je bilo sline u ustima, da ju je jedva stizao gutati. Nije ni slutio, kakva ga dva neugodna iznenađenja očekuju. Vrata od kuhinje bijahu odškrinuta, i on je kroz uzani otvor spazio Cara, kako se dostojanstveno šeta. Odjednom mu je palo na um, da ga uplaši, i taj ga je naum toliko obveselio, da se počeo lagano šuljati prema kuhinji, iščekujući, kad li će ga pas nanjušiti. Međutim, baš kad se spremao da razjapi vrata, začuo je u kuhinji glasove. Razgovarali su otac i majka, što ne bi bilo nimalo neobično, da nije sasvim jasno razabrao o čemu zbore.

— Ja mislim, da je bolje, da mu ništa ne govorimo, — rekao je otac odlučnim glasom.

— Zar nije bolje, da mu sami kažemo, nego da nabasa na nešto sumnjivo i da se opet uznemiri? — uplela se majka. — Zar nismo ...

— Znam, znam, — nestrpljivo je prekide otac — znam, što hoćeš reći: kako smo ga potcjenjivali i onda, kad su nas oni lupeži opljačkali, a on se pokazao tako hrabar, kao i oni drugi dečki, uostalom. Ali, nemoj zaboraviti, da se izlagao opasnosti i da se sve to moglo vrlo loše svršiti. Ne bih htio, da se opet nešto slično dogodi. Prijavit ću miliciji.

— Ali, — blago će opet majka — kad su nas već upozorili, kad su nam zaprijetili nije li bolje da bar malo sačekamo?

— Naravno. To sam i ja mislio. Možda je, napokon, neka šala. U svakom slučaju, nemojmo mu zasad ništa govoriti o tome.

— Oh, oh, — zakuka majka umjesto odgovora. — Sto baš na nas uvijek mora nešto da se okomi? Koliko sam propatila u ratu ... pa sad opet...

Dječak pred vratima bio se pretvorio sav u uho. Nije bilo nikakve sumnje, da se radi o njemu, da raspravljaju o tome, hoće li mu nešto odati ili ne će. Sto bi to samo moglo biti? Ali nije imao mnogo vremena za razmišljanje, jer je spazio Cara, gdje veselo maše repom i lagano, naćuljenih ušiju, ide prema odškrinutim vratima. Brzo je ustuknuo, bučno bacio jednu pa drogu cipelu na pod, kao da ih tobože izuva, nakašljao se i pošao iznova prema kuhinji.

— Koko? — upita majka.

— Da, ja sam, — odvrati on, pomišljajući iznenada na Zla tka i njegovu priču o duhovima. Ima li ona neke veze s tim? Bio je, naravno, ljut, što su odlučili, da njemu ništa o tome ne saopće, i gotovo da bi im to sada rekao, da nije na druga vrata utrčala u kuhinju njegova sestrica. A on, kao stariji brat, znao je, da pred malom djevojčicom stariji ljudi ne smiju razgovarati o ozbiljnome. Nadalje — a to je možda bio jači razlog — stomak mu je neprekidno pričao o tim bajoslovnim paprikama s pravom rižom, koje je majka sinoć spomenula i koje su sada svojim mirisom punile cijelu kuću. Zato nije ni pozdravio, već je odmah s praga, braneći se od Cara, koji ga je kušao liznuti po obrazu, zavikao:

— Oh, što sam gladan. Gdje su paprike?

— Paprike su za večeru. Znaš da imamo goste na večeri, — nehajno odvrati majka, kao da se to samo po sebi razumije.

Koko je stisnuo zube i nije ništa rekao. Ne samo što nije bilo paprika za ručak, nego su mjesto njih jeli varivo od graha, bez ikakvih kobasica ili suha mesa. Nikada nije volio grah, ali ga je pogotovo bilo nepodnošljivo jesti uz taj snažni miris umaka od rajčica, u kojem su se kuhale paprike. Vidio ih je, kako izviruju, kao oni azijski otoci, ali ovaj put iz Crvenog mora. Ako su gosti na večeri, znači da će se on posljednji dokopati paprika i da će se, vjerojatno, morati zadovoljiti svega s jednim komadom, i to raspadnutim, čudno je bilo, kako je odjednom izgubio tek. Odgurnuo je tanjir i žalosno izustio:

— Nisam gladan.

— Pa maločas si rekao, da si gladan, — začućji se majka, odlažući kutlaču u varivo.

— Gladan je paprika. Pusti ga. Jest će, kad zaista ogladni.

To je ipak bilo odviše. Sada nije mogao da smetne s uma razgovor, koji je slučajno prisluškivao. Ako mu već ne daju jesti ono, što je htio, morat će mu saopćiti ono, što skrivaju od njega. Pokazat će on njima, da nije dijete. Bit će to kao neka osveta za paprike. Valjalo je samo pričekati da Marica ode. Ona je, naime imala obuku poslije podne. Bio je nestrpljiv, mlatarao je nogama pod stolom, čak je gurnuo i Cara, kad mu se počeo umiljavati. A još i to kopanje, što ga očekuje! Činilo mu se, da već dugo nije bio tako nesretan.

Marica nije bila nemarna kao on, stoga je kretala u školu mnogo prije no što je zaista bilo potrebno. Voljela je školu, osobito sada, kad je polazila najviši, četvrti razred osnovne škole. On je preko volje zobao puca s kiselog grozda, promatrajući sestru, kako se sprema. Majka je stajala kraj štednjaka,, rriotreći lonac, u kome se kuhala voda za crnu kavu. Otac je čitao novine. Svi su zaboravili na njega. Neka. Neka.

Djevojčica napokon pozdravi i izljubi ih sve redom, te izađe odvodeći sa sobom psa, koji je veselo poskakivao Oko nje. Svaki dan ju je pratio do škole, a onda se sam vraćao kući. Kad su se zalupila vrata od stana, dječak je ustao i nemirno se ushodao kuhinjom, ne znajući kako da počne. Onda odjednom zastade, strpa šake u džepove, kako bi ozbiljnije djelovao, i progovori, iznenadivši samoga sebe svojom odluonošću:

— Hajde, govorite, o čemu se radi?

Otac ispusti novine na koljena i preneraženo ga pogleda. Majka se okrenu, i, dok ga je začuđeno gledala, voda prekipje, tako da je pištanje i šištanje ispunilo prostoriju. To dječaka još više ohrabri.

— Hajde, pričajte ■— produži on dalje, izvadivši jednu šaku iz džepa i učinivši njome pokret kao da nekoga tjera. — Pričajte, o čemu se radi?

Otac se prvi snašao i uputio majci pogled, koji je kazivao, da sve shvaća. Ali je ipak upitao:

— Sto je tebi? Sto da ti pričamo?

— Nemoj se praviti Englezom, — uporno će dječak, znajući da je već pobijedio. — Sve sam čuo. O čemu se radi? A?

— Jozo ... — poče majka obraćajući se ocu i zaboravljajući na vodu, koja je tekla štednjakom i isparavala se. Ali je otac pogleda istim onim pogledom, koji je odavao da sve shvaća i da se predaje. Zatim je posegnuo u džep i izvukao jednu plavu kuvertu i pružio je sinu, koji je stajao pred njim, krut i mrk, kao tužilac.

— Čitaj, —.tiho reče.

Koko dohvati kuvertu, na kojoj je pisaćim strojem bila napisana adresa: Jozo Milić, Zagreb, Heinzelova ul. 31. Tad izvuče pismo, presavijeno načetvero, brzim pogledom preleti nekolike retke i od zaprepaštenja sjede na najbliži kuhinjski stolac.

4 GLAVA

RAME UZ RAME

Kad je došao na skladište željeza, Zlatko je već bio ondje. Zastao je pred trošnom kućicom i osluškivao potmule udarce, koji su iznutra odjekivali. Pokušao je otvoriti vrata, ali su s druge strane očito bila zabravljena. Pokucao je nekoliko puta, zatim zabubnjao šakama, dok se drug nije javio odozdo, sigurno iz zemlje:

— Kuko? Je si li ti?

—'Ja sam. Otvori!

U kućici je mirisalo po svježoj zemlji. Kuko je, na svoj užas, spazio dolje u jami dvije lopate i dva pijuka, koje je dugonja, tko zna gdje, uspio nabaviti. Jama je već bila dosta duboka, dok je na jednoj strani marljivi kopač već započeo kopati uzani rov, koji bi ih morao odvesti s onu stranu plota, do tobožnjeg hodnika.

— Imam ti nešto važno reći, — otpoče Koko, premještajući se s noge na nogu.

— Da? — nehajno prihvati Zlatko i skoči u jamu, dohvatajući pijuk. — Hajde, prihvati se posla. Prije će biti gotovo.

Koko je također skočio u jamu, ošinuvši bijesnim pogledom široki potiljak svog prijatelja. Ljutio se strašno na sama sebe, što se upleo u ovakvu glupost, dok se događalo nešto važnije i ozbiljnije. Nekoliko je puta srdito zabio pijuk u zemlju, ali nije gotovo ništa odvalio. Onda više ne izdrža, već ga ispusti i odlučno reče, ne okrećući

se prema drugom dječaku, koji je svom snagom mahao tim nespretnim oruđem, dok mu je znoj slazio niz lice i gola, mršava leđa:

— Slušaj, Zlatko, ovo je vrlo važno. Prestani načas kopati!

Kopač ga pogleda, kao da ne vjeruje, da išta može biti važnije od ovoga rova, ali ipak odloži pijuk i podboči se na nj, čekajući.

— Danas smo dobili jedno pismo.

— Tko ste to „vi”?

— Moji, kod kuće.

Visoki dječak slegne ramenima. Nije shvaćao što bi se to moglo njega ticati. Već je htio zamahnuti, da iznovice nastavi svoj mukotrpni posao, kad li ga drug uhvati za lakat i prosikta:

— Prijete nam. Zahtijevaju, da odmah napustimo kuću, da se odselimo.

Zla tko je već htio nešto zapitati, vidjelo se ,kako je već skupio usne, da nešto kaže, ali se predomislio. Tek se nešto čvršće naslonio na držalje pijuka i zamišljeno zagledao u početak rova. Bilo je očito, da vrlo naporno- razmišlja.

— Što su vam pisali? — reče napokon.

— Pisali su, — odvrati Koko, čudeći se prijateljevu miru — pisali su, da nam savjetuju, da se što prije odselimo. Što prije, to bolje za vas, baš je tako pisalo. To je bila posljednja rečenica: što prije, to bolje za vas.

— Pismo je otkucano na pisaćem stroju, je li?

— Jeste, — reče Koko, čudeći se i dalje nevjerojatnom Zlatkovom miru. Čini se, da ga još nije dobro bio upoznao, jer je očekivao, da će ga ova vijest ipak uznemiriti. Ni on, Koko, ne bi se morao baš previše čuditi, jer je na Zelenom Vrhu već bio doživio nešto slično; ali, ipak, nemoguće je bilo ostati hladnokrvan kao Zlatko.

— Jest, — otpoče sad Zlatko sam — gotovo da sam to i očekivao. Čitao sam mnogo o takvim slučajevima. To-je ucjena. Ali zasada nije još uvijek nimalo opasno, ispočetka se samo prijete, ali ništa ne učine. Naravno, ti ćeš mi ispričati, ako se što novo dogodi. Ja mislim, da je to

vrlo jednostavno: netko bi se htio domoći stana. Pitanje je samo: zašto?

— Pisali su, da ne smijemo ništa prijaviti, jer ćemo onda još gore proći, — sjeti se usplahireni dječak.

— Eh, to mi nisi morao reći. To je bar jasno kao sunce: tako se uvijek piše.

— I ti misliš, da se ništa ne može poduzeti?

— Naravno, bar zasada. Treba čekati. Jer to može biti i najobičnija šala nekog vašeg prijatelja. Hajde, prihvati se posla. Ovo je zasad važnije, — završi Zla tko i prihvati se alata.

Kuštravi pobratim bijaše nekoliko trenutaka u nedoumici, a onda se sagne i dohvati pijuk. Bio je pretežak i gotovo mu je ispadao iz šaka. Ipak je hrabro zamahnuo, ostavši neko vrijeme u tom položaju, kušajući da održi ravnotežu. Još uvijek nije znao, hoće li mu poći za rukom da udari ili će se prevaliti na leđa i nabosti se pravo na Šiljak. Napokon ipak uspije sabiti oštro oruđe u prhku zemlju, tako da se odronio pregršt grumenčića. „Krasno", pomislio je, „to je istom prvi pravi udarac. Bit će zaista veselo. Pogotovo uz ovakvog brata, kojemu se fućka zbog onog pisma, u kojem nam neki razbojnici prijete, da će obračunati s nama. Dobro sam se zakopao, bolje nego ovaj pijuk." Uistinu, drugi udarac bio mu je snažan, ali jalov, jer se oruđe zabilo do držaljice u zemlju i sad ga je valjalo iščupati, a držalo se čvrsto, kao zdrav zub. Najgore od svega ga je pogađala ta Zlatkova ravnodušnost. On je kopao, kao da je plaćen, otirao znoj i puhao na nos, a na njega se uopće nije obazirao. Da nesreća bude veća, porezani prst, koji ga je neprestano podsjećao na nesretno bratimljenje, naticao je i počimao se gnojiti. Kad bi spustio ruku, osjetio bi, kako u njemu udara sitni čekić: tuk-tuk, tuk-tuk.

Iskopane zemlje oslobađali bi se na jedan poseban način, kojem se, nema sumnje, dosjetio domišljati Zlatko, ukoliko o tome nije negdje nešto „pročitao". Ponajprije su je lopatama izbacivali u drvenu kućicu, ispod koje su kopali. Kako je taj drveni kućerak bio naslonjen na nešto višu i čvršću zgradu, a dijelio ih samo zid od trulih da-

šaka, dovitljivac se dosjetio, da ih na jednom mjestu odvali. Tako su, kasnije, iskopanu zemlju mogli prebacivati u susjednu kućicu. Kad bi slučajno tko htio da zaviri ovamo, dok njih nema, ne bi stoga unutri ugledao ništa. A na većoj kućici, koja je u sebi skrivala zemlju, nije bilo prozora, tako da tragove od kopanja ne bi nitko lako otkrio. Bila je gotovo isključena svaka mogućnost, da bi tkogod bilo iz kakvog razloga zalazio ovamo, ali je oprezni Zlatko nabavio tri nova lokota, kojih je ključeve samo on posjedovao: za ulazna vrata od skladišta i za obje drvene kućice.

Koko je već mislio, da će se srušiti od umora, a i prst ga je sve jače bolio: u njemu je sve jače čekićalo. Ohrabrilo ga je samo to, što je vidio, da i druga pomalo izdaje snaga: kad bi izlazio iz jame, da izbaca zemlju u susjednu zgradu, njihao bi se i teturao. Zaista, umor je učinio svoje, i Zlatko je odložio pijuk i lopate. A onda je odjednom rekao, baš kao da nastavljaju razgovor, iako je posljednja riječ bila pala već pred dva dobra sata:

— Znaš, ja sam sad razmišljao o tome što si mi govorio. — A jer nije dobio nikakva odgovora od premorena druga, koji je sjedio teško predišući, on je nastavio nešto glasnije: — Mislio sam o tom pismu. Sve mi se čini, da bi to moglo biti u vezi.

— Sto bi moglo biti u vezi? S čim? — živnu Koko.

—• To bi pismo moglo biti u vezi s onim, što sam ja doživio. Zbog toga je možda nekome stalo da se dočepa stana.

— Pa ne bi valjda stari... — otpoče Koko, hoteći reći, da ne bi valjda stari Vincek želio da se opet dokopa svog stana, kad je već jednom umro. Ali mu se učini, da je to vrlo glupa pomisao, pa stoga zašuti, čekajući da pametniji nešto kaže. Uistinu, koščati dječak protegnu svoje duge noge, na kojima je bio jedva koji kilogram mesa, značajno zaklima glavom i ponovi preda se:

— To bi moglo biti u vezi.

Ustali su, sakrili alat i prekrili jamu. Napolju je sunce, kao žuto mače, sjedilo baš na dimnjaku kuće doktora Bmčića. Bilo je već sigurno prominulo šest sati.

— Horvatićevi su u vas na večeri, je li? — iznenada Zlatko prekide šutnju. — I Miki dolazi?

— Otkud znaš? — zgranu se Koko, koji je baš u tom trenutku mislio, da bi ga možda ipak mogle zapasti dvije paprike, jer će gosti sigurno biti pristojni i obazrivi, budući da su prvi put u njihovoj kući.

— Znam; — slegnu sveznajući prijatelj ramenima i krenu svojoj kući. — Sutra popodne. I nemoj nikome govoriti. Sad bi se moglo svašta dogoditi.

3 G L A V A

UGODNO VEĆE S NEUGODNIM SVRŠETKOM

Istom kad se umio i izašao iz kupaonice, jer sad se ipak morao oprati, Koko je spazio, koliko je uzbuđenje vladalo u cijeloj kući. Majka je trčala kao sumanuta iz sobe u kuhinju, iz kuhinje u predsoblje, pa onda opet u drugu sobu. Ona nije mogla podnijeti ni samu pomisao, da bi gosti mogli primijetiti bilo kakav nered u kući: trun prašine na pokućstvu ili na podu, tanku nit paučine iznad peći, naherenu sliku na zidu. Stol je morao biti posebno pažljivo uređen, tako da je vrijedna žena svaki čas unosila nove zdjele i tanjire, odnosila čaše i noževe, koje je maločas sama donijela, i pri tom se užasno ljutila na sve, što bi joj se ispriječilo na putu. A na putu 'su joj bili: stolovi i stolice, zbunjeni muž, koji se uvijek nalazio na onom mjestu, gdje ne bi smio biti i koji je sve radio onako, kako se ne bi smjelo činiti; Car, koji je veselo lajao d pleo se među noge baš u onom času, kad bi nailazila iz kuhinje s punim poslužavnikom posuđa; mala Marica, koja je istinski željela pomoći, ali je usput umakala prste u onu divnu kremu na kuhinjskom stolu; a, napokon, smetao je i Koko, baš zato, što joj nije bio na putu, već u kupaonici, a morao bi biti u blagovaonici, da joj pomogne pomaći stol, jer je otac rezao kruh. I, konačno, bio je tu taj nesretni popravljač vodovoda, koji je iznikao, tko zna otkud, budući da ga nitko nije zvao, već ga je navodno poslala uprava, da provjeri uređaje. Kokin

otac nije imao povjerenja u ovakove ljude, jer je znao, kako i u njegovom električarskom pozivu ima varalica, koji se uvlače u kuću i onda krišom kradu. Međutim, dok je bio u susjedstvu, kod Horvatićevih, da im kaže, kada će biti večera, vidio je, kako se ovaj službenik legitimirao, pa ga je stoga pustio da slobodno vršlja po kući, čak mu je dao i ključeve od stana, kako ne bi morao zvoniti, budući da je on svaki čas izlazio i ulazio. Tako bi i taj popravljač s tom svojom ogromnom torbom punom alata, od vremena do vremena iskrsavao pred uzbuđenom domaćicom. Koki je odlanulo, kad su ga poslali u podrum, da tom čovjeku pokaže, gdje se nalaze vodovodni uređaji za cijelu kuću; samo da ne gleda tu strašnu jurnjavu, od koje mu se vrti u glavi i koja ga sjeća propalih paprika. Dok je silazio niza stepenice, mislio je, hoće li se odsada riža moći slobodno kupovati u trgovinama.

Gledao je tog snažnog čovjeka, koga su nagrđivale jedino sitne naočale na krupnom nosu, kako otvara i zatvara kojekakve točkiće i pipce, kucka po cijevima i osluškuje. Ruke su mu bile ogromne, snažne, a na ljevici je bilo tetovirano plavo sidro. Koko je upravo pomislio na more i brodove, kadli se odozgo razlegnu prodoran majčin glas:

— Koko-o-o!

Opet je bio gore potreban, a bilo mu je žao otići iz te ugodne, podrumske sumračine, gdje je bilo tiho i mirno. Sad je uzbuđenje još više naraslo, poput tijesta na peći, i prijetilo je da prijeđe u pravu uzbunu. Jurnjava po stanu bila je još brža, tako da više nitko nije hodao, već trčao. Ponekad bi se činilo, da se cijela obitelj igra lovice i da nikako jedno drugo rte mogu uloviti. Što se više približavao dolazak gostiju, vrijeme je sve brže letjelo, a činilo se, da još ništa nije pripravljeno i da u kući nikad nije bilo takvog nereda.

Napokon je došao veliki čas. Majka je upravo trčala s nekom ogromnom zdjelom u ruci, otac je kušao obrisati prašinu s lustera i pri tom se opasno ljuljao na stolici, Marica je imala puna usta još toplih kolača, a Koko namje-

stao po stolu ubruse, misleći pri tome, kako je to sasvim nepotrebno: u tom je času zabrenčalo zvonce.

Prvo je ušao Horvatić, visok i krupan čovjek, prosjede kose i neobično široka nosa, a za njim njegova sitna, mršava žena. Iza njih je izvirivao Miki, veseliji i nasmijaniji nego ikada. Dok su se roditelji pozdravljali, on je pristupio svom kolegi i šapnuo mu u uho:

— Znaš, stari, ja nisam skoro ništa hasao za objed, samo da se sad mogu dobro naklopati, — i pri tom se pogladi po upalom trbuhu, a Koko s užasom pomisli, koliko tu može stati punjenih paprika.

U blagovaonici je zavladalo tako ugodno i pomalo svečano raspoloženje, da je to nadmašivalo i najsmjelija očekivanja Milićevih. Horvatićka je tihim, piskutavim glasom izustila:

— Oh, kako je kod vas lijepo! Kako je uredno!

Domaćica se zacrvenjela sve do ušiju i oborila pogled, ali su svi ukućani znali, da je u tom času vrlo sretna. A ipak, kad je pogledala u pod, spazila je poremećene rese na starom, izlizanom ćilimu, pa je opet problijedila. Brzo ih je ispravila nogom i odbrzala u kuhinju. Mala Marica je otišla po staru Ružu, koja je stanovala iznad njih, jer je večera uskoro imala početi.

— Imate divan i prostran stan, — rekao je ozbiljni Horvatić, ogledavajući se. — Mnogi bi vam zavidjeli na njem. Cak i mi, je li, ženo?

Žena se smela, jer nije mogla reći tako nešto: ta ona se prvi put nalazi u gostima. Odmah je upadalo u oči, da ona, u društvu svog muža, uopće mnogo ne govori, već se slaže sa svime, što on dobaci.

— Eh, to imamo zahvaliti gospođi Ruži, — reče Kokin otac, jer je u tom času spomenuta osoba upravo ulazila u sobu. Po njenoj pojavi, osobito po izbrazdanom licu i bezubim ustima, moglo bi se zaključiti, da je starija no što je uistinu bila. — Da nje nije bilo, već bi se netko drugi uvalio. Ona nam je u ranu zoru javila, da je umro vlasnik ovog stana, pa smo mi prvi predali molbu.

Ruža se suzdržljivo osmjehivala, pozdravljajući se s Horvatićima, koji su bili njeni davnašnji susjedi.

— Ne sviđa mi se ta baba. — šapnu Miki drugu.

Koko je. već počeo misliti na nešto sasvim drugo, a ova ga primjedba ponovo vrati u blagovaonicu. Majka je već bila donijela na stol juhu, koju su gosti neobično hvalili, ali je Miki nije baš odviše uzeo, otvoreno izjavivši, da se „čuva za poslije".

Majka je, ponovno, naizmjence blijedjela i crvenjela, budući da su gosti hvalili njeno kuharsko umijeće i uživali u jelu. Sve je bilo baš kao što treba: nije bilo potrebno dodavati ni soli, ni papra, a zelenja bijaše u juhi upravo koliko oni vole.

Onda je došao veliki, za nekoga i žalosni trenutak. Otišla je u kuhinju i vratila se s pladnjem, na kojem su se pušile podgrijane paprike. Koki se činilo, da unose njegovu odrubljenu glavu i da se, umjesto umaka, puši njegova krv; toliko je bio utučen i satrven. Gotovo da je vrisnuo, kad je sitna Horvatićka veselo zapljeskala rukama ,i ciknula:

— Oh, punjene paprike. Mi ih svi jako volimo, a već ih nismo toliko godina okusili.

Uistinu su potvrdili, da ih nisu „toliko godina okusili". Navalili su, kao da nisu jeli već nekoliko dana, čak je i susjeda, inače otmjena i uglađena, trpala u usta goleme zalogaje. A domaćica je svojim ukućanima podijelila ono graha, što je ostalo od ručka, govoreći:

— Samo se vi ne obazirite na nas. Ako vam prija, pojedite sve, ionako ih nema odviše. Mi smo ih već jeli za ručak.

Sin ju je promotrio pogledom, koji je, najblaže rečeno, bio srdit. Na kraju krajeva, ovo su ipak bili stranci, pa kako da je onda imala više obzira prema njima nego prema vlastitoj obitelji? Gostoprimstvo bijaše njemu sasvim nerazumljivo.

Posljednje dvije paprike smazao je Miki, dašćući kao pas i oblizujući se bez ikakvog sustezanja. Pri tom je povjerljivo šaputao svom vršnjaku, koji se davio hladnim grahom:

— Jedva njupam, stari. Ali hoću jednom da se pošteno nahašem, makar kasnije i odapeo.

#«I

Koko ništa nije odgovarao, već se tupo zagledao u svjetiljku. Zurio je tako dugo, dok ga oči nisu zaboljele, a onda je tužno uzdahnuo. Činilo se, da je on jedino biće, kojemu ovo veče nije baš tako divno. Jer, njegova je draga sestrica, ipak dobila jednu papriku, a, napokon, ona više i ne bi mogla pojesti.

— Gle, kolači, — reče opet Miki, kad ugleda veliki tanjir pun kolača sa žutom kremom. — Navalimo, stari!

— Miki-i, — otegnuto opomenu majka svog proždrljivog sina, ali se domaćica odmah uplete:

— Pustite ga, susjedo, neka jede, ako voli. Prija li ti?

— M-m-m, — promrmlja on i vrhom jezika pokupi kremu s brade. Nije bilo nikakve sumnje, da mu prija.

Poslije večere vrijeme je proticalo nešto sporije, ali je još uvijek vladalo ugodno raspoloženje u onih, kojima želuci bijahu nabijeni do vrha, a čak i u onih, koji su se gostili samo u mislima. Očevi su se razgovarali o politici, tri žene o cijenama na tržnici i po trgovinama, dva mlada prijana su sjela u kut, gdje je Miki pričao o današnjoj utakmici i pokazivao kako se gradi novi tip aviona MH-14, dok je mala Marica, oprostivši se sa svima, a osobito s Mikijem, otišla na spavanje.

— Ja ne kužim, — rekao je Miki, kad se ona već udaljila — ne kužim, kako netko može puno ćoriti.

Tada je pristupio prozoru, otvorio ga i pozvao druga, da prisustvuje pokusnom letu novog aviona. Nije baš bio slavan pokus, jer je avion gotovo strmoglavce sjurio u vrt i zabio se u travu. Konstruktor je, naravno, bio nezadovoljan, ali je rekao, da će to odmah popraviti, pa je zamolio Koku, da mu donese papira.

U tom času desilo se nešto tako neobično i neočekivano, da je sasvim poremetilo mirni i ugodni tok večeri. Svijetlo je odjednom -počelo jenjavati, još jednom zatreptalo, kao snen čovjek, koji se brani od sna, i konačno se sasvim utrnulo. Isprva su mislili, da je pregorjela žarulja, ali ni u susjednoj sobi nije bi'lo svijetla.

— Možda su opet prekinuli struju, — reče Horvatić.

Bilo bi to vrlo moguće, jer se češće događalo u posljednje vrijeme, da obnoć iskopčaju cijele četvrti, kako bi se uštedjela dragocjena energija za tvornice.

— Ali prijeko kod nas ima svijetla, — javi se Miki s prozora. Vidio se njegov crni obris na plavoj pozadini noći. Cio grad je svjetlomrcao, i, reklo bi se, da je vedro nebo prosulo po kućama nekoliko pregršti iz svojih riznica zviježđa. Prema tome, samo je u njihovoj kući vladao mrak. I to baš za ovakve svečane večeri.

— Sigurno su pregorjeli osigurači, — javi se stručnjački domaćin, a onda zabrinuto doda: — Samo se čudim, što u cijeloj kući nema svijetla. Znači, da su izgorjeli svi, a to se nikada ne događa. Idem pogledati.

— Oh, oh, baš se to danas moralo dogoditi, — kukala je njegova žena, a u mraku joj se nije moglo vidjeti lica, koje je sigurno bilo bjelje od onog lijepog stolnjaka, koji je Miki na nekoliko mjesta uspio umrljati umakom od rajčica. A Miki je, u mraku, trpao kolače u džepove, budući da u želudac zaista nije moglo više ništa stati. Nije ni pomišljao, da će mu se džepovi ulijepiti od tečne kreme.

— Čudno, — rekao je Horvatić ustavši. Uopće, svi su poustajali i ushodali se sobom, tako da je odjednom postala malena i tijesna. Susjeda je tješila nesretnu i uzrujanu domaćicu:

—■ Nemojte se uznemiravati. Niste vi krivi.

Glava obitelji brzo se vratio iz podruma. Po isprekidanom dahu bilo je jasno, da je uzbuđen više nego obično:

— Netko je odnio osiguračе i prerezao sve žice, do kojih je mogao doći. Nemoguće je sada.popraviti.

Načas zavlada tišina, tako da se čulo pucketanje pokućstva. Kao da su svi nešto očekivali. Tko je god to učinio, morao se još prije nekoliko trenutaka nalaziti u njihovoj neposrednoj blizini, a pomisao na to bila je neugodnija od položaja, u kojem su se sad obreli.

— A što je s onim popravljačem vodovoda, — sjeti se odjednom Koko. Svi su, pri općem metežu i kasnijoj gozbi, zaboravili na čovjeka, koga je poslala uprava Gradskog vodovoda. Istina, on se zadržao u podrumu, ali je kasnije, očito, nestao, ne rekavši nikom ni riječi. Osim

toga, bili su mu dali ključeve od stana, i oni su, zacijelo, ostali kod njega.

— Zaista, što je s njim? — zapita Kokin otac, prisjetivši se, da su ga ostavili u podrumu, gdje se nalaze prekidači. — Vi ste, susjede, vidjeli njegove isprave, je li?

— Jesam, — odvrati Horvatić — imao je pismeni nalog.

— Zair je bio kod nas neki popravljač vodovoda? — začudi se i preplaši njegova žena, kušajući da se u mraku približi mužu.

— Bio je. Nešto prije tvog dolaska kući.

Domaćica je u to vrijeme već pronašla svijeću, i sada je slaba svjetlost zaigrala po zaprepaštenim i ozlojeđenim licima. Svi su Milićevi, osim male Marice, naravno, koja je sigurno već spavala, mislili na onu čudnu pismenu prijetnju: da li je ona bila u kakvoj vezi s ovim noćašnjim događajem? Ali, ako je popravljač imao isprave, onda to nije njegovo djelo. A tko bi onda mogao tako nešto učiniti? A opet, ako je onaj čovjek nevin, zašto nije vratio ključeve?

Ubrzo su se gosti počeli opraštati, mnogo se zahvaljujući i pozivajući cijelu obitelj na nedjeljni ručak. Koki je međutim ponajviše upao u oči nevjerojatno čudnovat izraz Ružina lica. Ta stara žena bijaše više nego prestravljena, a lice joj bilo gotovo ukočeno od straha, prozirno kao okno. Kad su se konačno pred vratima oprostili sa susjedima, ona je odbrzala stubištem, a dječaku se učinilo, da je čuo kako je prošušljetala kroz stisnute usne: „Stari, stari, što činiš?"

Majka je bila ushićena svojim gostima i bila im zahvalna, što se nisu uvrijedili zbog skromne večere i zbog nemilog događaja.

— Jest, zaista su ugodni ljudi. Dobro je imati takve susjede, — zamišljeno je rekao otac, ne hoteći spominjati čovjeka, koji im je odnio ključeve, mada je mislio jedino o tome. Nadao se, da mu žena i ne zna za ključeve, pa je odlučio da je ne uznemirava još i time. Samo se poorinuo, da u objema bravama preko noći ostanu ključevi s nutarnje strane. Imali su, na svu sreću, tri para.

Dječak je također mislio samo o onome, što se dogodilo, i o tajanstvenim Ružinim riječima. Bio je sigurno prvi, a možda i jedini, koji je u nastaloj pomrčini pomislio na starog Vinceka. Jesu li se i staričine riječi odnosile na njega? Odlučio je da sutra dozna od nje što bude više mogao. Zanimalo ga je, što će reći Zlatko. Volio bi vidjeti, hoće li i poslije svega ovoga sačuvati svoj mirni nehaj i ravnodušnost, kao da je i o tome negdje već nešto pročitao.

6 GLAVA

SIN I OTAC

Kad su se Horvatićevi uputili svojoj kući, tromim korakom ljudi, koji su se do grla nasitili, dugo nije nitko prozborio ni riječi. A istom pred ulaznim vratima drznula se mala ženica, da tiho, ali ushićeno izusti:

— Oh, kako su to zlatni ljudi, ti naši novi susjedi, je 1' te?

Miki, iako pospan i umoran, rado se složio s majkom, opipavši prije toga džepove, natekle od kolača, poput obraza, ispod kojih se uzjogunio bolesni zub. Rekao je protežući se i zijevajući:

— Moćni su. Frajer je malo tup i šteta je što nema veze s nogometom, ali su mu starci sasvim haj. A što je glavno, has je bio krvav.

Majka ga prekori zbog takvog izražavanja, a otac, kao da je sve dosada mislio nešto za sebe, okrenu im se i tajnovito reče:

— Što vi znate, — a zatim, kao da im svoj izričaj ipak želi objasniti, doda potmulim glasom: — Nije zlato sve što šija. Meni se ti naši *dragi* 'susjedi baš ne 'sviđaju previše.

I majka i sin ne prozboriše ni slovca, jer su se već odavna bili obikli na to da je opasno i nerazumno protusloviti glavi obitelji, kao što je Horvatić. Osobito sada, u mraku, dok se izdizao pred njima kao veliki stup, koji prijeti, da će se survati i smlaviti ih pod sobom.

A i poslije, kad već uđoše u kuću, nitko ništa ne dometnu. Dječak je tako zijevao, da mu je pucketalo za ušima. Oprostio se na brzu ruku od roditelja i otišao u svoju sobu. Njihao se na nogama, dok se svlačio, a kapci su mu se krpili. Srušio se u krevet i duboko udahnuo ugodni miris posteljine. Tada se iznenada sjetio male Marice, njenih tamnih pletenica i pogleda, koje mu je za večerom dobacivala. „Zacopana je u mene sto posto", pomisli i osmjehnu se u mrak. San ga je počeo sputavati kao nevidljiva užad.

Prenuo se i silom razdvojio kapke, kad su se vrata od sobe odjednom naglo otvorila. To je ulazio otac, što je bilo vrlo neobično, jer nikad nije običavao noću posjećivati sina. Miki je volio oca, premda se on nije baš mnogo oduševljavao svojim jedincem, niti se odviše brinuo za nj. Stoga je sin, iako snen, radosno dočekao ovaj noćni posjet, uspravljajući se u postelji i nastojeći da svakako ostane budan.

Horvatić sjede na rub postelje i položi krupnu šaku na oba dječakova koljena, što su poput dvije hridi stršila ispod pokrivača.

— Cuj, sine, —• otpoče otac vrlo ozbiljno, kušajući u mraku ugledati dječakove oči, opčinjene snom — htio bih ti nešto reći. Ti si već odrastao dečko, pa ćeš razumjeti. Cak nisam htio o tome ni s majkom razgovarati.

— O čemu se radi? — usplahiri se Miki i ponos poče istiskivati sanjivost. On je već odrastao, i otac se želi s njim razgovarati o nečemu važnom. Bila je to prilika, koju nije smio propustiti; stoga je još jednom protrljao oči i naćulio uši.

— Radi se o tim našim susjedima, Milićevima — nastavi Horvatić jednako tihim i ozbiljnim glasom. Miki se promeškolji u postelji. — Meni su oni sumnjivi, a mama je oduševljena njima, pa zato i ne mogu s njom razgovarati o tome. I ti joj ne smiješ reći o čemu smo razgovarali. Reci, da sam te pitao o školi.

— Zašto su ti oni sumnjivi? — ne otrpi radoznali dječak i upade ocu u riječ. — A?

— Čini mi se, da je ovo sa svijetlom sve skupa bilo namješteno. Milić je električar, i on je to mogao lako popraviti. A zašto nije? Zato, što mu je, vjerojatno, bilo stalo do toga, da bude mrak ...

— A zašto mu... — poče opet Miki, ali ga otac presiječe",

— Ne upadaj! Imao je, možda, više razloga. Jedan je bio ovaj. — Pri tome se udari po prsima, a kako sin nije odmah shvatio, što to znači, on izvuče iz kaputa lisnicu i zamaše njome, kao da se hladi. — Bilo mi je pretopio, pa sam skinuo kaput i stavio ga preko stolice. I sada sam, kod kuće, primjetio, da mi je lisnica u lijevom džepu. A ja . ..

,,A ti uvijek nosiš lisnicu u desnom džepu", pomislio je Miki, ali se nije usudio prozboriti naglas, jer bi to značilo, da i on često prekapa po očevim džepovima.

—. .. uvijek držim lisnicu u desnom džepu, već punih dvadeset i pet godina. Znači, da su mi u mraku prekopali džepove. Možda je Milić, kad je tobože sišao u podrum odnio lisnicu sa sobom i pregledao je. Srećom nije unutri bilo para. Ja sve mislim, da je upravo taj tvoj kolega ...

— Misliš, da je Koko iskoristio gužvu i drpio stvar?

— zgranu se Miki, zatim se naglo ukoči i ozbiljno doda:

— Hm, to je moguće. Čudan je on frajer.

Nije zapravo mislio ništa određeno o svom susjedu i sada ga je gotovo obradovalo, što je on, vjerojatno, lopov. Bio je naime toliko razočaran u njemu, kad je vidio kako nespretno igra nogomet, da ga je počeo podcjenjivati. A kad tamo — on vadi u mraku lisnicu iz tuđih kaputa i onda je neprimjetno vraća.

— Još nešto, — reče Horvatić ustajući, jer je čuo nemirne koračaje svoje supruge u susjednoj sobi. — Milić je prije rata bio na robiji, jer je mislim, ubio čovjeka. Od njega se možemo svemu nadati. Zato moramo biti oprezni i ne smijemo pretjerivati u prijateljstvu.

— Kako znaš ... o robiji?

— Rekli su mi, — nehajno odsiječe otac, a onda doda tišim glasom, 'kao da se nečemu dosjetio: — Rekao mi je

Majer. Samo ga nemoj ništa ispitivati, jer sam mu dao časnu riječ, da o tome nikome ne ću reći ni jedne riječi.

Majer je bio krojač, koji je stanovao i radio ispod njih; bijaše to sitan starčić, lica blijeda i prozirna kao u mlada mjeseca, velikih ušiju i gustih obrva. Dječaku je oduvijek ulijevao neko poštovanje, a čak ga se i pobojavao, premda je starčić bio blag i ljubazan prema njemu.

—• On ga se isto boji i ne bi htio da dođe u sukob s njime, — proslijedi Horvatić pokazujući rukom prema zidu, u pravcu susjedne kuće u Heinzelovoj ulici. — Došao sam k tebi, jer želim, da ti malo pripaziš na naše susjede i da mi ispričaš, ako primijetiš što neobično u njihovoj kući. I, ne zaboravljaj, — tu podigne prst uvis — nikakvog pretjeranog prijateljstva. Laku noć.

— ... noć, — promrsi Miki i zagleda se u zid, baš kao da kroza nj vidi susjednu kuću. U tren oka je zaboravio na gostoprimstvo, na punjene paprike u napunjenom želucu i na kolače, koje je rasporedio po noćnom ormariću kao zalihu za sutra. Naprečac je zamrzio te podmukle susjede i odlučio da bude na oprezu, kako bi obveselio oca nekim otkrićem. Sto se tiče male Marice, tu se nije mogao tako brzo odlučiti. „Možda se ona razlikuje od obitelji", pomislio je, „to se često događa." Ali nije imao mnogo vremena da dulje prosuđuje i razmišlja. San, kao pritajena zvjerka, koju je jedva bio otjerao, skočio je na nj odnekud iz kuta i obrvao ga.

» GLAVA

NEPRIJATELJ POSTAJE VRLO OPASAN

Koko je zaspao, tek što je sklopio oči. Bilo je to, vjerojatno, od umora. Zaboravio je na sve, a i na prst, koji ga je sve jače bolio. Međutim, u snu ga napalo sve ono, što ga je obdan mučilo. Bio je u dubokom, dubokom tunelu i kopao prolaz, trudeći se koliko može, jer je o tome ovisio njegov život, ali mu se zemlja ponovno odronjavala za leđima, tako da je cio posao bio uzaludan. Tada je odjednom nestalo tog rova, ostao je samo mrak, u kojem se odnekud pojavio čovjek u bijeloj odori, koji je u ruci nosio veliko plavo sidro i svežanj ključeva. A njega je potjerao Car, bijesno lajući. Iz tog mraka došao je do nekih stepenica, uz koje se počeo uspinjati, ali kojima nije bilo kraja, iako su postajale sve sitnije i sitnije. Ipak, na kraju je našao sobičak, u kojem je, na visokoj stolici sjedjela stara Ruža, a u ruci je držala mrtvačku lubanju i razgovarala se s njom. A onda je čuo, kako netko trči uza stepenice, kojima se on maločas uspeo, i uhvatio ga golem strah, ali se nije imao kamo uteći. Koraci su postajali sve glasniji, a Ruža se nadušila smijati.

Probudio se, oznojena lica, nepokriven i skvrčen kao perec. Isprva nije znao, da li još uvijek sanja ili mu se samo privida. Noć bijaše vedra, ali bez mjeseca, tako da je u sobi bilo mračnije nego u snu. Ne bi to još bilo tako neobično, da se u stanu nisu čuli koraci, kao da netko trči amo-tamo. Koko se sasvim razbudio, prisjeo u krevetu i

uzeo slušati toliko napeto, da su mu se uši ukrutile kao u psa. Osjetio je, kako ga nešto oporo škaklja u nosu i steže u grlu. Morao je kašljati.

U sobu je prvo uletio otac, a za njim majka, a oboje su držali rupčiće na nosu. Bilo ih je neobično vidjeti, ovako usred noći, napola odjevene, kao trče, držeći rupčiće na licu. Naravno da dječak nije ništa shvaćao.

— Plin, — izustila je majka i dodala mu rupčić natopljen vodom, gurajući mu ga pod nos.

— Netko je otvorio plin, — izustio je i otac, izvukao ga za ruku u hodnik, a odavde na stubište, gdje je već sjedjela mala Marica, grleći Cara i plačući zbog toga, što su je ovako usred noći izbacili iz tople postelje.

Otac je pootvarao sve prozore i sva vrata, da nastane što jači propuh, a onda je odjurio u kupaonicu, smočio veliki rubac u vodi, zavezao ga preko nosa i usta te konačno utrčao u kuhinju, odakle je izvirao smrtonosni plin. Unatoč vodi i unatoč propuhu, u grlu ga je stezalo, na oči su mu navirale suze, lijepeći mu kapke. Kako svijetla u kući nije bilo, teško je u mraku pronašao plinski pipac.

— Oh, — kukala je majka, milujući kćerku po glavi, kako bi je umirila — što nisam otišla u kuhinju poslije večere? Mislila sam, sutra ću prati suđe, ne mogu uz svijeću. A sve mi je nešto govorilo, da odem u kuhinju.

— To ne bi ništa pomoglo, — prekine je muž, koji se vratio na stubište, hripljući i otirući suze, — onda još nije bio otvoren pipac. Evo što sam našao. — I on pokaza komad tanke, čvrste uzice. — To je bilo na pipcu. Ja sam otrgnuo samo jedan dio, toliko sam samo stigao! A uzica je dugačka. Netko ju je zavezao za pipac,i onda drugi kraj izbacio kroz prozor, tako da se izvana može povući kad mi već" legnemo.

— A tko bi to učinio? — pitaše majka, položivši oprezno u krilo Maričinu glavu, jer je djevojčica u međuvremenu opet usnula.

— Onaj čovjek, što je tobože došao da popravlja vodovod. Sigurno jedan od onih, koji su nam zaprijetili u pismu.

— Ali je on imao potvrdu, tata, — umiješa se sin.

Otac slegne ramenima.

— Treba ih prijaviti! — reče odlučno majka. — Ne čemo valjda dopustiti, da nas sve potruju.

— Nipošto, ne možemo ih prijaviti, jer nemamo, zapravo, koga prijaviti. A čim bi primijetili štogod sumnjivo, mogli bi nam se na drugi način osvetiti.

— Tko kaže, da je taj čovjek u vezi s onim pismom. A zar je sigurno, da je baš on otvorio plin? — uplete se opet Koko, češući se iza uha. On je mislio sasvim drugačije, ali se nije usuđivao iznijeti svoje sumnje, da mu se ne bi smijali.

— Koko ima pravo, — složi se otac i potapša ga po ramenu. — Treba još malo pričekati, da se ne bismo uvalili u još veći sos. — Drugom rukom zagrli svoju ženu i reče joj promijenjenim, ali veselijim glasom: — Hajde, hajde, nemoj se previše uzrujavati zbog toga. Za deset minuta će zrak biti čist, pa ćemo se lijepo ispavati. Jutro je pametnije od večeri.

Isto je mislio i Koko: jutro je pametnije od večeri. Samo što više nije mogao zaspati, toliko je nestrpljivo očekivao jutro. Nije pravo znao, što će sve učiniti ujutro, prije nego ode u školu, ali je shvaćao, da mora učiniti nešto veliko, nešto, što će mnogo toga objasniti. Sada više nije bilo nikakve sumnje, da je ovo početak nove pustolovine. Gotovo se ponosio time, što baš on uvijek doživljuje nešto uzbudljivo. Kušao je zamisliti lica svojih nekadašnjih drugova i susjeda sa Zelenog Vrha; kako bi se zgranuli, kad bi im ispričao, što je već sve doživio, a tek su se preselili u novi stan. „Koko", govorio je sam sebi, ispravljajući se u krevetu i oslanjajući se na laktove, „samo pamet u glavu. Nadmudrit ćeš ih ti". Nije znao na koga, zapravo, pomišlja, ali je bio uvjeren da će *ih* nadmudriti.

Jutro je lagano osvajalo onaj četvrtasti dio svoda, što je bio uokviren u prozoru njegove sobe. Poveliki bagrem, koji je rastao pred prozorom, pružao je svoje grane prema kući, a kako su već bile pomalo ogoljele, činilo se, da neka koščata ruka hoće uljesti unutra. U sumračju, i sada,

u rasvitak, Koku je to granje ispunjalo nekom čudnom jezom, i, ako se nije bojao, bilo je to samo zbog toga, što je znao, da dječaku njegovih godina ne priliči strah. A ipak bi, svako veče, prije nego će leći na počinak, promotrio tog granatog diva, da vidi, nije li se tkogod uzverao na nj. „Odsada ću morati da zatvaram prozor", pomislio je. „Zato, što je već zahladjelo, naravno, ni zbog čega drugog".

Nebo je bivalo sve blijede i bezbojnije, zatim ružičasto, napokon i žućkasto. A kad je lagano počelo plavjeti, kao da ga netko nevidljivi polijeva morskom vodom, javila se i sirena s tvornice. Bijaše šest sati. Dječak je skočio iz postelje, lijeno izvukao bilježnicu iz torbe sa školskim knjigama. Valjalo je napisati zadaću, jer jučer nije stigao. Osim toga, znao je, da će mu tako mnogo brže proći vrijeme do sedam sati; prije tog doba odlučio je ništa ne poduzimati. Naslov domaće zadaće je glasio: „Moj najbolji prijatelj". Počešao se za uhom i počeo razmišljati. Nije to baš tako lako sastaviti, jer ni sam ne zna, tko mu je najbolji prijatelj. A onda se odjednom osmjehnuo. Ta ne mora on baš točno znati, tko mu je najmiliji i najbolji drug. Kao da profesorica ima pojma o tome! Umočio je pero i otpočeo: „Moj najbolji prijatelj se zove Zlatko. Mi se ne poznamo odavno. Ja sam se doselio u novi stan prije nekog vremena i onda smo se mi upoznali. Mi se igramo na jednom skladištu starog željeza. .."

Pero je letjelo kao da ima krilca, i, kada je dovršio, vidio je da je zadaća ispala prilično dugačka. Ali je u tome času začuo daleka zvona. Sedam sati.

Na neopisivo majčino čuđenje, njen je sinčić popio kavu zajedno s kožicom. Toliko mu se žurilo, da je usput zaboravio, koliko mu se, zapravo, kožica gadi.

— Mama, — zapitao je — je li sad prerano da odem gore, — i pokaza rukom na strop — do stare. Ne znam, jesam li dobro napisao zadaću iz njemačkoga. Molit ću je, da mi pregleda.

— Nije rano, ona ustaje već u šest sati, iako bi bilo bolje, da si to jučer učinio. Ti se uvijek sjetiš u posljednji

čas. Baš te briga za školu! — Majka poprijeti prstom: — I ne smiješ je tako zvati, nije ona za tebe stara.

Tiho je ustrčao uz stepenice i pokucao na vrata, jer gore nije bilo zvona. Njen stan je bio malen, sobica i kuhinjica s kosim zidovima; od toga se valjda toliko i zgrbila, pazeći da ne udari glavom. O njoj nije znao gotovo ništa, samo da je tetka njegova druga sa Zelenog Vrha, malog Tome Branjca, i da je bila jako bolesna. One uzbudljive noći, kad se mali Tomo spuštao s balkona, njegova majka bila je baš ovdje, pored svoje bolesne sestre.

Ruža se nije iznenadila njegovoj posjeti. Nije bilo prvi put, što je dolazio, da mu ona pomogne u lekciji iz njemačkog jezika. Odvela ga je u kuhinju i posjela na stolac, i, dok je tražila naočale, on je pažljivo promatrao prostoriju, ne bi li ugledao kakvu neobičnost, što mu dotada nije pala u oči. Posvuda samo čađa, prljavština i stare krpe.

— Koje ste štivo uzeli? — pitala je, listajući knjigu i sjedajući pored njega.

On pokaza tobožnje štivo i zamoli je, da mu prevede. Tada se sjeti, da nije zapravo zbog toga došao i bi ga stid, što se tako dugo pretvarao. Najzad skupi snagu, čvrsto se prihvati za rubove stolca i prozbori drhtavo:

— Ovaj ... — zabrglja — ja sam vas nešto drugo htio pitati. Nisam došao zbog njema-ačkog. Ja, ja... ja...

— Sto izvoliš? — upita ona mirno, skidajući naočale.

— Htio... Htio sam pitati, što vi znate o pokojnom Vinceku?

Nije očekivao,da će je ovako uzbuditi. Otvorila je usta, kao da će vrisnuti, ali ju je glas izdao, pa je ostala onako upanjena i blijeda, kao da je progutala kost. Nešto je promucala; po prilici „zašto on to nju pita?", a on je odvratio, također zbunjen i crven u licu:

— Pa .. . mislio sam .. . čuo sam, da ste ga spomenuli jučer naveče... mislio sam...

Ruža je naglo ustala, zaklopila njemačku vježbenicu,, pružila mu je i pokazala na vrata:

— Odlazi, — progovorila je odlučno, ali jedvačujno, dok su joj vilice podrhtavale, a zubi zvečali, kao tanjiri kad se pere suđe — odlazi. I više nikada da nisi o tome govorio. Kad ti ustreba, pomoći ću ti u njemačkome. A sad hajde! Odlazi!

Izašao je, smeten i posramljen, ali se ćutio pobjednikom. Njegove su se slutnje obistinile: ona je nešto znala, možda je i mnogo znala. Samo to treba na neki način ispipati od nje.

G L A V A

U POSLJEDNJI TREN

Odlučivši da ne ide ni po Mikija, ni po Zlatka, Koko je sam odbrzao u školu. Prst mu je opasno natekao i podmuklo ga bolio, tako da je to pogoršalo njegovo ionako loše raspoloženje. Vrhunac svega bio je taj nesretni sat njemačkog jezika, kada je odgovarao tako nesuvislo i rastreseno, da ga je profesorica učas potjerala na mjesto. Računajući onaj neuspjeh u matematici iz prošle sedmice, bila je to već druga jedinica, koju je zaradio. Povrh svega, naravno, kinjile su ga te misli o duhovima, o mukotrpnom poslu u jami, o prokletom popravljaču vodovoda i plinu, o zagonetnoj Ruži; a ljutio se na sama sebe, što nije dosada uspio ništa određenije saznati i što nije bar poduzeo nešto pametno i odlučno.

Poslije velikog odmora, kad se sam prošetao ulicom, a ne dvorištem, kao njegovi ostali drugovi, vratio se neobično mrzovoljan. U razredu ga je čekalo još jedno iznenađenje. Ušavši u klupu, nalaktio se i zanio u misli, a onda su mu odjednom upala u oči velika slova na klupi, ispisana kredom. Nije bilo nikakve sumnje, pisalo je: ROBIJAŠ. A da nitko ne bi dvoumio, na koga se odnosi ta riječ, strelica je pokazivala pravo u njega. Dječak nije znao, što da misli. Rastrljao je slova dlanom.

— Tko je to napisao? — priupitao je kasnije Mikija, na početku trećeg sata.

— Sto? — zgranuo se njegov susjed.

Nije mu objašnjavao. Doznao je ono, što ga je zanimalo: Miki nije pročitao neobične optužbe, i ne će ga zadirkivati zbog toga. Ali tko je mogao napisati i u kakvu li je svrhu to učinio? Sto to uopće znači? Nemirnim je pogledom uzeo bludjeti po razredu, ne bi li otkrio podmuklicu. Naizmjence blijeda i ružičasta lica, uredne i nepočešljane glave ništa ne odavahu. Bijaše to još jedna tajna više, ne toliko važna, koliko neobična.

Pustili su ga s posljednjeg sata, jer je rekao, da mu nije dobro, a sigurno je isprika zazvučala uvjerljivo, budući da mu je glas bio neobično umoran, a lice beskrvno. Odbrzao je kući, ne dižući pogleda s tla, ljutito udarajući nogama otpale kestenove, koji bi mu se ispriječili na putu.

I kod kuće je bio isto tako ljut i mrzovoljan, i svi su mu smetali. Otac je stavljao nove brave na vrata, a majci je tvrdio, kako su stare tobože bile dotrajale. Dječaka je sve to jedilo i bio je sretan, kada je ručak napokon bio gotov. Majka se za objedom veselila, što je njen sin konačno odlučio da drži viljušku u lijevoj ruci, ne znajući, koliko ga boli desnica, koju je skrivao pod stolom. Ocu je opet bilo drago, što ne govori odviše za ručkom, pa je mislio, da je sinovljeva šutnja posljedica njegovih besprijekornih odgojnih mjera. Samo ga je Car napeto promatrao svojim velikim, žutim očima, ne usuđujući mu se približiti. Pas je osjećao, da danas njegov mali gospodar nije dobre volje.

Oko dva sata krenuo je Zlatku, osjećajući sad ipak neko olakšanje, što ima pobratima, pred kojim se može izjadati. Nije pozvonio odozdo, već se uputio u stan, jer je računao, da danas ionako nema ništa od posla u jami. S ovakvim prstom ne bi mogao nijedamput zamahnuti pijukom ili lopatom. Zlatko ga je nestrpljivo čekao, hodajući gore dolje po sobici, ruku prekriženih na leđima, baš kao Kokin profesor iz matematike.

— Gdje si? — rekao je glasno i gotovo osorno, zaustavivši se svega na jedan trenutak, okrenuvši se na petama i nastavivši dalje uzrujano koračati dugačkim nogama.

— Nisam mogao prije doći. A ionako ne mogu raditi, —• Koko pokaza otečeni prst.

Zlatko mu pristupi, pažljivo promotri kažiprst, stisne ga na jednom mjestu, tako da Koko tiho vrisnu. Na ranici se pojavi krupna graška gnoja.

— Hm, — zamišljeno reče. — To je onaj prst, je li?

— Jeste, — odvrati drugi dječak.

Njegov pobratim na to, bez ikakvog objašnjenja, ispruži svoju šaku, odvojivši od nje kažiprst, iz kojeg je on bio pustio svoju krv. Rana je bila tako zacijelila, da se jedva mogla i primijetiti.

— Što misliš, — nastavi dalje Zlatko, ponovo se ushodavši — što misliš, zašto je moj prst zarastao? A?

Koko, naravno, nije o tome ništa mislio. Ako je na što pomišljao, pomišljao je u prvom redu na svoj prst: zašto nije njegov zarastao? Zasjekli su u isto vrijeme, istim nožem, pa je zaista čudno, što se njegov prst ognojio. Kao da je baš htio da se ognoji. Ali suhonjavi prijatelj požuri da mu odmah objasni:

— Ti si se vjerojatno u nečemu iznevjerio našem pobratimstvu. Možda si bio nepovjerljiv prema meni? Možda mi nisi sve rekao? Zašto nisi došao po mene, da idemo u školu?

Koko je bio zaprepašten. Osjećao se zaista pravom neznalicom pored svog pametnog i sveznajućeg druga. Žalosnim je pogledom promotrio hrpe knjiga, koje su posvuda strčale po sobi. Zaista, pogriješio je, što nije odmah dohrlio ovamo i ispričao sve što se dogodilo. A ipak, tko bi pomislio, da će mu se zbog toga ognojiti prst?

— Mnogo štošta se dogodilo od jučer, — otpoče stoga brzoreko, odlučivši, da što prije istrese sve, što ga muči, kao da prazni vreću. Pričao je vrlo nesuvislo, brkajući paprike s osiguračima, kolače i popravljača vodovoda, staru Ružu, nove brave na vratima i čudni natpis na klupi. Pravo je čudo, kolikom je strpljivošću mršavi dječak slušao ovo pripovjedanje bez glave i bez repa.

— Je li tvoj otac što poduzeo? — zapitao je'na kraju, mirnim i sigurnim glasom.

— Nije, zasada još nije ništa poduzeo.

— To je dobro, — tiho završi Zlatko, promrsivši te riječi preda se, kao da se njegova sugovornika uopće ne tiču.

— **Sto ti misliš?** — drznu **se** Koko.

— Ja? — kao da se začudi njegov pobratim. — Mislim, da se klupko pomalo odmata i da se sve pomalo bistri.

Kako se „klupko odmata" i kako se „sve pomalo bistri", Koki nije nikako bilo jasno, jer mu se činilo, da ništa ne može biti zapetljanije od ovih posljednjih događaja. Stidio se da dalje zapitkuje i stoga se samo počeša za lijevim uhom; drugo mu ništa nije preostajalo. Ipak se odluči da nešto kaže:

— Pa što ćemo sada raditi?

— Kopati! — otpovrze Zlatko, zastavši posred sobe, a onda, kao da se nečega prisjetio, doda: — Ja ću dalje kopati, dok tebi ne prođe to na prstu. Ali i ti ne ćeš baš stajati skrštenih ruku. Pazi ovamo i dobro me slušaj, — približi mu se na dva koraka i zagleda se uporno u nj, kao da ga ispituje. — Moraš biti dvostruko oprezan i pažljiv. Ako sumnjaš u nekoga ili u što, ničim ne smiješ pokazati svoje sumnje. Ako ti otac bude htio bilo što prijaviti, moraš nastojati da ga spriječiš, jer će im se onda zamesti trag, a vi ćete se naći u još većoj opasnosti. A od svega je najvažnije, dobro upamti ovo, najvažnije je, da svatko zna, kako ti vjeruješ u duhove. Svakome to pričaj, i kod kuće, i pred sestrom, pred Mikijem, u susjedstvu, i u školi. Potrebno je. kako bi svi mislili, da ti vjeruješ u duhove.

— Znači, — lecnu se Koko ustuknuvši prema vratima, — znači, da ti misliš .. .

— Ja nisam rekao, da ja mislim ono, što ti misliš, — odreza 'opet viši dječak, namrštivši se — ali je vrlo moguće, da postoje ti duhovi. Isto je tako moguće i da ne postoje. Drži na oku tu staru Ružu, prisluškuj pred vratima, ali pazi, da te ne ulovi. Predvečer ću doći do tebe, a sad idem na posao.

Mlađi dječak ništa ne odvrati, ali u sebi odluči da se točno pridržava savjeta svog starijeg, novopečenog brata. On je bio mudar i dovitljiv, te nema nikakva smisla razbi-

jati sebi glavu, kad netko pametniji misli mjesto tebe. Rastali su se šutke, a Zlatko je krenuo prema pruzi, prešao ulicu mnogo niže od skladišta, onda preskočio plot i došao do kućerka s jamom iz potpuno suprotnog pravca. Koko je isprva u čudu promatrao taj manevar, a na kraju se i opet, tko zna po koji put, zadivio prijateljevoj lukavosti i oprezu.

Otrčao je kući, poigrao se s psom, a onda odlučio potražiti Mikija, jer nije znao, što da radi. Na njegovo veliko veselje, crnomanjasti susjed blistavih očiju, bio je kod kuće, zadubljen u konstrukciju aviona tipa MH-15 ili 16, dugačka trupa i pokretna repa. Odlučili su da ga iskušaju i da ga bace s krova Kokine kuće, koja je bila dva ili tri metra viša od one u kojoj stanovahu Horvatićevi. Koko je, prije nego će se popeti na terasu, ispreturao cijeli stan, skupljajući sve papire, koji bi se mogli upotrebiti za novu avionsku industriju. Zavirivao je u sve kutove i napokon je sakupio skoro pun naramak kojekakvih papira, što je Miki dočekao zadovoljnim osmijehom, promatrajući susjeda prodornim pogledom; nikako mu, naime, nisu s pameti silazile sinoćnje očeve riječi.

Ali je i Koko mislio na nešto drugo, ne na avione. Kad se su obreli na terasi, odlučio je da otpočne ono, što mu je Zlatko savjetovao. Zato se sagne, uze nehajno prebirati po papirima, kao da ih odabire, a onda odjednom izreče:

— Miki, vjeruješ li ti u duhove?

— Ja? — zablenu se dječak, a onda se zasmija iza glasa: — Baš si ti neki frajer. Kakve duhove? One iz priče?

— Duhove kao duhove. Obične duhove. Bivši ljudi, ljudi koji su umrli pa se vraćaju, — objasni Koko, ne odižući i dalje glave.

— Nisam ja neka stara baba iz prošlog stoljeća. Sve je to laž, glupost. Što ti pada na pamet?!

— Ja, vidiš, vjerujem. Meni se čini, da sam ih i vidio, jedne noći, dok smo još stanovali izvan grada.

— Baš si frajer. Ili si bio cuguš ili te bila vuna, ha-ha-ha, — raskikota se Miki, a onda opet naglo uozbilji.

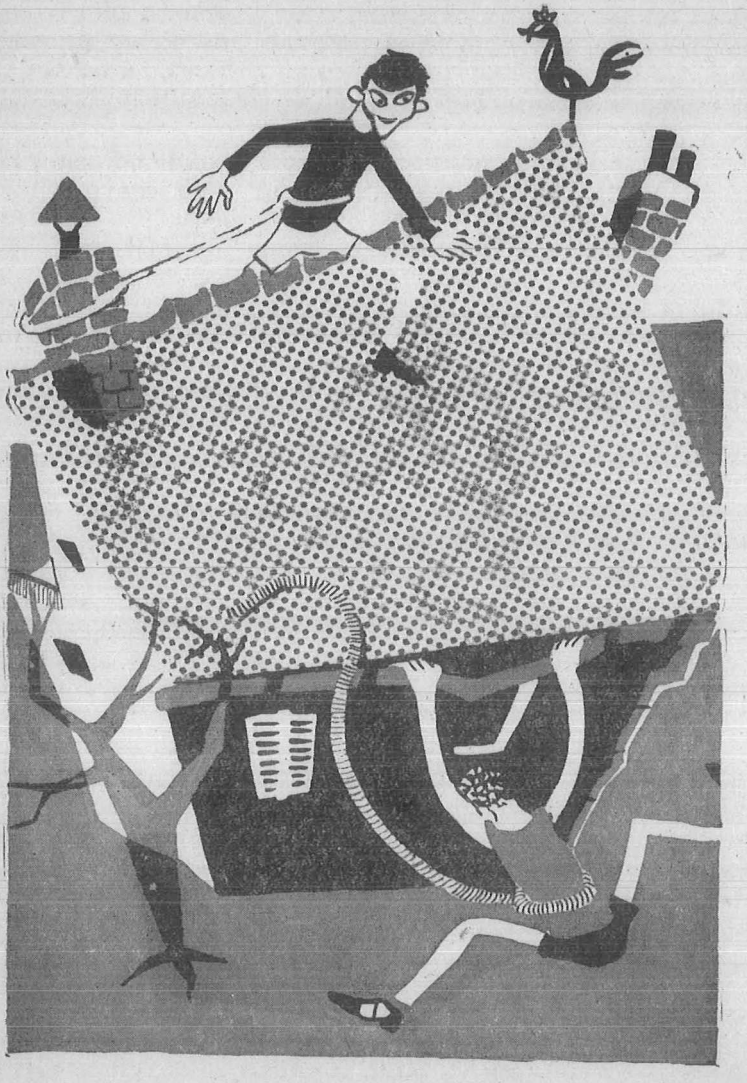

Iako je taj njegov drug, što sjedi s njim u istoj klupi, bio tako djetinjast, ne smije on, Miki, zaboravljati na to, iz kakve je lopovske obitelji. „Robijaši!" pomisli s gorčinom i prihvati se posla, savijajući vještom rukom krila novog tipa aviona.

Terasa im se učinila niskom, pa se odlučiše uzverati na vrh strmog krova, odakle će se nova letala vinuti u još veće visine. Na čas obojicu zaokupi njihov posao i ne razmišljahu ni o čemu drugome. Skinuli su uže za rublje, koje je bilo razapeto nad terasom. Bilo je sastavljeno od dva komada, a dječaci su ih sad opet rastavili. Kad se uzveraše na crveno sljeme krova, što je nalikovalo na krestu divovskog pijevca, vezaše se jednim krajem oko pasa, a drugim za dimnjake, napravivši svu silu čvorova, koje poslije, tako se činilo, više nitko ne će moći odriješiti. Stajali su sad ovdje, ocrtani na plavom nebu, izloženi povjetarcu, koji im je rogušio kosu i zavlačio se u nosnice. Outjeli su se gospodarima svijeta.

I onda se sve odigralo tako brzo, da je teško opisati. Bilo je više kao u snu nego na javi.

Koko je u ruci držao avion, koji je načinio točno po konstruktorovim uputama. Bio je izrađen od čvrstog, žućkastog papira, a na njemu su crvenom olovkom bile ispisane oznake tipa i države. Dječak je odlučio da ga baci sa samog ruba krova, odakle će moći nesmetano promatrati njegov let. Učinio je nekoliko koraka, prekoračio Mikija, koji je sjedio na sljemenu i vršio posljednje pripreme za uzlijetanje aviona. Uže se zateglo, kao žica na violini. A kad je Koko zamahnuo, osjetio je, kako je napetost užeta počela popuštati. Miki je naslutio, da se nešto događa, odigao je pogled i primijetio, na dohvat ruke, kako se odvezuju uzlovi, koje je njegov susjed svezao iza dimnjaka. Samo da je ispružio ruku, zgrabio bi uže, a budući da je bio čvrsto objahao sljeme krova, lako bi bio zadržao druga. Ali se u tom sudbonosnom času iznova sjetio očeva lica, lisnice, kojom je mahao, njegovih riječi o opakim, podmuklim susjedima. Zamislio je tog istog dječaka, kako u mraku prekapa džepove očeva kaputa i osjetio onu istu sinoćnju mržnju. Spustio je ruku, koju je već

bio ispružio prema dimnjaku. Uzlovi su se u tren oka odriješili i uže je naglo popustilo. Koko je prodorno vrisnuo, poskliznuo se i počeo padati niz strminu krova. Ogulio je koljena na crijepovima, očešao se glavom i trbuhom o rub i zadržao prstima za žlijeb. Visio je ovako nad prazninom, držeći se ukočenim prstima za žlijeb, koji se počeo lako svijati. Prestao je misliti i zatvorio oči. Prsti su mu se lagano počeli otvarati.

— Ljestve su ti pod nogama, — začuo je iznenada kao iz velike, duboke bačve, poznati glas — samo ispruži noge. Ja čvrsto držim ljestve.

=7 GLAVA

SAD TE IMAMO U ŠAHU!

Otkud se upravo u tom trenutku stvorio Zlatko, nemoguće je objasniti. Nije li dotrčao, ili je stajao sakriven negdje u blizini, nije bilo moguće utvrditi, budući da se cio prizor odigrao u ciglih nekoliko trenutaka. Ljestve, koje je prislonio uza zid ležale su doduše, u dvorištu, ali je bilo vrlo neobično, da ih je on sam uspio osoviti i prisloniti uz kuću, jer bijahu vrlo teške. Bilo je također čudno, da se on već u ovo doba uputio ovamo, jer je obećao svom pobratimu, da će ga pohoditi istom uveče. Kako bilo da bilo, dječak koji je visio na rubu krova, nalik na povelikog žapca, ispružio je obamrle noge i pod tabanima osjetio sigurno uporište.

Koko se spuštao pedalj po pedalj, grčevito se držeći ljestava. Tada ga je istom spopao strah, a ispod kapaka su pokušale da se probiju nekolike suze, koje je jedva zadržao. Kad se napokon našao na čvrstom tlu, nije se usudio pogledati ni lijevo, ni desno, a osobito je zazirao od toga, da pogleda uvis.

— Zlatko, — izustio je, ne znajući ni sam, što bi htio reći. — Zlatko!

— Sad nije vrijeme da se nešto objašnjava, — prošapta visoki dječak, odmičući lagano ljestve i puštajući ih da klize zidom. — Važno je, da ozbiljno porazgovorimo s onim gore, — pokaza prema vrhu kuće, gdje je Miki sjedio nepomično i rastao uz krov baš kao vjetrokaz —

samo ne ovdje. Oćmamimo ga nekamo, u Maksimir, u zoološki vrt.

Drug mu samo klimne glavom, pokazujući da shvaća, premda mu ništa nije bilo jasno. U mislima je vidio-sebe, kako glavačke pada kroz zrak, i od te slike su mu koljena iznova zaigrala.

Miki je učas strčao niz stepenice i istinski prestravljena lica pitao susjeda, kako se osjeća i kako se to samo moglo dogoditi. A kako kod Milićevih nije bilo nikoga kod kuće (osim Cara, što je žalosno cvilio iz sobe), obećao je, da ne će nikome govoriti o nemilom događaju, kako Kokini roditelji ne bi ništa doznali. Na ulici se skupila šačica radoznala svijeta, koji se sad razilazio, vrteći glavom, a preko puta je krojač Majer buljio raskrečenih nogu i izbečenih očiju, kao da iščekuje, ne će li se još štogod uzbudljivo odigrati.

— Hoćeš li s nama u zoološki vrt, — priupita Koko, ‘ sabravši se, — je li?

Zlatko i Miki se pogledaše prodornim i pomalo izazovnim pogledom. Stanovali su najbližu i polazili istu školu, dobro su se poznavali, ali, začudo, drugarstva nikada nije bilo među njima, pa čak nisu jedan drugoga zvali po imenu, već po prezimenu.

— Ideš i ti, Bmčiću? — zapita Miki, a oči mu se suziše.

— Idem, — odvrati nehajno Zlatko, gledajući mu pravo u lice.

— Ja bih išao, dečki, nisam još bio poslije rata, samo nemam love, sasvim sam švorc.

— Imam ja za sve, — reče visoki dječak i krenu prema izlaznim vratima, uvjeren, da će ga mlađi drugovi slijediti. I Miki i Koko začuđeno se pogledaše, ali ubrzo pođoše za njim, jer je on već odmicao ispod kestenova.

—• Sto mu je? — začudi se Miki.

— Ne znam. Malo je čudan, — odgovori mu susjed iskreno.

Kad su ga dostigli, bio je šutljiv i nije se uopće upletao u njihov razgovor, već je od vremena do vremena nešto promrmljao kroza zube, ali to nitko živ ne bi mogao«

razumjeti, a on se očito i nije trudio, da zbori razgovijetno. Išli su najkraćim putem, udarajući čak i preko polja, tako da su ubrzo stigli do velikih, kamenih vrata na ulazu u maksimirski park. Mršavi se dječak istom sada obazreo na dvojicu svojih pratilaca i iznenadio ih veselim glasom:

— Ja bih, prvo, da se malo provozamo čamcem po jezeru, imam dosta novaca.

Na jezeru ode da zakupi čamac, a njih dvojicu ostavi na obali. Ali već slijedećeg trenutka zovnu Koku, pitajući ga glasno, ima li dva dinara. A usto šapatom doda:

— Nemoj se ništa čuditi, ako se nešto dogodi. Nemoj ni zapitkivati ništa. O tome mnogo ovisi.

Koko se gotovo zaplašen vratio na ono mjesto, gdje je ostavio druga. Osjećao je zahvalnost prema dječaku, koji mu je možda spasao život u posljednji čas a ipak ga se, eto, pribojavao. Odviše je čudno bilo njegovo ponašanje i neugodna navika, da ne govori odviše o onome, što kani učiniti.

— Dečki, znate šta, — reče Miki i zasmija se, tek što odvezaše čamac i otisnuše se od obale — ovako se možemo odfarati do onog otočića, a možemo i u zoološki vrt, s druge strane! Zašto da coltamo, a?

Zlatko, koji je veslao, pristao je na ovaj prijedlog, a Koko se i tome začudio. Uto je Miki opet naveo razgovor na duhove, obraćajući se mrkom veslaču:

— Cuj, Bmčiću, Koko vjeruje u duhove. Što ti misliš? Kaže, da ih je čak i vidio! Frajeru se malo mota u piksi, ha-ha. Duhovi! Ha-ha!

Mršavi se dječak suzdržijivo i zadovoljno osmjehnu, ali nekako prema vodi, tako da to nitko ne vidje. Bilo mu je drago, što se njegovi nalozi i savjeti tako brzo izvršavaju. A sada, umjesto odgovora, slegnu ramenima, kao da se takva glupost njega nimalo ne tiče. I onda, kao da je zaboravio o čemu se govorilo, upita Mikija nehajnim glasom, ne okrećući mu se:

— Znaš li ti plivati, Horvatiću?

— Ne znam. Ne znam još, — odvrati dječak posramljeno i uze brčkati rukom po vodi, kako bi sakrio svoju smetenost.

— A ti, Koko?

— Ja znam. Kad smo stanovali izvan grada, na Zelenom Vrhu, jezero mi je bilo nedaleko od kuće, — objasni Koko, kao da se ispričava.

Laganim zaveslajima čamac se približavao malenom otoku, što se izdizao sred zelene vode kao neki šeširić ili kolačić. Sav obrastao u gusti šaš, ševarje i čestik, mamio je svojom prividnom divljinom. Dječaci su usto znali, da je zabranjeno pristajati uz taj otok i hodati po njem, a zabrana je, kao uvijek, još više podj ari vala njihovu želju da se iskrcaju i vide, što ima u tom džbunju. Međutim, dječak, koji veslaše, mirno odloži vesla na nekoliko metara od obale i odahne, kao da se umorio. Druga dvojica su šutjela, ne usuđujući se ništa primijetiti. Čamac se sasvim umirio na spokojnoj površini vode. Niotkud daška vjetra, ni valića. Sva je priroda oko njih naličila prije na sliku iz čitanke nego na pravu prirodu. Nitko se nije usudio narušiti muka, a samo je u zoološkom vrtu, skrivenom za otočićem, neobično kreštala nekakva ptica.

Onda odjednom Zlatko izvuče iz džepa komadić krede, onakve kakvom se piše po ploči, i poče se njome igrati u ruci. Zatim ispruži ruku i otpoče pisati na najbližem sjedalu, upravo između dvojice dječaka. Krupna slova brzo su nicala jedno za drugim: R-O-B-I-J-A-S.

I Koko i Miki trgoše se, kao da ih je nešto ujelo. Ali se Koko svlada i uspije ne izustiti ni riječi, dok se Miki sasvim zbuni, uzvrtje na mjestu i, pogledavši u Zlatka, pocrveni i otpoče:

— Ti... ti...

Nije znao kako da dovrši, nije znao zapravo ni što je kanio doreći. Sasvim se smeo, zarumenio se kao sunce, što se na zapadu bilo zaplelo među oblake. Još je nešto promucao i onda zašutio.

Visoki dječak ga je krišom promotrio ispod oka, ali svega sekundu ili dvije. Onda je, začudivši Koku, koji je očekivao nastavak, prihvatio vesla i pritjerao čamac uz obalu, ne izustivši ni riječi. Činilo se, da je doznao što je htio. Miki se, naravno, nije usuđivao ništa pitati, da se ne

bi izdao. Ispisana riječ ležala je među njima kao nešto
živo, u što se nitko od njih nije usudio dirnuti.

Šutke su se popeli na otočić i počeli nasumce bazati ševarjem i šašom, ne znajući ni sami, što traže u toj pustoši. Nije ih mogla obveseliti ni ona velika ploča na kojoj je pisalo: „Najstrože zabranjeno pristajati uz otok ili hodati po njem. Uprava parka." Nijedan od njih nije očito mislio na otočić, ni na ovu posjetu Maksimiru, već su svi iščekivali neki novi događaj, koji su nekako naslućivali. Najviše je pažnje posvećivao ovoj zelenoj okolini dugonogi i mršavi dječak. On se sagibao, pipao tlo i osluškivao šapat debelih vlati oko sebe, upravo kao da je na tragu Crvenokošcima ili nekim bijelim neprijateljima. Pogledi, koje je ispod povijenih obrva bacao prema dječacima, osobito prema Mikiju, bijahu tako hitri, da ih je gotovo nemoguće bilo uloviti. Koko je gledao čas jednog, čas drugog druga i pri tom se spoticao o busenje, jer nije motrio preda se. Slutio je, da Zlatko sumnja na Mikija zbog one čudne riječi, ali sam nije sumnjao u njega, znajući, da nije imao razloga da ono napiše. Miki je opet premišljao: „Kako je doznao taj vražji dugonja? Ili me samo htio iskušati, a ja sam se tako glupo izdao? Ili on zna što i ja, pa je htio frajera izazvati? Treba biti oprezniji, treba biti oprezniji, inače će se tata raznjupati. .."

— Tu nema ništa, — napokon Zlatko prekine tišinu i uspravi se, pošto su već izbili na drugu stranu nevelikog kopna. — Uostalom, nisam nikad ni čuo, da na ovakvim malim otocima ima što zanimljivo.

— Ja sam mislio, — plaho reče Miki, gledajući u tle — samo da pogledamo, usput. Kad se već ovuda vozimo.

Koko htjede ubaciti, da je otočić ipak zgodan i da bi on volio, kad bi na njem imao svoju kućicu, ali se predomisli. Stanje je bilo tako napeto, kao da se sprema oluja pa je radije šutio, nego da učini nešto nepromišljeno. Sjeti se opet, kako bi bilo, da se glavačke, do ramena, zabio u zemlju, kad je padao s krova, i od toga ga prođoše srsi. Ugodno se bilo osjećati živ i zdrav, osobito poslije ovakve opasnosti, i od tog radosnog osjećaja, sam se sebi osmjeh-

NAJSTROŽE
ZABRANJENO
PRISTAJATI UZ OTO
ILI HODATI PO N
UPRAV

nuo i usput se protegnuo. Vrlo važno za duhove i za sve ostalo, pomislio je, glavno je biti zdrav i čitav.

Zlatko je krenuo natrag, žureći se i ne razmičući šiblje, koje bi mu se ispriječilo pred licem. Kad su se obreli na suprotnoj strani otoka, kod čamca, opet osjetiše nelagodni pritisak tišine i mirnoće, koji je lebdio vrh nepomućene površine jezera. Visoki dječak uđe prvi u čamac, sjede i odmah dohvati vesla. Koko bojažljivo uđe za njim, nesigurno pružajući ruke, jer se čamac bio uzljuljao. Napokon zakorači i Miki.

Sve se ostalo odigralo u tren oka. Dok je posljednji dječak stajao jednom nogom na rubu čamca, a drugom na muljevitom rubu obale, Zlatko je veslom pokazao uvis i začuđeno izustio: „Gle!" Oba dječaka pogledaše u nebo, ali ništa ne ugledaše, jer osim oblaka i blaga plavetnila, ničega nije ni bilo. A u tom času veslač s dva-tri zaveslaja otisnu čamac od obale. Miki je ostao raskrečen, kao neki mostić preko potoka. Nije znao plivati, i strah mu je istjerao svu krv iz lica, tako da je bilo blijedo kao sudlanica. Od silna straha nije mogao ni zapomagati.

Koko se, naravno, nemalo začudio. Shvatio je, da je pobratim sve ovo predvidio. I vožnju jezerom, i otočić, i ovaj trenutak, kad će osumnjičeni dječak ulaziti u čamac i pogledati uvis. Ako je još sumnjao u to, da je sve ovo možda samo slučaj, njegove su se posljednje sumnje raspršile, kad je čuo Zlatkov glas:

— Dakle, Miki, sad te imamo u šahu. Priznaj sve! Priznaj, zašto si napisao tu riječ i tko te je na to nagovorio? I sve ostalo što znaš! Ti dosta toga znaš!

Raskrečeni dječak isprva nije mogao iscijediti ni riječi, ali, kada je Zlatko podigao vesla, kao da kani još malo zaveslati, promucao je sasvim izmijenjenim glasom:

— Sv-ve ... ću reć-ći. '. spasava-aj .. .

— Časna riječ?

— C-časna ri-ječ!

Prestravljeni dječak ubrzo je bio oslobođen neugodna položaja, jer se čamac toliko primaknuo, da se mogao vratiti na obalu, gdje je počeo protezati noge, kako bi ih razgibao. Krv mu se vraćala u lice.

— Govori, — zapovijedi Zlatko.

— Ja sam to napisao, jer. .. jer mi je rekao stari Majer, krojač, da je Kokin stari bio na robiji prije rata . . . ja drugo ne znam . . .

— A ono na krovu? Zašto nisi pružio ruku, da zadržiš konopac?

— Ja . .. — zamuca Miki, zašuti i obori glavu.

— Promisli o tome, — reče Zlatko i zavesla. Bilo je očito, da mu nije ni na kraj pameti da poveze preplašenog dječaka, koji je nadao vikati s otoka, kao da ga kolju, ali je tako razdražio u zoološkom vrtu papige, koje su ga ubrzo nadglasale svojim kreštanjem.

— Tako, — visoki dječak odloži vesla, kad pristadoše uz obalu, gdje se više nije čula Mikijeva dernjava. — Još će nastradati, jer je zabranjeno pristajati na onom otoku. Sad bar znamo na čemu smo. On nam je novi neprijatelj. Doznali smo bar za Maj era, ukoliko je i to istina. A Mikiju je ovo kazna za ono na krovu. Govorio sam ti ja, da je podmukao.

— Zar on .. . zar nije htio... — nače Koko, češući se za uhom.

— Nije htio da zgrabi konopac, iako je već pružio ruku. Želio je, da ti padneš. Samo je slučaj htio, da sam ja pošao tebi. Odbio sam si pijukom nokat na nožnom palcu. A bio je to valjda neki predosjećaj, probudila se ona tvoja krv u meni.

Koko uzdahnu. Ipak je bilo dobro, što je stekao brata, velikodušno žrtvovavši kap krvi više. Možda je baš ta kapljica dozvala Zlatka u pomoć. Ali, kako je sve više zaboravljao nezgodu na krovu, sjećao se ostalih događaja. Tko bi se nadao, da je Miki tako podmukao? I zašto bi stari krojač izmislio takvu groznu laž o njegovu ocu? Sto se iza toga krije?

1 GLAVA

TAJANSTVENI AVION

Čudan je bio let aviona, koji je Koko bacio s ruba krova, prije nego se otkotrljao niz crepove. Bijaše taj avion remek-djelo svoje vrste; sastavljen je bio od dva dijela, od kojih je prvi načinjen od čvrstog, žućkastog papira, dok je drugi, mnogo lakši, predstavljao veliki, široki rep, koji se mogao pomicati i tako utjecati na krivine, što ih je avion imao izvoditi u zraku. Šteta je, da dječaci, zbunjeni onim uzbudljivim događajem na krovu, nisu imali prilike da vide njegov let! Isprva se vinuo u zrak, kao ševa, i neko vrijeme nepomično lebdio u iskričavom, popodnevnom plavetnilu. Onda se dva puta okrenuo u blagom luku, upravo kao jedrilica i spustio se nad kestenove. Prošao je kroz osušene grane jednog drveta, koje su ga svojim rašljama pokušale uhvatiti, ali je on izmakao, okoristivši se blagim ćuhom vjetra.

Iza toga se odjednom počeo ponašati, baš kao da netko njime upravlja. Preplašio je dva vrapca, što su živo raspravljala o stambenom pitanju, zatim stao strmoglavce padati, pravo prema njuški radoznalog Cara, koji ga je čekao na prozoru iskešenih zuba. Ali u posljednji se čas predomislio i samo se očešao o crne nozdrve, što je psa toliko zagolicalo, da je morao kihnuti i bijesno zaklopiti laloke. Obijesni avion krenuo je tada prema susjednom dvorištu, odnijevši usput pola mreže jednom nesretnom pauku, koji ju je tkao već nekoliko dana. U dvorištu Hor-

vatićevih umalo da nije sjeo na plosnatu glavu krojaču Maj eru, koji je mahao glačalom, kako bi se u njem razgorijelo ugljevlje. Topli zrak uzdigao je papirnato letalo ponovo uvis, i ono se obrelo na razini prvog kata, udarilo u nekolika okna, kanda traži pristup. Konačno je avion pronašao otvoreni prozor, zastao pred njim, kao da premišlja ili očekuje pomoć vjetra. I, doista, jedan snažniji dašak unese ga u sobu.

Teško je zamisliti pogodnije mjesto za aerodrom od Horvatićevog pisaćeg stola. Bio je prostran i ravan, i nije bio, kao u nekih neurednih ljudi, zatrpan papirima i knjižurinama. Avion je zatitrao, spustio se i napokon smirio. Uistinu to bijaše neobičan, ali i uspio let.

Kad se u predvečerje Horvatić vratio kući, sio je za svoj stol, da pročita novine. Ali, kad ih je razastro pred sobom, osjetio je pod njima neku izbočinu: bio je to pokretni avionski rep, posljednji izum njegova sina. Ljutito je uzdahnuo i naglim pokretom ruke bacio avion sa stola. Nezadovoljan svojom novom sudbinom, avion se obrnuo u zraku i, prije nego će sletjeti na pod, udario ga u ruku, koja je umorno visjela na naslonu stolice. Bilo je to odviše za Horvatićevu strpljivost. Odgurnuo je novine, ustao, zgrabio papirnatog nestaška za njegov lijepi rep, zgužvao ga i ponio prema prozoru. Činilo se, da mu je sudbina zapečaćena. Ali nije bilo tako. Ubrzo je postao slavniji nego se moglo očekivati.

Srditi čovjek došao je do prozora i nehajno promotrio papir, prije nego će ga baciti u dvorište. Nešto je privuklo njegovu pažnju. Prinese ga očima. Razmotao je onaj žućkasti, čvršći dio. I odnio do stola. Upalio stolnu svjetiljku. Ispravio ga i počeo gladiti rukom, kao da se ispričava zbog prijašnje grubosti. Oči su mu se sjale veselim sjajem. Osmjehivao se zagonetno. Onda je otvorio jedan pretinac i spremio u nj žućkasti papir. Zaključao ga i ključić stavio u džep.

— Miki! — zovnuo je s vrata, ali mu je žena odgovorila, da se sin još nije vratio. — Balavac vražji, kako da tako kasno dolazi kući? To je tvoj odgoj. Da sam ga ja tukao zarana, ne bi se skitao ...

Žena je obećala mužu, da će mu poslati sina čim se vrati. Treperila je od muževljevih osornih riječi i od straha za svog jedinca. Roditelji naravno, nisu mogli znati, da je njihov dječarac istom sad uspio dozvati pomoć, i da ga sad istom čamcem vraćaju s usamljena otoka. Horvatić se uzrujano uspropadao sobom, a majka je sjela uz prozor, izgledajući svoje dijete. Vrijeme je proticalo sporo, a noć je brzo osvajala, šuljajući se korakom lasice.

Miki je došao kući istom oko deset sati. Satrven od umora i straha, kaljavih cipela i gladan, nije imao vremena da predahne, jer ga je majka odmah poslala u očevu sobu:, ispraćajući ga brižnim i sretnim pogledom.

— Gdje si bio? — skočio je Horvatić sa stolice i zagrmio tako, da se fikus kraj prozora povio kao klas pod naletom vjetrine.

Dječak je mucao, petljao i ispričavao se. Uspio je kojekafco ispripovjediti poslijepodnevne događaje, spominjući osvetu, ali izostavljajući u svojoj, priči sve one pojedinosti, koje mu nisu potpuno odgovarale. Otac ga nemirno slušaše, a onda ga prekide:

— Mislio sam ja, da oni nisu društvo za tebe. Ipak se čudim, da doktor Brnčić nije bolje odgojio svoje dijete. Ali, sad je svejedno. Pogledaj ovo, — tu otključa pretinac i izvuče žućkasti papir. — Znaš li, što je to?

— Oh, to je MH-16, Jugoslavija, — veselo ciknu Miki ne videći u tome ništa zlo.

— Sto ... što je to? — zgranu se otac.

— Ništa. Novi tip mog aviona. Kako je dospio u tvoj stol?

— Našao sam ga na stolu. Sigurno je doletio unutra, kad si ga ti bacio. Reci mi, gdje si našao ovaj papir?

— Papir? U Koke Milića. On ga je našao u kući, i mi smo ga bacili. . . Oh, skoro shm ti zaboravio reći! — i Miki ispriča događaj s krova, ali ga prikaže u sasvim drugom svijetlu: kao da se njemu desila nezgoda, a Koko mu nije htio pomoći. — Osvetit ću mu se ja već za to, — svečano završi i stisnu pesnice.

— Ne ćeš se ti osvećivati. Naprotiv, važno je da budete dobri prijatelji. Ti mi *moraš* nabaviti drugi dio ovog

papira, vidiš, ovo je samo jedna polovica. Druga je još negdje u kući Milićevih.

Miki radoznalo promotri papir. Bio je to običan, četvrtast komad papira, žućkast ili požutio od sunca. Na njem je bilo nešto ispisano i nacrtano, a upadale su u oči mnoge brojke. Nije spazio ništa neobično, pa ga je čudilo, što otac tome pridaje toliko važnosti.

— Zašto je to važno? — odluči se da zapita.

— Što te briga, — odreza otac, ali nastavi blaže: — Ako se domognemo cijelog ovog papira, mogli bismo dokazati vlastima, kakvi su lupeži naši dragi susjedi, razumiješ li?

Sinu se suziše oči od užitka. Znao je, da baš ne će biti lako ostati Kokinim prijateljem, poslije onoga, što se dogodilo. Ali on nije računao na to prijateljstvo. Mislio je na malu Maricu i bio siguran, da će se uz njenu pomoć opet uvući u kuću.

— Hoda stvar, — reče ocu i veselo namigne.

— Što ... što kažeš?

— Kažem: u redu. Nastojat ću da nabavim drugu polovicu.

— Eh, kako ti govoriš. Nitko te pametan ne razumije. Hajde sad, kupi se na spavanje. I, nikome ni riječi o ovome. Osobito mami ne spominji ništa.

Miki je odlazio u svoju sobu neobično uzbuđen i veseo. Pred njim je stajao veliki zadatak, koji zahtijeva mnogo umješnosti i lukavstva. Otac nikada nije bio ovako povjerljiv prema njemu. Nikada čak nije toliko razgovarao s njime. Mora se „starom” odužiti, pokazati, kako je i on valjan sin. Oh, bit će zanimljivo sutra sjediti u klupi i pretvarati se pred svojim neprijateljem, graditi se pravim drugom. Sutra!

11 GLAVA

SABLAST ILI BIJELO NA CRNOM

Taj je bagrem gledao u sobu sasvim neprijazno. Kad bi mu se vjetar zapleo u granju, otresao bi se poput konja, koga napadaju obadi. Koko je dovršavao matematičku zadaću, ali je neprekidno bacao poglede na te čvornovite grane, koje je drvo pružalo u sobu, kao da ga želi uhvatiti. Nasmiješio se sam sebi, odmahnuo glavom i ponovo se unio u kamatni račun. Ono, što je jednom već vrlo dobro znao, sada mu nikako nije išlo u glavu. Misli su mu lutale po takvim predjelima, gdje nije bilo mjesta kamatnom računu i dosadnim postocima.

Sastavak nije morao napisati za sutra, već istom za subotu, ali mu je bilježnica slučajno dopala ruku, pa se zagledao u nju. Unutri je pisalo: „Moj najbolji prijatelj. Moj najbolji prijatelj se zove Zlatko." Kako je to istinito! Ujutro, dok je pisao te retke, činilo mu se, da ih piše tek onako, tek zbog toga, da ne bude bez zadaće. Sada je shvaćao, da je Zlatko zaista njegov najbolji prijatelj. Ta danas mu je spasio život. Osim toga mu pomaže, da otkriju te ljude, koji ih gone iz kuće. Raskrinkao je Mikija, koga je on smatrao dobrim drugom, i iscijedio od njega priznanje, da je krojač Majer upleten u sve ovo. A on, Koko, bio se pokajao zbog pobratimstva, jer je morao pomoći svom najboljem prijatelju u kopanju! Pogledao je prst. Znatno je splasnuo, a i gnoja više nije bilo. Zlatko je i tu imao pravo: prst se ognojio zbog njegove nepo-

vjerljivosti. Zato je sada tako brzo zacjeljivao, kad je on, Koko, odlučio, da svaku sitnicu ponajprije kaže svom prijatelju. Teško je izdržao, da ocu ne spomene laži, koje taj nesretni krojač, tko zna zašto, trabunja o njihovoj obitelji. Ali, kad je Zlatko rekao, da je bolje ne govoriti nikome ništa, dok njih dvojica prvo ne izvide, vjerovao je, da je tako bolje. Uopće, odlučio je odsada u svemu slušati svog starijeg i pametnijeg druga.

Napokon su matematički zadaci bili riješeni, a Koko se već osjećao umornim. U kući je sve bilo mirno, samo je on još bdio. Sjećalo ga je to događaja sa Zelenog Vrha, ali su mu se sad oni činili tako daleki, da se upravo čudio, kako se onda mogao bojati i strepiti. „Sada sam i malo stariji", pomislio je, „možda sam se promijenio. Ne bi me više uplašio oblak, kao nekoć."

Pristupio je prozoru i zagledao se u noć. Oblaci su se navukli kao zavjese i prekrili zvijezde. Gdjegdje bi poneka zatreperila, kao da se utapa sred tog oblačnog paperja. Pružio je ruku i dotakao se debele bagremove grane, a ona se izvila pod njegovim dodirom, kao da je živa. Htio je pokazati i tom drvetu, da ga se ne boji, premda je ružno i prema bi ga najradije posjekao. Zaista se po njem moglo uzverati iz dvorišta u njegovu sobu. Sutra će to baš pokušati.

Kod Horvatićevih više nije bilo svijetla, jedino je još iz krojačeva podrumskog stana izvirao trak svjetlosti, umoran i snen. Koko se zagledao u svoje dvorište. „Ovdje, ovdje bih ja danas pao na glavu. Tu je baš najtvrđa zemlja", mislio je, jer još uvijek nije zaboravljao, što se zbilo tog poslijepodneva na krovu. Iznova se osmjehnuo, jer je shvatio da ne treba jadikovati nad onim, što se nije dogodilo. Glavno je da čovjek ima prijatelja i pobratima. Dobro je kad čovjek nije škrt, pa dadne jednu kap krvi više. Kad god bude u neprilici, ta će se kaplja probuditi i uzbuditi u Zlatkovoj krvi, i on će mu priteći u pomoć.

Dječak glasno i otegnuto zijevnu, tako da mu za ušima zapucketa. Valjalo je leći i otpočinuti, jer treba skupiti snage za sutrašnji dan. Jedva je čekao, da sutra sa Zlatkom pođe u školu. Naravno, on je, vjerojatno, nešto

smislio preko noći. Tako je obećao. „Sutra je petak”, prisjetio se odjednom. „Subota, pa nedelja. Onda ćemo imati cijeli dan na raspolaganju. Oh!”

U takvim ugodnim mislima razodjenuo se i legao u postelju. Još se neko vrijeme prevrtao, tražeći najugodniji položaj, obrćući se kao pečenka na ražnju. Kad je napokon usnio, jedna mu je noga visila s kreveta, lijeva mu je ruka bila svijena pod leđima, glava napola pod jastukom, a pokrivač je lagano ali sigurno klizio prema podu.

Kad se prenuo iza sna, učinilo mu se isprva, da se probudio od hladnoće, ali je već u idućem trenutku shvatio, da ga zapravo tišti neka nelagoda, neka mučnina. Široko je otvorio oči i odjednom je bio opet posve budan, kao da uopće nije spavao. Promotrio je budilicu, pridigao se da bolje razazna kazaljke. Bila su dva sata. Nije mogao vjerovati, da spava već više od tri sata. Činilo mu ;se, da je tek maločas sklopio oči.

Malo pomalo je shvaćao, da je ta nelagoda zapravo neki pritajeni strah. Bagremove ruke opet su se svijale i pružale u sobu, napunjajući ga jezom. Prozor nije bio zatvorio, makar je jutros odlučio, da ga odsada redovno zatvara, „jer su noći zahladnjele”. Sad se kajao zbog toga, a nije mu se dalo ustati iz topla kreveta i zatvoriti prozor. Napolju su oblaci bili sasvim prekrili nebo, tako da je noć bila mrka i prijeteća,, kao golemi medvjed, što se nadnio nad zemlju, kao nad košnicu. Ipak je valjalo zatvoriti prozor. Inače će ta zlobna noć gurnuti bagrem u .sobu.

Koko je ustao, ježeći se od studeni i još od koječega, ali je ipak hrabro zakoračio prema prozoru. U tom trenutku je začuo lagane koračaje, kao da netko hoda na vršcima prsta. Zastao je na mjestu kao ukopan. Ponadao se, da je čuo vlastite koračaje po podu i da će, stane li, nestati čudna zvuka.Ali se prevario. Dok je on stajao, susprežući disanje, razgovijetno je začuo tihe koračaje. Nije bilo nikakve sumnje. Netko je negdje u blizini hodao, šuljao se. Isprva nije mogao spoznati odakle dopire hod, jer je bio tako pritajen i tih, kao da se prikrada zvijer velikih, baršunastih šapa. A onda je razabrao, da net-

ko korača dvorištem. Znao je, da valja samo proviriti kroz prozor i da će ga ugledati.

Pidžama je na dječaku počela podrhtavati, a to ne bijaše samo od lahora, što je navirao kroz prozor u odaju. Kokina soba bila je potpuno odijeljena od ostalih, nalazila se u stražnjem kraju zgrade, nad velikim podrumskim prozorima. Pored nje je bila kupaonica, kuhinja, smočnica i druge sporedne prostorije, dok su ostale sobe gledale na ulicu. Dječak se isprva, kad su se uselili i kad ga je zapala ova sobica, nadimao od ponosa, što je toliko odrastao i samostalan, da može spavati daleko od drugih. Prvi puta je to požalio ove noći. Osjećao se tako osamljen i napušten, da ne kažemo preplašen.

Ipak, uvijek ga je nešto gonilo naprijed, čak i onda kad se bojao. Bila je to pomisao, kako će sutradan svima ispričati ono, što mu se dogodilo. Toliko bi se zanio tom mišlju, da bi mu se pričinilo, kako on, eto, i sada samo priča, pa prema tome nema razloga da se boji, jer priča je — priča. I stoga je hrabro prišao prozoru i nagnuo se napolje.

Nije .vrisnuo valjda jedino zbog toga, što mu je ponestalo i glasa i daha. Ono, što je vidio, prelazilo je svako očekivanje, svaku i najcrnju slutnju. Od ograde, prema kući, laganim, nečujnim korakom išao je pravi pravcati DUH! Upravo ih je takvima dječak zamišljao, kad bi mu se činilo, da vjeruje u njih. A kako je bilo nerazumno ne vjerovati u njihovo postojanje! Da, takvim ga je upravo zamišljao: prilično visok, malo pogrbljen i, naravno, sav u bijelom; mjesto očiju crne rupe, u kojima se nešto svjetluca, nešto, što su nekad bile oči; korak je lagan, gotovo plesački, čak je i jedna ruka u zraku, kao da time održava ravnotežu. Prizor jeziv i sablastan, da ti srce siđe u pete. U ovakve susrete može vjerovati samo onaj, tko ih doživi.

Koko nije znao što da misli, odnosno, on nije mogao uopće ništa misliti. Pretvorio se u kipić od skamenjena mesa, na koji je neki šaljivac navukao šarenu pidžamu. Dugo je trebalo, da se pribere i shvati svoj položaj i svoje veliko otkriće. „Da je Zlatko ovdje”, bjehu mu prve

misli, ,,da je bar ovdje." A onda se prisjeti, kako će mu to ujutro pripovijedati, i ponos donekle istisne iz njega bojazni. Zaista, imao se čime ponositi. Danas, kad većina ljudi smatra da je glupost i pomisliti na duhove, on se susreće s pravim, savršenim primjerkom tih stravičnih bića. Vidi ga pred sobom, shvaća da to nije ni bajka ni san, vidi ga kao crno na bijelom. „Zapravo", sjeti se, „upravo bijelo na crnom. On je bijel, a noć je crna." Gleda li ga sad i Ruža odozgo? Ne promatra li ga ona ovako već nekoliko dana, pa je stoga onako plahovita i mučaljiva?

Međutim, duh nije primjećivao ni da ga tko gleda, niti je osjećao, da tko o njemu toliko razmišlja. Drugo bi bilo, da se duhovima štuca. Onda bi mu se sad sigurno strašno štucalo, pa bi morao pogađati, tko to na njega misli. Ovako se nije ni na šta obazirao, već se tiho prikrao do zida i sagnuo, kao da zaviruje u podrum. Tada je ispružio svoje bestjelesne ruke, i začuli su se škripaj i zarđalih prozorskih šarki. Duh je otvarao prozor i, po svemu sudeći, kanio je uljesti u podrum.

Dječak zaista nije znao što da učini. Vikati je bilo sasvim besmisleno, jer je slutio, da bi se duh rasplinuo kao mjehur od sapunice, iako o tome nije ništa čitao ili čuo. Sada mu je, naravno, bilo žao, što se nije pobrinuo da dozna pojedinosti o sablastima. Nije bilo nikakva smisla baciti nešto na njega, jer bi to zacijelo prošlo kroza nj, kao kroza zrak. „Sigurno bih ga i razljutio. Tko zna, što sve mogu učiniti duhovi, kad ih netko živ razljuti!" A volio bi ga slijediti na njegovu tajnovitu putu i saznati, zašto ovamo navraća.

Tad se odjednom sjetio starog Vinceka. Zar je moguće, da je on ta bijela, tiha prilika, što je kliznula preko dvorišta? I zašto se vraća u kuću, gdje je umro? Sjetio se i Zlatkove priče o tajanstvenom glasu, koji je odjednom propao u zemlju. Nije li to bio baš ovaj isti duh? Nije li on prošle večeri pokidao žice i povadio električne osigurače i tako izmamio onaj čudnovati uzvik iz Ružinih usta? Odjednom mu je sve postalo jasno, sve te prijetnje i nemile zgode, sve je bilo jasno kao sunce. Duh starog Vin-

čeka htio ih je istjerati iz kuće. Valjalo je još samo jedno saznati: zašto?

Nagnuo se kroz prozor i pozorno promotrio ispod sebe. Bijeli su obrisi nestajali u podrumu, sablast je, zaista, ulazila unutra. „Kad bih samo mogao da vidim, što traži dolje!" žalostio se Koko u sebi, tužno gledajući u šutljivu, ravnodušnu noć. Htio je da se počeše za uhom, kao i uvijek, kad je osobito naporno razmišljao ili se nalazio u neprilici, ali jedna bagremova grančica učini to mjesto njega.

Gotovo da je povikao od ushita. Susretljivi dodir drveta ozario ga je neočekivanom pomišlju. Zašto se ne bi spustio niz drvo u dvorište? Ionako je to kanio sutra pokušati. I posljednja mrvica straha odletjela je iz njega u mrak. On više nije bio svijestan, da zaista doživljava ovu neobičnu pustolovinu, činilo mu se, da je već nekome drugome priča. U tren oka se uzverao na prozorski okvir, porazmislio i opet skočio u sobu. U noćnom ormariću je našao džepnu svjetiljku; prisjetio se, da bi mu mogla ustrebati, jer je napolju bilo sasvim mračno. Uspeo se iznova na okvir i zakoračio na najdeblju granu, koju je mogao doseći. Drvo se nije ni odviše savilo, niti je zastenjalo. Morao je promijeniti mišljenje o tom bagremu. Bio je mnogo bolji i dobroćudniji, nego što je dječak mislio. Grane su bile čvrste i tako sretno raspoređene, da je silazio niz drvo, kao niz stepenice. Silazak mu se učinio čak i prebrz, pa je od vremena do vremena zastajkivao. „Ja sam vidio i zapravo je nepotrebno da silazim", pomislio je načas. „Ako baš hoću, mogu sutra pričati, da sam sišao i da sam ga slijedio. Glavno je, da on zaista postoji i da sam ga ja otkrio." Ali to bijahu samo trenuci slabosti. Brzo nastavi spuštati se, spretan kao mladi tigar. A bijaše i nalik na tu zvijer, ovako u šarenoj pidžami i u pomrčini.

Cim mu bose noge dotakoše prohladnu zemlju, Koko pretrča do kuće i poče se šuljati uza zid, pravo prema podrumskom prozoru. Cuo je jedino svoje srce, kako pomamno bije o grudni koš. Sjetio se, u vrlo nezgodnom trenutku, da bi se sablast baš sad mogla vratiti. Jeza mu je raz-

barušila kosu pri pomisli na taj grozni susret. Ali pobjeći natrag bilo bi sada isto tako besmisleno, jer ga je od okna dijelio svega jedan jedini pedalj.

Odluka je pala. Pridržao se rukama za ispupčeni dio zida povrh prozora, priljubio uza zid i primakao jedno oko prozoru. Zavirio je u mračni podrum. Buljio je unutra i — nije vidio ništa. Kad mu se oko obiklo na tminu, razaznao je hrpe ugljena i drva, stari kotao, jedan sanduk i dvije polomljene lopate. Duhu nigdje ni traga, a nikuda nije mogao izaći, jer su vrata s druge strane bila pod lokotima, a ovo je bio jedini prozor. Dječak se drznuo posvijetliti džepnom svjetiljkom: podrum je bio prazan, odnosno nikog, ni živog ni mrtvog u njemu nije bilo. Tada Koko htjede .udariti glavom o zid od silnog jeda. Kako je to samo mogao zaboraviti! Pa to je duh, duh, koji može nestati i pretvoriti se u ništa, kad god zaželi. A on je bio tako naivan i pribojavao se, da se duh ne vrati kroz isti prozor. A sablast je, naravno, nestala. Ništa nije bilo prirodnije od toga, kad se radi o duhovima. Možda je primijetio dječaka, možda i nije. Prosto naprosto, iščeznuo je. Baš kao i onda, kad je Zla tko, provirio preko plota.

Koko je slegnuo ramenima, stavio opet ugašenu svjetiljku među zube, kao što gusari nose noževe, i približio se iznova bagremu. Šareni tigrić vraćao se u svoju nastambu. „Kakva noć!" mislio je, verući se. „Kakva noć! Ako ikada netko bude napisao knjigu o ovim događajima, morat će se zvati Koko i duhovi."

GLAVA

STARI ZNANAC

Zlatko i Koko sastali su se poslije obuke pred školskom zgradom. Takav je, naime, bio dogovor, budući da Koko nije uspio prije odlaska u školu potanko ispričati svom pobratimu cijelu noćašnju pustolovinu. Naravno, dugonja nije bio odviše iznenađen, kad mu je ujutro Koko dobrzao, donoseći nevjerojatne vijesti o posjetiocu s drugog svijeta; ali, ipak, oči su mu se krijesile jače nego obično i tako pokazivale njegovu radoznalost. Htio je sve da dozna, ali je ubrzo izbilo osam sati i početak školske nastave ih je razdvojio. I jedan i drugi jedva su dočekali da se ponovo sastanu.

U školi se tog dana nije dogodilo ništa neobično. Miki je pokušao da bude ljubazan sa svojim susjedom iz klupe, ali mu on nije uopće odgovarao. Po Zlatkovu savjetu, Koko je zatražio od razrednika, da ga premjesti naprijed, budući da slabo vidi. Tako posljednja dva sata uopće nije sjedio uz neprijatelja. Miki se grdno oneraspoložio, videći da njegov postupak ne valja. „Ako želim doći do druge polovice onog papira za starog", mislio je, „morat ću se osloniti na Maricu. Burazer ne grize."

Zlatko i Koko bijahu valjda prvi učenici, koji su, po svršetku petog sata, sletjeli niz velike stepenice pred ulazom. Skrenuli su udesno, prema pruzi. Pred njima je bilo beskrajno mnogo vremena za pričanje, i oni odahnuše. Koko razveza, a priča mu se otegnu kao tračnice, uz koje

koračahu. Bilo je u njegovu pripovijedanju sva sila najnovijih sitnica, što mu sada istom padoše na pamet. Duh ga je ganjao po dvorištu, verao se za njim uz drvo, tražio ga pod krevetom. Sve u svemu, pravo je čudo, da je nesretni dječak prošle noći iznio živu glavu.

— Dobro, — prekinu ga Zlatko, kao da već pomalo sumnja u istinitost priče. — Dobro. Nešto me samo zanima. Sjećaš li se, je li taj duh hodao?

— Hodao? Kako misliš: hodao? — zgranu se Koko.

—• Mislim, hodao, kao što mi sad hodamo, s noge na nogu. Je li se šuljao?

— A! Je li se šuljao? Šuljao se kao mačak. Dizao je jednu pa drugu ...

— Nogu! — upade mršavi dječak, a koščate vilice mu se stegnuše. — Rekao si, da je dizao jednu pa drugu nogu. Znači: hodao je na nogama.

— Pa jasno da je hodao na nogama. Na čemu bi drugom?

— Naravno, naravno, — mimo reče dugi dječak, zatim naglo zastade i svisoka pogleda svog prijana: — To ne bi bilo čudno, da je on običan, živ čovjek. Ali on je duh. A duhovi ne hodaju, zapamti, dragi moj, oni *lebde.*

Koko obori glavu. Tko bi na to mogao misliti? A, uostalom, što onda ako lebde? Zar to možda dokazuje, da duh nije duh? Onda ga odjednom ozari nova pomisao i on veselo izusti:

— A kako je nestao? A? Lijepo ušao u podrum i — nestao. Kao da je u zemlju propao. Isto kao onaj glas u . Bugarinovom vrtu. Nestao, pa nestao.

Zlatko sad nije imao što da odgovori. Ta ga je činjenica najviše zbunjivala, a i nekako je osjećao, da mu pobratim ne laže. Uostalom, istina je, da ga je onaj tajanstveni glas upravo i natjerao da pomisli na ta bijela, nadzemaljska bića.

— Hm, — promrsi prigušenim glasom, — kao da se sve opet zapleće. Nastaje prava zbrka.

„Naravno, odavno se sve već zaplelo. Tvrdio sam ja," — pomisli Koko u sebi i osmjehnu se ususret lokomotivi, što je jurila prema njima. Progutaše ih dim i para.

— Što ćemo sada? — upita onda naglas, nakašljavajući se. Jedna ih je djevojčica pokušala iz jurećeg vlaka pogoditi ljuskom od jajeta, ali je promašila.

— Treba udvostručiti oprez. Drugo se ništa ne može učiniti. Pokušaj još što doznati od te Ruže, kad već misliš, da ona nešto zna. Ja . . . — tu htjede nešto reći, ali se očito predomisli i proslijedi izmijenjenim glasom: — Jedino što dosada znamo u vezi sa svim tim događajima, to je ono, što nam je Miki odao o krojaču. Treba stoga pripaziti i na Maj era. A što se tiče duha, zasad ne možemo ništa. Valja nam pričekati. Možda bismo mogli jedne noći stražariti u tvom podrumu. Ja ću još promisliti o tome. Upravo sam nabavio knjigu, gdje se naučno govori o praznovjerju. Mnogo toga će mi biti jasnije kad je pročitam.

— Aha, — izreče Koko, kao da je razumio o čemu se radi. Teretni vlak puzao je pokraj njih, stenjući i zveckajući lancima. Bio je nalik na kolonu robijaša, koje u nepoznati kraj odvodi nemilosrdni i oholi predvodnik — lokomotiva, što se okitio velikim perom od dima. Ali dječaci nisu primjećivali ništa, jer su se bili zanijeli u svoj svijet misli.

— Eh, — lupi se odjedanput viši dječak po glavi, kad skrenuše na kaldrmu Heinzelove ulice .— Sad sam se sjetio. Pročitao sam jučer „Uzbunu na Zelenom Vrhu". Kupio mi ju je otac s nekim drugim knjigama, jer sam mu govorio o njoj.

Glava s neposlušnom kosom sasvim klonu, a rumenilo poče rasti od vrata prema ušima, kao kad se u čašu nalijeva rujno vino. Koki je bilo vrlo neugodno. Sada je njegov prijatelj mogao doznati štošta o njemu, što «n ne bi volio, da se zna. A osim toga, nekoliko je već puta bio obećao, da će mu posuditi knjigu, ali se nikako nije mogao odlučiti. Žalio 'je, što nije duh, pa da može propasti u zemlju. Promucao je, ne dižući glave:

— Pa? **Sto** kažeš?

— Knjiga nije loša. Može se čitati. Sviđaju mi se slike. Tebe su sjajno nacrtali. Odmah sam te poznao. Samo ste vi previše petljali. Meni je ubrzo bilo jasno tko je lopov.

„Još i to!” ozlojedi se u sebi Koko. „Volio bih ga vidjeti, da je bio na našem, osobito na mom mjestu. Uh! I to su njemu sjajne slike. Mene da su sjajno nacrtali. Kosa mi je kao stara metla, a nos istom . . . Uh!” A naglas reče:

— Jeste, dobra je knjiga. Baš sam ti je danas htio pozajmiti.

—- I istinita, — dometnu Zlatko — ja volim istinite knjige, u kojima sve piše onako, kao što je bilo. Kad bih ja pisao, također bih pisao istinito. Zato ne volim pjesme. Te zeleno sunce, te srebrna mjesečina, i što ja sve znam.
Kao miješana salata.

„Vraga je istinito”, mislio je drugi dječak u sebi, ne usuđujući se ništa izustiti naglas. „Ali je bar dobro, da me ne optužuje zbog izmišljotina. Vidi valjda i sam, da je pisac malo promijenio i...”

— Ti si naravno koješta izmislio i uljepšao, — s gorkim osmijehom ubaci Zlatko, kao da ga šamara — ali ja ti ne zamjeravam. Onda još nismo bili pobratimi. Sad bi ti se to, uostalom, gadno osvetilo, — završi kao da se prijeti.

Koko se sjeti priče o tome, kako ga je duh gonio dvorištem i uz bagrem. Krišom pogleda kažiprst. Još se nije počeo gnojiti. „Nikada, nikada više!” čvrsto odluči u sebi.

U razgovoru bijahu došli već do ugla Bužanove, i Zlatko se čak morao malo vraćati prema svojoj kući. Ali on nije žalio, što je otpratio mlađeg druga, jer mu se pružila prilika, da mu podijeli još nekoliko savjeta. Rekao je, da će još porazmisliti, što treba učiniti s krojačem, i da će, svakako, odmah poslije ručka doći do Koke.Baš su se htjeli rastati, kadli se Zlatko trgnu i pokaza rukom u daljinu, u pravcu Kvaternikova trga. Uzalud je Koko kušao pogledom slijediti njegov kažiprst, koji je drhtao. Taj je pokazivao čas vršike kestenova, čas hrbat Zagrebačke gore, čas tramvajske točkove. A onda je odjednom ugledao ono, što mu je Zlatko pokazivao.

Odmah ga je poznao. Ta znana, povisoka, a malo povijena prilika ćelave glave, kukasta nosa i dugačke bijele brade, što izdaleka podsjeća na sapunicu! Kako ga ne bi poznao! A još kad bi i malo sumnjao, svaku bi sumnju ra-

spršio pas, što je kaskao pored starca, i pila, koju je starac vukao.

— Isak! — ciknu Koko i potrča ususret došljaku, koji se primicao puževim korakom. Bio je to uistinu stari Židov, u kojega su Koko i njegovi prijatelji jednoć posumnjali, misleći da je lopov. A on,ne samo da nije bio lopov, već je vjerojatno spadao među najbolje i najdobroćudni je ljude na svijetu. Koko mu se istinski obveselio, jer je slutio, da bi od njega mogao doznati štogod o svojim bivšim druzima i susjedima.

— Odmah sam ga poznao, — dahtao je Zlatko, jer je i on trčao uz prijatelja.— kažem ti ja, da su one slike dobre.

Izbliza opaziše, da Isak na pili vozi krupnog bijelog goluba, zatvorenog u neku zarđalu krletku. Pas Bobi, iako skoro sasvim slijep, naćulio je uši i okrenuo se prema dječacima, koji su pristizali trkom.

— Ciko Isače, — viknu Koko, teško predišući. Bobi zalaje, pritrča mu i zamaše repom.

— Koko Milićev! Gle, a ja upravo pođoh tebi, — treperavim, ali radosnim glasom odazva se starac pružajući obje dugačke i tanke ruke u pohabanu kaputu.

— Zar ćete ovdje piliti drva?

— Ne ću, bar zasad. Uputio sam se na posao u grad, u vašu blizinu, pa me tvoj prijatelj, mali Leib, zamolio, da ti nešto donesem. Eno, — on pokaza rukom iza sebe.

— Žohar? — začudi se Koko, ne videći ništa za starčevim leđima. — Što mi je poslao Žohar?

— He-he, — zasmije se starac, krkljajući >— zaboravio sam da ga zovete Žoharom, he-he. A što ti šalje? Pa goluba! Zar ne vidiš lijepa gušana?

Dječak se začudi, priđe krletki i zagleda se u bijelu pticu, baš kao da će mu ona objasniti ovaj neobični dar. Ali Zlatko, na koga je Koko u ovom veselom trenutku malne zaboravio, ozbiljno reče:

— Samo to nije običan golub, Koko. To je pismonoša, vidi mu se po prstenu na nozi.

— Oh, pa da, — prisnaži Isak, vrteći glavom — zaboravih ti skoro reći. Kaže taj mali ... no, no ... Žohar,

he-he, kaže, da mu možeš objesiti pismo o vrat, i on će odletjeti pravo k njemu. Ako ti kad ustreba. . . no. . . Žohar, pošalješ mu pisamce, a on će već doletjeti.

— Golub? — zapita Koko.

— Ma ne golub, tvoj prijatelj, — ražesti se opet Zlatko. — Ako želiš nešto poručiti Žoharu, pošalješ pismo po golubu, razumiješ li?

— Aha. Sad ću mu odmah poslati pozdrav, — živnu dječak i otvori torbu, kako bi iz bilježnice istrgnuo list za pismo svom dalekom prijatelju.

— Slušaj, — ukori ga konačno visoki drug, istrgnuvši mu torbu iz ruku i zatvorivši je iznova — ne luduj. Tko će ti onda goluba vratiti? A? On može letjeti samo u jednom smjeru. Izvježban je tako, da se uvijek vraća na jedno mjesto, znaš li? Pustiš ga istom onda, kada imaš nešto važno i hitno poručiti.

— Aha, — pokaza Koko da shvaća, te žalosno i razočarano pogleda goluba, koji mu okrene rep, kao da je uvrijeđen. — To je moj novi susjed i prijatelj Zlatko, — reče zatim Isaku kao da se ispričava i kao da time objašnjava ponašanje svog druga.

— Dobar dečko, pametan, jako, — potapša starac Zlatka po ramenu.

Stari pilar je bio umoran i želio je da se odmori, a Zlatko ga pozva na skladište željeza. Tamo se, sučelice kućerka, pod kojim su kopali, nalazila zidana kućica, u kojoj je nekoć stanovao čuvar. Unutri je još uvijek bio stol i krevet. Starac je rado prihvatio poziv, a Koko je krišom motrio Zlatka. Bijaše više nego očito, da je njegov pobratim nešto novo smislio. Uistinu, on zapita:

— Biste li vi i ovdje pilili drva, u našem kraju?

— Bih ja, sinko, ali je daleko od moje kolibice. Slabe su mi noge, jedva bih se mogao vraćati svaki dan kući. Zna Koko, koliko je to daleko.

— Pa mogli biste ovdje prespavati, u toj kućici. Ja ću se pobrinuti, da vam donesu nešto posteljine. Mi ćemo dobiti drva ovih dana. Hvat ili dva. Bit će posla.

— O-o, sinko, — otegnu starac i obrati se Koki, koji je vukao pilu: — Dobrog si prijatelja našao, zaista.

— Pristajete li onda?

— Pristajem, naravno. Je li, Bobi, pristajemo? Hvala ti sinko, velika ti hvala!

Isak se smjestio u kućici, a dječaci izađoše napolje. Koko ništa ne reče, samo upitno pogleda druga. Zlatko to osjeti, ponosno se osmjehnu i progovori, kad opet izađoše na ulicu:

— Poslije ručka evo me tebi. Imam jednu ideju, — tu stavi prst na usta, poslije čega se Koko nije više usuđivao ništa pitati. „Sigurno je nešto opet potpuno jasno, samo ja ne shvaćam", pomislio je i uhvatio se za trbuh, gdje je*zakruljilo. Zlatkov želudac odvrati, poput jeke, istim zvukom. Golub u krletki, što ga je nosio Koko, tri put zaguka, kao da odgovara. Očito je već odavna bilo vrijeme ručku.

1 sJ GLAVA

MEDICINA NE PRIZNAJE DUHOVA

Za ručkom je Zlatko šutio, a kad su svi poustajali od stola, pošao je za ocem u ordinaciju, smišljajući u glavi, kako da zapita ono, što je bio nakanio.

— Sto ti treba? — pitaše doktor Bmčić, smještajući instrumente po stolu. — Novaca za kino?

— Ne, tata. Ti dobro znaš, da ja baš ne volim ići u kino, naravno, osim na historijske filmove, ali tih je malo. „Petra Velikog" sam gledao, a ...

— Dobro, dobro. Nemam mnogo vremena, znaš, da u tri sata počinjem ordinirati. Hajde, o čemu se radi?

— Tata, — otpoče dječak nekako sramežljivo stajući s noge na nogu —■ htio sam te nešto pitati, ali... ali ne smiješ mi se smijati.

— Sto? — osmjehnu se liječnik, ispirući ruke u toploj vodi i otirući u ručnik. Očito je bio vičan ovakvim povjerljivim razgovorima sa svojim mlađim sinom.

— Tata ... ne, ne mogu . .. smijat ćeš mi se...

— Hajde, ne budali, što bi htio znati?

— Vjeruješ li ti u duhove? — izvali napokon Zlatko i istom sada čvrsto stade na obje noge.

— U duhove? — trgnu se otac, odlažući neku blistavu • spravu i ustičući naočale, da bi bolje pogledao sina. — Kako misliš: u duhove?

Zlatko ga gledaše pravo u oči. Nije očekivao, da će pitanje ovako djelovati na oca. Nadao se, da će se groho-

tom nasmijati i izbaciti ga iz ordinacije. Međutim, doktor je Brnčić bio neko vrijeme prilično zbunjen i onda iznovice upitao:

— U duhove? Šališ li se ti? Ha-ha-ha, što ti pada na pamet?

— Mislim, smatraš li ti, je li moguće, da se čovjeku pričini, da vidi duha? Ja sam čitao neke knjige o spiritizmu.. .

— Slušaj, — prekine ga otac — ti uopće previše čitaš. I to knjige, koje nisu za tebe. Jučer sam ti kupio lijepih romana i pripovijesti, a ti tu buncaš o spiritizmu. Kako ti je samo to došlo u pamet?

— T$_v$ata, nisi mi odgovorio. Je li moguće vidjeti duhove? —uporno proslijedi Zlatko, napeto promatrajući krajeve očevih usana. Ako oni zatitra ju to znači srdžbu, i onda je razgovor gotov — valja odmah bježati iz njegove blizine. Ali, usne su zasad mirovale.

— Gluposti. Već je odavno jasno, da su sve to bajke i naklapanja. Nemoj mi sad reći, kako si negdje čitao, da postoje duhovi. Sve su to priče, svašta se piše.

— A može li ti se pričiniti, da vidiš duha kako hoda, kako te goni po dvorištu i onda odjednom nestane bestraga? A?

— Nije se valjda tebi pričinilo? — zapita Brnčić sasvim ozbiljno i primače se nekoliko koračaju. — Je li?

— Ne, nije. Ja samo pitam, onako . . . možda . . .

— Slušaj, nemoj me više gnjaviti. Čekaju me pacijenti. Već su prošla tri sata.

Zlatko obori glavu i šutke lagano krenu prema vratima. Promatrao je mutne obrise svoje pokrupne glave u sjajnom linoleumu na podu. Nije bio zadovoljan s onim, što je doznao od oca. Morao je prosto naprosto vjerovati ili ne vj ero vati Kokinoj priči, a dokazati nije mogao. A on je u svemu tražio dokaze, napismeno, ako je moguće. Sada je istom shvaćao, da zapravo nije nikada slijepo vjerovao u duhove, a niti u to, da se čovjeku može pričiniti, da ih vidi. Ali ga je ipak draškala mogućnost, da oni možda zaista postoje. „Bilo bi divno, kad bih ih jedne noći zaista ugledao. Zapanjio bih tim otkrićem cio svijet.”

Tako mu je u nehotičnim mislima izmaklo ono, što nije htio sam sebi priznati. Zapravo je zavidio svom pobratimu i stoga nije htio vjerovati u njegovu priču.

Na vratima, kad je već uhvatio kvaku, da izađe, sjetio se još jednog pitanja, koje je kanio upraviti ocu, ali ga je kasnije smetnuo s pameti.

— Tata, — reče bojažljivo, — od čega je umro stari Vincek?

Nije mogao predvidjeti, da će pitanje ovako uzrujati oca, jer se inače sigurno ne bi drznuo zapitati. Doktoru Brnčiću ne da su zatitrali krajevi usana, već su počeli pomamno igrati, kao u mačka, kad frkće. Prvo je htio baciti naočale na stol, ali ih je ipak strpao u džep, i onda je, a da nije bio svijestan toga, pokušao liječničku slušalicu staviti na nos mjesto naočala. Napokon bijesno udari po naslonu najbliže stolice i riknu gromovitim glasom:

— Sto je to tebe briga, sto mu gromova? Gubi se odavde kad ti kažem.

I, dok je dječak, ubrzano trepćući i tražeći kvaku, koja je, kao i obično u takvim slučajevima, nekuda nestala, doktor se naglo smirio, hitro prišao vratima i uhvatio sina za ruku. Usne su mu se smirile, pretvarajući se u mirni smiješak, svojstven svim liječnicima.

— Da ti možda nisi vidio Vincekova duha? A? Ha-ha-ha, hajde, reci! Je si li ga vidio? Uostalom, ako te baš zanima, on je umro od apopleksije. Sto piše u tvojim knjigama: mogu li se poslije toga ljudi pojavljivati kao duhovi?

Zlatko ništa ne odvrati. Radije je podnosio očevu srdžbu, nego ruganje. Našao je kvaku i bio bi izašao bez riječi, da ga otac nije držao za ruku:

— Onda? Je si li ga vidio?

— Ne, nisam. Znam, da su to gluposti. Samo sam slučajno zapitao. Pusti me sad.

— Ha-ha-ha... — smijao se liječnik za njim. Samo što Zlatko nije vidio, kako se naglo uozbiljio i zamislio, tek što je on bio izašao.

Ipak, Zlatku je upalo u oči čudno očevo ponašanje. Činilo se, da i on nešto zna. „Hm, toliki nešto znaju, samo

ja ništa ne znam.” Zapamtio je riječ apopleksija, i ona mu se sad motala mozgom. „Baš da vidim, da li je izmislio ili zaista postoji bolest tako smiješna imena.”. U očevoj biblioteci je pronašao „Rječnik stranih izraza”. Listao je, okrećući navlaženim prstom stranice. „Apologija, Apolon, Apolonija, Apolonov leptir, ha, evo ... Apopleksija. Udar kapi... kakve to kapi? Udar kapi, krvarenje u mozgu ili začepljenje koje moždane žile. Znači: uzetost jedne strane tijela, ruke, noge, lica. Hm, nije baš jasno, kao da to onda nije smrt.” Odlučio je da o tome ipak nema smisla razmišljati. Mnogo je još valjalo učiniti. Treba još dugo kopati pod zemljom. Treba ostvariti naum, koji mu je pao na pamet kada je ugledao starog pilara.

14 GLAVA

1/2 + 1/2 = ?

Mala Marica samo što nije zaplakala. Usne je već bila napućila, a oči stisnula. Koko se uznojio, kušajući je uvjeriti, da joj želi samo dobro i da joj nikada ne bi učinio ništa nažao.

— Zašto si ga istjerao? On je tako-o zgodan dečko-o, — ponavljala je neprestano, mašući rukama i vrteći glavom. — Je li-i, Koko, zašto si taka-av?

— Ti si već odrasla djevojčica, — zborio je brat, gledajući pored nje u bagrem pod kojim su stajali. — Moraš me razumjeti. Objasnit ću ti, čim bude meni jasno. Miki je zasada naš neprijatelj i ne smije ulaziti u našu kuću. A što je najvažnije, ne smiješ ništa govoriti ni mami, ni tati. Znaš?

Djevojčica dugo gledaše bratu pravo u oči, a onda lagano promrsi kroza zube:

— Dobro. Poslušat ću te. Ali mi moraš reći, čim budeš mogao. Obećavaš li?

— Obećavam, — odahnu Koko. — I onaj golub, kojega sam danas donio, bit će doskora tvoj.

Marica pljesnu rukama, zvonko se nasmija i otrča. Sve je, napokon, bilo u redu. A počelo je vrlo neugodno. Kad se Koko vratio kući, zatekao je Mikija i Maricu u svojoj sobi; zapravo, vidio im je samo stopala, jer su se bili zavukli pod krevet, tražeći nešto. Miki je tvrdio, da tobože traži neki avion, koji je jučer napravio i izgubio

negdje u njihovu stanu, a sad mu se ne može prisjetiti oblika. Koko ga je nazvao „gadom i njuškalom" i dodao, da će ga baciti mjesto aviona kroz prozor, ako ga još bude vidio u svom stanu, a osobito u svojoj sobi. „Ako te zgrabimo Zlatko i ja", govorio je, gurajući uljeza iz sobe, „odvest ćemo te na jezero i utopiti. A prije ćemo te skalpirati i izvaditi ti kutnjake." Marica se, naravno, usprotivila i, poslije, kad se Miki povukao, bila je srdita na brata, prijeteći se, da će ga tužiti roditeljima. Ali sada je i to sretno prošlo. Koko se uzbuđeno ushodao dvorištem iščekujući i izgledajući Zlatka.

Konačno ga je spazio, gdje dolazi, mrk i ozbiljan kao obično. „Kakva li je ta njegova nova ideja?" mislio je Koko, izvirujući preko plota, baš kao da će vidjeti tu ideju u prijateljevim rukama.

Međutim, prvo je ispripovijedio došljaku svoj novi sukob s Mikijem. Zlatko ga je ozbiljno saslušao, spojio obrve i onda priupitao:

— A kažeš, da je nešto tražio? Pod krevetom?

— Ne samo pod krevetom. Sestra mi kaže, da su tražili po cijeloj kući. Rekao je, da traži avion od žućkastog papira, koji je negdje kod mene ostavio.

— Ti se naravno ne sjećaš tog aviona?

— Ne, ne sjećam se, — zbunjeno otpovrnu Koko.

Zlatko se još više zamisli, tako da mu se sve crte na licu posve smiriše. Činilo se, da je to netko njegovu glavu iscrtao u zraku, toliko je bila nepomična. Tad mirno izreče:

— Mi ga moramo naći.

— Miki ja?

— Ma ne, papir. Žućkasti papir. On je vjerojatno tražio nekakav papir, koji se nalazi u vašem stanu. Da je bio neki avion, tebi bi sigurno jutros ili još sinoć upao u oči. Isto je tako sigurno, da njemu taj papir ne treba, već ga želi nabaviti za nekog drugoga. Možda za onoga prijeko, — završi tišim glasom i pokaza obrvama prema susjednoj kući.

Ondje je krojač Majer mahao glačalom, a klompave uši su mu gorjele, kao ona dva stražnja svijetla na au-

tomobilima. Blijedo lice stapalo mu se sasvim s bojom zida, pred kojim je stajao. Koko pogleda njega, pa onda pobratima, koji u tom času opet mirno izusti:

—• Klupko se odmata.

— A tvoja ideja? — izbaci Koko, kome se u glavi sve zamrsilo. — Rekao si, da ćeš mi reći svoju novu ideju.

— Prvo da pronađemo papir. Na posao.

Koko nije shvaćao, kako je mogućno tražiti nešto, što možda uopće i ne postoji. Koliko ima papira u kući, pa tko da onda nađe onaj pravi! I što bi se krojač želio domoći starog požutjelog papira? Ali nije bilo druge, nego poslušati starijeg druga. On je već velikim, odlučnim koracima ulazio u kuću, braneći se od Cara, koji je skakao po njemu, ne bi li mu jezikom dohvatio obraz.

Majka i mala Marica bijahu u kuhinji, gdje su čekale oca, koji je danas dolazio s posla kasnije. Tako su dječaci mogli nesmetano pregledati ostali dio kuće. To je, naime, bila Zlatkova namjera.

I on se zavlačio pod krevete, zavirivao za peći, odmicao ormare. Koko je, pomažući mu, u sebi mislio, da je njegov pobratim ovog puta ipak malo pretjerao. Zar nije besmisleno tražiti nešto čega možda i nema? A mršavi se dugonja nije pometao u svom poslu. Opasno se njihao na klimavoj stolici, kušajući odozgo zaviriti u svjetiljku. Prašina mu je zacijelo navrla u nos, tako da se sav skupio, očekujući da kihne. Kad je konačno kihnuo, pravo je čudo, da je ostao na stolici. Koko je neko vrijeme gledao pred sobom pravu cirkusku točku, toliko mu je drug vješto lovio ravnotežu, boreći se da ne padne. Kad je konačno sišao s opasne stolice, činilo se, da je obeshrabren. Ali se tako samo činilo.

—■ Jeste li našli u stanu, kad ste se uselili, nekakvih stvari, pokućstva ili što slično? — upita on Koku, pridržavajući još uvijek široke nosnice s dva prsta.

—• Jesmo. Nekakve starudije. Čudili smo se, da pokojnik nije imao boljeg pokućstva, i da ga je bilo tako malo. Sve smo to zgurali u jedan sobičak. Ne znamo ni sami, što bismo s tim. Mama se boji, da se ne zakote miševi.

—• Gdje je ta sobica? — živnu Zlatko, a oči mu se zakrijesiše. — Idemo u nju.

Koko ga uvede u malu, sumračnu prostoriju, gdje su posvud stršile stare stolice, rasparane i nabacane kao zaklana živina. Naličila je ta odaja na klaonicu, samo što su žrtve bili komadi starog pokućstva. Zlatko se odmah baci na tu gomilu i, dašćući kao pas po tragu, zakopa se u nju. Noge stolica oživješe i počeše se meškoljiti, a odasvud se digoše oblačići prašine. Dječak je kihao, ali je rovao poput krtice.

U tom času Koko gotovo ciknu od ushita. Napokon se i on nečem dosjetio:

— Zlatko, Zlatko! Sjetio sam se nečega. Ovdje sam, s one slike otrgnuo jučer komad žutog papira, kad smo Miki i ja pravili avione. Pogledajmo!

— I to sad istom govoriš, — bijesno će drugi dječak, izlazeći natraške iz krša, siv od prašine i mjestimično okićen paučinom. —• Gdje je ta slika?

Kad mu je Koko pokaza, on mu je gotovo istrgne iz ruku i uze oprezno obrtati u rukama, kao da je neka bomba. Onda je položi na zemlju i zagleda se u nju. Iako je Koko napomenuo, da je papir otrgnuo s poleđine, visoki se dječak nije na to mnogo obazirao. Čučnuo je i pokušao odvojiti sliku, što je predstavljala unutrašnjost nekakve krčme, od čvrstog, smeđeg okvira. Isprva nije išlo, ali onda okvir popusti, i dječak lako izvadi sliku. Obojica se neobično začudiše, kad ispod čađave krčme ugledaše veliku fotografiju mladolike žene, lijepa lica i dugačke tamne kose. Koki se isprva pričinilo, da ju je negdje već vidio, ali onda posumnja u to. „Sigurno sam u kinu vidio neku sličnu glumicu. Joj, kako je lijepa.” Međutim, sada Zlatko izvuče i fotografiju, a između nje i čvrste ljepenke, koja je držala sliku u okviru, ukaza se žućkasti papir, o kojem je govorio Koko. Dječak ga istrgne i prinese svijetlu.

— Oh, — izusti glasno. — Idemo u tvoju sobu.

Razastrvši papir na stoliću u Kokinoj sobi, nadniješe se nada nj, a lica im postadoše kao u slavnih vojskovođa, koji se pripremaju za odlučni boj s nadmoćnim

neprijateljem. Koko se sad dobro prisjećao, kako nije mogao istrgnuti cio papir, pa je oderao samo polovicu, od koje su onda načinili avion. Sve mu se nekako činilo, da je to bio baš onaj avion, koji je bacio, prije nego je popustilo uže na krovu. Ali u to nije bio siguran.

—• To je plan! — prenu ga iz razmišljanja odlučni Zlatkov glas. — Htio bih samo znati, kakav plan? Plan čega?

Uistinu, iz onoga, što je ležalo pred njima, teško je bilo zaključiti, kakav je to plan. Pri vrhu je pisalo: *Početi od 7.III.1945.,* a lijevo od toga stajahu tri velika slova: *REO.* Ispod njih opet, tri broja: 7, 8 i 9. Međutim ispod toga bijaše nešto napisano nerazumljivim jezikom, sastavljenim od slova i brojki. Pod cijelom tom zbrkom bio je crtež, na kojem su se razabrala jedino vrata i jedno drvo. Očito je bilo, da je to samo polovica plana. Bilo je to jasno čak i Koki.

— Dakle, — svečano reče Zlatko, udarivši šakom po stolu — ovo je tražio Miki. Ali, kad već on nije našao ovu polovicu, zašto ne bismo mi pronašli drugi dio, onaj, što je kod tog krojača? Onda ćemo vidjeti na čemu smo.

Koko se u posljednji čas obuzdao, da se ne počeše za uhom. „Ako sad još bude rekao, da se klupko odmata, mogao bih ga udariti", pomislio je s gorčinom.

— Sad ću ti iznijeti svoju ideju. Samo mi prvo reci, da li se možemo pouzdati u staroga Isaka? Potpuno?

— Naravno, — začudi se Koko. — Pa pročitao si u onoj knjizi, kako nam je pritekao u pomoć. I nije se nimalo uvrijedio, što smo isprva sumnjali u njega. Ja mislim ...

— Dobro, — kratko odreza sugovornik i primače se prozoru, odakle se mogao vidjeti dio susjednog dvorišta u Bužanovoj ulici. — Vidiš, Majer je jutros dobio drva. Cim sam vidio Isaka, palo mi je na pamet, da bi ih on mogao ispiliti. Kako se u krojačev stan ulazi iz dvorišta, mogao bi Isak možda zaviriti malo i unutra. Osobito, ako bude drva odmah odnosio u podrum. Tada mu je najkraći put da prođe kroz krojačku radionicu. Majerova đr-

varniea nema prozora: u nju se ne mogu ubacivati drva izvana. _

Otvorenih usta i izbečenih očiju slušao je Koko izlaganje svog dugokrakog prijana, koji je već nastavljao:

— Isprva sam mislio, da bi starac možda mogao uočiti što neobično, pošto mu potanko ispričamo o čemu se radi. A sada mu možemo dati čak i sasvim određen zadatak: neka dobro pripazi, ne će li gdjegod spaziti drugu polovicu ovog papira. Hajdemo odmah do njega na skladište!

Ne stigavši reći majci, da ga ne čeka s ručkom, Koko izleti za Zlatkom na ulicu. Dok je kušao kročiti ustopice za njim, sjetio se opet plana, pa je upitao isprekidanim glasom:

— A što ti misliš, kakav je to plan? Plan čega? I kako ćemo se mi snaći, kad to nije na našem jeziku?

— Tko ti kaže, da nije na našem jeziku? Samo je šifrirano.

—• S i . . . š i . . . kako kažeš?

— Šifrirano, napisano šifrom.

— A cifrom, video sam neke brojeve . . .

— Ne cifrom, nego ši-from, shvaćaš li? — otrese se Zlatko ubrzavajući korak. — Tajno pismo, koje se može čitati samo pomoću ključa. Kad budemo imali cijeli plan, pokušat ćemo pronaći ključ.

„Kakav sad ključ?", u sebi se zapita Koko, a u glavi mu u mimohodu prođoše sve vrste ključeva, što ih je znao. Nikako nije razumijevao, kako bi im mogao poslužiti bilo koji od njih. A nije se usuđivao zapitati. Srećom Zlatko primijeti njegovu smetenost i, dobroćudno se nasmiješivši, objasni sam o kakvom se ključu radi:

— To ti je kao neka formula, spomoću koje se može pročitati šifrirani tekst, — govorio je kao da čita — Samo, onaj, koji čita, mora znati, što znači svaki znak, svako slovo, koje je napisao drugi. To se rabi najviše u ratu. Dogovore se dva komandanta prije borbe, da se, recimo, mjesto hiljadu kaže slon, mjesto stotinu vol, mjesto tenk buha i slično. Onda takva jedna poruka glasi: na lijevom krilu tri slona i dva vola — misli se tri hilja-

de i dvjesto vojnika — iza njih buhe. Ali se još češće rabe brojevi, prosto se mjesto pojedinih slova pišu neki brojevi. Ako znaš, koja su slova zamijenjena kojim brojevima, onda možeš pročitati poruku. To se zove ključ. A, ulovi-li je neprijatelj, on ništa ne može razabrati. Tako je i u ovom planu, — tu lupi papirom po dlanu i gurnu ga Koki u džep na hlačama, jer njegovi džepovi bijahu poderani. Ulazili su u skladište.

Stari je Isak pažljivo slušao sve, što su mu dječaci ispripovjedili. Naravno, pristao je, da im pomogne, da odmah ode do krojača i da.ga upita, treba li mu pilar i cjepar. Pogladio je Koku po raščupanoj kosi i blago rekao:

— E, moj mali, tek si se oslobodio jedne nevolje, već si zapao u drugu. A znate, djeco, — nadoveza on, razvlačeći krezuba usta — svašta sam i ja proživio i doživio. Samo, moram vam reći, u duhove ne vjerujem. Rado ću vam pomoći, da se sve to raščisti. Pođimo odmah na posao.

Sva četvorica, računajući i Bobija, ustadoše. Koki je užasno kruljilo u želucu, dok je gledao starog Isaka kako zagriza u režanj kruha i komadić sira. A ovoga puta zov njegova želuca ostade osamljen, jer je Zlatkov, očito sit, usnuo popodnevnim sankom.

1 J GLAVA

OCI NA SMETLIŠTU

Dok je Koko pohlepno srkao iz tanjira krumpirovu juhu, ručajući zajedno sa svojom obitelji, što se bila već ponešto smirila, ne znajući, što se sve događa oko nje, dok je Zlatko nastavljao svoj naporni posao pod zemljom, dok je Miki, izbjegavajući susret s ocem zbog svađe sa susjedom, odlazio u školu, ne bi li našao neko društvo za nogomet, stari je Isak, u pratnji vjernog Bobija, ulazio u dvorište krojača Alberta Maj era, vukući za sobom škripavu pilu, koju su mu dječaci nešto prije dogurali do ugla, i ondje ga, iz opreza, ostavili. •

Začuvši škripu, krojač iziđe u dvorište, i pođe prema Isaku, koji mu se duboko nakloni i reče:

— Vidio sam drva u vašem dvorištu, pa sam pomislio, ne biste li željeli,da vam ih ispilim i iscijepam.

Majer skide naočale, što su mu skrivale polovicu sitnog, blijedog lica i pogleda došljaka. Ogromne, čupave obrve bijahu mu se usadile vrh očica, kao dva grma. On ih pomaknu tamo-amo, strignu velikim ušima i nasmija se, kao da je sad istom razabrao, što ga starac pita:

— Drva? Pa naravno. Ja bih već bio otišao po pilara, ali nemam, kako se kaže, ni mrvice slobodnog vremena. Ne znam, kako se kaže, gdje mi je glava od posla. Baš je dobro da ste došli. Hajde, hajde, samo pilite.

Pogodiše se za cijenu, a krojač pristade, da Isak i iscijepa drva, te da ih složi u drvarnici.

— Samo, znate, — dodao je nekako zbunjeno — zasad je, kako se kaže, još jako tijesno kod mene. Morat ćete drva nositi kroz moju radionicu. Odmah ću vam donijeti košaru.

„Vidi vraga", pomisli Isak, „kako on to misli: zasad je još jako tijesno. Znači, uskoro ne će biti. Vidiš ti njega. Nisu zalud dječaci posumnjali u njega. Dobro, prijatelju, pripazit ćemo mi na tebe."

Blijedi krojač donio je košaru i pokazao pilaru put do podruma, otvorio mu vrata od drvarnice i otišao u radionicu, da se prihvati posla. Starac je izašao napolje, dogurao pilu do drva i stavio je u pogon. Umorno i dosadno režanje pile ispuni cijelu okolinu. Na susjednim kućama se ovdje-ondje pozatvaraše prozori, skrivajući mrzovoljna lica ljudi koji su se poslije ručka izvalili, da malo prodrijemaju. I Kokina majka pođe do kuhinjskog prozora, hoteći ga zatvoriti, ali ugleda poznatu Isakovu priliku, obveseli se i doviknu, nastojeći nadjačati hropac stare sprave:

— Hej, čiko Isa-ače-e, otkud vi ovdje-e? Navratite do nas kad svršite posao.

Starac, ne mogavši nadglasati pile, zamaše rukom i zaklima glavom. Bobi, koji je lijeno ležao u hladu, premda nije bilo toplo, ustade i veselo zamaha repom. Stara poznanstva i prijateljstva brzo se obnavljaju.

Posao je sporo napredovao, jer su pri ovom poslu obično potrebna dvojica, ali je Isak bio strpljiv. Leđa su mu se povijala i napinjala poput luka, kad god bi se sagnuo da dohvati novu cjepanicu, pa se činilo, svaki put, da ih više ne će moći ispraviti. Pila bi pokatkad počela da štuca i zamuckuje, kao da će se sad-na zaustaviti. Znoj je pao po Isakovu licu, ali mu oči ostale žive i hitre. Neprekidno je bacao poglede prema radionici, gdje se vrzmao sićušni krojač. Koko je, ručavši, izvirivao sa svog prozora, da vidi, što će se dogoditi, premda je, zapravo, sumnjao u uspjeh pothvata.

Napokon pila raskomada posljednjom snagom posljednju cjepku i stade sama od sebe, znajući, da je posao završen. Starac obrisa znoj, ispravi jedan oveći panj i uze cijepati kratkim, spretnim udarcima sjekire. Neobično je bilo vidjeti, koliko još vještine i snage ima u njegovom starom tijelu. U tren oka natovari punu košaru i unese je u kuću. Krojača ne bijaše u radionici, sigurno je bio prešao u susjednu odaju. Isak je išao sasvim polako, zvjerajući oko sebe. Prije nego će izaći u hodnik, spustio je na trenutak košaru i okrenuo dvije najbliže slike, što su visile na zidu, da vidi, nema li što iza njih. Tako ga je, naime, bio uputio Zlatko. Otvorio je najviši pretinac u stolu i unutri spazio samo škare i nekakve suknene otpatke. Tada je začuo koračaje, koji se vraćaju, pa je brzo prišao košari i podigao je, tobože teško predišući, i odnio u podrum.

— Je li teško, čovječe? — pitaše krojač iz radionice, kad starac naiđe natrag s praznom košarom.

— Nije lako, ali sam naučen i na gore, — otpovrze Isak, promatrajući papire i novine na drugom stolu „Kako bih se dokopao tih papira, kako bih ih pregledao?" Stol je bio tik do vrata, koja su vodila u susjednu sobu i vrlo daleko od puta, kojim je Isak prolazio noseći **drva** u podrum. Nije mogao smisliti nikakva izgovora, da ode u drugi kraj radionice.

— Svi se mi patimo, kako se kaže, — govoraše dalje Majer — svatko na svoj način.

— Bih li mogao dobiti malo vode, — reče Isak, pomišljajući da je kuhinja još dalje od susjedne sobe, pa da će imati vremena da ode do stola, dok krojač odande donese čašu vode.

— Imate vode u dvorištu, nalijevo.

Isak izađe, napi je se vode bez ikakve potrebe, i bijesno se prihvati posla, cijepajući tako brzo, da se činio mnogoruk. „Zar ću razočarati dečke, a oni se uzdaju u mene?" mislio je, ljut na sama sebe.

Međutim, sreća ga je poslužila. Kad se vraćao iz podruma s praznom košarom, začulo se odnekuda iz kuće, kako pišti voda kad prekipi i poteče štednjakom.

—■ Oh, moja večera! — vrisnu Majer, ispusti škare i istrča.

Starac hitro priđe stolu, prekopa sve papire, ali ne nađe žućkastog plana. Tad redom pootvara sve pretince u stolu i u jednom oniskom ormaru, ali osim krojačkih potrepština, i to u velikom neredu, ne ugleda ništa osobito. Osim zidova i poda, nije bilo mjesta, gdje bi još mogao tražiti. A i krojač se već vraćao, žalosno klimajući glavom:

—• Raskuhali su mi se krumpiri. Baš grdna šteta. Bila bi dobra salata. Čovjek, kako se kaže, ne zna što bi kuhao. Sutra popodne idem u ribolov. Volim pecati i iz užitka, a i dobro dođe koja ribica za večeru. Kad je čovjek sam, ne treba, kako se kaže, mnogo.

„Sutra ide u ribolov, to moram reći dečkima. Neka se uvuku i dobro pregledaju. Možda oni što nađu, kad već ja ne mogu", — pomisli starac,skupljajući posljednje naramke drva u košaru. — Gdje ću s pilovinom? — upita tad naglas.

—• Iza kuće je sanduk za smeće, bacite je tamo.

Pošto sva drva bijahu složena u drvarnici i pošto mu je krojač platio za pilenje i cijepanje, Isak odnese košaru punu pilovine, da je istrese na smeće. Baš kad se spremao da žuti prah saspe u sanduk, upade mu u oči nešto, što se pri dnu bjelasalo. Sagne se da promotri izbliza. Nije se prevario. Zavuče ruku i, ono što je našao strpa u džep. Zatim prosu pilovinu unutra i zadovoljno se osmjehnu. „Ipak nešto", radosno pomisli.

Žurno se oprostio s krojačem, koji je još dva-tri puta uspio izreći „kako se kaže" i strignuti ušima. Zatim je odgurao pilu na ulicu i u velikom luku, pobrzao u kuću Milićevih. Koko, koji ga je motrio odozgor, strča, da mu otvori vrata i presretne ga, prije nego se sastane s roditeljima, budući da će onda svaki povjerljivi razgovor biti nemoguć.

—• Jeste li što otkrili? — priupita šapatom.

Umjesto odgovora starac otvori šaku. Na dlanu su mu ležala dva komada bijelog platna, izrezana u obliku jajeta.

— **Sto** je **to?** — pitaše preneraženi dječak.

— To su oči duha, koga si ti vidio. Odnosno, sinko, ove je komadiće taj tobožnji duh izrezao iz plahte da onda rupe naliče na oči. Nema duhova, rekao sam ti ja!

Dječak pažljivo uze jajolike izreske u ruke, kao da se boji, da bi mu ipak nekako mogli nauditi.

—• Gdje ste ih našli?

— U krojačevu sanduku za smeće.

— Onda je on.....— poče Koko, ali zašuta, jer je začuo majčine korake. Sigurno je čula razgovor pred vratima.

— **Ciko Isače, — veselo reče ona, otvarajući širom vrata —■ dobro došli** u **naš novi dom.**

A Koko, stišćući u džepu duhove oči, trčao je kao mahnit prema skladištu željeza. Dugo je morao lupati o vrata drvenog kućerka, dok se Zlatko odazvao iz zemlje i dok mu je napokon otvorio vrata.

Zlatko se neobično obveselio otkriću starog pilara. Trljao je prljave ruke jednu o drugu i cupkao od zadovoljstva na svojim dugačkim nogama.

—■ Znači, nema duhova. Naravno, to je i bilo vjerojatnije. Ali, ipak, tajna i dalje ostaje. Taj Netko je doznao, da ti tobože vjeruješ u duhove, i stoga je mislio... oh, pa što to treba objašnjavati,- kad je sve jasno.

— Ali, — drznu se Koko, onda ne moramo više kopati. Sad smo dokazali, da duhovi ne postoje, znači. . .

—- Znači, što znači? — ljutito ga prekine pobratim. — Znači, da živ čovjek ne može propasti u zemlju. A gdje je onda nestao onaj glas, koji sam ja čuo? A gdje je nestao taj tvoj tobožnji duh? A?

Koko se počeše za uhom. Šutke prihvati pijuk, koji mu je prijan tutnuo u ruku i siđe u jamu. Uski rov gubio se pred njim u mraku. Kao da je netko ovdje iščupao korijen divovskog zuba. Prst ga više nije bolio, prema tome nije bilo isprike. Ali spas dođe upravo u času, kad se najmanje nadao. Zlatko odloži lopatu i reče:

— Hej, sad sam se nešto sjetio. Premalo nas je, da bismo mogli stići na sve strane. A sad će biti sve više

posla. Mogao bi ti pozvati jednog svog prijatelja sa Zelenog Vrha, da nam pomogne, bar u nedjelju.

Veseo osmijeh ozari Kokino lice. Susret s bilo kim od starih drugova vrlo bi ga veselio.

—• Da odem gore ili da im pišem? Eh, ali onda ne će dobiti pismo sutra, već istom u ponedjeljak.

— A zašto imaš goluba? — upita Zlatko, čudeći se, da se u takvom času može zaboraviti na tako važna, iako pernata saveznika. — Otiđi sad odmah i pošalji ga s jednim pisamcetom Žoharu. Napiši, neka dođe sutra popodne, što može prije. I odmah se vrati ovamo, da nastavimo kopati.

Kokin smiješak se utrnu, ali ipak hitro iskoči iz jame i izađe na svježi zrak. A napolju koračaše polakopolako, da bi što dulje odgodio povratak. „Baš će biti lijepo, da dođe Žohar!" — pomislio je. Još jednom izvadi iz džepa dva platnena jajeta i zavrti glavom. — „Ja još uvijek ne prestajem vjerovati u ono, što sam vidio. Da su ga oni vidjeli, drugačije bi govorili."

1 VJ GLAVA

HEUREKA

Tko ne poznaje ono divno, blaženo stanje, onaj osjećaj životne radosti i veselja, što ispunja grudi učenika drugog razreda gimnazije, kada se u subotu, izE podneva, vraća svom domu? Tko ne pozna onih. krilatih pomišljaj a na beskrajno dugačko popodne, koje je tek predigra svečanoj nedjelji, kad su i ručko vi bolji, a roditelji vedriji i popustljiviji? Tko ne pozna tog divnog čuvstva, kada ti se čini, da ponedjeljak, sa svim svojirr matematikama i fizikama, nikada ne će doći? Ako postoji čovjek, koji nije oćutio i srknuo slasti jednog subotnjeg popodneva, avaj njemu i jao njemu, jer nije proživio ponajslađe trenutke u ljudskom životu!

Koko, na svoju sreću, nije spadao u takve nesretnike. Sjedeći na stepenicama pred kućom, ispirao je pluća ugodnim, prohladnim zrakom. Bio je potpuno svjestan, kako je lijepo i uzbudljivo živjeti, imati prijatelje i roditelje pa čak pohađati i školu. Jer, što se tiče škole, ni na nju st nije mogao potužiti; danas je bio ispravio drugi red iz matematike. Istina, bilo je mnogo sreće, ali je uspjeh ipak značajan, to više, što uopće nije imao vremena za učenje.

Nije ni primijetio dječarca, koji je hitrim korakom poslovna, odrasla čovjeka, mašući malenim šakama, obišao ugao i nadao prema kući. Istom, kad otvori dvorišna vrata, Koko poskoči na noge i, trčeći niz stepenice, povika:

—• Božo-o!

Dječak, koji je na malenom, prćastom nosu imao ogromne naočale, dočeka ga u zagrljaj, ispustivši pri tomu goluba, koga je nosio pod pazuhom. Ptica odletje na prvi prozor.

— Sto nije došao Žohar? — sjeti se Koko, kad se pribrao od prvotnjeg ushita:

— Žohar je jučer navečer pao s bicikla. Možda je slomio nogu, ne može ni maknuti. Leži, — objasni pridošlica, otirući naočale o kraj košulje. — Kad mu je golub donio pismo, poslao je po mene, — dometnu Božo, ne bez ponosa. — Nego, vidio sam to pismo. Kažeš, da se svašta događa i da ti je potrebna pomoć. O čemu se radi?

Koko odvede svog druga iza kuće, gdje obojica sjedoše pod bagrem. Valjalo je ukratko ispričati sve događaje, što su se zbili u posljednjih nekoliko dana, a Koko ne bijaše baš odviše vješt na jeziku. Žalio je, što tu nema Zlatka, koji bi sve mnogo pametnije i bolje ispripovjedio. Ovako je pričao više od sata, pogledajući neprekidno u susjedno dvorište, da vidi, ne će li krojač uskoro otići, kao što mu je sinoć saopćio Isak, kad je odlazio od njih. Božo je, opet, svaki čas upadao, tražeći objašnjenja i pojedinosti, kako bi bar nešto mogao razaznati iz priče svog druga i bivšeg susjeda. Malo po malo, ipak, pojmi o čemu se radi.

— Rekao sam mami, — reče, kad Koko dovrši svoje izlaganje, — da ću danas i sutra spavati kod tebe. **U** ponedjeljak imam nastavu popodne, tako da dotada možete potpuno na mene računati. Kad ću upoznati Zlatka?

— Čekaj, ima vremena za poznanstva. Ti ćeš i onako ostati do ponedjeljka. I ja sam govorio s mamom. Spavat ćeš u mojoj sobi. Naš je zadatak da pretražimo Majerov stan, ne bismo li našli drugu polovicu plana, i da pazimo, da nas tom prilikom ne primijete ni moji, ni Horvatićevi, osobito Miki. Maloprije sam bacao avione, tako da padnu prijeko, — on pokaza u susjedno dvorište. — Jedan sam ubacio pravo u krojačevu radionicu. Kad sam ušao da ga uzmem, ostavio sam pritvoren- onaj prozor do vrata, vidiš li ga. Ako ništa ne primijeti, ući ćemo kroz. . . gle!

Dječarac u naočalima pogleda u pravcu, koji mu pokaza ispružena Kokina ruka, ali, sa svoje kratkovidnosti, ne razabra mnogo. One tanke pruge, koje je nazirao, kako se pomiču iznad plota, bijahu zapravo dvije pecaljke, što ih je krojač Majer iznosio na dvorište. Očito je bilo, da se odista sprema u ribolov.

—• Odlazi! —■ šanu Koko.

—• Odlazi! — ote se kao jeka s Božinih usta.

Prije nego će krojač izaći iz dvorišta, otperja Bužanovom ulicom Miki, pognute glave i bijesna izraza na licu. Otac ga je gadno ukorio zbog toga, što nije pazio, da ne dođe do svađe između njega i Koke. Stoga sad nije htio ni pogledati svog susjeda. Smetao mu je cio svijet, jedina mu utjeha bijaše nogomet.

— To je Miki, — pokaza Koko drugu, koji ne vidje na ulici ništa osim debelih debala pod olinjalim krošnjama kestenova. A malo se zatim, na drugoj strani, izgubiše tanke pecaljke. Otišao je i krojač-ribar. Zrak je bio čist.

Iz stražnjeg džepa na hlačicama izvadi Koko plan i pokaza ga prijatelju, kako bi i Božo znao, što zapravo traže.

— Oh, — veselo reče dječak u naočalima. — Ja znam kako ćemo pročitati, samo ako nađemo oba dijela. Pogledaj ova slova: REO i ispod njih brojeve 7, 8, i 9. R je 7, E je 8, a O je 9. Treba samo naći drugu polovicu, pa ćemo lako pročitati. U drugom su dijelu sigurno ostali brojevi.

Koko ga pogleda začuđeno i zavidno, ali se brzo pribra i bi mu zapravo ♦drago, što je njegov nekadašnji susjed tako pametan. „Ne će Zlatko moći s njime tako lako izaći na kraj”, — pomisli gordo, kao da je to i njegova zasluga. A naglas izreče:

— Na posao, vrijeme je.

U kući Milićevih vladao je muk i mir, jer su svi počivali poslije ručka. Na prozoru Ružina sobička bijaše navučena zavjesa. Kod Horvatićevih također bijaše potpuno mirno i kroz okna nisu mogli nikoga vidjeti. Dječaci hitro pretrčaše kroz otvor u plotu, što je dijelio dva dvo-

rišta, i priljubiše se uza zid susjedne kuće. Koko promotri prozor, koji je bio otškrinuo. Nije bio zatvoren, znači, da Majer nije ništa primijetio.

Bili su spretni i hitri poput vjeverica. Začas se obretoše u krojačevoj radionici, koja je mirisala po suknu i lošem ugljenu. Dogovoriše se, da Koko kucka po zidovima, ne će li gdjegod otkriti šupljinu, a Božo da pretražuje pod, ne će li naići na dasku, koja se može odići. Osim toga, još su jednom pretražili oba stola i sve pretince u njima, slike, svjetiljku i susjednu sobicu, osobito krevet. Trudili su se da rade što je moguće brže, i posao je dosta brzo odmicao, ali, nažalost, ništa neobično nije im palo u oči. Nigdje ni traga žutom nacrtu ili plaštu, u kojem se pojavio tobožnji duh. Obojica se bijahu već oznojila, a pogledi im sve češće izlijetahu napolje, jer su se pribojavali, da bi netko mogao naići i zateći ih na djelu.

— Nema ništa, — žalosno prošapta Koko i uzdahnu.

— Sigurno nije ovdje sakrio, — utješi ga Božo, oborivši glavu.

Obojica su se sad sastali nasred sobe i, klečeći, gledali jedan u drugoga, kao dva jarčića, što se kane pobosti. Međutim, u tim časovima razočaranja i malaksalosti, dogodi se nešto, što ih prenu i povrati. S ulice se razlegnu zvižduk, najprije dugačak, pa kratak. Onda još jednom. Još jednom.

— To je Zlatko, — veselo reče Koko i oba dječaka potrčaše do prozora, te oprezno izviriše, pazeći, da ih tko ne vidi. Zlatko je, odista, stajao pod kestenovima u Bužanovoj ulici i rukom ih dozivao. Nije, naravno, bio začuđen, što vidi dvije glave. Odmah se sjetio, da je to stiglo pojačanje sa Zelenog Vrha. Štoviše, poznao je Bozu, a čak mu je bilo krivo, što nije došao Žohar budući da je bio stariji, jači i spretniji, bar u onom romanu.

Ali, dječaci se već iskradoše iz krojačeve radionice, jer im je drug s ceste znakom pokazao, da nema nikakve opasnosti. Božo je, trčeći, napeto promatrao nejasne Zlatkove obrise, koji su se pomalo izoštravali, što mu se više primicao. Poznanstvo se sklopi u tren oka, a onda Zlatko upita:

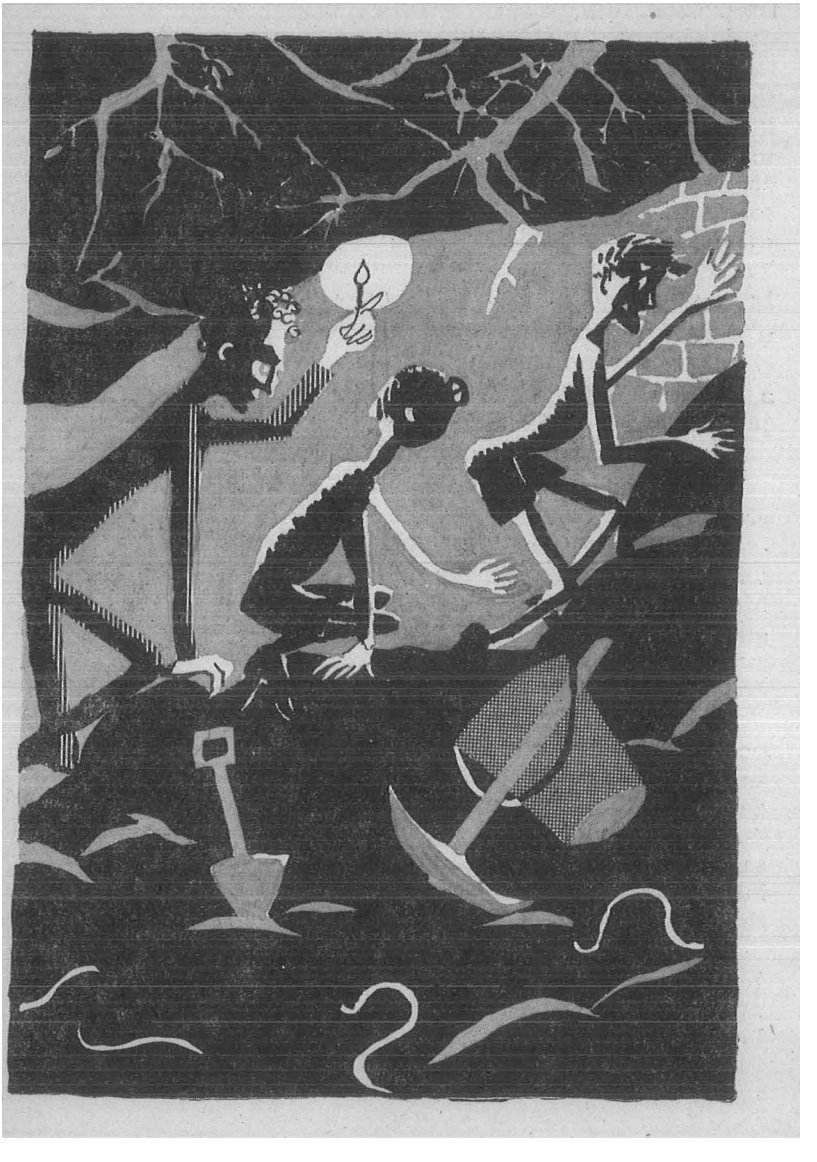

—■ Jeste li našli?

— Nismo, ništa nismo našli, — ražalosti se opet Koko, šireći zdvojno ruke. — Baš ništa.

— Ali ja sam našao, heureka! — veselo reče Zlatko i namigne. Božo ga začuđeno promotri, obrisavši sudlanicom jedno staklo naočala, a Koko bje sasvim preneražen. Nikada nije vidio pobratima ovako vesela, a uzvika, naravno, nije razumio.

—• Što si našao?

—■ Hajdete ža mnom. Pokazat ću vam.

Trojica dječaka pohrliše Heinzelovom ulicom i ubrzo skrenuše na skladište. Videći pred sobom Zlatkove koščate šake, umrljane zemljom, Koko se prisjeti, da je on vjerojatno sve dosada kopao pod zemljom, ali s time nikako nije mogao dovesti u vezu ono otkriće, koje je maločas spomenuo. A zbunjivala ga je i ona čudna riječ heureka, koju je, činilo se, nekoć čuo, ali sada za nj nije baš ništa značila. Međutim, Zlatko nije bio spreman, da odmah pokaže, što je pronašao. Valjalo se isprva pobratimiti s pridošlicom u naočalima. Grozni nož opet šklj očnu i bijesnu. Koko okrene glavu, da ne vidi krv. Bojao se, da ga drug ne osramoti pred Zlatkom. Ali Božo ni ne pisnu. Svečani čin bio je brzo obavljen. Tri pobratima uljezoše u trošni kućerak.

Unutri je zemlja još stajala pored jame, a to je značilo, da Zlatko nije imao vremena ni da je prebaci u susjednu prostoriju. Bilo je očito, da mu se veoma žurilo da saopći svoje otkriće starom i novom prijatelju. I, sada, stojeći nad jamom, on svečanim i dostojanstvenim pokretom ruke pokaza u crni otvor u zemlji, kao da poziva ' drugove da siđu.

— Uđite, — reče napokon, kad vidje, kako ga druga dvojica u nedoumici promatraju.

— To je ta jama, o kojoj si mi pričao, je li? — obrati se Božo Koki, očekujući, da će se on prvi spustiti.

Koko potvrdi glavom i doista spuznu u jamu, zatim produži hodati rovom. Posljednji dio valjalo je probauljati na koljenima. Za Kokom je puzao dječarac s naoča-

lima, a na začelju se nalazio Zlatko, koji se neprekidni čudno osmjehivao.

— Tu prestaje rov, dalje'nisi otkopao, — javi s< predvodnik, okrenuvši se, koliko mu je dopuštala širini prokopa.

— Tako je, sad ćeš vidjeti, zašto nisam dalje kopao — dobaci dugonja, koji je, onako mršav i visok, u ovon uskom prostoru bio više nalik na hrta nego na dječaka I ukresa šibicu.

Škrta, treperava svjetlost razrijedi mrak. Crna zemlja posmeđi, a nekolike se gliste pomakoše. Isprva dječaci ništa ne razabirahu, a onda Koko, koji bijaše pređi se ispružio ruku, poviknu:

—■ Cigle, tu su neke cigle!

— Kakve cigle? — priupita dječak s naočalima.

— Jest, to su cigle. Ali ne samo cigle, to je zid. Dolje je beton, a na njemu su naslagane cigle. Slijepljene si pravilno jedna uz drugu. Nema sumnje da je to zid, — dobaci Zlatko.

— Nekakva hodnika, nije li tako? — živnu Bozo, koj: je u polutami začudo bolje vidio nego na danjem svijetlu

— Naravno. Ti odmah shvaćaš, — pohvali ga dugačk: dječak, što je zapravo značilo, da Koko još ne shvaća c čemu se radi. A tako je i bilo. Bilo je pretijesno, da bi mogao dosegnuti rukom do iza uha, stoga samo pocrveni ■i upita:

— Što ćemo sad?

— Sad ćemo kopati još niže, ispod zida, tako da ge ne moramo rušiti. Tko zna, što je s druge strane? Jedan će kopati, drugi će trpati u ovu kantu, a ja ću iznositi zemlju napolje. Tako ćemo mnogo prije završiti posao.

Taj „jedan", koji će kopati,. bijaše, naravno, Koko, budući da se on nalazio najbliži ciglama. Stisnuo je šake i dohvatio nekakvu lopaticu, jedva nešto veću od one, kakvom se igraju djeca na pješčanu žalu. Na pijuk se ovdje nije moglo ni pomišljati.

— Silan je ovaj tvoj novi prijatelj, — izusti Božo, kad je Zlatko izašao s prvom kantom zemlje.

— M-m, — potvrdi kopač i nastavi mukotrpno rovanje. Otkidao je grumenčić po grumenčić, pravim mišjim zalogajima. „Zašto nismo srušili zid, ako je to uopće zid?" mislio je ogorčeno. „Čemu ga moramo potkopati, još će mi se srušiti na glavu."

Rad se, uglavnom, obavljao u tišini, čulo se samo kako dječaci predišu. Zlatko je od vremena do vremena, dobacivao kopaču, da kopa što dublje, a on nije više ništa odvraćao. Znoj mu je slazio niz lice i natapao ionako već vlažnu zemlju. Sjetio se, kako je prije nekoliko dana predvidio, da će ta zemlja biti natopljena njegovim znojem. I, eto, sad se obistinilo. Božo je, kao gost, imao najmanje posla, ali je zato bio najviše uzbuđen. Usta su mu se, od napetosti i iščekivanja, zaokružila poput naočala. Vrijeme je, vjerojatno, brzo proticalo, ali je kopanje sve sporije napredovalo.

Božo je tada svojevoljno zamijenio Koku, a premoreni dječak je čvrsto odlučio, da mu to ne će cijelog života zaboraviti. Božo je radio vrlo brzo i spretno, tako da Zlatko nije više uopće žalio, što mjesto njega nije došao Žohar.

—• Dečki, — javi se odjednom Božo iz dubine. — Iznad mene je nešto tvrdo. Beton, čini mi se.

— Pusti me da vidim, — zapovjedi Zlatko. Svi se izvukoše napolje, do mjesta gdje se rov proširuje, a Zlatko onda sam otpuza unutra. Došavši do kraja, zažeže šibicu i pogleda uvis. Strugnuvši dva-tri puta lopaticom, osjeti nešto tvrdo; odista, na nekim se mjestima si vio beton. Stade na sve četiri i, odižući se, pokuša uprijeti leđima o tvrdu plohu. Beton polako popusti i kao da se pomače. Dječak pokuša još jednom. Nije bilo nikakve sumnje, beton se micao. Odnosno, bijaše to valjda betonska ploča, koju baš nije bilo teško odmaći. Zlatko se osmjehnu i ispuza najpolje.

— Dečki, — objavi glasom, što je drhtao od uzbuđenja i radosti — mislim, da smo otkrili ulaz u tajni hodnik. Sve se odvija po planu. — A tada odjednom, kao da mu je netko došapnuo, on dometnu: — Sad će skoro

mrak, i nema smisla da pokušavamo ući. Sutra ćemo se sastati već u osam sati, pa ćemo vidjeti, što se unutri skriva.

Uistinu, napolju se već hvatao mrak, i dječaci su, ma koliko to bilo neobično, nekako laka srca pristali da do jutra odgode ulazak u hodnik. Dogovorili su se, da će najkasnije do osam sati doći po Zlatka. Činilo se, da se klupko odista odmotava.

17 GLAVA

TKO POD DRUGIM JAMU KOPA

Zlatko je večerao na po zuba, jer mu nije bilo do jela. A o spavanju, opet, nije moglo biti ni govora. Zbunjivao ga je jučerašnji razgovor s ocem; a što je najgore, otac je bio ispripovjedio sadržaj tog razgovora danas za ručkom, na što su se svi počeli smijati, zadirkujući mrzovoljna dječaka. Međutim, otkriće tajanstvene betonske ploče, skrenulo mu je misli sasvim drugim smjerom. Pošto je spalio dvije knjige o duhovima, odlučio je uništiti i onu naučnu raspravu o spiritizmu. Ali nije mogao cijelu večer paliti knjige. Pokušaj, da nešto čita, ubrzo je propao, jer se nije mogao dovoljno sabrati.

Napokon se uzbuđeno uspropada sobom. Različite ga pomisli i zamisli oblijetahu kao dosadni komarči. „Ako ne postoje duhovi, a to smo dokazali, onda bi podzemno skrovište moglo služiti jedino onome, tko želi izigravati mrtvaca i pojavljivati se kao duh. Ali, što je onda bilo potrebno onom krojaču, ili bilo kome drugom, da se oblači u duha i da se šulja, da se pojavljuje i nestaje kao sablast? Gdje je, onda, ulaz u to skrovište, ne ovaj, što ćemo ga mi probiti, već onaj pravi, skriveni? Onaj, u koji je ušao čovjek, čiji sam glas čuo u Bugarinovom vrtu? I onaj, u kojem je nestao bijeli čovjek, kojega je vidio Koko? Ako dignemo ploču i uđemo unutra, hoćemo li naći nekoliko takvih izlaza i ulaza?" Takva i slična pita-

nj a rojila su mu se mozgom, a odgovora nije mogao pronaći.

Onda ga odjednom zaškaklja nova pomisao: zašto čekati do jutra? Nije se čudio, što su dvojica njegovih pobratima pristala da sačekaju do slijedeće zore, ali se sada čudio, kako je on to mogao predložiti, baš u trenutku, kad je htio odići ploču. Oni su očito zazirali od toga, da u mraku, obnoć, ulaze u nepoznatu podzemnu prostoriju, ali on, on se nije bojao ničega; zašto onda nije ušao? Nije li možda želio sačuvati jedino za sebe onu prvu slast otkrića? Uostalom, sve je to i bila njegova zamisao, nema li onda prava da prvi uđe u hodnik, ako je to neki hodnik? Zašto ne bi ušao prije drugih? Zašto ne bi sad odmah ušao?

Izjurio je iz sobe kao tane. „Kako sam uopće mogao tako dugo izdržati?" pitao se, tražeći u predsoblju svoje cipele.

— Kuda ćeš sada? — zgranu se majka.

—• Idem do prijatelja, — dječak se brzo snađe.

—■ Do Milića?

— Ne, do jednog drugog. Obećao mi je jednu knjigu. Stanuje u blizini, u Šulekovoj ulici.

— Pa nezgodno je da sada ideš, već je prošlo devet sati.

—• Eh, — ne dade se Zlatko smesti, navlačeći cipele — rekao mi je da dođem u to vrijeme, jer ide od sedam sati sa svojima u kino. Ne idu svi spavati s kokošima kao mi.

Majka zavrtje glavom, ali se ne usprotivi, premda joj nije bilo pravo. A da je samo mogla naslutiti, što će se dogoditi, sigurno ga ne bi pustila. Ovako je ubrzo požalila svoju popustljivost.

Zlatko je isprva odbrzao Heinzelovom ulicom prema sjeveru, da ga možda ne bi netko primijetio iz kuće, a onda istom prijeđe cestu i udari prema skladištu. Najprije je otišao do Isaka, da ga tobože obiđe i vidi, je li se dobro smjestio. Popodne mu je već bio donio nešto posteljine i vijest, da će u ponedjeljak imati posla kod njih: dobit će dva i pol hvata drva. A sada je, zapravo,

svratio samo zato, da ne bi Bobi lajao na njega i tako ga odao. Istom pola sata nakon što ga je slijepi pas dočekao lavežom, dječak se oprosti od starca, koji mu se još uvijek mnogo zahvaljivao, želeći im dobru sreću u njihovu pothvatu.

Napolju, u mračnom skladištu, on se odlično snalazio. Tiho je kroz plot dozvao Bugarinova psa, da ga on ne bi možda odao, a onda je porazmislio, što će ponajprije učiniti. Mislio je, da je najbolje isprva pokušati da po prilici odredi mjesto na površini zemlje, dokle su dospjeli svojim podzemnim rovom. „To će mi pomoći da se snađem pod zemljom. Znat ću u kojem pravcu idem", pomislio je.

Preskočio je ogradu, pomilovao psa, koji mu se umiljavao oko nogu, dao mu kocku šećera, koju je slučajno imao u džepu i pošao u pravcu, u kojem se, po njegovu mišljenju, nalazio podzemni rov. Odoka je premjeravao, a onda je čak pokušao brojiti koračaj ima. Stajalo je tu neko sasušeno, šuplje drvo, što je naličilo na neko krupno strašilo za ptice, i dječaku se činilo, da se upravo negdje u blizini tog drveta završava njihov rov.

A u tom mu trenutku pade na pamet jedna iznenadna i neobična pomisao. Primamila ga sjajem svojih osvijetljenih prozora Bugarinova kućica. Zbog toga, što je uživao u ovoj neobičnoj, noćnoj slobodi, kad smiješ raditi sve što zaželiš, ili zbog toga, što je duboko u sebi ipak nastojao odgoditi silazak u nepoznatu zemljinu ponutricu, tek Zlatko odbrza prema toj osvijetljenoj kućici, baš kao da je već otprije pomišljao na to. Bijaše naprosto ugodno Jzaviriti kroz tuđe prozore i promotriti ljude, koji ne znaju, da ih gledaš. Tako je to sebi objasnio Zlatko, budući da još nije mnogo znao o predosjećaj ima, a i da je znao, po svoj prilici ne bi vjerovao u njih. Razočaravši se u duhovima, odlučio je zauvijek prekinuti s bilo kakvim oblicima praznovjerice.

Kuća mu još nekoliko puta namigne svojim žutim očima, i on joj pritrča, smirujući pokretom ruke psa, koji ga nekako začuđeno promatraše. Dječak odluči zaviriti tek na trenutak, a onda odmah otići svojim poslom.

Ugodno je bilo odlagati nešto primamljivo i tajnovito. Onda ono postaje još primamljivije. Približi glavu oknu, koje je na jednom mjestu bilo razlupano, i zagleda se unutra. Gotovo se naglas zasmija. Muž i žena su se upravo svađali. Bugarin, visok, jak čovjek riđih brčina mahao je golemim šakama po zraku, kanda bije o nakovanj, a žena je, stojeći pred njim, cičala i istezala vrat, poput kokoši, kad pije vodu.

— Ja ti kažem, da prestaneš s tim, razumiješ li? — govorila je ona, propinjući se, da mu se unese u lice.

— Ne ću. Ne mogu, — odvraćaše on spokojnim, gromotnim glasom, a nijedna mu dlaka u brcima ne zatitra.

— Moraš, moraš, baš je mene briga, što ćeš ti u zatvor, već mi je stalo do djece i do sebe. Ne ću da mi onda crknemo od gladi.

Zlatko naćuli uši. „Vidi, vidi, nije baš taj čovo tako pošten, kao što sam mislio." Razgovor ga je sve više zanimao, i on se osmjehivao u mrak. Pokoja mu zvijezda odgovori.

— Ne ću ni da prstom više makneš za tog čovjeka, — nastavlja uporno Bugarinova žena. — Uostalom, da je on pošten i prav, ne bi se krio pod zemljom, već bi živio kao svi čestiti ljudi. Zašto on...

— Šuti! — odreza brko. — Nisu to tvoja posla! Ja sam dao riječ i održat ću je, tako mi svega. Ne ću više ništa da čujem! Zaslužio sam valjda, poslije tolikog posla, da u vlastitoj kući imam malo mira. A ti me saletjela kao zmaj. Ženska pokora, ih! A novci ti njegovi ne smetaju, a? Zar nam ne plaća dobro, je li?

Dječak pred prozorima nije mogao pravo vjerovati ušima. Kakav ga je slučaj ovamo donio, a što je usput otkrio! Ovaj dobroćudni brkonja u vezi je s čovjekom, što se skriva pod zemljom. Krojač se, očito, ne skriva u podzemlju, jer ga viđa svaki dan. A tko bi to onda mogao biti? Netko nepoznati, netko, koga još nije nikada vidio? „Duhova nema", grozničavo je razmišljao, ,,a stari je Vincek umro od apopleksije. Tko je onda pod zemljom? S kim je to Bugarin u vezi i što radi za nj?"

Raspra između muža i žene bijaše očito završena, i od njih dječak zacijelo nije mogao ništa više doznati. Počeo se polako vraćati prema ogradi, izbjegavajući glavice kojekakvog povrća i gusto kolje. Odjednom mu još nešto pade na um. One večeri, kad je čuo tajanstveni glas, što je zatim nestao zajedno s onim kome je pripadao, bio je očito vrlo blizu otkriću. Možda je onaj neznanac dozivao Bugarina. Da je bio strpljiviji, vjerojatno je već onda mogao odgonetnuti tajnu. Ali zasad, tajna je bila pod zemljom. Valjalo ju je iskopati kao krumpir.

Preskočio je plot i bešumno se uputio prema drvenim kućercima. Skinuo je lokot i upalio malenu džepnu svjetiljku, koju je ponio sa sobom. Nije osjećao straha, ali mu nije bilo lagodno. „Ja, koji se nisam nikada bojao", ponavljao je neprestano u sebi, ,,ne ću se valjda ni sada uplašiti. Uostalom, ako je nešto opasno, zar bi mi one švrće mogle pomoći?" Osjećaj pobratimstva, kao da ga je napuštao. Nije htio sam sebi priznati, da je Koku, a sada i Božu, želio privezati uza se uglavnom zato, da bi mu se divili. I sada, kada je pomišljao na opasni, neizvjesni silazak u nepoznato, zamišljao je iduće jutro, kada će dječake zapanjiti svojim otkrićem. Kako će onda glupo zvučati Kokina priča o duhu! On će doći s činjenicama, s pravim činjenicama. Dok ste vi spavali, reći će im, ja sam puzao kroz mrak, ne znajući što me čeka. Ohrabrivši ovako sama sebe, mršavi dječak stisnu zube, tako da mu se vilice još više zašiljiše. Zatim nečujno skoči u jamu.

Puzanje je, naravno, bilo još mučnije nego inače, jer je po danu pokoji tračak svijetla ipak dopirao u zemlju, bar u početku rova. A tamo, gdje je i obdan bilo mračno, tmina se sad činila još crnjom. Dječak je gdjegdje pružao ruku, kao da će odmaći koprenu satkanu od mraka. Vlažna zemlja bijaše pod koljenima i pod dlanovima hladnija nego obično. Napokon naiđe na kantu, zatim na lopatu. „Sad je blizu", pomisli.

Ubrzo napipa svršetak prokopa. Srce mu je igralo u prsima, dah mu bio isprekidan i brz. Osjetio je, da mu ruke dršću, pa se ljutio na sebe. „Nikad se nisam bojao,"

uporno ponavljaše, „pa se ne ću bojati ni sada. Sto mi se može dogoditi?”

Pribra se i čvrsto ukopa u zemlju, opirući se o ruke i noge. Tada se poče ispravljati, osjećajući dodir hladnog betona na napetim leđima. Upro je iz sve snage. Isprva se ništa nije micalo, i on je već pomišljao, da mu se ono prije samo pričinilo. „Tko zna, na kakvu smo mi vodovodnu cijev nabasali”, mislio je, ne znajući ni sam, da li ga to veseli ili žalosti. A tada se odjednom ploča pomaknu. Isprva malo, a onda sve više. Dječak učini posljednji napor. Još malo. Još malo. Otvor je bio dovoljno velik, da se mogao uzverati kroza nj. Oslonio se na ruke i izdigao se. U tom času je shvatio, kakvu su sreću imali, što su nabasali upravo na ovaj dio betona. Ovdje je, naime, bio napukao, i stoga ga je uspio odvaliti. Osjećao je pod rukom nepravilne, nazubljene rubove odvaljena komada. Vjerojatno ni na jednom drugom mjestu ne bi mogli ući s tako malo truda i buke.

Ali sada nije mogao pomišljati na takve sitnice. Više ga je zaokupio položaj u kojem se nalazio. ,,To je dakle ipak neki hodnik”, sinu mu mozgom, ali se ne usudi ponoviti u sebi, da se nikada nije bojao, jer bi to sada bila laž. Uzverao se cio iz zemlje i stao na čvrsto tlo. Zapahnuo ga je svježiji zrak od onoga, što je bio u njihovu rovu. Znači, da je u blizini nekakav otvor. Samo gdje? Sjetio se, da je sada negdje ispod onog sasušenog drveta. Hoteći krenuti samo da krene, on nasumce zakorača. Tad se sjeti svjetiljke i maši se u džep. A onda začu neki čudan zvuk; kao da su se nedaleko od njega zalupila vrata.

(

I O GLAVA

SVI PUTOVI VODE U...

Rano nedjeljno sunce ušuljalo se na žutim šapama u sobu i zagolicalo dječake po kapcima. Božo i Koko pogledaše u blistavilo jutra. U tren oka obojica skočiše iz krevetića, u kojima dobar dio noći ne bijahu pokriveni, tako da i nisu morali zbaciti pokrivača sa sebe, jer je on već odavno ležao na podu. Umivanje je bilo brzo gotovo, premda su oba dječaka, stideći se jedan drugoga, pokušavala da se zaista operu; mnogo je prljavih tragova ipak ostalo na bijelim ručnicima.

U kuhinji ih dočekaše na stolu lončići s bijelom kavom i kruh s maslacem. Od vedrog dana pred prozorima, od pritajenih misli, što su ih salijetale, i od mirisa kave i svježeg kruha stvaralo se u dječacima takvo čuvstvo blažene sreće i veselosti, da bi najradije skočili na stol i zaigrali, glasno pocikujući.

—• Nemoj zaboraviti, Koko, da smo danas kod Horvatićevih na ručku, — opominjaše majka, dodajući im još kruha s maslacem. — I Božo će s nama. Je si li ga upoznao s Mikijem?

Sin, žvačući punim ustima, zaniječe glavom. Nije se ni sjetio toga ručka. Mislio je jedino na ulaz u podzemni hodnik, pa mu nije bilo ni na kraj pameti, da će ručak uopće ikada doći. Ipak, bilo mu je sada drago, što će i Božo u posjete Horvatićevima, jer inače ne bi znao, kako

bi se ponašao u Mikijevu društvu. Strpa posljednji zalogaj u usta i gurnu Božu koljenom, kako bi ga požurio.

Kad su već htjeli istrčati iz kuće, pomišljajući na to, da će ih Zlatko ukoriti, što su tako dugo spavali, presrete ih mala Marica. Ona odazva svog brata nastranu i šapatom ga upita, smije li otići s Mikijem u kino, na prijepodnevnu predstavu. Koko nije vidio u tome nikakva zla, jer zapravo nije smatrao svog susjeda pravim neprijateljem, usprkos pustolovine na krovu, ali je ocijenio, da je bolje malo porazmisliti, kako bi sačuvao ozbiljnost i dostojanstvo. Miki ne će ući u kuću, a, osim toga, od Marice ne može ništa ispipati, jer i ona ništa ne zna. Stoga zaklima glavom i pokroviteljski prosudi:

—• Možeš ići, samo se odmah vrati kući.

Djevojčica veselo pljesnu rukama i odskakuta u sobu, a odande istrča Car i pojuri napolje za dječacima. Doskora mu se bijele šape izgubiše u opalu lišću, te se činilo, da se izuo i sad istom cupka bosonog. Malo ljudi na ulicama, mnogo šarena lišća po pločnicima i modro nebo u pozadini kuća i krovova. Pravo ugodno nedjeljno jutro u prvim danima jeseni.

—- Da potrčimo? — reče Božo i, ne sačekavši odgovora, nadade se u trk, pridržavajući naočale, da mu ne slete s nosa.

Drug bez riječi potrča za njim, a pas ih obojicu preteče, veselo lajući i mašući repom. Sve otkako su ustali, ne spomenuše jedan drugome, ni jučerašnjeg otkrića, ni onoga, što ih danas očekuje i toliko muči. Kao da se nisu usuđivali ništa spomenuti, samo da ne bi raspirili ionako jaku znatiželju.

Bez daha dotrčaše do Zlatkova doma, ali ih ovdje nešto začudi i zbuni, tako da načas zastadoše. Pred vratima je stajao automobil, kraj kojega se vrzalo nekoliko ljudi. Neki u plavim uniformama, neki u civilu. Dječaci potrčaše pored njih, i dok Božo ostade dolje, pred ulazom, Koko ustrča da dovede Zlatka. Međutim, tu ga je istom čekalo pravo iznenađenje.

Vrata na stanu doktora Brnčića bijahu širom razjapljena, a na njima se ustobočio liječnik glavom, u pi-

džami i razbarušene kose. Pred njim je stajao jedan čovjek i pažljivo nešto zapisivao u bilježnicu, obraćajući se čas Bmčiću., čas milicionenu, koji se talkođer nalazio pored njih. U pozadini, opet, glasno je plakala Zlatkova majka, koju je tješio stariji sin. Zlatka nije bilo u blizini. Koko je, u veliku čudu, zastao na stepeništu i otvorenih usta promatrao neobičan prizor. Suvišno je spomenuti, da nije mogao shvatiti o čemu se radi. Ali, drugi su se požurili, da mu. sve objasne.

—• Aha, evo onoga, — pokaza odjednom doktor Brnčić pravo u njega. — Moj se sin u posljednje vrijeme spetljao s njim. On će sigurno znati.. .

— Ne uzbuđujte se, druže, — obratio se uznemirenom ocu čovjek u civilu, a zatim je pozvao Koku, koji se približio opreznim koracima, plahovito se ogledavajući. — Ti si poznavao Zlatka Bmčića, je li? — proslijedi on prijazno, hvatajući ga za rame.

— Jesam, — iscijedi dječak jedva jedvice.

— Je si li bio jučer s njim? I do koliko sati?

— Do šest sati, do... ne znam, mislim, da je moglo **biti šest sati... ili sedam, ja ne znam... — zbunjeno je mucao Koko, kušajući se osloboditi ruke na ramenu.**

— I onda je on otišao kući, je li?

— Jest. .. onda je on ... ovaj, otišao kući.

— I kasnije se niste vidjeli?

— Nismo, —dovrši Koko i, pogledavši još jednom u Zlatkovu majku, koja se sva potresala od jecaja, osjeti, da mu pomalo sviće u glavi, pa se odluči da i on nešto upita: —- A gdje je Zlatko?

— To bismo i mi htjeli znati, — promrmlja čovjek s bilježnicom i opet nešto zapisa u nju.

— Otišao je sinoć od kuće i više se nije vratio, — objasni umornim glasom otac. — Rekao je majci, da ide nekom prijatelju u Sulekovu ulicu. Znaš li ti, mali, da li je imao nekog prijatelja u Sulekovoj ulici?

— Mislim da nije, — odvrati Koko, a onda odlučnije reče: — Nije sigurno. Ja bih to znao.

— A je li znaš, kuda je mogao sinoć otići? Je li? — zapita ponovo čovjek u civilu i dohvati dječakovo rame svojom golemom šakom.

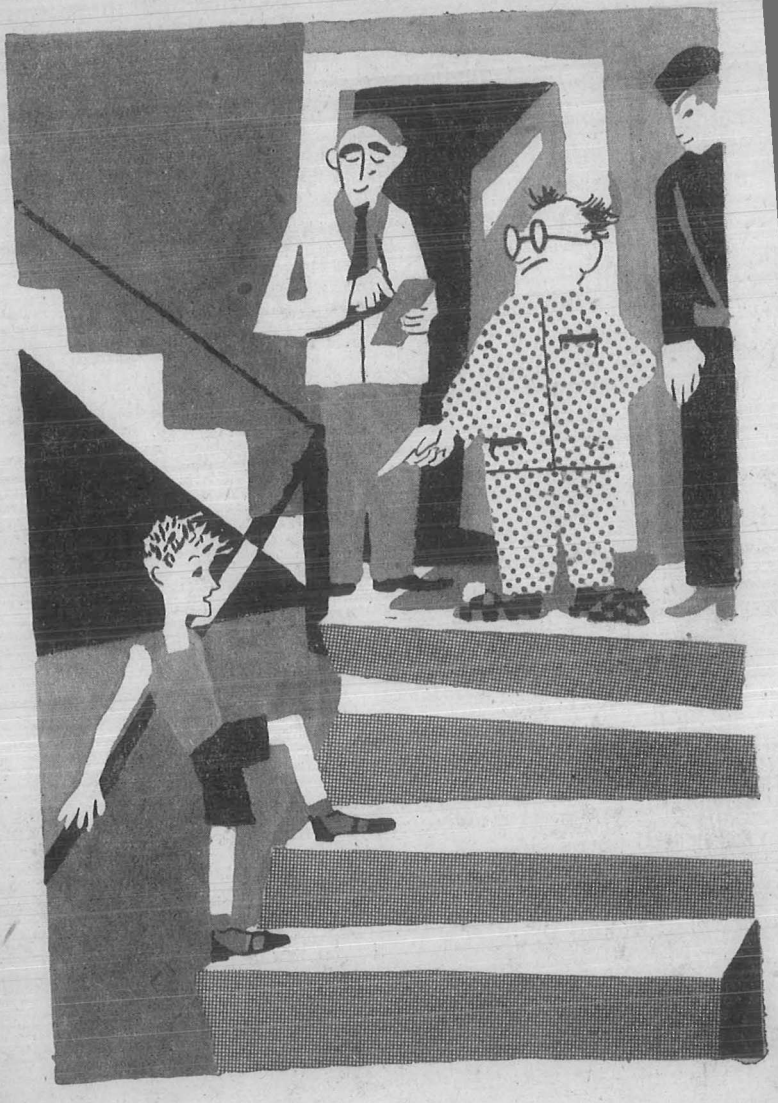

Kako porazmisli. Jeste, zapravo je slutio, kuda je Zlatko mogao otići, ali se nije usudio reći. Tko zna, kakav je razlog imao njegov pobratim, da ovako nenadano iščezne. Bilo bi neugodno, da ga poslije izgrdi radi toga, što ga je odao. Tko zna, možda bi mu se odmah ognojio prst. Uistinu, biti će bolje, da se gradi kao da ništa ne naslućuje. Poslije dobre minute razmišljanja, dječak zavrtje glavom:

— Ne, ne znam kuda je mogao tako kasno otići.

— Odnedavna je postao vrlo čudan, — upade opet otac, zamišljeno gledajući preda se. — Činilo mi se, ili mi se sad tako čini, da se na nešto spremao. Sto bi to samo moglo biti?

Međutim, dječaka nisu više zadržavali, ali su zapisali njegovu adresu. Koki je neprekidno bilo navrh jezika, da sve ispriča i da izlane ono, što sluti o Zlatkovu nestanku, ali se ubrzo ipak suspregao, bojeći se i opet pobratimova gnjeva. Odlučio je radije sam nešto izvidjeti. „Ako bude potrebno", mislio je, „lako ću ih obavijestiti."

Strčavši niz stepenište, našao je Božu uzbuđenog, nestrpljivog i pomalo srditog zbog toga, što ga ostavljaju da čeka toliko vremena. Ali mu se drug nije ispričao, već ga je grubo povukao za sobom. Pošli su na jug, prema željezničkoj pruzi. Sitne Božine očice radoznalo su titrale za debelim staklima.

— Gdje je Zlatko? — zapita kad malo odmakoše.

— Zlatko je nestao, — otpovrnu Koko ozbiljnim glasom.

— Kako nestao?

—• Otišao je sinoć od kuće i još se nije vratio. Njegovi su pozvali miliciju. Mene su pitali, znam li što. Rekao je, da tobože ide u Sulekovu ulicu, nekom prijatelju. A ondje nema nikakva prijatelja, siguran sam.

— Pa zar misliš, da se vratio po noći, kako bi zavirio u jamu? — dočeka dječarac s naočalima, upitno uzdižući obrve.

— Hm, — zastane Koko — vrlo je vjerojatno.

—• Ta dogovorio se s nama, da ćemo se sastati ujutro i zajednički. . .

— Ah, to ništa ne znači! Uostalom, mi ne znamo, što se sve moglo dogoditi u međuvremenu.

Prijeđoše ulicu već kod same željezničke brklje i udariše opet natrag, prema starom skladištu. Već su nekako prećutno u sebi bili odlučili da se prihvate izviđanja i pokušaju objasniti tajanstveni nestanak druga. Šutke su hitali prema skladištu, pred kojim je već čekao Car, naćulenih ušiju i ukrućena repa. Vrijeme je brzo promicalo, i valjalo je brzo raditi, jer se dotle već svašta moglo dogoditi drugu. A, zapravo, nisu ni u jednom trenutku pomišljali na pravu opasnost. Sve im se nekako činilo, da je Zlatko svojevoljno nestao. Ono, što ih je gonilo da ga traže, bila je radoznalost.

Na skladištu na tren sjedoše na veliku, željeznu osovinu, da porazmisle, što sve mogu učiniti.

-— Treba da siđemo u jamu ii pokušamo odići onu ploču, koju smo jučer otkrili, — predloži Božo.

— Ja ću ući sam, — važno reče Koko, koga sunce i plavetnilo bijahu nadoj ili snagom i smionošću. — Ti ćeš ostati gore... ne, ti ćeš otići do Isaka, — sjetio se odjednom, kad Car i Bobi istovremeno nanjušiše jedan drugoga i zala jaše. — Ispričaj mu sve što se dogodilo. On i onako već cio početak dobno zna. Rekao sam ti, da nam je saveznik.

— Zašto da idem njemu? — usprotivi se Božo, osjećajući se nekako poniženim i zapostavljenim. Usto, stidio se još uvijek pri susretu sa starim pilarom, jer je upravo on, Božo, bio prvi, koji ga je onomad obijedio, tvrdeći ostalim drugovima sa Zelenog Vrha, da je starac zacijelo lopov.

—• Isak je pametan i možda će pomoći savjetima, osim toga, rekao sam ti, on je naš saveznik, i mi mu moramo reći sve što se događa. Zato je i ostao ovdje, da nam bude od pomoći. A ja ću se brzo vratiti po tebe.

Pošto se nagodiše, svaki krenu na svoju stranu. Koko je razmišljao, kako bi provalio u kućerak, na koji Zlatko uvijek stavlja lokot. Ali, nije bilo potrebno zbog toga razbijati glave, jer lokota na vratima uopće nije bilo. „Znači", zaključio je dječak, „Zlatko je zaista ušao unutra. Možda još nije izašao?"

Odgurnuvši škripava vrata, Koko se obrete u prohladnom sumraku. Velik dio njegove odvažnosti ostade napolju, da se grije na toplom suncu. Ovdje ga dočekaše bojazan i kolebljivost. „Sto mu se moglo dogoditi, da se još nije vratio? Valjda nije našao nešto tako lijepo, da se od toga nije mogao odvojiti cijelu moć." Skočio je u jamu, u kojoj je bilo još hladnije. Opet povelik dio odvažnosti ostade pred jamom. Dočeka ga kukavičluk i strah. Požalio je, što nije sve rekao pred milicijom, pa makar se Zlatko ne znam kako ljutio. „Sto, ako je mrtav, ako su ga ubili? A ako i mene..." Stresao se od jeze. Zalio je, što nije poveo Božu sa sobom. Ali nije bio kriv, napolju, pod vedrim nebom, sve je to bilo nekako drugačije. Činilo se, da ovakav vlažni mrak uopće ne može nigdje postojati.

Ipak, naprijed ga je gonio ponos, ona pomisao, kako će drugima pričati o svome podvigu, pomisao, koja je učinila, da se ne boji ni oružanih zlikovaca, ni duhova. Smjelo je zakročio u neizvjesno. Spotakao se o pijuk i stresao, ali je produžio dalje. Dapače, išao je sve brže. Neka bude što bude. Sto prije, to bolje. Od onog mjesta, gdje se rov sužuje, nastavio je brzati četveronoške, nespretnim, ali hitrim korakom mladog jazavčara.

Zemlja se odronjavala, a zvuk, koji pri tom nastajaše, podsjećao ga je na nerazumljivi šapat. Vra-ti-se, vra-ti-se, šušljetala je zemlja, a dječak je sve brže puzao. Konačno, eto i lopatice, tu je i kanta, u kojoj su odnosili zemlju. Koko pogleda uvis: naziralo se nešto svjetlije od zemlje. Da je razmišljao, možda se ne bi usudio ni dotaći betonske ploče. Ovako se izvmu na leđa, kao hrušt, i pokuša rukama odmaći ploču. Budući da nije išlo, upre nogama. Ploča zacvilje i pomaknu se. Dječak dohvati lopaticu i stjera držak u maleni otvor, zatim još više odmače ploču. Svježiji zrak umije mu lice. U tren oka uzvera se unutra i stade na čvrsto tlo. Svuda unaokolo bijaše popločeno betonom. Ali se zbog potpune pomrčine nije vidjelo ni prsta pred nosom. Cuo se neki prigušeni bat, kao da netko u daljini trči, i dugo je vre-

mena prošlo, dok je Koko shvatio, da to bije njegovo srce. „Kuda sada?" pomislio je. „Na koju stranu?"

I onda pođe nasumce. Napipa zid i stade kročiti uza nj. Isprva je hodao polako, a onda sve odlučnije i brže. Zatim prijeđe u trk. Činilo se, da hodniku nema kraja. U strahu je pomišljao, da se možda ne će znati vratiti. „Mora negdje svršiti", hrabrio se neprestano. „Samo je svemir beskrajan." Onda odjednom osjeti pod rukom, kojom se pridržavao zida, beton umjesto cigli. Ova je promjena sigurno nešto nagovještavala. Uistinu, ubrzo napipa rukom brid ugla: hodnik je skretao ulijevo ili se ovdje širio. Dječak napusti zid i drhtavim rukama **uze** pipati pred sobom. Naiđe na neki drugi zid i na njemu osjeti hladni dodir metala. Ovdje se nalazila nekakva metalna ploča.

Koko je nemirnim prstima prelazio glatkom površinom. Tad nabasa na nekakvu ručicu. Potegnu gore, dolje, 'lijevo i. napokon, desno. Ploča se pomaknu, a blaga svjetlost se ukaza i zaslijepi oči, koje su se već bile obikle na tminu. Ploča je lagano i tiho klizila udesno, a dječak je konačno opet vidio svoje ruke i noge, a to je bilo tako ugodno. Više nije ni pomišljao na **to, što će ugledati** iza ploče. Bilo je važno da vidi svijetlo.

Kad ploča dođe do kraja, u otvoru su se mogle nazreti kojekakve cijevi i zavrtnji', a iza njih još jedan veliki poklopac, koji je bio samo prislonjen. Koko se zavuče među cijevi', da bi dosegao rukom novu prepreku. Poklopac se lako odmicao, i, pri svakom doticaju, pravo, jarko svijetlo prokralo bi se unutra. Dječak se još više istegnu i snažnim udarcem šake odgurnu poklopac. Od povodnja svijetla sasvim obnevidje, tako da je desetak sekundi uzalud žmirkao i prekrivao oči rukama, kušajući gledati kroz prste; nije ništa vidio. A kako mu se postepeno vraćao vid, širila su mu se i usta od začuđenja. Nije mogao vjerovati sebi. Potajno je možda i očekivao, da će naići na Zlatka u kavezu ili na ražnju, na sjednicu 'duhova, na podzemnog zmaja, ali ovome se nije nadao. Protrljao je još jednom oči, a onda se izvukao napolje, protežući se i ogledajući se. Ne bijaše više nikakvć sumnje: nalazio se u svom vlastitom podrumu!

19 GLAVA

OTMICA

Isprva je bio u nedoumici, zatečen i zbunjen. Ali se doskora pribra i potrese glavom, kao da se nastoji posve razbuditi. Odista, ne bi se baš mnogo začudio, da se u tom času prenuo iza sna i našao u svom mekanom krevetu. A ipak, nije to bio san, već najobičnija java. Sav toliki posao, muke i strepnje, pa da se konačno ušulja u svoj vlastiti podrum. ,,Ali, što je sa Zlatkom? Gdje je on nestao?" pitao se dalje, gledajući u otvor, uz koji je prislonio limeni poklopac. „Ja ga moram naći. Tko zna, nema li još hodnika pod zemljom, na koje nisam nabasao. Možda sam slučajno pošao baš ovim."

Koko još jednom priđe velikom poklopcu, pogladi ga i pritisnu, kao da se boji, da bi mogao nestati, ako se rastane od njega. Tad se zatrča do prozora, zaskoči i izvuče napolje, u dvorište, pravo u mrežastu sjenu, što je ogoljele bagremove grane razastirahu po tlu. I u tom času, dok je polovicom tijela bio još u podrumu, a glavom već napolju, čisti jesenski zrak ozari ga novom pomišlju. „Gle, kako se nisam prije sjetio", reče u sebi i ispuza napolje. „Pa tuda je, dakle, nestao onaj tobožnji duh!" On je .ušao u taj hodnik. Ne bijaše druge, već se pomiriti s time, da diuhova uistinu nema. Nije više ni pokušao razmišljati o tome slučaju, jer bi mu se misli učas splele, te ih nikako ne bi mogao rasplesti. Sjeti se Zlatka, a i toga, da se sad ne može posavjetovati s njime. A,

sjetivši se, da ga nema, opet shvati, kako upravo o njemu ovisi, hoće li ga pronaći ili ne će. Poleti prema kući s jednim jedinim ciljem: da zgrabi džepnu svjetiljku i iznovice sjuri u podrum, uđe u hodnik i pomno ga razgleda, poruši zidove, rastjera krvnike i oslobodi pobratima. Uviđao je, da je to najpreče, što sad može učiniti. Nije ni slutio, da bi ga u tome išta moglo spriječiti.

Na stepeništu presrete Ružu, koju je uvijek zbunjeno pozdravljao, otkako ga je najurila iz stana. Ovaj put, kad mu se toliko žurilo, pogotovo htjede, što je brže moguće, proletjeti pored nje. Ali ga ona iznenada zaustavi, uhvativši ga svojim koščatim prstima za mišku.

— Ti si me nešto pitao... neki dan, — promrsi ona jedvačujno, pokazujući krezuba usta. — Htio si nešto doznati, a ja sam bila malo gruba... dođi sad do mene... nešto ću ti ispričati.

Dječak nije znao što da misli, ni što da odgovori. Zagledao se u vlastite noge, počešao za uhom. Nije zaista znao, što bi prije učinio. Bila je ovo prilika, koju nije smio propustiti; samo, kad će onda pretražiti hodnik? A što će misliti Božo, koji ga čeka na skladištu?

— Dobro, — odvrati napokon. — Odmah ću skočiti do vas. Samo da nešto obavim. Za pet minuta.

Ruža klimne glavom i ode uza stepenice, ne dometnuvši ni slovca. Dječak još neko vrijeme gledaše za njom, a onda potrča gore, pa sjuri dolje, zastade u dvorištu, vrteći se na petama. Konačno odluči da ipak ode u stan po svjetiljku, pa da zatim otrči na skladište, kako bi umirio druga i obavijestio ga o čemu se radi. Majka ga je zaustavljala, tražeći da se opere, jer je odista bio sav uprljan zemljom. Ali se on, uostalom kao i obično, posve oglušio i poletio u svoju sobicu. Svjetiljku srećom odmah nađe i otrča s njom napolje, uzalud kušajući ugurati je u preuski džep. Tkanina popusti u šavu, i džep zijevnu.

Božo usplahireno i radoznalo dočeka druga, koji je bez daha dotrčao i na brzinu mu rekao, da hodnik svršava u njegovu podrumu, da će se odmah vratiti, da će onda obojica pod zemlju, da zasada nije ništa otkrio i

da mu se žuri na jedan važan razgovor, o kojem će mu •kasnije pričati. I, jedva je dovršio, kad se okrenu i iznova odletje, ostavivši dječarca s naočalima u još većoj nedoumici, s povelikom džepnom svjetiljkom, koju mu je u posljednji čas uspio utisnuti u šake. Stari Isak, koji je stajao iza njega, samo odmahnu rukom i nasmiješi se, a činilo se kao da hoće reći: „Ha, ta djeca!"

Koko nije zapravo točno znao, zašto toliko trči. Bio je prosto naprosto nekako izgubljen i činilo mu se, da je najbolje trčati što brže može. Kao da sve ovisi o nekolikim trenucima. Zamišljao je, koliko mu je to trk dopuštao, kako Zlatkov život visi o niti: odlučili su ga pogubiti točno u jedanaest sati i, ne stigne li on, njegov pobratim, u pravi čas, ništa ga više ne će spasiti. A onda mu se opet pričinilo, da Ruža ne će ništa da mu kaže, već ga ponovo izbacuje iz stana, i to kroz prozor, a ono, što sada proživljava, nije zapravo trčanje, već padanje kroz zrak. Uopće, kao i maločas u podrumu, sve, što se zbivalo, bijaše nalik na san, a on je kanda trčao, što brže može, samo da se taj san ne prekine, prije nego li ga dosanja.

Car, koji je sa skladišta krenuo kući s njim, pleo mu se neprekidno između nogu, baš kao da mu hotimice smeta. Ali, kao da se sve urotilo protiv Koke, nije to bila jedina smetnja, što mu se u taj čas ispriječila na putu. Baš kad je htio protrčati kroz dvorišni ulaz, gledajući uvis, prema Ružinom prozoru, sudari se s poštarom, koji je nekako neodlučno stajao pred kućom. Tražio je broj trideset i jedan, pa kako na njihovoj kući broj na pločici bijaše izblijedio, nije se mogao snaći. Koko pokaza prema svojoj kući i progura se pored poštara, pomislivši u sebi, da je čudno, što poštar dolazi nedjeljom.

Vrata na Ružinom stanu otvoriše se prije nego on zakuca, i stara ga žena propusti unutra. Bojažljivo se ogledavao, idući za njom u kuhinju, kao da će među starežom i čađavim zidovima spaziti nešto strašno.

— Sjedi, — blago uze Ruža i pokaza mu na visoki stolac.

Dječak sjede i pažljivo poče promatrati rub stola.

— Ti si me pitao, — otpoče žena, skidajući naočale i odlažući ih na stol — što znam o starom Vinceku. koji stanuje.. . koji je stanovao ovdje, ispod mene, u vašem stanu. Je li tako?

— Jeste, pitao sam vas, — odvrati Koko i odjednom shvati, da od nje i ne može doznati mnogošta zanimljivo, jer je, napokon, s tim Vincekom sve već raščišćeno. Ako nema duhova, onda nema ni Vinceka, jer je već jednom umro. Mrtvi se ne vraćaju. Tad pomisli na krojača i nešto mu pade na pamet, o čemu još nije mislio. „Nismo li mi i na Zelenom Vrhu sumnjali isprva na nevine ljude, a onda je ispalo, da smo bili glupi? Nije li i sad isto tako? Nema nikakvih dokaza." A tada se utješi: „Samo onda nismo imali Zlatka. Nitko od nas nije bio pametan kao Zlatko. A gdje li je on sad?" Kazaljka na satu pokazivaše deset i tri četvrti. Uzvrpolji se na stolici, Ijuteći se na Ružu, koja je zborila sporo i tiho, kao da se boji, da će je zidovi čuti:

— Nisam ti htjela reći, jer sam se uplašila tvog pitanja. A i mislila sam, svi bi povjerovali, da sam luda. Možda bi me i strpali u ludnicu, da sam što kazala. A sad opet mislim, možda si i ti što neobično primijetio ... **u** ovoj našoj kući, pa kažem, hajde da ga pitam, da podijelimo ono, što znamo.

— Ja ne znam ništa, — odlučno reče dječak, promatrajući veliku kazaljku kako se brzo pomiče. — Cuo sam samo, kako ste ono veće, kad je nestalo svijetla, rekli. . .

— Ps-s-st, ne spominji, — prekinu ga žena, stavivši mu dlan na usta. — Je si li to spomenuo kome drugome?

— Ne, nisam.

— Dobro je što nisi. Ja sam ono rekla... ja... čuj, ne ćeš mi se smijati? I ne ćeš nikome reći?

— Ne, ne ću, — zaniječe dječak glavom, pomislivši u sebi: ,,U jedanaest sati će Zlatko možda zaglaviti a ja ovako gubim vrijeme."

— Ja sam čula neko hodanje u podrumu ima desetak dana. Pa neko struganje. A jedne noći, upravo prošle nedjelje, jest, mislim da je bilo prošle nedjelje, srušila

se ovdje kod mene čaša. U noći, kad je nitko nije mogao dotaći, Odonda ne spavam. I već sam ga dvaput vidjela, — dovrši ona sasvim tihim šapatom, ogledavajući se.

—• Duha? — nehajno će Koko.

—• Ps-s-st, ne spominji, — opet mu se njen hrapavi dlan nađe na usnicama. — Ja mislim, da je to on, pokoj mu duši....

—• Vincek? —■ prekinu je dječak.

— Ps-s-st! Kako se usuđuješ? Je si li i ti vidio što u dvorištu ... po noći?

Ponajprije joj se htio nasmijati pravo u lice, a onda se odjednom uozbiljio, kad je ugledao njen prestravljeni izraz lica. Nije bilo nikakve sumnje, da ona vjeruje u duhove, a to je bilo dovoljno, da i u dječakovu mozgu opet raspiri zapretanu sumnju. Isprva mu se činilo sve toliko uvjerljivo, osobito kad je Zlatko spominjao klimu, pa se sad nikako nije mogao laka srca odreći onih bojažljivih, ali i primamljivih pomišljaj a na žive mrtvace u dugačkim bijelim odorama. Bilo mu je lakše povjerovati u njihovo postojanje, nego u mogućnost, da se krojač Majer ogrće plahtom i prikrada obnoć u njegov podrum. Oni izresci za njega nisu. nikad mnogo značili. Tko zna, kakvi su to otpaci?

— Vidio sam, — reče stoga i zagleda se u staru ženu. — Zato sam vas i pitao, kad sam čuo, što ste onda...

— Ps-s-st, — upade ona, prekinuvši ga.u laži; on ju je, naime, pitao prije nego što je i vidio duha. Ali sada nije ni on primijetio, da laže. U svakom slučaju, osjećao je, da će mu ona još nešto reći, pa ga je razgovor sve više zanimao, tako da je pomalo zaboravljao na Zlatka i na sat. Uistinu, Ruža proslijedi šapatom:

— Znam nešto o njemu, dok je još bio živ, nešto, što bi ga možda natjeralo da se vraća i poslije smrti. Jedamput.. .

U taj tren ura četiri puta otkuca puni sat, a zatim jedanaest puta štucnu. Ali, nije to uplitanje starinske ure bilo ono, što je prekinulo Ružinu ispovijest i što je nagnalo Koku, da skoči na noge. Odozdo, iz njegova sta-

na, jasno su se začuli uzvici i jecaji. Dječak je razabrao majčin glas. Zaboravio je na sve drugo, izjurio iz kuhinje i sletio niz stepenište.

Majka je sjedila na stolici u predsoblju i, prekrivši lice rukama, glasno kukala i ridala, dozivajući čas Koku, čas muža, čas opet malu Maricu. Sin joj je pritrčao, zagrlio je i pokušao smiriti, pitajući je, što se tako strašno dogodilo. Ona mu je, napokon, drhtavom rukom pokazala papir, što je ležao na podu, nedaleko od vrata. „Jedanaest sati", mislio je, dršćući, dok je pobožno prilazio papiru, koji je neki nevidljivi lahor lagano pomicao podom. „Znao sam, da će se nešto strašno dogoditi u jedanaest sati."

Sagnuo se i dohvatio papir. Bio je to telegram. Sjetio se i poštara. On ga je donio. Telegrami se donose i nedjeljom. Znači da je hitno. I strašno. Pročitao je:

AKO NE ISELITE KROZ 48 SATI STOP NE ĆETE VISE VIDJETI SVOJE KĆERI STOP POGOTOVO AKO PRIJAVITE STOP

20 GLAVA

POTJERA JE POČELA

„Pa ona je otišla s Mikijem u kino!" bijaše prva misao, što se zarodila u mozgu ispod neuredne Kokine kose. Dječak je nepomično stajao s telegramom u ruci, gledajući zaplakanu majku i upitne oči Cara, koji mu je sjedio do nogu.

— Otiđi po tatu. On je na sastanku uličnog odbora, — reče majka kroz suze i pokaza svoje uplakano, crveno lice. —■ Neka dođe kući... odmah ...

— Ali, mama, —• protepa Koko, gužvajući papir u ruci —• nemoj se uznemiravati, nije to ništa strašno... ne mogu oni ništa učiniti, ne smiju. Ja ću brzo naći seku, znam, da je otišla u kino .. .

— Ah, — ciknu majka, — a mene nije pitala! Zašto me nije pitala? Sigurno nije išla u kino. Oh, što ćemo sad?

—• Ja ću je brzo naći, siguran sam. **I** poslat **ću tatu** kući. Sve će brzo biti opet u redu, — sin joj je pristupio i stavio ruku na rame. Nije još shvaćao, što će učiniti, ali je naslućivao, da će mu nešto vrlo mudro pasti na um, čim počne napregnuto razmišljati. Car kratko zalaja, kao da mu povlađuje i kao da ga hrabri.

—■ Ne idi nikuda. Vrati se s tatom, — zaklinjala je mati, kršeći ruke. — Mi smo u rukama nekakvih zlikovaca. Ne ću da još strahujem za tebe. . .

Koko obeća, da će se vratiti s ocem, samo da je umiri, cjelunu je u obraz i dstrča iz kuće. zovnušd za sobom Cara, više iz navike, nego iz želje, da ga povede u šetnju. Jer, do šetnje mu sad nije nimglo bilo. Ta još mu je srce ubrzano kucalo od trčanja na skladište i sa skladišta, a već je iznovice valjalo valjano protegnuti noge. U glavi mu je bubnjalo i zujalo, kao u pokvarenom radioaparatu. „Nemam vremena ni da skočim do Bože i Isaka. Eh, bar da je sad ovdje Zlatko! On bi znao, što treba činiti!" Sjetio se, da sada otpada i njegov naum, da se s džepnom svjetiljkom ponovo uvuče u podzemni hodnik i da pokuša pronaći pobratima, za koga uopće i nije sumnjao, da se negdje drugdje nalazi, a ne pod zemljom, zatočen u kavezu ili bar u tamnici. Morao ga je zasad napustiti, vjerujući, da će se Zlatko ipak prije snaći i izvući, nego njegova nejaka i bezazlena sestrica. Njoj je sad bila potrebnija pomoć, i eto brata, gdje brzim trkom pristiže, da je spasi i otme iz ruku otimača.

„Ako je zaista bila s Mikijem u kinu, onda je još tamo, jer film igra od deset sati. A opet, ne bi oni slali telegram, da je već nemaju u svojim šakama. Možda su se ponadali, da će je se dočepati, ali im nije uspjelo. Čim nađem tatu, odmah idem u kino, da vidim, je li uopće bila ondje," — tako je premišljao zabrinuti brat, teško predišući i tjerajući od sebe pseto, što mu se plelo pod noge. U tim trenucima otpočimao je u njemu preobražaj. Pod utjecajem najnovijeg ozbiljnog događaja, Koko je postajao sve domišljatiji i sigurniji u sebe.

Oca je brzo našao i ispripovjedio mu, koliko je sabranije mogao, što se sve odigralo. Milić se, naravno, vrlo uzbudio, pogotovo, što iz sinovljeva lupetanja nije uspio mnogo razaznati. Otac i sin odbrzali su prema kući, a onda je Koko svrnuo do Horvatićevih, kako bi doznao, da li je Miki kod kuće. Mikijeva mu je majka rekla, da je otišao u kino, a to je rasplamsalo nade u dječakovu srcu. „Možda su u kinu, možda se nije baš ništa dogodilo. Možda je sve ovo šala", bodrio je sam sebe, premda nije bilo nikakva razloga da vjeruje u ovu posljednju pomisao. Valjalo mu se samo prisjetiti nemilog

događaja s plinom, pa da uvidi, kako se tu ne radi ni o kakvoj šali. A ipak, nije mogao vjerovati, da će se nešto strašno dogoditi.

Car, koji se načas bio vratio s KOkinim ocem u dvorište, istrčao je sad opet pred svog malog gospodara i, po svemu sudeći, nije mu bilo ni na kraj pameti da ga ostavi. Dječak ga isprva pokuša otjerati, ali ga životinja samo obiđe u velikom Inku i opeit mu dokaSka iza leđa. Nije smio s njime gubiti vrijeme, i, premda je znao, da će mu pas samo smetati, Koko slegnu ramenima i potrča. Pas, shvativši da je pobijedio, veselo prolaja i preteknu ga, skačući poput mladog ždrepca na livadi.

Kino nije bilo baš daleko od Kokinog novog doma, i on ga je, stoga, prilično često posjećivao. Osim toga, u tom kinematografu je odnedavna bila namještena, kao blagajnica, majka njegove dobre prijateljice Emice, koja je također stanovala na Zelenom Vrhu i bila umiješana u one uzbudljive, ali vesele događaje. Naravno, Emičina je majka dobro poznavala Milićeve, pa se sad Koki pružila prilika, kad god dvorana ne bijaše puna, da besplatno uživa u živim slikama na platnu. I sada, dok je žurio prema kinu „Union", mislio je, da bi mu poznata blagajnica mogla biti od koristi. Kako je nedjelja, dvorana je sigurno puna, pa su Marica i Miki morali kupiti karte, a onda ih je Emičina mama zacijelo opazila. ,,Oh, bar da su još u kinu, bar da su još u kinu!" ponavljao je neprestano u (sebi, kušajući sve duljim koracima preskočiti vlastitu sjenku.

Velika slova, koja su već izdaleka upozoravala na kinematograf, obođriše još više dječaka, tako da on sustiže psa, koji je još uvijek srljao pred njim. U-n-i-o-n, U-n-i-o-n, skakalo je Koki pred očima. S obližnje se crkve začu jedan jedini osamljeni udar zvona. Bijaše jedanaest i četvrt. Nije bilo nikakve sumnje, da se predstava još nije svršila. A koji je film igrao? Pa da, „Čarobnjak iz Oza", to dugo traje. Možda su još unutri.

Htio je već da uleti u kino, kad začu jedan poznati, zvonki, a sitni glasić, što ga zovnu po imenu i pretvori se onda u zvučan, treptav smijeh. Koko se ogleda ponaj-

prije stoga, što mu se glas učinio poznatim, a zatim stoga, što nije trpio, da mu se drugi smiju, ma kako se on ponašao ili ma koliko bio smiješan. Nije se prevario: pred izlogom kina, u koji se vješaju slike iz filma, što se prikazuje, stajaše plavokosa, rumena djevojčica krupnih, smeđih očiju i slatko se smijaše. Odmah ju je poznao i, u 'svakoj drugoj prilici, vrlo bi se obradovao susretu s njom.

— Kako, Koko — govorila je Emica, jer to je bila ona, — pa ti mene uopće ne vidiš. I što si toliko navalio u kino, kad je film već pri kraju, a druga je predstava istom popodne, u četiri sata, — i opet se nađuši smijati.

— Je li ti mama još ovdje? — zapita zadihani dječak, mjesto odgovora i stavi ruku na grudi, koje su se brzo dizale i spuštale.

— Moja mama? — raširiše se smeđe oči. — Jest, baš se sprema, zato je i čekam ovdje. Gle, to je vaš novi ćuko, je ii? — Kako se zove? Car? — pljesnu ona rukama i čučnu, da bi dočekala u krilo crnu Carevu njušku. —• Pa lijep ti je. I veći je od Cige. A i mi smo nabavili novog, da čuva moje gicane .. .

—• Gdje ti je mama? — nestrpljivo će Koko.

— Unutri, — kratko odvrati djevojčica i odmah dalje razveza: — A ja sad idem u gimnaziju, i razrednica me je već pohvalila. Napisala sam najbolju domaću zadaću o...

— Ma gdje unutri? — povisi dječak glas, zavirujući u prazno i mračno predvorje i ne obraćajući pažnje na brzoreko pričanje svoje znanice.

— Sad će doći, kad ti kažem. Sto ti treba? Navalio si, kao da gori. Još ima puno karata za popodne, dobit ćeš sigurno. I, znaš, tako smo mi morali da napišemo domaću zadaću o jednom svom doživljaju, a ja sam, znaš, napisala . . . Hej, pa ti mene ne slušaš, kuda ćeš?

Koko je pokušao otvoriti vrata blagajničke sobice, ali su očito bila zabravljena s druge strane. A onda su se, napokon, otvorila sama od sebe, i na njima se ukazala glavom Emičina majka. Bila je začuđena i dječakovom nestrpljivošću i neobičnim izrazom na njegovu licu

— Koko, što je tebi? — malne uplašeno izusti, upitno promotrivši svoju kćerkicu, koja se također, u čudu, primakla uzbuđenom dječaku.

— Je li. .. je li Marica, moja seka, je li u kinu, sada? Je li... je li kupovala kod vas karte, s još jednim dječakom ... — promuca Koko, cupkajući na nogama od nestrpljenja.

—• Jest, bila je kod mene. Kupila je dvije ulaznice. Samo nisam vidjela, da li je kasnije ušla. A treba li ti hitno, je li?

— Jest, treba mi hitno.

—■ Čekaj, pitat ćemo Franju, onog službenika, što kida ulaznice pri ulazu. Ja mislim, da je on pozna.

Tek što ljubezna i susretljiva blagajnica nesta negdje u mračnom predvorju, Emica radoznalo navali na dječaka, ispitujući ga, što se dogodilo i zašto mu sada tako hitno treba njegova mala sestra. Koko je 'bio toliko nepristojan, da nije ništa odgovarao, već je buljio pravo preda se i toliko se mrštio, da su mu se micale uši. Pred očima mu je lebdjelo Ružino lice i sasušena joj usta, koja su progovorila, ali nisu dorekla ono, što htjedoše ispričati. Sto mu je ona htjela reći? A gdje je Zlatko? Zar je moguće, da je sve ovo u vezi jedno s drugim?

—'Ne ćeš mi ništa reći, — dobro, — reče djevojčica, kao da završava razgovor, ali ne otrpje, već opet nastavi: — A pohvalili su me i zbog dobrog vladanja, razrednica veli, znaš, da sam najmirnija učenica u razredu...

Uto je naišla blagajnica s jednim starijim čovjekom, pa je Emica, nažalost, morala prekinuti svoju priču o lijepom ponašanju i dobrom uspjehu u školi. Koko ju je, uostalom, sasvim bio napustio, pa je i ona, prezrivo napućivši usne, naglo okrenula glavicu na drugu stranu, tako da su svi plavi uvojci oživjeli i zaigrali.

Emičina majka predstavi Franji Koku i Koki Franju, a dječak se odmah sjeti starčića. Kadgod bi pružao kartu pri ulazu u kino, dohvatale bi je te njegove velike i čvorugave, a drhtave šake, ispresijecane debelim žilama. Franjo je žmirkao na svijetlu.

— Mali bi htio znati, je li njegova sestrica ušla u kino? Kupila je kod mene dvije karte, pa je onda sigurno ušla, zašto bi ih inače kupovala? Znate, mala crna djevojčica, s pletenicama. Brat tvrdi, da je bio još jedan dečko s njom.

— Aha, — zakirna Franjo glavom. — pa jest, sjećam se. Često ona dolazi ovamo. A i onog dječaka znam. Fakin je on pravi pravcati. Koliko je samo puta pokušao da me prevari. On hoće da šmugne, a ja njega — hop, pa za jaku. Ne ćeš, velim. Kako ga ne bih znao, znam ja svakog, tko ...

— Dobro, jesu li sada unutri? — razdraženo povika Koko i sam se uplaši, koliko mu je glas odjeknuo. — Je su li?

— E, pošli su unutra, ali nisu ušli, — produži čovjek jednako mirno, a Koki se slediše noge i ukoči vrat. — Zapravo, došli su već u posljednji čas, već su svi bili ušli. To jest, mali je htio da proda karte, ali više nije imao kome. Nikog više nije -bilo. Pa -su se onda odvezli.

— Odvezli se? — kliknu dječak. — Kako to: odvezli?

— U autu, — spokojno izreče Franjo, kao da se to samo po sebi razumije i kao da se čudi neumjesnu pitanju. »

—• U kakvom autu? Kako su se smjeli odvesti u autu? — stade vikati dječak i mlatarati šakama po zraku. — Zašto ste ih pustili?

Starčić nije znao, što bi prije odgovorio, pa samo slegne ramenima, pogledavši pri tome blagajnicu, kao da od nje traži pomoć. Ali ni ona nije znala, što da misli. A u međuvremenu bujica dječakovih pitanja nimalo ne presuši:

— Kako ste ih smjeli puistiti? Znate li vi, da je to otmica? Kakav je to bio auto? Kuda su otišli?

— Kuda su išli, nemam pojma, — pribra se konačno Franjo, kome ruke počeše naglo treperiti — nisam znao, da ih se ne bi smjelo pustiti. Zar je to moj posao? A što se tiče auta, ja sam baš bio izašao napolje, da vidim kad

će se odvesti, jer ovdje više nije bilo nikoga, kao što vam rekoh, pa sam mogao ...

—• Jeste li vidjeli broj? —• promuklo je urlao Koko.

— Ne, nisam vidio broja, — povisio i starčić glas, jer mu je već pomalo dozlogrdila dječakova drskost. — Samo znam, da je to bio taksi, Ford, onaj stari, iz dvadesetih godina, četverouglast kao kutija šibica. A šofer je bio debeo.

Kako već htjede upitati, što je to Ford, ali se prisjeti, da je to sigurno vrsta, odnosno marka automobila, pa oćuta. Ipak je nešto doznao.

—-Na koju su stranu otišli? — upita još.

Starac drhtavom rukom pokaza prema gradu. Dječak se uzvrtje na mjestu a onda izleti kao tane na ulicu, vrati se natrag, promumlja nešto nerazumljivo, što je trebalo značiti, da se zahvaljuje. Ponovo se zavrtje i iznova izjuri na ulicu. Udari prema gradu, dostižući Cara, koji je jedva dočekao novu trku. Tada se opet nečega prisjeti i vrati do kina. Emica, njena majka i stari Franjo još su uvijek stajali u nedoumici, kad se opet stvorio pred njima.

— Možete li mi posuditi nešto novaca? — obrati se Koko Emičinoj majci. — Pedeset, ne ... sto dinara?

2ena, i ne promislivši, posegnu u torbicu i izvuče novčanicu. Dječak, ne zahvalivši se, izjuri napolje, zastane na vratima, kao da se ipak kaje zbog svoje nepristojnosti, te dobaci, kao da time sve objašnjava:

— Oteli su Maricu!

Emica i njena mati zaustiše, da nešto izreknu, ali bi im riječi i pitanja odletjeli uprazno, te stoga ništa ne izustiše. Njihovom malom znancu, koji se nikada još nije tako ponašao, nije, naime, više bilo ni traga.

A dokoni šetači koji su se tog ugodnog nedjeljnog prijepodneva zadesili u ovome kraju našeg grada, grdno su se čudili jednom dječaku i jednom psu, koji su mahnito jurili ulicama, baš kao da ih netko goni.

21

TAKSI BROJ 133

„Baš sam budala. Kako sam mogao zaboraviti, da je stajalište taksija na Kvaternikovom trgu?!" prisjeti se Koko odjednom, naglo zasta i skrenu u prvu ulicu, a onda Martićevom uze trčati prema Kvaternikovom trgu. Car, koji je isprva neobično uživao u ovoj zabavi, sad se sve više ogledavao na svog gospodara, da vidi, hoće li mu konačno dodijati ova trka; a jezik psa je sve Više rastao iz usta, kao plamičak. Ćulo se nadaleko kako dječak i životinja dašću. „Stari Ford i debeli šofer. Tko zna, koliko ima takvih istih taksija."

Uistinu, nije se mnogo prevario. U malenoj strmoj uličici, što se slijeva na trg, bijahu poput domina nanizani automobili sa žutim tablicama, na kojima je pisalo: taxi. Dječak ih prebroja već izdaleka. Bilo ih je devet, od toga šest starinskih, četverouglastih. Pristigavši, Koko redom pregleda sve oznake na automobilskim nosevima. Ništa manje ni više nego pet četvrtastih Fondova, a u svakome sjedi po jedan debeli šofer; svi su nalik jedan na drugoga kao jaje jajetu. Ista crvena lica. isti teški kapci nad sitnim očima, iste šačetine na oguljenim volanima. Dječaku je bilo da proplače. Car je, obveseljen odmorom, sjedio i mahao repom.

Konačno, odlučivši se i smirivši, Koko pokuca na prozor prvog Forda. Oprezno otpoče:

— Oprostite...

— Kuda? — upita šofer i ne osvrćući se, te ruku prebaci unazad preko sjedišta, da bi otvorio vrata. Ali u tom času malo pomakne glavu i pogled mu pade na Kokinu raščupanu kosu. Crveni šofer još više pocrveni i otrese se:

—• Sto hoćeš, mali? Hoš' se vozit'?

—■ Ne.. . htio sam vas samo pitati. .. jeste li vi možda danas bili pred „Union" kinom. Jeste li vozili jednu...

— Nisam se ni maknuo odavde od jutros. Ni ja, ni jedan od ovih ovdje. Nema posla. Hajde, ne gnjavi me.

— A gdje još stoje taksiji? — bojažljivo i tiho priupita Koko. Sofer ne pokaza nikakva znaka, da je čuo pitanje. Kad se dječak već pomiri s time, da ne će dobiti odgovora, debeljko procijedi potmulim glasom, kao iz zdenca:

— Petrinjska, Langov trg, Ilički, kolodvor, — i doda još dublje: — Tornjaj se odavde.

„Langov trg", pomisli Koko. „To je zasad najbliže. Ulovit ću ih, makar deset dana tražio. Oh, samo da je Zlatko uz mene, sad bi ih već imali u šakama. Oh bi se sigurno sjetio, kako bismo mogli pronaći taj prokleti Ford."

Na veliko preneraženje i zaprepaštenje Carevo, Koko je skočio u tramvaj, ne obazirući se mnogo na svog četveronožnog pratioca. Plava kola krenuše, pas se ustumara, zacvilje i, uvidjevši da nema druge, poletje za tramvajem. Oborio je uši i povio rep, zaplašen vrevom i prometom. Možda je i požalio, što mu je suđeno da bude pas — ta životinja, kojoj je vjernost ponajveća odlika.

Na Carevu sreću, na drugoj stanici njegov mali gospodar ispade iz čudnih kola na dmdavim točkovima i potrča uz blagi obrežak. Cak ga udostoja jednim pogledom i dodirom ruke. Začas se nađoše na cilju prve etape, na malenom Langovom trgu, uokvirenom drvećem, nalik na ogromnu rođendansku tortu, na kojoj su, u čast postarijeg svečara rubom pobodene mnogobrojne svijeće.

Bijaše tu sva sila automobila, a Koko među njima odmah poznade četvrtaste Fordove. Nije ni časa časio,

već je odlučio da odmah zareda od jednog do drugog, uvjeren, da će ga sreća ipak poslužiti. I, dok se Car bio izvalio na zemlju, dašćući, kao da će se sad-na rastati sa svojim psećim životom, dječak je uljudno i plahovito zakucao na prozorčić prvog Forda. I tako redom. Od taksija do taksija, od razočaranja do razočaranja.

Soferi su mu mrzovoljno odvraćali, da nisu danas još uopće vozili, a oni, koji su već imali posla, nisu bili pred „Union" kinom, niti uopće u onom dijelu grada. Dječak je polako gubio nadu. Sjetio se majčinih suza i očeve ozbiljnosti i njihove brige, što im se, eto, i sin ne vraća kući. A kad bi se vratio sa sestricom, ne bi bilo kraja radosti; da dođe praznih ruku, samo bi ga izgrdili zbog toga, što im je i on utjerao strah u kosti. Stiskao je pesti od jada.

Ponegdje bi ga, iz unutrašnjosti taksija, zapljusnuo miris vina ili rakije, pa mu se već pomalo vrt jelo u glavi. Jedan je taksi zaudarao kao vinski podrum, a šofer je bio nalik na veliku rajčicu, kojoj su umjesto nosa natakli kukasti patlidžan. Začudo, on se trgnu, kad ču dječaka, gdje spominje „Union" kino, trgnu se, štucnu, i ništa više. Nije se čak udostojao ni da odgovori. Koko ga prezirno pogleda i htjede mu reći neku strašnu gadost, a'li se ničemu ne dosjeti, pa izvuče glavu iz prozor*-čića auta. Nade su u njem kopnjele kao proljetni snijeg.

I tada, kad je već okretao glavu ususret slijedećem Fordiu, pade mu u oči nešto što se nalazilo na stražnjem sjedištu taksija. Isprva ga taj predmet svojim crvenilom podsjeti na ružno šoferovo lice, a onda mu se učini, da je krv. Onda ga, u jednom trenu, ozari spoznaja. Bijaše to malena crvena vrpca, koju je odnekud poznavao. Je li moguće? Ne vara li se? Nipošto, nije se varao. Nije jedamput potezao tu malenu, dragu, crvenu vrpcu, vrpčicu, vrpčičicu. Kad bi sekica jutrom plela pletenice i konačno ih zavezala tom crvenom trakom, on bi je počesto dohvatio za jedan kraj i potegnuo, pa bi se čvor odriješio., Sestra se ljutila, cičala i, dok mama ne bi došla u pomoć, ne bi mogla u miru splesti i povezati svo-

jih dugačkih i lijepih pletenica. I sada je ta vrpca ležala ovdje, na dohvat ruke, za širokim leđima pripitog šofera.

Koko je, sve više se čudeći i sam svojoj prisebnosti, obišao ulupljeni stražnji dio starog Forda i pogledao broj. „Ako se šta dogodi. Za svaki slučaj, ako se nešto dogodi", pomišljao je, ne znajući pravo, što bi se moglo dogoditi, ali je vjerojatno pomišljao na to, da bi šofer možda mogao odmagliti. Bila su dva broja, jedan na bijeloj, a drugi na žutoj ploči, a dječak prosudi, da je onaj na žutoj važniji. Osim toga, bijaše ga lakše zapamtiti, jer je bio braći i jednostavniji. 133. Sasvim jednostavno. Trideset i tri, to je godina njegova rođenja, a jedan, hm, to je njegova sadašnja ocjena iz njemačkog jezika.

Tad se vrati do prednjeg prozora, unese se opet u auto, stiščući nosnice, da ne osjeća gadnog mirisa. Osjećao se kao da su mu porasla krila. I glas mu se sasvim izmijenio, postao opor i snažan, kao u odrasla čovjeka; primakao je usta sasvim do dlakavog i mesnatog šoferovog uha i proderao se u nj, kao u telefon:

— Hej, druže!

Drug se trgnuo iz drijema, štucnuvši i poskočivši na sjedalu, tako da je koljenima udario o volan, a glavom o trošni krov. Cio auto jeknu, a motor također štucnu, kao da odgovara svom gazdi. Car naćuli uši i pritrča, da vidi što se događa.

— Opet ti, mali? Sto me gnjaviš? — obrecnu se ljutito.

— Vi ste ipak slagali, bili ste danas pred „Union" binom i ođvezli ste odanle jednu djevojčicu.

— Ja-a? — razvuče šofer, nadimljući obraze. — Je si ti malo šašav? Valjda ja bolje znam. Hajde, okani me se, dok te ne dohvatim čime!

— Eh, vidjeli su vas ondje. Službenik kina mi je rekao vaš broj. Sto mislite, kako bih vas inače pronašao?

Sofer očito nije vidio, da je dječak išao od taksija do taksija, budući da posljednje pitanje odista djelova na nj. Stuonu još jedamput, gornji dijelovi rumenih obra-

ONICA
TAXI
133

za mu pozelenješe, a oči mu se zamagliše. Osjećalo se i vidjelo, da se naglo trijezni.

— Kažeš, službenik vidio moj broj? Pa dobro, što se tebe tiče? Sto hoćeš od mene?

— Hoću, — odlučno reče Koko — hoću da mi kažete, kuda ste odvezli tu curicu. I da mi ne slažete.

— Dobro, — štucne šofer. — Odvezao sam je do Iličkog trga. I gotovo. Je li ti sad pravo?

Koko je shvatio, da ga pokušava zavarati, ali se nije nikako dao smesti:

—• A tko je još bio s njom?

Čovjek je šutio, smišljajući, očito, što da odgovori. Crvenu je boju na njegovu licu postepeno zamijenjivala boja plijesni.

— Vi mi morate reći sve. To je bolje, nego da imate posla s milicijom. Lako će vas pronaći, kad se zna vaš broj.

— A zašto nisi odmah prijavio? Zašto si došao prvo meni? — promrmlja šofer ne okrećući se.

— To mi je sestra, — pripomenu dječak, kao da je time sve rekao, a tad dometnu: — Računao sam, da ću je brzo pronaći. Nisam imao vremena, toliko mi se žurilo. Ali, ako vi ne ćete...

— Nisam rekao da ne ću. Samo ih nisam dovezao do kuće, u koju su je odveli. Stali smo na jednom raskršću. Platili su mi, da ne odam, da sam ih vozio.

— I ja ću platiti, — vatreno će Koko.

Sofer odmahnu rukom i bez riječi otvori vrata. Dječak i pas uđoše u automobil.

,,Zar s psom u moj auto?" htjede zapitati vlasnik taksija, ali oćuta. Prisjetio se valjda milicije. A naglas reče:

— Zašto su je odveli? Mislio sam ja, da to nisu čisti poslovi. U gradu smo stali, i onaj dječak, što je ušao s njom, otišao je da kupi novine, ali ga nismo sačekali, već smo se odvezli dalje. Tako mi je naređeno.

— Tko vam je naredio?

— Onaj čovjek, što je bio s njom. Snažan, cm. Nosi naočale.

Dolk je automobil krivudao ulicama, poskakujući i prapinjući se, šišteći i stenjući, Koko je mislio, tko bi mogao biti taj otmičar. Car je, proturivši glavu kroz prozor, promatrao, kako ulica teče pored njega; zacijelo mu bijaše čudno, da se tako brzo kreće, a da mu šape miruju; zato ih je, valjda, svaki čas pogledao. Taksi je letio uskom Ilicom. Prošli su Ilički trg. Dječak je vjerovao, da ga šofer ne će prevariti.

Odjednom skrenuše u strmu ulicu, što vodi prema bolnici. Kočnice počeše cviljeti i zapomagati, taksi se poče tresti, kao da će se raspasti na sve sastavne dijelove. Dječak se čvrsto prihvati zadnjeg naslona, pas mu stavi glavu u krilo. Stadoše.

— Ja sam ih vozio do raskršća, — objasni šofer. — Onda su se oni iskrcali. Prvo su sačekali, da ja odem, a onda su istom krenuli.

— Je li taj čovjek što razgovarao s mojom sestrom?

— Jeste. Nešto su pričali cijelo vrijeme. Ali se nije ništa čulo od dmdanja motora. Sto ćeš, stara je ovo olupina.

Koko upita, koliko je dužan za vožnju, i izvadi posuđenu stotinarku. Sofer, kojemu je lice bilo opet poprimilo sasvim običnu boju, odmahnu rukom i nasmija se:

— Ništa. Znao sam ja, da to nisu čisti poslovi. Samo ako dođe do čega, ne spominji mene. Ako me baš otkriju, onda ćeš ti svjedočiti, da sam ti pomogao, hoćeš li?

— Hoću, — spremno potvrdi dječak, klimajući glavom. — Ne brinite ništa, velika vam hvala.

Taksi broj 133 otkotrlja se niz padinu, činilo se, posljednjim silama. Dječak i pas ostadoše sami na cesti. „Do raskršća pa onda lijevo. Kasnije ćemo već vidjeti", odluči Koko u sebi i pohita naprijed.

Na raskršću, pred visokim zidom bolnice, vrh koga provirivahu otmjene jele, Koiko se zamisli i onda sjeti, da uza se ima psa. Htio ga je otjerati, a sada bi mu itekako mogao pomoći! Nije bilo nikakve sumnje, da će Car nanjušiti trag svoje male gospodarice, koju je toliko

volio. Koko, obveseljen i nestrpljiv, čučnu pored lijepe životinje, pogladi je između ušiju i tiho joj reče:

— Care, traži Maricu, tvoju Maricu. Gdje je Marica? Gdje je Marica? Traži!

Čuvši poznato ime, Car se odmah usplahiri, gledajući dječaku pravo u oči i strižući ušima. Rep mu se ukrutio, a noge ukočile. Tad tiho zacvilje i primakne se Koki, kao da od njega iščekuje pomoć.

— Traži, traži. Gdje je Marica?

Pas napokon obori glavu i, prikučivši njušku šašavim do prašnjava tla, poče trčkarati unaokolo, njuškajući i pušući.

GLAVA

CRVENI CVIJET NA GOLOJ GRANI

Dugo je vremena proteklo, dok je mala Marica napokon shvatila, da se nalazi u opasnosti. Isprva se, naravno, veselila- što će ići u kino. Onda je odjednom naišao automobil, iz kojega je izašao Mikijev stric, krupan, crnpurast čovjek s malenim naočalima na vrh nosa. Gotovo joj se učinio poznatim. Pozvao ih na vožnju i na kolače. Miki, koji je već tri puta gledao „Čarobnjaka iz Oza", rado je pristao na stričev prijedlog, a i djevojčica se također spremno odazvala, budući da se dotada svega jedamput vozila u automobilu.

Uživanje bijaše gledati kroz prozore taksija ulični svijet, tramvaje, koji, reklo bi se, pužu, dječake, koji zavidno promatraju taj automobil i djevojčicu u njemu. Nedjelja je, sve je tako svečano, juriš u autu, a poslije ćeš još jesti kolača. Marica je bila vrlo sretna i još je više zavoljela Mikija. Jer, da ne bi njega, ne bi se ovako lijepo nauživala. Bilo joj je već navrh jezika, da kaže svom susjedu, kako je dobar i zgodan dečko i kako njezin brat, istina, ima nešto protiv njega, ali ona nema ništa. „Koko se vara u njemu", mislila je, ali naglas ipak nije ništa izrekla, budući da ju je smetalo prisustvo Mikijeva strica, koji se neprestano smješkao i žmirkao očima iza naočala.

Onda se odjednom dogodilo ono, što je prvi put, tog prijepodneva, uzbudilo i začudilo djevojčicu. Na uglu

Draškovićeve ulice, tamo gdje se nalazi okrugli kiosk, zastali su na časak, jer je stric poslao Mikija po novine. Ali, tek što je dječak otrčao, stric je udario šofera rukom po ramenu i naredio mu da vozi dalje.

— Već ćemo se mi naći s njime, — objasnio je iznenađenoj djevojčici.

Marica se smirila i ponovo počela sa zanimanjem promatrati sve, što je promicalo pored njih. Oči bi joj zapele za svaku poslastičarnicu, koja je bila otvorena, pomišljajući, da bi se ovdje mogli zaustaviti. Ali je vidjela, kako se Mikijev stric nagnuo naprijed i nešto odšaptao šoferu u uho. Debeli šoferov zatiljak se rastezao kao harmonika, kad je u nekoliko razmačica klimnuo glavom.

Domalo skrenuše u neku strmenitu ulicu, tako da se auto jedva penjao, a Marica se sasvim priljubila uz naslon. Zatim su stali i izašli napolje. Dok se djevojčica ogledavala oko sebe, ne će li gdjegod ugledati primamljivi izlog poslastičarnice, crni je čovjek nešto raspravljao sa šoferom, vadeći iz džepa svakog časa novu novčanicu, pri čemu se tusto šoferovo lice razvlačilo poput prazne vreće. Napokon se auto otkotrlja niz uli'cu, **a** čovjek i djevojčica ostadoše sami.

— Idemo gore do moje kuće. Tamo sam pripremio kolača za vas oboje. Sad će i Miki skoro doći, ja sam se samo malo našalio s njime, — kiselo se osmjehnu stric. — Imam kod kuće i lijepih krušaka.

Marici je bilo neobično, što se Mikijev stric, taj čovjek, koga nije uopće poznavala, toliko brine za nju. Ipak je sa zadovoljstvom pomišljala na kolače i kruške. „Vrlo je dobar čovjek. Baš ću pričati braci o njemu, kako je dobar”, zaključi u sebi, a naglas će:

— Hoćemo li i natrag autom?

— Pa jasno, mala moja. I natrag ćemo autom, — otpovrnu dobri čovjek. — Eno moje kuće, požurimo.

Stajali su pred velikim dvorišnim vratima na kojima je pisalo „Čuvaj se oštrog psa”, a ubrzo je došao i taj strašni čuvar, onjušio Maricu i ravnodušno se opet udaljio. Kućica bijaše malena, ali vrlo prijatna i lijepa.

Svud uokolo voćke i drugo drveće. Djevojčicu to sjeti njihovog bivšeg kućerka na Zelenom Vrhu, uz koji su rasle jabuke, s krasnim sočnim plodovima. Veselo se zasmija, pljesnu rukama i pogleda Mikijeva strica.

Kakva li se to grdna i neugodna promjena zbila na njegovu licu u jednom jedinom trenutku! Mrke se obrve natuštile kao u srdita medonje, usne mu se skupile, oči stisle i pozelenjele od neke nutarnje vatre. Grubo uhvati djevojčicu za ruku i povuče je uza stepenice, proderavši se:

— Hajde, penji se. **Sto** se, vraga, ogledavaš i buljiš?

Mala Marica se u prvi čas ne snađe od iznenađenja, a onda gotovo zaplaka, osjećajući, kako joj snažni prsti stišću i malne lome sitno zapešće na ruci. Snažni čovjek silovito ju je vukao uz stepenice, tako da gotovo uopće nije doticala nogama tla. Tada su susreli još jednog neprijatnog, mrkog čovjeka, koji je 'dobacio: ,,Ha, tu je ptičica! Kavez je spreman"; ili nešto nalik na <to, a Mikijev stric, ako je odista bio stric, odgovorio je:

— Jeste, sve se odvija po planu. Možeš otići odmah na poštu, za pola sata će dobiti telegram.

Naravno da djevojčica nije mogla shvatiti, što znači taj telegram. A i da je znala, teško je vjerovati, da bi u njenoj pristaloj glavici bilo išta vedrije i bistrije. Ovako, bar zasada, nije još shvaćala, što znači biti otet. Slušala je, a možda i čitala o takvim slučajevima, ali su se oni mahom događali pred sto i više godina.

Međutim ju je crni otmičar u naočalima gurnuo u jednu prostranu i lijepu sobu, zalupio za sobom vrata, zaključao neka druga vrata, što su vodila u susjednu sobu, i proderao se na nju:

— Sjedi ovdje i budi mirna, inače ću te prebiti batinom ili remenom, — pri tom se maši za opasač. — Nisam ja kriv, što tvoji roditelji nisu bili dovoljno razumni. Opomenuli smo ih pravovremeno, ali, kad ne će milom, moramo ovako. Ako se ne isele, ostavit ću te ovdje da skapaš od gladi.

Djevojčica nije znala, što je skrivila, i u čemu to njeni roditelji nisu bili dovoljno razumni. Nešto drugo

ju je zanimalo, i ona se usudila da procijedi 'kroz uzdrhtale usne:

— A jeste. .. jeste li vi. .. zaista. .. Mikijev stric?

— Sto je tebe briga, k vragu. Kušuj, kad te nitko ništa ne pita, dok nisi dobila po gubici. I ne cmizdri, već se nadaj, da će ti se roditelji opametiti i poslušati nas.

A maloj Marici uistinu prosuziše oči. Kako i ne bi! Valja zamisliti, kako se jadno i turobno osjećala ovako osamljena, u rukama zlih ljudi. Kad je crni čovjek izašao, ona potrča do vrata, htjede udariti šačicama o tvrdo drvo, ali se svlada, sjede i proli suze na čilim. Pravo pred njom, na zidu, stajalo je zrcalo, i ona se vidje u njem, kad odiže glavu. Lice joj došlo blijedo, usne beskrvne, a oči kao da se tope u suzama. Jedna joj se pletenica rasplela, jer je usput negdje izgubila crvenu vrpcu.

„Gdje je sad'moj dragi, dobri braco? Gdje su mama i tata? Oni će sigurno učiniti sve što mogu, da me odavle izbave. Bar da je moj Car ovdje! Lijepo mi je braco gokrivo i da je Miki dobar dečko. Oh, oh!" Ovako premikrivo i da je Miki dobar de.čko. Oh, oh!" Ovako premišljaše djevojčica, hodajući po sobi tamo amo, baš kao usplahireno ptiće u 'krletki, koja se ljulja na vjetrini.

Obradovalo ju je, što soba, u kojoj se nalazila, ima balkončić. Istrčala je na nj, kao da će skočiti s njega. Ali bijaše previsoko. Ipak, pomišljala je na skok: „Pa šta, ako mi ne dadnu ništa za jelo i ako me moji uskoro ne pronađu, skočit ću dolje. Ne ću se ubiti." A onda bi joj pogled dugo, dugo silazio u dubinu, i ona bi shvatila, da se to ne bi nikada usudila učiniti. Od jada strgne preostalu crvenu vrpcu s pletenice te povuče sama sebe za kosu. Onda pogladi tu vrpcu, koju joj je brat toliko puta odriješio, baš kad se žurila u školu. „Nikad se više ne ću ljutiti na njega. I ne ću ga tužakati mami."

Prema balkončiću je pružalo jedno suho drvo svoje mršave, mrtve grane. Marica na najbližu od njih zaveza svoju crvenu vrpcu. Baš kao da se drvo na tom mjestu zakitilo procvalim cvijetom. Tad začu korake na stepeništu, i u susjednu sobu uđe neki čovjek, vjerojatno onaj, što su ga maloprije susreli na stubištu. Čulo se, kako se

njegov glas i isprepleće s oporim glasom čovjeka, koga je Marica još donedavno smatrala Mikijevim stricem, a sad najobičnijim razbojnikom. Kad se primakla sasvim do ruba balkona, mogla je kroz otvoreni prozor čuti ulomke njihova razgovora. Njena radoznalost, pomiješana sa strahom i očajem, nagnala ju je, da se sva pretvori u uho.

— Je si li poslao telegram? — pitao je, očito, crni otimač.

— Jesam. Kad sam mu rekao, da si ti zamolio, neka ga pošalje, odmah je pristao. Može se tako udesiti, da se ne zna s koje je pošte otpravljen. Nego, nadaš li se ti, da će ovo djelovati na njih?

Odgovora djevojčica nije mogla razabrati, jer je crni čovjek bio ponešto spustio glas. Ali je jasno čula, kad je onaj drugi upitao:

— Pa dobro, ako se isele, tko će se useliti?

— Možda nitko, možda ti. Imamo nekih veza. . . — dalje se nije moglo razumjeti, sve dok nije opet glasnije prozborio: — Možemo i mi poslati tobože nekakvu komisiju. Tko zna, možda već za nekoliko sati otkrijemo novac i zlato, ako ga je bilo. Ja mislim. . . — tu je opet spustio glas, da kasnije glasno izreče:.. . to bi svakako bilo bolje, nego da se useli netko od poznatih. Bio bi ipak sumnjiv. Važno je, da se mi dočepamo kuće na nekoliko sati. Ono, što smo dosada radili, bilo je glupo i djetinjasto. Ja se čudim. . .

Čuli su se koraci, i oba čovjeka su, očito, otišla u drugi dio sobe, tako da djevojčica nije čula više ni riječi. Ali je zato itekako dobro upamtila ono, što je čula. Nije mnogo shvaćala, ali je ipak nekoliko puta ponovila u sebi, kako ne bi ništa smetnula s uma. Znala je, da će stariji iz toga mnogošta zaključiti. „Ali se tata i mama ne će iseliti, sigurno ne će. Ne će, ne će”, ponavljaše u sebi, ponavljajući i razgovor, koji je maločas prisluškivala. „Rekli su, da će otkriti novac i zlato u našoj kući. Ih, što će se braco veseliti, kad mu ispričam, što sam sve čula!”

Uto crni čovjek sa strašnim izrazom na licu iznova upade u sobu, zgranuvši se isprva, što je nije odmah

ugledao, jer je bila na balkonu. Kad ju je spazio, ona je vidjela njegovo zaprepaštenje, pa se obradovala tome. „Tako će se držati i onda, kad mene moji spase, a njega strpaju u zatvor," pomislila je u sebi.

— Sto se šetaš? — izderao se otmičar. — Sjedi ovdje, kako sam ti rekao. I da nisi više izlazila na balkon. Zatvorit ću ga, i nemoj ni pokušati da ga otvaraš.

Marica ga je s posprdnim osmijehom promatrala, kako zatvara balkonska vrata. Osjećala je, da više ne će ispustiti ni jedne suze. „Sto mi mogu?" hrabrila se. „Ne će se usuditi da mi učine ništa nažao. Ja bih ih tužila tati i onda bi oni vidjeli."

Kad opet ostade sama u sobi, približi se zatvorenim balkonskim vratima i prisloni nosić i usta na prohladno staklo. Godio joj je osvježujući dodir na toploj koži. Samo je vrijeme presporo odmicalo. Oblaci, što se bjehu okupili na zapadu, kao stado ovaca, kojima se vuna umrljala od nebeske prašine, prije vremena su nagovještali sumrak predvečerja.

Na suhoj grani pred balkonom cvijetom je evala crvena vrpca iz pletenice crnokose curice.

.4^ GLAVA

EVO JOS JEDNOGA!

— Ja ne znam, što da mislim o svemu tome, — govorio je stari Isak, otpuhujući dimove iz lule. Već mu odavno ne bijaše u običaju da toliko puši, ali sve ovo, što se odigralo te nedjelje, toliko ga je uzbudilo, da nije mogao odoljeti iskušenju, već se neprestano smirivao duhanom. — Te duhovi, te nisu duhovi, pa krojač, koji mi se čini bezazlen kao janje, pa neki hodnik, sad nestane jedno dijete, pa domalo drugo. Kakva je to napast sišla na zemlju?

— Sve je to u vezi jedno s drugim, — odvrati Božo, koji je veći dio dana prosjedio u Isakovoj privremenoj nastambi, jer ovdje nije imao drugog društva. Kad se Koko nije vratio do podneva, pošto se onako neobično rastao od njega, Božo je otišao do Heinzelove 31. da vidi, što li se u međuvremenu zbilo. Grdno se iznenadio, kad je u kući Milićevih otkrio takvo uzbuđenje. Kokina majka je plakala, otac je hodao tamo amo kroz sve sobe, a domom je haračila promaha. Susjedka Horvatićka tješila je nesretnu majku. Od ručka u susjedstvu naravno nije moglo biti ništa. Mala Marica oteta! Tvrdoglavi Koko zacijelo otišao da je traži! A šta je s onim tajanstvenim sastankom i razgovorom, koji je spomenuo njemu, Boži, prije nego je onako mahnito otrčao kući i saznao, da mu je sestra oteta? Kakva zbrka, kakva zbrka! Tko bi se tu mogao snaći? A gdje je samo Zlatko?

— Kažeš, Milić bi htio, da se sve prijavi na miliciju, a žena mu ne da? — pitaše Isak, povukavši iz lule.

— Tako je. Kokina mama se boji, da bi mogli nešto učiniti maloj Marici.

— Bolje bi bilo ipak prijaviti, sigurnije je. Ne bi se ti lupeži usudili ništa učiniti. Nije to samo tako. Postoji zakon, — zborio je starac, mršteći se.

Dječarac s naočalima ništa ne odvrati, premda je i on ipak mislio, da bi milicija svemu stala prije na kraj. Njega je, međutim, ponajviše od svega zbunjivala ona zgoda s duhom i s onim platnenim izrescima za oči. Od kakve je to koristi bilo krojaču ili bilo kome drugom, tko 'se igrao nadnaravnih bića? Božo uzdahnu i zabije glavu među dlanove. Bilo mu je nepodnošljivo i to, što su ga Koko i novi pobratim pozvali ovamo upomoć, a on, eto, jedini ništa ne radi, već sjedi kao trut, premišlja i priča, naklapajući i nagađajući.

— Koko je tvrdoglav, — reče odjedared naglas, a mislio je, zapravo, da nije lijepo od starog prijatelja i bivšeg susjeda, što mu se ne povjerava i što ne računa na njega u ovako važnim zgodama. „Zašto me je onda zvao?" pomisli s gorčinom. „Nisam ja kriv, što sjedim ovdje. Kako bih mogao nešto učiniti, kad i ne znam, što se sve događa?" Ali se ubrzo primiri i bi mu jedino žao što odista ne može pomoći svojim prijateljima.

Isak više nije ništa govorio, a vjerojatno se bio i umorio. Skupio se, poput Bobija, koji mu je ležao do nogu, skupio se, ušutio i odložio lulu. Starcu bijaše krivo, što ne može djecu obveseliti kakvim savjetom. Napolju je već dobro zanoćalo i zahladnjelo. Božo pojmi, da bi bilo uljudno otići i ostaviti starca, neka u miru otpočine, stoga ustade i protegnu se, baš kao da i njega već hvata snenost.

— Ostani još, samo ti ostani, — umorno promrmlja Isak, jedva odižući naborane kapke.

— Moram ići, znate, da spavam kod Milićevih, zabrinut će se, da se nije sad i meni što dogodilo. Kao da nemaju dosta briga. A i zanima me, je li se što novo -dogodilo ili doznalo.

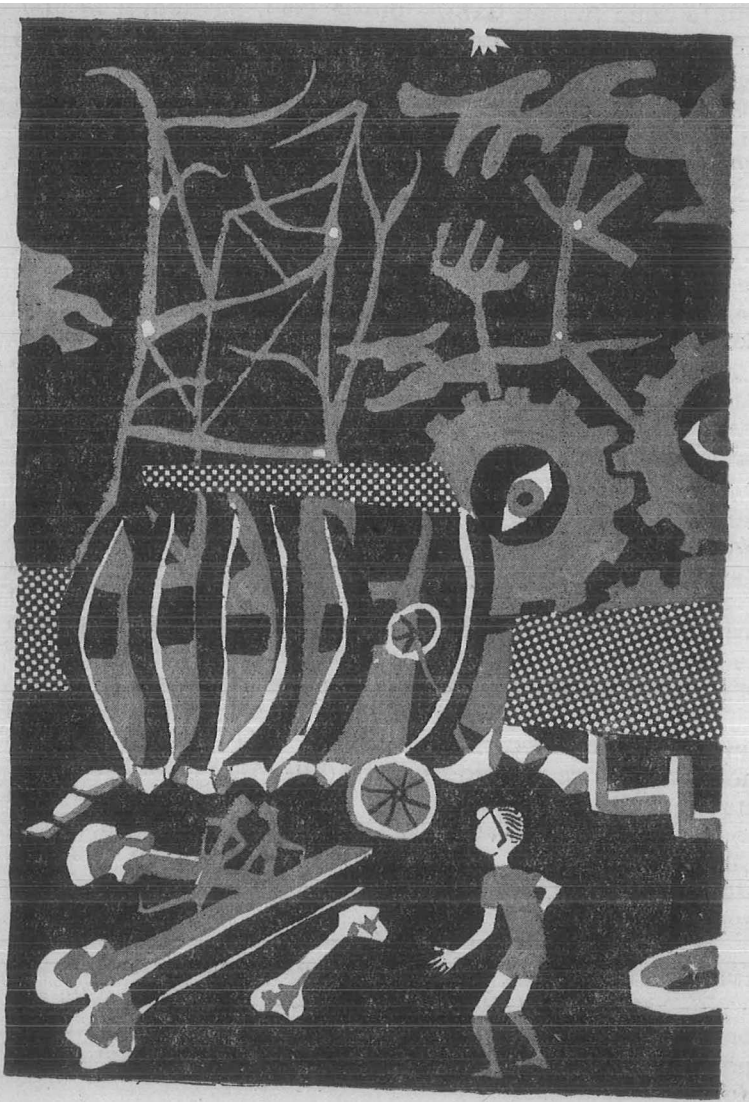

—• Ako bude što osobito, dođi mi reći, ma u bila koje doba noći, — pripomenu starac na rastanku.

— Hoću> ciko! Laku vam noć! Laku noć, Bobi!

Isak mu odzdravi, a Bobi dvaput uzamance zalaje i triput lupi repom o pod. Dječak izađe.

Noć se već odista dočepala i svoda i zemlje. Mrke oblačine zasužnjile zvijezde, tako da je s neba, umjesto srebrnog svijetla, slazio dah vlage, što je obećavao kišu. Vjetar se još uvijek oholo šetao uzduhom, i osjećalo se, da krupne kapi čekaju samo časak, da on prilegne, pa da se prospu na zemlju. Ulične svjetiljke, premda pokretljive, uvukle se nekako u se, kao da strahuju, ne će li se ipak jednom dogoditi, da voda s nebesa ugasi električnu struju, baš kao da je obična lojanica.

Božo, kome se, začudo, kratkovidni pogled ubrzo privikavao na noćne slike, gledao je svijet pred sobom, općinjen nekim neobičnim čuvstvom, što je graničilo sa jezom i sa slatkim užitkom, kao kad potajice, u majčinoj smočnici, umače prste u kremu, što je pripravljena za sutrašnje kolače. Kao što se onda oblizuje i usput ogledava, osluškujući svaki šum u kući, tako je i sada strepio, ne će li ga tko potjerati odavde ili bar pošteno ukoriti i izgrditi.

Čudno je bilo to skladište starog željeza. Kao da ga je sad prvi put ugledao. Obdan je nekako ravnodušno prolazio pored svih tih starih predmeta, ne pridajući im nikakva značenja. A sad, odjednom, u ovom plavkastom polumraku, pretvorilo se beznačajno skladište u prizor iz neke bajke ili romana, što opisuju život u pradavno doba, u dalekoj budućnosti ili na nekoj drugoj planeti. Toliko je cio prizor bio nestvaran i neobičan dječakovim dvostrukim očima.

Odista, ponajprije mu je bilo nalik na groblje onih prastarih, divovskih životinja, koje odavna izumriješe. Kosturi velikih autobusa bijahu vrlo nalik na kosture golemih nosoroga i mastodonata, a usamljena piramida podsjećala je na kralježnicu goleme zmije, koja je nekim čudom ostala ovako okamenjena u zraku. A posvuda uokolo traverze, tračnice i osovine — prave pravcate

okamine dugačkih kosti. Tad se odjednom obrete u drugom svijetu, onom, što nas očekuje istom kroz stotinu ili tisuću godina. Sve su to nekakve neobične sprave, kojima današnji čovjek još ne može znati prave svrhe ni namjene. Ljudi su nevažni i skriveni negdje u tim čudesima tehnike, ikoji, reklo bi se, mogu svakog časa da se pokrenu i unište te. Dva kotača zamašnjaka, što se naslanjaju jedan na drugi, nisu ništa drugo nego oči robota, koji možda i nema ništa osim očiju, jer mu je jedina dužnost otkrivati uljeze iz proteklih stoljeća. Neugodno ti je i pogledati te željezne oči bez života. Zato i bježiš dalje, na drugu planetu. I, zaista, sva se ta hrpa željeza pretvara u nevjerojatne, neviđene biljke, kojima ne možeš pogoditi ni boje, ni okusa, ni mirisa. Samo te tišti i smeta njihova veličina i nepomičnost, kao da na drugoj planeti nema vjetrova i vremenskih mijena. Eno piramide, koja je sad nalik na čudnovati, divovski cvijet, sa svom silom čeličnih prašnika i zaperaka. Samo izgledaš, ne će li odnekud navaliti vojska svemirskih stanovnika, koje još misi nikad vidio, ali koji su se, nema sumnje, pritajili negdje u toj čeličnoj travi. Nisu li one kukaste prilike, koje si još jutros, po danu, smatrao običnim, povelikim čavlima, zapravo ti oklopljeni svemirski bojovnici, kojima čak ne ćeš razumijeti ni jezika, kad te zarobe i uhvate? Otkuda će navaliti: slijeva ili zdesna?

Prve kapi kiše padoše mu po tjemenu i vratiše ga u stvarnost i na javu. Sjetio se, da će zateći nemir u Kokinoj kući, a da druga možda ne će ni naći, već će morati na spavanje, ne doznavši ništa. Opet mu izroni pred oči Kokino lice, uzbuđeno i stegnuto od napetosti, rumeno od žurbe. Rekao je, da će s nekim o nečem važnom razgovarati? Ali s kime? Sigurno se to odnosilo na tajnoviti nestanak Zlatkov. Nije li Koko što otkrio u tom hodniku?

Tad odjednom Božo spazi, da se nalazi svega desetak metara od tog neobičnog podzemnog prokopa, koji, čudna li čuda, svršava baš u Kokinu podrumu. Prosto nije mogao vjerovati u to. A još mu je nešto nenadano palo na um. Prisjetio se, kako mu je bilo krivo, što ga

prijatelj nije poveo sa sobom pod zemlju, već ga uputio Isaku, iako za to nije bilo nikakva razloga. U džepu je mogao napipati džepnu svjetiljku, što ga je jasno podsjećala na Kokino ponašanje prema njemu, koje bijaše, u najmanju ruku, neumjesno. A zar sada nije u prilici da 'se spusti i sam pogleda, kakav je to hodnik i što se u njemu skriva? Koliko se sjećao Koke još od prije, dobro je znao, da je oduvijek poprilično bio zavidan drugim dječacima na njihovim doživljajima ili uspjesima. Pa zašto i on ne bi sad njega pretekao? Kakvo bi lice napravio Koko, da se vrati kući i čuje od njega, Bože, da je pronašao i oslobodio Zlatka.

Od misli do djela ponekad je svega jedna vlas. Dječarac s naočalama više nije razmišljao; nije, štoviše, ni primjećivao čudesna, željezna svijeta oko sebe. Hitrim koracima uputio se prema kućerku s jamom. Kiša mu nakvasila glavu i ramena, zahukala naočale. U tren oka nađe se u skloništu.

Oprez, koji njega nikad nije posve napuštao, nagna ga da se dosjeti još nečemu, čemu se drugi dječak na njegovu mjestu po svoj prilici ne bi domislio. Pronađe u jednom kutu komad čistog papira i rbinom crijepa napisa: „Ušao u hodnik u nedjelju predvečer oko 7 sati. Božo.” S dva grumena osovi papir, tako da je stajao upadljiv i prav kao jelovnik na hotelskom stolu. Čvrsto stegnu svjetiljku u šaci, upali je i skoči u mrak.

Od trojice dječaka, koji su prošli ovim rovom, on bijaše najsitniji i najniži, pa je stoga najbrže i najlakše napredovao. Učas se obrete pod betonskom pločom. Ali se tu zato grdno namučio i oznojio, jer je, sa svoje slaboće, nije mogao pomaći. Ali i on se poslužio držalicom lopate, kojom je mogao polako širiti otvor.Udišući punim plućima provlačio se kroz uzani otvor, kao leptir, što se izvlači iz ličinke. Kad stade na noge, posvijetli oko sebe.

Radoznalo svijetlo pužnu tlom i uzvera se uz zidove. Odozdo su zidovi bili ojačani betonom, a gore od opeke; strop je bio bačvast. Zdesna bijaše neki otvor, cijev, što li, odakle je dopirao svježi uzduh. Ali se hodnik na su-

protnoj strani gubio u tmini, i dječak odluči poći onuda. Koraci mu odjekivahu praznim prostorom. Gledao je pravo preda se, a ipak se gotovo spotaknu o neki predmet, što mu se bio ispriječio na putu. Ružičasto svijetlo otkri drvo, dasku, da nije... ?

Božo nije bio kukavica, ali je osjetio nešto nalik na strah, kako mu plazi ispod košulje. A nije baš bilo neobično, što se uplašio, jer se ovome uistinu nije mogao nadati. Pred njim su, naime, ležala dva prava mrtvačka sanduka. Prvi mrtvački sanduci, koje je dječak u životu vidio, i to još u ovakvoj prilici. Sagnuo se, ne znajući ni sam što radi, i pokušao odići onaj bliži. Lagan je. Očito prazan. Tko ga je samo ovamo donio? I zašto? Cas mu je bivalo hladno, čas pretopio. Noge su podrhtavale, kao da same od sebe žele potrčati. „Očito su ovo mrtvački sanduci za one, koje uhvate.Da nisu Zlatka i Koku. . pomisli i sam se zgrozi svojih misli. Tad se odjednom okrenu i poče trčati natrag. Strah ga sasvim obrvao. Odista je ovo bilo previše.

Gotovo da i nije čuo škripe i cvilenja nekakvih vrata, koja se negdje u blizini lagano otvarahu. Više ga je zaprepastilo jako svijetlo, što se prosulo iz zida i, reklo bi se, utrnulo njegovu malu svjetiljku. Tuđi, potmuli koraci ispuniše podzemni hodnik. Ne znajući, da li trči ili stoji, Božo osjeti teške šake na ramenima, a jedan opori glas izgovori nad njim:

— Evo još jednoga. Sto ćemo s njim?

„Sto ćemo s nji-i-im?” odgovori jeka iz mraka. Zaslijepljeni dječak nije ništa vidio. Nije ništa shvaćao. Izdađoše ga uši i oči, sva čula. I noge.

— Dovedite ga ovamo! — prozbori slabiji glas odnekud sa strane, vjerojatno iz odaje odakle je izbijalo svijetlo. Snažne šake obmuše Božu na drugu stranu, i on pođe ususret jarkom svijetlu.

GLAVA

KOLOTUR JE SJAJAN IZUM

Smiješan i žalostan bijaše zaklon u kome su se Koko i Car sklonili pred najezdom kiše. Uopće, njihov položaj je bio tužan, a nade u uspjeh njihove potrage bijahu sitnije od kapi đaždevice. Jedino bi nekom nepristranom promatraču sa strane možda moglo sve to biti na smijeh i na zabavu. Jer, u uličici, gdje je dažd zatekao dječaka i psa, bijahu mahom sve same vile, odvojene od ceste zidovima, pa se zaista nije imalo gdje uteći. Na njihovu sreću, ugledaše sanduk za smeće, koji je imao veliki poklopac i mogao se otvarati poput kovčega. Dječak ga otvori i zajedno s psom uljeze pod taj privremeni krov, šćućurivši se iiza sanduka. Sad su sjedili jedan pored drugoga: Koko je čučao i držao glavu dlanovima, Car je ležao, položivši njušku na prednje šape. I držanje i tuga u očima bijahu im zajednički. A kišnica je u vodo jažicama slazila niz strmen ceste, odnoseći opale listove i uvele nade. Nebo se zatvorilo, i činilo se, da nad oblacima uopće nema plavetnila.

Sjedili su ovako dva, tri sata, a možda više. A što ih je najviše mučilo i jedilo, bijaše to, da je sve tako lijepo počelo. Na početku strme ulice Car je veselo zala jao, zamahao repom i stao skakati na mjestu, prinoseći svaki čas njušku jednom mjestu na tlu. Bilo je sasvim jasno, da je nanjušio trag svoje gospodarice. Dječak je opetovano izgovarao njeno ime, a pas je, cvileći i ma-

šući repom, polako krenuo uzbrdo. Uspon je bio spor, ali je dječak bio veseo i nije ni primjećivao flote oblaka, koja je punim jedrima plovila sa zapada. I, prije nego se snašao, osule su nebeske lađe vatru iz svojih vodenih topova. Pas se žalosno počeo vrtjeti na mjestu, a dlaka mu se od dažda lijepila uz tijelo, uši mu padale, rep se povijao. Kokina je neposlušna kosa prilegnula pod vodenom paljbom. Car je još nekoliko puta uzamance pokušao njuškati po vlažnom asfaltu, ali je kišna metla očito vrlo brzo mela tragove. Pomirivši se sa sudbinom, dječak i pas sklonili su se pod poklopac sanduka za smeće, koji se, srećom, nalazio u blizini. A kiša je lila i mlazala, kao da su popustile sve ustave na oblacima.

Kokine misli bijahu mračne poput tih prokletih oblačina. Kajao se zbog toga, što je roditeljima zadao još jednu brigu, a ipak nije ništa učinio, da spasi sestru. A vrijeme je, kao hotimice, proticalo strašno brzo. Činilo mu se, da je još maločas čuo podnevna zvona, a sad se već noćalo. Nije zapravo znao, zašto ovdje človi kao kunić, ikad bi bilo bolje otići kući i bar donekle umiriti roditelje. Nije se mogao pomiriti s time, da će se na kraju krajeva ipak vratiti praznih šaka. Usto se još potajno nadao, da će svakog časa dažd uminuti. Sad, kad se već bilo smrknulo, oblaci se nisu vidjeli 'sa zemlje, pa je vjerovao, da se možda tanje i prorijeđuju. Gledao je u nebo pogledom ribara, ne će li gdje upecati bar jednu zvijezdu, zvijezdicu-riibicu.

Nedjeljno, kišno predvečerje nije izmamilo mnogo ljudi na ulice, a u ovom kraju, što je bio malo postrani, gotovo nitko i nije prolazio. To je i tješilo dječaka, jer se pomalo stidio svog položaja pod poklopcem. A i kad bi netko naišao, brzajući pod crnom gljivom kišobrana i preskačući lokve, Koko se skrivao za sanduk, kako ga ne bi prolaznik spazio i nasmijao mu se.

I zato isprva nije nikoga pozorno promatrao. Tek kad je spazio već izdaleka, kako dolazi stasit, crn čovjek, nešto mu zagolica pamćenje. Učinilo mu se, da ga se prisjeća, te stoga razrogači oči, ne bi li ga poznao u sumračini. U taj čas, kao da mu žele pomoći, planuše

ulične svjetiljke i kroz razapeti kišobran mutno obasjaše lice crnog čovjeka. A i to je bilo dovoljno, da ga se jasno sjeti, da ga pozna. Kao da želi razbiti i posljednje dječakove sumnje, čovjek premjesti kišobran iz desnice u ljevicu i protegnu ruku, kojom ga je dosada držao. Na podlaktici se ukaza vrh velikog, plavog sidra. Sidro na snažnoj mišici! Samo ga je jedamput vidio Koko! I ta crna kosa, male naočale; ne, nije bilo nikakve sumnje. Bio je to onaj isti popravljač vodovoda, koji im je zadao toliko brige i unio toliko nemira u njihovu kuću.

— Ostani ovdje. Lezi, — šapatom naredi Koko svom četveronožnom pratiocu i iskrade se iza sanduka, kad čovjek prođe mimo njih. Visoki zid bolnice bacao je dugačku sjenu na pustu ulicu, i dječak je neopazice mogao slijediti čovjeka sa sidrom. Dosada još nije pomišljao na to, da tobožnji popravljač vodovoda može biti u vezi s otmicom male Marice, ali sad odjednom shvati tu mogućnost i gotovo se spotače, baš kao da mu je netko tu pomisao bacio pod noge. „On ju je oteo”, sinu mu, „sve je to bilo namješteno i smišljeno. On je sigurno i duh. A možda je u vezi i s krojačem, tko zna? Sad će se sve ubrzo rasplesti. Možda su i Zlatka ovamo doveli?”

Ulica, što se dosad činila prilično kratkom, otegnula se. Koko se ogledao: nigdje nikoga, osim Careve njuške i naćulenih ušiju, što proviruju iza sanduka za smeće. Dječak uhitri korake, da mu čovjek s kišobranom predaleko ne odmakne i odjednom nekuda ne zamakne. I oblaci se odjednom smilovaše, kao da i oni žele pomoći onome, na čijoj je strani pravda. Kapljice dažda se prorijediše i počeše biti o cestu odjelito, svaka zasebice. Onda sasvim zašutješe, te se čuo jedino žubor potočića, što je otjecao rubom ceste, kroz kaloviti jarak. Vjetar, što je mahnitao prije kiše, opet dohrli i ovdje-ondje razgoliti nebo. Ukazaše se pavedrine. Izvremenilo se.

Na kraju ulice čovjek s kišobranom skrenu ulijevo i otvori vrata na vrtu predposljednje kuće. Prije negoli će ući, obazre se, ali ne vidje dječaka, koji je stajao u dubokoj sjeni. Pošto on uđe u kuću, **odmah zatim bijesnu** svijetlo na jednom prozoru, a Koko potrča prema kući.

Na željeznim vratima stajala je ploča s natpisom: „Čuvaj se oštrog psa”. Dječak mahnu rukom Caru, i pas dotrča velikim skokovima, ne spuštajući još uvijek ušiju. U isti čas se pojavi, s druge strane ograde, „oštri pas” i pokaza oštre očnjake, čime je jasno pokazao svoje neprijateljstvo prema Koki i njegovu pratiocu. Ali, kad Car priđe ogradi, napeta tijela i kruta repa, čuvar sakri zube i zamaha svojim kitnjastim repom. Poznanstvo je bilo sklopljeno, začudo, veoma brzo.

Dotle je Koko, promatrajući čas osvijetljeni prozor, čas pustu ulicu, pomišljao, što bi sad mogao učiniti. Bijaše više nego zadovoljan samim sobom. Činilo mu se, a nije se varao, da nikad nije bio ovako odlučan i smion, ovako lukav, kao te nedjelje. Bilo je to valjda zbog toga, što se sada radilo o njegovoj dragoj sestrici, koju, čini se, nikada prije nije toliko volio, niti je ikada toliko zaželio, da je vidi i zagrli. Sam nije mogao poznati sebe, niti bi ga itko drugi poznao u tim velikim časovima. Čak mu se i kosa izmijenila: od kiše od čega li došla nekako tamna i poslušna.

Odjednom se svijetlo u sobi utrnu, a dječak se trgnu. Tad planu na susjednom prozorčiću. Koko nije ni sumnjao u to, da se Marica nalazi u toj kući. Samo, kako bi otkrio, u kojoj je sobi? Pogleda u susjedno dvorište: bijaše maleno i neugledno, bez ikakva cvijeća i tratine, a plot je mogao lako preskočiti. Odande bi možda mogao kuću promotriti i s druge strane, sa začelja. Popne se na ogradu i ostade na njoj, njišući se i ogledavajući se. Na kući pred njim nigdje nije bilo svijetla. Nigdje ni žive duše, ni psa. Koko tiho skoči na drugu stranu. Car ga žalosno pogleda kroz plot, onda se zatrča, uzvera i također nađe na drugoj strani. I jedan i drugi kročili su tiho, kao sjene, a iz susjednog ih je dvorišta promatrao novi Carev četveromožni znanac.

„Sigurno su je **zavezali i** nisu **joj** ništa dali da jede”, pomisli Koko ogorčen, osjetivši, kako mu krulji u crijevima, jer odjutros nije, naravno, ništa okusio. „Samo bih volio znati, u kojoj je sobi drže? Možda su je strpali u podrum?” Opet se sjetio Zlatka i tajnog hodnika, koji

svršava u njihovu podrumu. „Sve će biti poslije lako", ponavljao je u sebi, kao da se hrabri, „samo prvo moram pronaći sekicu."

Zaobišao je kuću i pogledao je s druge strane. Ovdje vladaše još gušći mrak, tako da isprva nije mogao ništa razabrati. Ugledao je samo jedan balkon i vidio, da nigdje ne gori svijetlo. A, kad mu se pogled priviknuo na tamu, spazio je nešto crveno na grani, što se pružala prema balkončiću. Pomislio je, da je cvijet i začudio se kako je moguće da je propupao na goloj grani, i to sad, u mjesecu kad cvjetovi venu i lišće ugiba. A onda shvati kakav je to cvijet. Imao je i u džepu jedan takav. Naime, bio jo ponio crvenu vrpcu, koju je našao na stražnjem sjedištu taksija broj 133 i stiskao ju je sve dosad neprekidno u džepu. Sad ju je izvukao i poljubio.

„Ona je gore! Ona je gore u sobi! Ja sam je našao", govorio je u mislima, a nešto kao da mu je šaptalo u uho, baš kao da se radi o dusima: „Eto, sad si je našao. Možeš se vratiti kući, javiti tati, miliciji." Ali, pomisao na to, da je tako blizu sestri i da bi je ipak mogao izbaviti, on, sam, bez ičije pomoći, gonila ga je naprijed. Ta ne će biti kraja njegovu ponosu, a ni njegovim pričama, ako mu to pođe za rukom! Samo kako?

U prvi je mah već bio otvorio usta, hoteći je zovnuti, ali ga razum ipak obuzda, i on ostade ovako, razjapljenih usta, kao da mu se u grlu zaglavio povelik zalogaj, koji ne može progutati. Valjalo je brzo raditi, jer je svaki čas mogao netko naići, ući u njenu sobu, odvesti je, staviti je na muke, u kavez. Koko se češao za lijevim i za desnim uhom naizmjence, što mu se još nikada dosada nije dogodilo. Tad odluči baciti neki kamenčić na prozor i ustumara se mračnim dvorištem, ne bi li što našao. A tada mu pade na pamet još nešto. Pa još nešto. Nametnulo mu se samo od sebe. Gotovo je ciknuo od veselja; uistinu se s njime nešto događalo. „Ah, kad bih još čitao tolike knjige kao Zlatko, kako bih bio lukav i pametan." Izabra dva kamenčića i baci ih prema balkončiću. Jedan udari o vrata, drugi zveknu o okno. Car naćuli uši, premda se kroz deru na plotu lizao sa svojim

novim prijateljem. Dječak se poboja, da Car ne zalaje;. pa mu priđe i poprijeti prstom, posjednuvši ga. A tad, da bi bio potpuno siguran, izvuče rupčić iz džepa i veza ga oko njuške, baš kao da psa boli zub. Car ga je začuđeno gledao, ali je strpljivo sve podnosio. Tad se opet upustio u nijemi razgovor sa susjedom.

A odozgor ise začu laki škripaj vrata, i na balkonu se ukaza glavica male Marice, raspletene kose i nemirnih' očiju. Koki zaigra srce, kao da će iskočiti. On zamaše rukama i tiho zovnu:

— Ja sam, Koko. Ostani tu. Sad ću te spasiti.

— Oh, braco, braco. Brzo! — prošapta djevojčica, sastavivši dlanove. Car ju je primijetio, pa se počeo propinjati na plot i otresati glavom, da se oslobodi maramice, ali nije mogao zalajati. Ono, čega se dječak najviše pribojavao, nije se dogodilo. Pas iz susjednog dvorišta nije obraćao pažnje na ono, što se događa, već je nastojao dohvatiti Cara šapom.

Koki je u glavi iskrsnuo naum, dok je skupljao kamenčiće. Spazio je uže za rublje, što mu je visjelo nad glavom i bilo dovoljno debelo, da bi ga moglo držati. Ali, znao je, da djevojčica ne bi bila tako spretna kao on, Koko, pa se ne bi znala spustiti po užetu. Međutim, ugledao je i jednu trošnu, ali još čitavu košaru. Bila je manja od košare za drva, a veća od one, koju je njegova majka nosila kad bi išla u tržnicu. Što je najvažnije, imala je samo jednu ručku preko sredine.

Dječak je u tren oka odriješio uže i bacio jedan kraj prema balkonu. Iako balkon nije bio odviše visoko, uže nije htjelo da odleti tako daleko. Valjalo je vezati jedan kamen. Koki su drhtali prsti dok je to radio, a Marica se tresla od glave do pete. Svaki čas je mogao netko upasti u sobu.

— Prebaci uže preko ograde, tako, tako, — dahtao je Koko — sad ga baci ovamo. Ne, ne, zajedno s kamenom.

Kad je ponovo imao kraj užeta u rukama, veza čvrsto za nj košaru i prebaci je u susjedni vrt. Sada se, dok je vukao drugi kraj, košara dizala prema balkonu.

Sjetio se neke slike iz fizike. Činilo mu se, da se to zove kolotur. Istina, gore bi, mjesto oble ograde, morao biti kotačić, ali, ipak, išlo je i ovako.

— Uđi unutra, ja ću te polako spuštati, — zapovjedio je izdaleka Koko, čvrsto se ukapajući nogama u zemlju. Car je odjednom napustio svog novopečenog druga, pristupio gospodaru, kao da želi pomoći i prihvatiti kraj užeta, što je visio iz dječakovih šaka. Marica se, napola žmireći od straha, preverala preko ograde i stala objema nogama u košaru, kušajući da jednom rukom dohvati ručku na košari, ali da usto ne pusti šipku od balkona. Car je bio od veće koristi nego što se njegov mali gospodar isprva nadao. Kao da je razumio o čemu se radi, napeo je vilice teko snažno, da se rupčić razderao, a onda, mjesto da zalaje i tako ih oda, skočio uvis i uhvatio se zubima za uže poviše onog mjesta, gdje je držao Koko, tako da je ostao visjeti u zraku, kao šunka za sušenja. Tada se mala Marica napokon odvažila da pusti ogradu. Kolotur je proradio. Bez Careve pomoći radio bi možda i malo prebrzo, a ovako se košara sasvim lagano spuštala prema zemlji, dok se pas sve više dizao u visinu. Kad mu plot zasmeta, da dalje pomaže, Car raširi laloke i sleti na zemlju. Koki je uže odviše rezalo prste, i on ga morade ispustiti. Ali košara već bijaše sasvim blizu zemlje, tako da Marica ne pade s velike visine. Odmah oslobodi noge iz uske košare i poletje prema deri na plotu, kroz koju se ona mogla, srećom, provući.

A tada, dok je brat grlio sestricu, Car ne izdrža već se stade propdnjati po njima, lajući što je glasnije mogao. Poznanik iz susjedstva odgovori mu na sličan način.

— Brzo, — priibra se Kuko — bježmo!

Teškom mukom je izvukao Maricu uza zid, što je dijelio dvorište od ulice. Izderala je ruke i koljena, ali je ipak prešla. A kad se obretoše na cesti, planuše svijetla na prozorima, gdje ih dosad nije bilo. Kroz lavež pasa čuli su se koraci i glasovi. Sve troje potrčaše niz strminu ne pazeći na lokve. Na kraju ulice začuše teške korake, kako im silaze za leđima. Netko ih je gonio.

Tad se ukaza spas. Naiđe crni auto, na kome Koko ugleda žutu pločicu taksija. Sada ih je već odlično poznavao. Skoči pred njega i zamaše rukama. Bio je prazan, i šofer otvori vrata. Koko ugura sestricu ispred sebe.

— Zar i pas? Ne može! — razljuti se šofer gledajući Careve uikaljane šape.

— Plaćam dvostruko, — izbaci Koko i priklopi: — Trostruko!

— Kuda? — zapita šofer, zavrtjevši glavom. Posla nije bilo odviše, i nije htio propustiti prilike, makar se radilo i o ovako čudnim putnicima.

— Heinzelova trideset i jedan, — odvrati dječak, grleći jednom rukom Maricu i gladeći psa po glavi. Ogledavši se, spazi kroz stražnji prozorčić automobila čovjeka na raskršću, kako bespomoćno gleda za njima.

Teško je opisati ushita, radosti i suza, kojima roditelji dočekaše svoju djecu, ponosno lice oca, koji je, udarajući se u prsi, tvrdio, da se sin uistinu umetnuo na njega, majčin ustreptali glas, koji je zborio o tome, da je ipak dobro, što nisu ništa prijavili i što ponovo dokazuje, da ona ima uvijek pravo, teško je opisati veselje male Marice i njenu iskidanu priču o otmičarima i o nekakvom skrivenom zlatu, a pogotovo je teško prenijeti Ko-Mne doživljaje u onom obliku, kako ih je sad ispripovjedio. Pustimo radije da se sretna i smirena obitelj dobro navečera, odmori i naspava. A nema nikakve sumnje, da će im san, poslije ovakvog dana, odlično prijati. Sve ono, što je Koko kanio poduzeti čim se vrati kući — a mislio je otići bar do Isaka i dovesti Božu na spavanje, spustiti se još jednom pod zemlju i osloboditi svog druga — sve se to raspršilo pred navalom sna, koji ga je, silno umorna, obrvao ranije nego obično. Otac ga je odnio u postelju kao malo dijete. Pustimo i njega da prospava do jutra, ionako ga još svašta očekuje. Laku noć svima!

GLAVA

POKAJNIK

Kakve li su se sve misli zarojile u Kokinoj glavi, kad se probudio slijedećeg jutra. Sjetio se popravljača vodovoda, kome je već sigurno milicija za petama, jer je još sinoć rekao ocu njegovu adresu, a otac je već jutros zacijelo obavijestio miliciju. Dječaka je neobično zanimalo, kakav je to čovjek i što li će sve priznati, kad ga uhvate i strpaju u zatvor. Zatim, pomišljao je na Zlatka. Roditelji su mu rekli, da do jučer uveče nisu naišli na bilo kakve tragove. Sada je bilo na njemu, na Koki, da ga pronađe. Ohrabren posljednjim uspjehom, vjerovao je u sebe. I, napokon, jedva je čekao da pronađe Mikija i razbije mu nos, budući da je on bio upleten u sve ovo. Kad oslobodi Zlatka, odvest će njih dvojica Mikija na jezero i utopit će ga, ako ne prizna, zašto je radio protiv njih.

Kako bilo da bilo, najvažnije zasada bijaše otići do Bože, jer mu je sad istom postalo čudno, što druga nije zatekao u svojoj sobi, a bili su se dogovorili, da će spavati jedan do drugoga. Poljubivši Maricu i majku, dječak je istrčao iz kuće i uputio se na skladište. Našao je starog Isaka, gdje se, pred kućerkom, proteže na suncu.

— Gdje je Božo? — veselo je upitao.

— Božo? — zgranuo se starac. — Pa on je sinoć otišao tebi na spavanje. Gdje je Marica?

Prečuvši pitanje, Koko se zablenu u starčevu bradu. Zar je moguće, da je sad i Božo nestao? I kamo je nestao? Kada? Gdje? Tad se sjeti da valja Isaku odgovoriti na pitanje, pa reče:

— Maricu sam ja spasio. Samo, gdje je sad Božo?

— Znači, nije uopće dolazio navečer tebi? Zaista?

—• Zaista nije. To je strašno čudno.

A tada, budući je starca zanimao Kokin jučerašnji pothvat, dječak mu ispriča, kako je goloruk izbavio svoju sestru iz šaka naoružanih bandita, koji su već htjeli pucati u njega, ali su se bojali, da ne pogode djevojčicu. Međutim, Isaka najviše zaokupi onaj dio priče o novcu i zlatu, odnosno ono, što je mala Marica čula dok je bila zatočena u sobi. Tad se odjednom osmjehnu i, otpuhnuvši cio oblak iz lule, veselo zabrglja:

— Hej, Koko, pa sjećaš li se onog plana, koji ste vi tražili i koji sam ja tražio? Koliko mi je ostalo u pameti, ondje je i bio nacrt nekakva hodnika, rova, što li! Pa to je sigurno plan tog hodnika i skrivenog novca, i njega se htio domoći Miki za te lupeže. Za svog strica. Konačno, zašto mu to i ne bi bio stric?

Koki se raširiše oči kao da će ispasti. Kako se samo nije sjetio tog plana. Zar ga nije Miki zato tražio po njegovu stanu? Da su ga se dočepali, jednostavno bi iskopali novac, možda im se ne bi ni prijetili, možda ne bi ni Maricu oteli. Ali nešto mu ipak nije bilo jasno: čemu onda duhovi? I, zašto su onda ugrabili Zlatka? Što su učinili s Božom? Dječak tužno uzdahnu, a starac ga teškom hrapavom rukom pogladi po obrazu; po očima mu se vidjelo, da ga veseli, što je i on, napokon, bio dječacima od koristi.

— Idem, — reče Koko umornim glasom. — Treba prijaviti miliciji, da je i Božo nestao. Njegova mama bi mogla poludjeti od brige. Ima samo njega.

Oprostivši se od starca, Koko lijeno pođe preko skladišta. I pred kućerkom, ispod koga je bila jama, a u kojoj su još prekjučer sva trojica kopala, spopade ga tuga. Isprva tuga, a onda i želja da se ponovno spusti u hodnik, ma što se dogodilo. Već htjede gurnuti trošna vrata,

ali odluči, da je bolje ući kroz podrum, jer od kuće može ponijeti nekakvo svijetlo.

Izašavši na ulicu, Koko udari prema svojoj kući i gotovo potrča, kad li ga iznenada zaustavi neki zvižduk. Isprva ne htjede stati, ali malo kasnije morade, jer ču, gdje ga netko zove po imenu. Žurilo mu se d nije se baš želio zaustavljati, ali ipak zastade, kad se zvižduk i poziv ponoviše. Koko se ogleda i spazi onoga, koji ga je dozivao. Nije mogao vjerovati svojim očima. Čvrsto je stegnuo šake i vilice te natuštio obrve. Bio je spreman da udari. Usta mu se skupiše u preziran osmijeh:

Dvadeset koračaj a pred njim stajao je Miki i dozivao ga.

Jest, bio je to Miki, dječak, kojega je tražio, da bi mu izbio zube. Vidio je sad pred sobom njegovo lukavo lice, na kojem se jagodice bijahu, činilo se, ispupčile još više nego obično, oči sasvim suzile, baš kao da gleda u jarko svijetlo. A možda se Miki malo i uplašio izraza na susjedovu licu. Koko je odista strijeljao pogledom, kao da ga želi srušiti nalećke.

— Koko! Zdravo, stari! — izusti Miki i učini korak naprijed.

Koko ništa ne reče, ali također jednom zakorači.

— Zdravo, stani, nemoj kopati takvu facu, htio bih ti nešto objasniti, odmah ćeš . . .

— Huljo, — procijedi Koko i primakne se još jedan korak, stežući pesnice što je jače mogao. — Huljo! Kako se usuđuješ uopće razgovarati sa mnom? Sad bih te najradije ...

— Cuj, stari, — drznu se opet Miki, — sad ću ti objasniti, ti ćeš odmah prokužiti o čemu se radi. Nemoj biti frajer, slušaj me . ..

Miki je odista želio, da ga njegov srditi susjed sasluša, jer je istinski osjećao da se kaje. Već poslije onog nemilog događaja na krovu, kad je shvatio, do kakvih je strašnih posljedica moglo doći osjećao se krivim. Nije to isprva htio ni samom sebi priznati, ali je kasnije morao. Međutim, kad su ga onako podmuklo izbacili iz taksija i ostavili na ulici, kad je kasnije doznao razlog tom postup-

ku, bio je uvrijeđen i ogorčen. Htio se opravdati pred malom Maricom, koja ga sigurno ne će htjeti ni pogledati, pa je odlučio da prvo pokuša iznova steći prijateljstvo njena brata. Njegove pokajničke namjere bijahu sasvim iskrene.

— Šuti, — odreza drugi dječak, a kosa mu se na glavi razjoguni i razbaruši. — Šuti, kad ti kažem. Pozivam te na dvoboj zbog toga, što si mi oteo sestru. Danas navečer, kad padne mrak, ponesi jedan veliki nož . ..

— Čekaj, stari, da ti bar kažem. Meni je žao, što je talko ispalo, nisam ja kriv, nisam ništa znao, časna riječ. Ja sam to jutro rekao stricu, da idem u kino s Maricom, i onda je on došao s autom. Zato su se mene htjeli otresti, pa su me poslali po cajtunge. Časna riječ, Koko, meni je jako žao.

Kad dovrši, nastade odulja stanka, jer obojica oboriše glave. Tad Miki još dođade:

— Vjeruj mi, nisu nikakvi folovi, zašto bih ti folirao?

— To je onda ipak tvoj stric? — upita Koko mjesto odgovora, dok mu napetost u pesnicama pomalo popuštaše.

— Jest, stari huncut, ne znam, zašto je to učinio. Možda se ipak htio našaliti. Ja sam čuo sve, i o telegramu, pričali su mi stari i stara.

— A što omi kažu?

— Stara se ne može načuditi, a stari je bijesan na strica, ali, Koko, ja nemam nikakve veze s time. Ti si za mene uvijek bio haj frajer, samo da kužiš igrati nogoš, znaš. I tvoju sestru sam imao rad, stari, dao bih si glavu odcvikati za nju, časna riječ, — i Miki istegnu vrat, kao[1] da ga pruža pod sjekiru nevidljivom krvniku.

—• Slušaj, — reče odjednom Koko, koji je po prirodi bio dobroćudan i popustljiv i čije je nepovjerenje brzo splasnulo — samo nešto Miki: za koga si ti tražio onaj plan? Za strica?

Crnokosi se dječak trgnu, oči mu načas izgubiše sjaj. Ali se brzo pribra i veselo izbaci:

— Ti sve kužiš, stari, moćan si! Ne bih se ni nadao. Za strica sam tražio, naravno. A ti imaš drugu polovicu, je li? A?

— A je li tebi stalo do toga, da se izmirimo? — oprezno će Koko, gledajući u zemlju.

— Meni? Naravno, zato sam i došao. Bilo je tupo, što smo se tako frajerski posvadili. Ja sam jučer, kad su me oni ostavili na cjedilu i otfarali se s autom, ja sam odmah odšprintao do tebe, da ti kažem, što se desilo, ali si ti već bio odmaglio . . .

— Dobro, — nastavi Koko mirnim glasom — bi li mi ti htio nabaviti drugu polovicu, a?

Mikiju se opet oči suziše i zamagliše. Vidjelo se, da napregnuto razmišlja, a tad mu se odjednom lice razvedri, i on tufcne svog druga pod rebra, kao da nikad nikakve prepirke među njima i nije bilo. I kaza:

— Kažeš, da ti nabavim drugu polovicu? Pa i hoću!

— Kada? — opet će nepovjerljivi dječak.

— Odmah. Za pola sata, ako hoćeš.

— Dobro, donesi mi odmah kući. Ako ne učiniš, onda navečer, u sedam sati, iza škole, s noževima.

Dječaci šutke pođoše Heinzelovom ulicom. Koko je mislio svoje misli, ali je ispod oka, krišom motrio susjeda, baš kao što ga je, pred nekoliko dana, promatrao u klupi, kušajući otkriti na njegovu licu lukavi izraz. Osim toga, bilo mu je prijatno, što je, poslije Zlatkova i Božina nestanka, opet imao nekoga uza se, makar to bio i bivši neprijatelj. Usto je mislio, da bi mu plan mogao pomoći, da se bolje snađe pod zemljom. Nije ni sumnjao, da bi plan mogao prikazivati nešto drugo, a ne tajni hodnik. Pred kućom se rastade od Mikija i još ga jednom upozori, da će se navečer sastati iza škole, ako mu za trideset minuta ne donese drugu polovicu žućkastog papira. Slučajno pogleda u svoj kažiprst: nije bilo ni traga gnoju. Očito nije učinio ništa, što bi se kosilo s pobratimstvom.

Kod kuće Koku dočeka jedno razočaranje. Otac je bio s milicionerima u onoj kući, gdje je mala Marica bila zatočena i kuda ga je Koko uputio. Ali nisu više nikoga

našli. Ne samo to: stan je bio potpuno prazan, štoviše, nitko u susjedstvu nije poznavao ljude, koji su ondje stanovali. Milić je bio i kod Horvatića, da se raspita o njegovu bratu, Mikijevu stricu. Horvatić mu je rekao, da je brat prilično neuračunljiv i da u mladosti umalo što nije dospio u ludnicu. Međutim, Horvatić se nasmijao, kad je čuo, da Koko tvrdi, kako je u njemu poznao onog popravljača vodovoda. „Pa ja bih valjd^i znao", rekao je „je li to bio moj brat. Bio je i kod mene, govorio sam s njime. Malom se sigurno pričinilo. A što se tiče jučerašnjeg događaja s malom Maricom, sigurno se htio našaliti. Pa i Mikija je izbacio iz auta. Mali očito pretjerava."

Mali je uvrijeđeno odmahnuo rukom. Nije htio ni misliti o tome, dok ne izbavi Zlatka i Božu. Onda će se oni već svi zajedno pobrinuti, da se cijela tajna što prije razjasni. Nije ni taj Horvatić puno bolji, kad drži s bratom. „Strpljenja, strpljenja", ponavljaše dječak u sebi, dok je u svojoj sobici, iz opruga kreveta, izvlačio polovicu plana. „Samo da Miki ne slaže. A možda i ne će. Plan je, po svoj prilici, u njegovoj kući, kad je rekao', da će ga tako brzo dobaviti."

Međutim, Miki nije slagao. Nije prošlo ni desetak minuta, kad se na vratima javi zvonce. Mala Marica je široko razrogačenih očiju gledala, kako njen braco vuče za ruku krvnog dušmanina u sobu. Ali joj brat namignu i umiri je pokretom ruke. Car je prvi puta bijesno zarežao.

U sobici Miki izvuče požutjeli list papira iz njedara i lupi njime po stolu kao da baca kartu:

—• Evo ga! — a tada tiše doda: — Samo što sad ne smijem više ćoriti, ni hasati kod kuće!

— Zašto? — začudi se Koko, koji je lakomo pario oči na papiru, što je ležao na stolu, nedaleko one polovice, koju je netom bio izvukao iz opruge.

— Pa da me ne ulovi stric, ako slučajno navrati, — odvrati bezazleno Miki, a pred očima mu je lebdio razvaljeni pretinac na očevu pisaćem stolu i očevo gnjevno lice, kad otkrije krađu. Ali još uvijek nije htio odati oca.

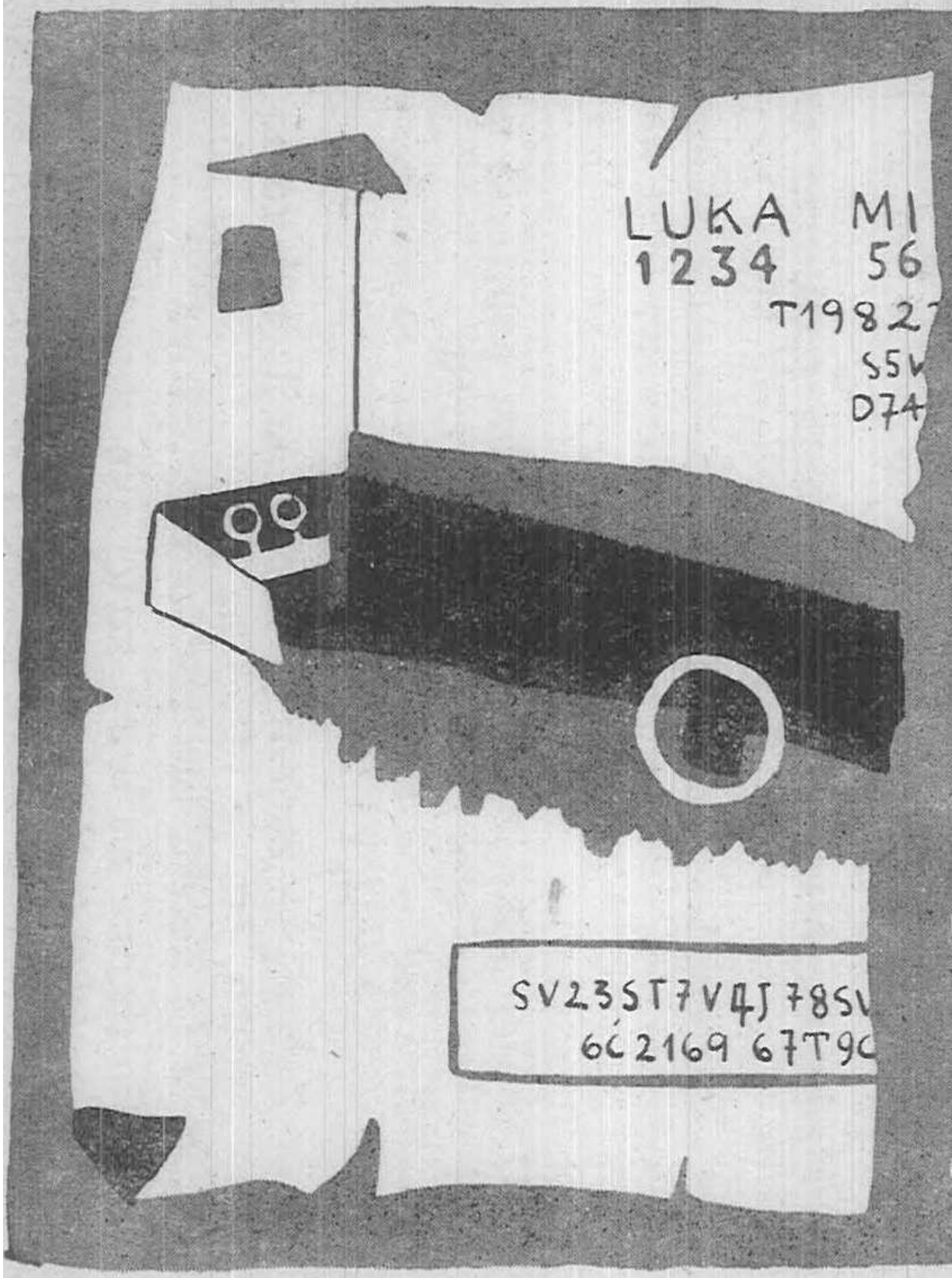
LUKA MI
1234 56
T19827
S5V
D74
SV23ST7V4J78SV
6C2169 67T9C

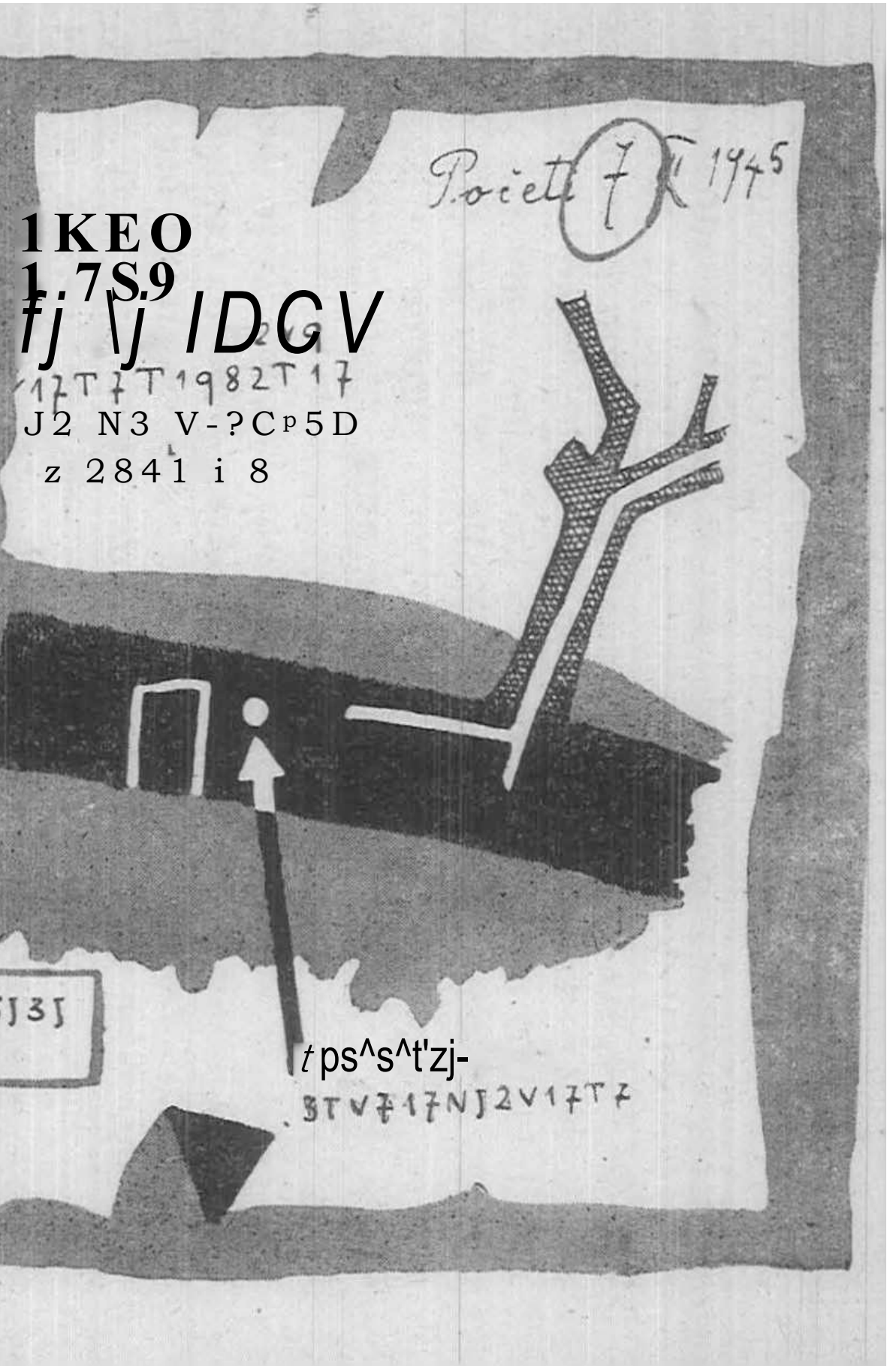
Pociet 7 1945
1KEO
1 7S9
fj \j IDCV
17T7T1982T17
J2 N3 V-?Cp5D
z 2841 i 8
J3J
t ps^s^t'zj-
3TV717NJ2V17T7

A Koko, da ga utješi, požuri se da kaže:

— Pa možeš spavati kod mene ili kod lisaka, na skladištu, upoznat ću te s njime.

Tad, ne izdržavši više, baci se na stol i dršćućim rukama sastavi papire. Obje su polovice divno pristajale jedna uz drugu, samo što je onu, koja je prije nekoliko dana letjela uzduhom kao avion* valjalo još i izgladiti rukom. Nije bilo nikavke sumnje, da je to odista nacrt tajnog hodnika. Na lijevoj polovici — a to je bila ona, koju je donio Miki — bijaše crtež kuće i ulaza u podrum. Samo, tko bi pročitao sve ostalo? Kofcu je zbunjivalo, što' je gore pisalo „LUKA MIREO"; baš kao neko mjesto. Ni Miki nije nikada čuo za luku Mireo.

— Kakav je to plan? Čega? — radoznalo pitaše pokajnik.

—• Šuti, — odreza Koko, koji se zadubio u misli. U hodniku bijahu nacrtana nekakova vrata. Nisu li iza njih Božo i Zlatko? Sjetivši se Bože, sjeti se odjednom i njegovih riječi, kad je prvi put bio ugledao polovicu tog istog plana: „Pogledaj ova slova: REO i ispod njih brojeve 7, 8, 9. R je 7, E je 8, a O je 9. Treba samo naći drugu polovicu, pa ćemo lako pročitati."

Dječak malne ciknu od ushita. Dohvati olovku i prvu bilježnicu, što mu pade pod ruku. Valjalo je samo brojeve zamijeniti slovima. Grozničavo se prihvati posla. Kad tako prepisa cio prvi red, pokuša ga pročitati naglas:

— Tlo..., — veselo otpoče, ali se tada namršti: — eu ... tlak ... dco-j-u-vo ... Pa to nema nikakva smisla, — užasnuto uskliknu. —• Shvataš li, Miki, to ništa ne znači, to ništa ne znači! Oh, to je strašno!

Udarao se šakama po sljepočicama. Bilo mu je da proplače. On to nikada, nikada ne će znati pročitati! Sjetio se ključa, koji je spominjao Zlatko. Gdje je tu ključ? Kakav ključ? Oh, da je bar njegov pametni pobratim ovdje. Jedva se svladao, da ne razdere papir, a onda se podbočio šakama, koje su drhtale, i iznova se sav unio u papir. ,,Proklete šifre", bjesnio je u sebi, „zar postoji nešto blesavije od njih? Pa to je strašnije od matematike!"

GLAVA

SAD SE ISTOM NIŠTA NE ZNA

Budući da je Miki najozbiljnije ponavljao, da se ne usuđuje otići kući, Koko je odlučio, da ga prije nastave, odvede na skladište i upozna sa starim Isakom, koji će sigurno pristati, da ga primi u svoju novu nastambu. Poslije višesatnog razmišljanja i napora, Koko nije više mogao ni gledati onaj nesretni plan. Broj evi i slova igrali su mu u glavi. Strpao ga je u džep ne znajući što bi s njime. Osim toga, nikako još nije vjerovao u iznenadno Mikijevo pokajanje, pa je mislio, da je sigurnije nositi ga uza se.

Pošto je preko volje ručao i zovnuo Miki ja, koji ga je sačekao u sobi, Koko poleti niz stepenice kad začu, kako ga odozgo napuklim glasom doziva Ruža. Bio je sasvim zaboravio na nju i sada se odjednom prisjetio, kako mu je jučer počela nešto pričati, a nije dovršila. Stoga mahnu Mikiju rukom, kao znak, da ga pričeka, a onda ustrča stepeništem, gdje ga je žena iščekivala, prijazno razvlačeći bezuba usta. Nije očekivao, da bi mogao što doznati od nje, ali je radoznalost ipak nadvladala. Usto je smatrao, da ne bi bilo pristojno oglušiti se o njen poziv.

— Ps-s-st! — prosikta ona i uvuče ga u stan dugač-.kom, mršavom rukom.

Dječaku, poslije svega što je doživio, bijaše ovaj pretjerani oprez smiješan, ali to ničim ne pokaza, već

strpljivo sjede i uze ozbiljno slušati Ružu, koja se spremala da govori.

— Znaš, — tiho otpoče ona, — jučer sam ti pričala o starom Vinceku. Ja mislim, da znam razlog, što njegov duh nema mira te se navraća u našu kuću po noći. .

— Znate? — lijeno i nehajno priupita dječak.

— Jest, ja znam razlog. Stari Vincek je živio u provinciji i obogatio se kao trgovac. Bio je jako bogat, ali strašno, strašno škrt. Imao je jedinicu kćerku, i ona, je hodala u krpama. Sanjao je, da će je bogato udati, jer je bila lijepa, i da će mu donijeti mnogo novaca. A ona se udala za siromaha ...

— Čekajte, čekajte, — upade Koko, kome se pred očima ukaza lijepo žensko lice, što ga je ugledao, dok je sa Zlaikom pretraživao onaj sobičak sa starudijom i ondje otkrio sliku pristale žene ispod slike stare krčme — je li on u kući držao njenu sliku?

— Nije, nikako, ni govora, — nestrpljivo odmahne Ruža, — nitko ne zna ni gdje je ona, ni kako se zove, otkako se udala. Otac ju je zauvijek otjerao iz kuće. Samo znam, da joj je muž umro i da živi u bijedi. Jednom je rekao, da je ženu zakopao u podrumu, mjesto na groblju. Ćula sam to od samog pokojnika, često je govorio sam sa sobom. Ja mislim, da mu sad savijest ne da mira, pa se vraća, da vidi ona mjesta, gdje je nekoć mogao tako lijepo živjeti sa svojom kćerkom, a nije htio. Sad bi htio početi sve iznova, ali mu vi smetate, pa bi vas htio otjerati iz kuće.

,,A zašto su onda lupeži oteli Maricu? Oni valjda nisu u vezi s duhom?" — posprdno pomisli dječak, ne izrekavši to naglas, ali Ruža mu objasni, baš kao da mu je pročitala misli:

— Možda je on na neki način nagovorio žive ljude, da rade protiv vas, možda im je što našaptao u snu. To je moguće.

,,To je, dovraga, zaista moguće", počeše se dječak za uhom i ugrize za usnu. Opet mu se povratiše stare sumnje. Zar nije, na kraju krajeva, ipak vidio duha vlastitim očima? I vrlo je vjerojatno, da je duh stanovao u

tom hodniku, kad god bi navraćao na zemlju. Tko zna, kakve su ga đavolske sile iskopale za njega? Samo, čemu onda onaj plan? Možda ga je izmislio, da s njime zbunjuje žive ljude.

— Je li to sve, što ste mi htjeli reći? — nestrpljivo ubaci dječak, vrteći se na visokoj stolici, kao da je netko odozgo podgrijava. Starinska ura pokazivaše, da je već odavna minuo prvi sat poslijepodneva.

— Jeste, to je sve. Meni se čini, da ćeš me ti razumjeti. Drugi bi mislili, da sam luda. A znaš, čaša se razbila sama od sebe, kvrc i — gotovo. Oh, kakva je to napast. Laknulo mi je, kad sam bar tebi ispripovjedila. Ako ti što primijetiš, hoćeš li mi reći?

— Hoću, sigurno, — ustade Koko i brzo se pozdravi, pruživši isprva torbu umjesto ruke, a onda brzo sjuri niz stepenice. Miki ga nestrpljivo dočeka.

— Sto je sad opet, stari? Sav si pozelenio.

— Ništa, — otpovrze pozelenjeli dječak i opruži korake. — Kasno je, moramo požuriti, ako želimo prije škole svratiti još i na skladište, do Isaka.

Gledajući svoje noge, kako mu brzaju pred očima, Koko zapravo nije mislio ni na Isaka, ni na školu. „Sto onda, ako zaista postoje ti vražji duhovi? Oh, da bar nađem Zlat'ka. Ovome klipanu se ne bih usudio ništa reći, samo bi mi se smijao, kao i prije." Kad bih bar mogao pronaći ključ za onu prokletu šifru", pomišljao je prevrćući u džepu ključeve od stana.

Na skladištu željeza dočeka ih stari Isak užurbanim mahanjem ruku, pri čemu mu se brada micala gore dolje. Ali, kad ugleda Mikija, starac očito zaključi, tko bi to mogao biti, pa se namršti i ušuta. Brada se smiri i ostade visiti kao pregača. Koko shvati, da se nešto dogodilo, nešto, što stari pilar ne će da priopći pred Mikijem, pa stoga opet zapovjedi svom susjedu, da ga pričeka, i uljeze s Isakom u kućicu.

— To je Miki, je li, dijete? — ponajprije upita čovjek bijele brade, ogledajući se na zatvorena vrata. — Kako da je on s tobom?

— Ah, — odmahne dječak prezirno — pokajao se. Zao mu je. Sad me sluša u svemu. Ukrao je drugu polovicu plana za mene, i sada se ne usudi kući, da ga stric ne zgrabi. Samo, to je duga priča . . .

— Imaš i drugu polovicu plana? — tiho izusti Isak, da bi još tiše proslijedio: — A i ja sam nešto otkrio. Otišao sam, ima pola sata, u susjedstvo, do onog brkatog Bugarina, da potražim Bobija. I čuo sam tamo, mali moj, kako se muž i žena svađaju pred kućom, — tu položi ruke na đječakova ramena jer je Kolko bio ravnodušno slegnuo njima. — Čekaj, srce moje, nije to bila obična svađa. Ona je njemu predbacivala, žena — mužu, što se, kaže, spetljao s nekim čovjekom, koji živi pod zemljom. Svi ćemo, kaže, dospjeti u zatvor. Ti ne misliš na svoju djecu, a ja tu još moram, veli, hraniti dva tuđa derana. Razumiješ li, Koko, baš je tako rekla: dva tuđa derana. Znaš li, što to znači?

Dječak nije isprva znao, što to znači, a onda se lupi po čelu, tako snažno, da se Bobi uplaši i ustuknu u kut:

— Pa to su Zlatko i Božo! Oni su, znači, dolje i još su živi. Oh, samo da mi je pročitati ovaj plan...

— Hoćeš li ga meni pokazati?

Koko se bio već mašio za džep, kad li ga omete prodorni vrisak sirene, koja je upozoravala, da će za pet minuta biti dva sata. Znači, opet će valjati trčati u školu. U ovih nekoliko dana natrčao se valjda više nego u cijelu životu.

— Poslije škole ću navratiti, — dobaci još starcu i izletje napolje> te zajedno s Mdkijem odmah udari prema pruzi.

Dok su trčali, a i kasnije u školi, drugovi su pozorno motrili jedan drugoga. Mdki je zamolio, da ga opet premjeste u Kokinu klupu, jer i on, tobože, slabo vidi. Tako su ima'li prilike, da dobro promotre jedan drugoga, baš kao da se istom upoznavaju. Miki je očito nastojao steći izgubljeno povjerenje, pa je neprekidno promatrao susjedovo lice, da vidi, ne će li se smekšati i ublažiti; Koko je nastojao opet otkriti pritajeni lukavi izraz ispod njegove crne kose, a pri tom se svaki čas hvatao džepa,

da se uvjeri, nije li mu neprimjetno izvukao dragocjene žute papire. Ali, po svemu sudeći, ni jedan ni drugi nisu mogli puno doznati s tuđeg, nepristupačnog lica.

Satovi su se lijepili jedan za drugi i razvlačili sporo kao guma za žvakanje. Četvrti je sat bila povijest. Govorilo se o križarskim ratovima. Profesor je padao u zanos, uvlačio se u oklope, jahao vrane konje, jurišao teškim kopljem i probijao se prema Jeruzalemu. I, baš dok se, u trećem križarskom ratu, nesretni Fridrik Barbarosa utapao u rijeci, Milki gumu svom susjedu malenu cedulju. Koko ostavi Barbarosu na milost i nemilost mahnitim valovima rijeke i pročita:

„Nemoj se duriti, stari. Ja sam potpuno s tobom. Sad smo saveznici. Vuna me je strica. Nemoj kopati takvu groznu facu i ne njupaj *se.* Odgovori mi."

Koko otpisa na poleđini:

„Sudit ćemo ti, kad pronađem Zlatka. Tko te je nagovorio, da me zoveš robijašem? Stric?"

Miki potvrdno kimnu glavom. U međuvremenu se njemački car utopio, i počeo je već četvrti, ili peti križarski rat. Profesor se bio uznojio. Napokon, papa se sjetio da pošalje nejaku djecu u rat, kako bi nevinošću svladao krivovjerce. Profesor je gotovo čučnuo, da bi kao mališan mogao s ostalim križarima u boj. Cio ovaj uzbudljivi prizor prekinu napokon zvono.

Poslije kratkog odmora dođe na red i matematika, razređnikov sat. Nasuprot Mikijevoj mirnoći, Koko je bio kao na iglama. Valjalo je pratiti sve, što se piše na ploči, i te bijele brojke na tamnoj plohi podsjećale su ga na nerazumljive šifre u džepu. „Prosto pravilo trojno!" ogorčeno je mislio, grizući vrh olovke. „Kakve koristi od njega, kad se s pomoću njega ne može pročitati najobičnija šifra. Uh!"

Razrednik prozva Mikija, a on se tromo odgega do ploče, poče brzo pisati kredom, onda sve pobrisa i obori glavu. Uzalud mu je profesor pokušavao pomoći, Miki je bespomoćno piljio u praznu ploču, a usto se osmjehivao i namigivao razredu. Očito je 'bilo, da ga vlastito neznanje nimalo ne uzbuđuje, već da se njime čak i ponosi.

— Već peta jedinica! — žalosno je nastavnik vrtio glavom, gledajući preko naočala u razred. — A kad ja tumačim, onda se ne sluša. Horvatić onda pravi avione. I rekao sam vam toliko puta, ako netko nešto ne razumije, neka me slobodno pita. Ne mora biti na satu, može i kasnije. U bilo koje doba. Može i meni kući doći. A ne ovako, kad dođe pred ploču, ni riječi...”

Razrednik je još i dalje zborio, ali ga Koko više nije slušao. Zapamtio je samo one njegove riječi: „Ako netko nešto ne razumije, neka me slobodno pita.” U redu, kad se on nudi, baš ćemo vidjeti. Zašto ga ne bi pitao? Konačno, i tu se radi o brojkama, pa je onda i to također neka vrsta matematike. Možda će profesor odmah pronaći ključ.

Sve do kraja sata Koko se nekako odsutno smješkao; kad je zazvonilo, rekao je iznenađenom Mikiju, da ne će odmah poći na skladište, ali je velikodušno obećao, da se ne će ovdje dugo zadržati.

— Ja ću ti cinkati, ako nešto slučajno pronjušim. — ponudi se Miki uslužno, premda nije bilo nikakve mogućnosti, da bi on u tom kratkom međuvremenu mogao nešto otkriti. — čekat ću te zasad na skladištu, kod Isaka.

Koko sačeka, da Miki izađe iz razreda. I, dok je gledao za njim, držao se za stražnji džep na hlačama. Još je uvijek mogao pod rukom osjetiti šuštanje kruta papira.

GLAVA

KAD NE POMAŽE MATEMATIKA

Profesor matematike i razrednik Ha, koji je nosio neobično i nezahvalno prezime Menzura, nemalo se začudio, kad mu je pristupio učenik Milić, čiju je nakostriješenu kosu uvijek razdraženo promatrao s katedre, te bi najradije sišao među klupe d zagladio je dlanom. Uistinu, bilo mu je čudno, da netko dolazi poslije sata po nekakav savjet. Premda je već dvadeset i pet godina upozoravao učenike, da će im uvijek pomoći, ako nešto ne razumiju, nijedan mu se dosada nije obratio. Ratko Milić bio je prvi. Stoga ga profesor Menzura dočeka veselim glasom, popravljajući naočale, što su uvijek prijetile, da slete niz nos:

— Prosto pravilo trojno, a? Da vidimo, što ti nije jasno?

Dječak se plaho obazre, da vidi, jesu li svi drugovi već izašli iz razreda, a i da dobije malo na vremenu. Usto je bio i poprilično zbunjen. Nije znao, kako da kaže profesoru, da se tu ne radi o prostom pravilu trojnom i uopće bilo o čemu, što su učili u školi. Osjetio je, kako ga obliiva rumen, te je već požalio, što se uopće odlučio na ovo.

— Dakle? — pitaše profesor preko naočala.

Više nije bilo nikoga u razredu. Koko skupi hrabrost i izvuče plan iz džepa:

— Htio sam... znate... to baš nije pravilo trojno ... ovaj, ne radi se baš o matematici, ipak, tu su brojke... mislio sam, možda biste vi znali to razriješiti... znate ... ja bih htio ...

Profesorove se oči zamutiše iza naočala, i on nesigurno ispruži ruku, primajući dvije polovice žućkasta papira. Tad ih uze obrtati tamo amo, ne znajući što bi s njima.

— Pa što bi ti sad htio od mene?

— Ja bih vas molio, da... da mi to pročitate, ako možete, jer je to jako važno ... pričat ću vam poslije ...

Čovjeka, koji dvadeset i pet godina predaje matematiku, nekako se neugodno dojmiše dječakove riječi „ako možete". Iako je bio razočaran, što, eto, ni ovaj put, nema prilike, đa ukaže učeniku svu svoju pnavu, stručnu pomoć, ipak nije želio pokazati, da tu ne može baš ništa učiniti. Stoga ode do katedre, odloži imenik i veliki šestar, sjede i unese se u tajanstvene brojke.

— Tu treba naći formulu, nepoznanice, — procijedi domalo, spuštajući glavu sve niže, te se činilo, da će se sad-na nosom dotaći nacrta.

— Meni je jedan prijatelj rekao, — odvaži se Kako, gledajući u ploču — da je potrebno naći ključ.

— Ključ? — zgranu se profesor Menzura. — Kakav ključ?

— Ne znam, — slegnu dječak ramenima. —Mjesto brojki stave se slova — to je ključ. Samo onda ništa ne ispadne.

Menzura ga još jednom promotri mutnim pogledom, a onda se iznova unese u slova i brojeve. Nos mu se sad već odista pokatkad doticao papira. Čulo se samo, kako, od vremena do vremena, sa stisnutih njegovih usnica izlijeću neke neobične riječi: „Drugi korijen iz 1982 ... treći korijen iz 173 .. . ne, ne, to ne može,... 19 na kvadrat... 198 na kvadrat... 19 kroz 82, kratimo sa ... s čime kratimo kad ne možemo kratiti?"

Koko je pažljivo promatrao proćelavu glavu, jer to bijaše sve, što je sad vidio od svog profesora. A profesor se namještao na stolici, izvlačio iz džepova kojekakve

zgužvane papiriće, pisao po njima, opet ih gužvao i gurao u džepove, udarao nosom po stolu i uopće se ponašao kao čovjek, kojemu nešto ne ide od ruke. Dječak, koji je, znao da o tome ovisi sudbina njegovih drugova, nestrpljivo je stajao s noge na nogu. Već se po stoti put zakleo, da će odsada uvijek pisati matematičke zadaće, samo ako profesor Menzura uspije pročitati plan.

Međutim, vrijeme je protkalo i bivalo je sve manje nade. da će profesor zaista pročitati plan. A kad je podvornik već po treći put zavirio u razred, noseći u ruci golemu metlu, i u čudu ponovo uzmaknuo na hodnik, profesor napokon odgurne dvije žute polovice od sebe i ustane, uzrujano i nemoćno raširivši ruke.

— To nije matematika, Mi'liću, — razdraženo reče on. — Sam đavo zna, što bi to moglo biti. Ja bih ti rado pomogao, ali zaista ne mogu. Kad bi to bilo prosto pravilo trojno ili bilo kakav drugi zadatak, ja bih ti pokazao. Ali ovdje zaista ne mogu ništa učiniti.

Pošto se zahvalio zbrkanim riječima, dječak je plan strpao opet u džep i izjurio iz razreda, zaboravivši, da je valjalo prvo propustiti profesora. Podvornik s metlom stajao je pred vratima i vrtio glavom. Školski sat na stubištu pokazivaše, da je već minula osma ura.

Noćni zrak ga malo osvježi, kad se obrete na željezničkoj pruzi. Osjećao se poražen, uništen. Nije više bilo ništa, što bi mogao sam učiniti za svoje drugove. Još se jedino moglo sumnjati na tog Bugarina, i njegovu ženu. Sutra će otići na miliciju i prijavit će ih. Saopćit će također svoju slutnju, da su Zlatko i Božo nestali pod zemljom.

Koko tužno promatraše teretne vlakove, koji su poput tamnih krokodila puzali pored njega. Željeznički signali su namigivali, kao da mu se rugaju. Bio je to jedan od naj turobni jih trenutaka u njegovu životu.

Bezvoljno se uputio prema skladištu željeza. Obećao je Mikiju i, što je bilo važnije, starom Isaku, da će poslije škole svakako navratiti. Izdaleka ga veselim lavežom presrete Bobi, koji ga je, čini se, također nestrpljivo očekivao.

U maloj zidanici sjedili su Isak i Miki, jedan sučelice drugome, ali očito, ' nisu izmijenili mnogo riječi. Starac, kao da još uvijek nije odviše vjerovao crnokosom pokajniku, pa ga je često promatrao kradomice, ne će li mu na licu uloviti neki podmukli izraz. A Miki je ravnodušno i mirno sjedio na prevrnutom sanduku, mašući nogama i misleći svoje misli.

— Evo frajkana! — veselo ispali Miki, kad Bobi uz lavež doprati dječaka do u sobičak. — Što je s tobom?

— Ništa, — mrzovoljno odreza Kako, gurajući šake u džepove, što je dublje mogao i gledajući u kut. — Ciko Isače, jeste li što novo doznali?

—• Novo, sinko? — preuze starac, razvlačeći usta s naporom, baš kao da su se slijepila. — Što bi ti novo? Zar ti nije dosta ono, što u podne saznadoh? Nego, kazuj, je si ld što učiniio?

Dječak odmahnu rukom, osjetivši i sam, da je učinio isti pokret kao malo prije njegov profesor iz matematike:

— Molio sam profesora, da mi pokuša odgonetnuti -ovaj plan, ali nije mogao. Kaže, da je prosto pravilo trojno, onda bi išlo, ali ovako ne može.

Miki se tiho zakikota ali kad ga Kako i Isak ošinuše srditim pogledima, zastade u pola smijeha i načini takvo lice, kao da mu zubobolja razdire obraze.

— Daj meni da pogledam taj plan, — reče starac pružajući drhtavu šaku.

Koko ga pogleda i onda nehajno, preko volje, posegnu u džep, te izvuče obje polovice nacrta, koje se već bijahu dobro izgužvale i otrčale. I još dometnu:

— Nema nikakva smisla, čiko. Sutra ujutro ću prijaviti miliciji sve što znam, i gotovo.

Isak ipak prihvati papire, ode do stola, gdje je svjetlomrcala petrolejka, te uze nesigurnim prstima sastavljati obje pole.

— Što ćeš sve cinkati milekima, stari? — priupita radoznalo Miki, kušajući svoj glas učiniti što umiljatijim.

— Sto te briga! — odsiječe Koko i zamisli se. Nije se nikako mogao pomiriti s time, da on ne će biti onaj, koji će spasiti svoje drugove. Toliko je snažno gurao šake **u** džepove, da jedan džep konačno popusti i razdera se. Šaka mu sklizim kroz hlače i pokaza se na stegnu, tik iznad koljena. Od jada isto učini i s drugim džepom, a onda ruke sastavi otraga.

— Tu se mora svaM broj zamijeniti slovom, koje je iznad njega, — javi se Isak od stola, grbeći se nad planom.

— I. onda istom ništa ne postignete, — žalosno i pomalo zajedljivo upade Koko, dok je rastreseno nogom češao Bobija po bijelom trbuhu. — Već sam pokušio.

Tad pade muk po njima kao debeli pokrivač. Mikiju je bilo krivo, što ne može steći izgubljeno povjerenje, pa je gotovo žalio, što se onako naprečac pokajao. Koko je žalio što pred njim nije neki zadatak sličan onome jučerašnjem, kad je morao spašavati sestricu iz zlikovačkih šaka; ipak onda nije trebalo toliko razmišljati, kao nad ovim nesretnim brojkama. Bobi je, onako poluslijep, micao glavu tamo amo, pokušavajući shvatiti, zašto svi šute. Isak je lagano uzdisao, a dah mu se miješao s dimom, što je izvirao iz petrolejke i pravio na stropu crni pečat, nalik na rupu. Svi su, pa čak i ta petrolejka, bili na svoj način sjetni i nesretni. Protekao je sat vremena a možda i više.

— Imam ga! Imam ga! — povika odjednom stari pilar napuklim glasom, a uzvik odjeknu, kao da je netko sjekirom razlupao veliki prozor. Bobi naćuli uši i nape tijelo, a dva dječaka pohrliše k stolu.

— Sto ste otkrili? — jedva progovori Koko.

— Dajte mi papira i olovku, brzo, — ubaci Isak mjesto odgovora. — Sad ćemo odmah vidjeti.

U tren oka mu se olovka i bilježnica stvoriše pod rukom. Samo su starcu ruke jako drhtale, pa isprva nije mogao da piše. Stoga tutnu olovku Koki u šaku:

— Vidiš, — govorio je isprekidano — ovdje gore piše: — „početi 7. III. 1945”. To ie napisano za nekog ko-

me taj datum nešto znači. . . Dakle, zašto ne bismo počeli od broja sedam. . .

— Gdje? Kako? Koji broj sedam? — pitao je Koko, koji se također tresao od glave do pete, kao da je po vjetrovitu vremenu izašao iz prohladne vode.

— Eto, — pokaza Isak kažiprstom. — Tu piše „Luka Mireo", a ispod riječi su brojevi. Ali to je samo varka. Treba početi od sedmice, to je zapravo broj jedan. Tako su zadnja tri slova R, E, O — tu starcu ponestane glasa, i on duboko uzdahnu od čega malne ugasi petrolejku. — tako su R, E i O zapravo 1, 2 i 3, a onda se odnaprijed od slova L opet nastavlja po redu: 4, 5, 6 i tako. . . tako dalje. Razumiješ li? To je jednostavno. Piši sad što ti govorim.

— Tako je, — upade Miki. — To može biti. Piši!

Koko, rastvorenih usta, čvrsto stiskaše olovku u šaci. Činilo mu se, da je to živo biće, ta olovka, koja može iskliznuti poput ribe ili miša. A stari Isak otpoče sricati; pošto je ispisao brojeve novim redom, proslovi:

— Trime. . . tri metra. .. aha. . . tri metra. .. od ci... je ... vi suvra ... a h . . . su vrata.. . Tri metra od cijevi su vrata. Kakve cijevi? Ah, to je ova cijev, što je nacrtana u drvetu. Sigurno za zrak. Idemo dalje. Piši!

I malo pomalo se otkrivala tajna žutog plana, koji se tako tvrdoglavo i dugo odupirao. Evo, što je sve konačno izašlo ispod dječakove jogunaste olovke:

„Tri metra od cijevi su vrata tri metra dalje je novac pod zemljom". Pored vrata, što bijahu nacrtana u hodniku, stajala je strelica, pokazujući na jedno mjesto u zidu. Zapravo, tamo je pisalo: „Poluga za otvaranje vrata". Ipak, najviše ih je sve iznenadilo, kad odgonetnušć one riječi, što bijahu podno nacrta debelo uokvirene. Tamo je doslovce stajalo: „Sve ostavljam svojoj kćerki Katici."

Kad je sve dobro shvatio, Koko je starca poljubio u čelo i u bradu, čak je zagrlio i Mikija, povukao Bobija za rep od ushićenja, a pas mu nije zamjerio. A kako se i ne bi veselio: kad mu se činilo da su sve nade propale, odjednom je čiko Isak pronašao ključ. Dobri, stari, pa-

metni čiko Isak! Treba ga još jednom cjelunuti u njegovu lijepu bradu!

— Sad ćeš ih lako naći. Znaš, kako se vrata otvaraju, —• pripomenu Isak, tapšući ga po ramenu. — Samo, ja bih ti savjetovao, da ipak pozoveš starije u pomoć. Najbolje da javiš miliciji. Tko zna, tko se ugnijezdio u skloništu, gdje je pokojnik, eto, spremio novac za svoju kćer.

—• Ah, sad je već lako, — odvrati Koko, grozničavo turajući obje polovice plana u bilježnicu, koja je skrivala rješenje tajne. — Sad je već lako.

I, oprostivši se sa svima, dječak nakostriješene kose i usplamtjelih očiju otperja u noć.

2S GLAVA

KLUPKO SE ZAISTA ODMOTAVA

— Sve mi se čini, da si ti ipak kukavica, — govorio je Zlatko umačući kruh u mast od kajgane — još će mi biti žao, što sam se s tobom pobratimio.

— Ne, nisam kukavica, — tiho odvraćaše Božo, odmahujući glavom i pridržavajući naočale — nikad nisam bio kukavica. Meni bi bilo sasvim svejedno, koliko ćemo ostati ovdje pod zemljom, samo da mama zna gdje sam. Sigurno je strašno zabrinuta.

— Ti si razmažen, — važno zaključi drugi dječak, oblizujući prste. — Nije loše, kad se dogodi nešto nalik na ovo. To ti nije svakidašnje. Osjećaš se, kao da čitaš kijigu, a ne da živiš. A ne možemo se potužiti ni da nam je loše. Paze nas više nego gore, napolju.

Dječarac s naočalima tužno uzdahnu. On je ipak žalio za onim svijetom gore, gdje se možda **ne** događa **sve** baš kao u knjigama, ali gdje vidiš sunce i nebo i gdje živi njegova mila majka. Ovoga mršava čudaka nije ipak mogao posve shvatiti.

•—• Sto ti misliš, — javi se u taj čas mršavi čudak — kako su ovi uspjeli izgraditi ovaj podzemni hodnik, dovesti struju i zrak, uopće, urediti ga ovako savršeno?

Božo slegnu ramenima. Nije ga zanimalo. Zlatko ga začuđeno pogleda i, videći ga onako nesretna, prezirno mahnu rukom:

— Pa slušaj, zar za tebe ništa ne znači, što smo otkrili tajnu, što nam je sad gotovo sve jasno? Zar te ne privlači pomisao, da možemo ovdje još koješta doznati, — tu napadno spusti glas — i istom se onda izvući odavle.

— Izvući? — živnu Božo. — Kako ćemo se izvući?

— Prepusti samo meni, — približi mu se dugački pobratim, šapćući mu gotovo u uho. — To bar nije teško udesi ti. Zar nisi nikada čitao, kako se spašavaju zatvorenici iz tamnice, mislim, kako bježe?

— Nešto sam čitao, — rastuži se drugi dječak, shvativši, da se radi opet o knjigama, a takve razgovore vodi već otkad je ovdje. — Ali se ne sjećam. Kako bježe?

— Oh, ima mnogo načina. Treba samo izabrati najpogodniji. Ja lično mislim, da je najzgodniji trenutak, kad se donosi hrana. Dočekaš ih, mlatneš po glavi, preobučeš se.. . i gotovo! A?

Sitni se dječak s naočalima oslonio laktovima o koljena i unio glavu među dlanove. Dosta mu je bilo ovakvih planova iz knjiga i uopće takvih razgovora. Zlatko je samo pričao, pričao, a zapravo je uživao u njihovu neobičnom položaju i ništa ga nije moglo nagna'ti, da odista nešto učine, odnosno da se pokušaju odavde izvući. Ta ne mogu ovdje vječno ostati zato, što se to ne događa svaki dan!

— Slušaj, — pokuša on iznova, obraćajući se mršavom dugonji — zar ti nije žao, što su tvoji zabrinuti za tebe, što ne spavaju, traže te, plaču?

— Zao? Zar mi nije žao? — nasmija se Zlatko od sveg srca. — Pa to je prvi put, što su ozbiljno zabrinuti za mene, shvaćaš li? Ja nisam jedinac kao ti. Najvažniji je moj brat, jer je najstariji, jer ulazi u život, i što ja znam, što sve ne pričaju o njem. Ja moram njega slušati, jer je pametniji, i tako dalje. A moja sestra, ona je opet odviše mala, njoj treba popuštati. Ja sam, dragi moj, uvijek u sredini, nekako po strani. Ništa, dakle, ne smeta, što su malo zabrinuti, neka se zna, da i ja postojim. Osim toga, — iznovice se nasmija — tata možda sluti gdje sam

nestao. Možda mu i ne će biti tako drago, kad uskrsnem, ha-ha-ha!

Božo ga preneraženo pogleda, zatim već po stoti put žalosno uzdahnu i preko volje upita, znajući, da ne će dobiti nikakva određena i jasna odgovora:

— Kako misliš: ne će mu biti drago?

— Tako, tako. Vidjet ćeš već, — nehajno procijedi Zlatko i udobnije se namjesti u stolcu.

Tad se odjednom iz susjedne prostorije, od koje su ih dijelila dvostruka vrata, začuše glasni šumovi, koraci, glasovi, što bijaše to čudnije, što su dječaci bili naučeni na posvemašnju tišinu koja je ovdje vladala. Jedan od glasova, koji je dopirao kroz dvostruke dveri, bio je osobito prodoran i nekako zapovjednički.

— To je Koko! Koko! — povika Božo i pojuri prema vratima, ali, znajući da su zaključana, ne dohvati kvake, već stade bubnjati iz sve snage, skačući na vrata poput psa, koji je nanjušio svog gospodara s druge strane:

— Koko-o-o-o! Ko-ko-ooo!

A Koko je, tek što je izletio sa starog skladišta željeza u Heinzelovoj ulici, odmah počeo trčati. Odista je bilo previše trčanja u posljednjih nekoliko dana, ali se uvijek nekako činilo, da o brzini ovisi i uspjeh. Sam je bio sebi nalik na nekog vrlo marljivog atletičara, koji koristi svaki trenutak, da malo potrči. Vidjelo se već, da je postao brži: u tren oka se obreo pred kućom i ustrčao uz stepenice.

U kući je sve bilo onako, kako se i nadao. Majka je sjedila pored male Marice, obujmivši je oko ramena; nije je, štoviše, puštala ni u školu, dok se sve ovo ne uredi i ne slegne. Otac je hodao gore dolje sobom, skrštenih ruku na leđima i puhao je tako, kako je Koko jedino čuo dahtati tuljana u zoološkom vrtu i to, kad izranja iz vode. Nije se čak začudio nd Božinoj majci, koja je, sva izbezumljena, dotrčala ovamo prije jednog sata i sad sa strepnjom očekivala malog Milića, da joj kaže, gdje joj je sin i što se nije vratio kući.

— Gdje je Božo? — dočeka Koku otac strogo, kao da njega krivi.

— Pod zemljom! — lanu dječak, zbunivši se i uvrijedivši se, što poslije svega što je učinio jučer, danas ovako otresito postupaju prema njemu. Ipak, vidjevši užasnut izraz na licu Božine majke, koja je sigurno shvatila, da joj je sin mrtav i pokopan, popravi ono što je rekao: Zarobljen je, u hodniku pod zemljom, tu ispod nas.

— Ne luduj! — otеže otac. — Gdje je?

— Kažem ti, — Koko se sasvim pribrao i govorio spokojno i polako — kažem ti, da je pod zemljom, zajedno sa Zlatkom. Dobro im je, jer ih Bugarinova žena hrani.

Kad se konačno svi nekako sabraše, uvidješe, da dječak govori sasvim ozbiljno. Njegova se majka odluči da upita:

— Pa što rade... dolje? — ona neodređeno pokaza u pod. — Tko ih drži dolje? Što. . .

— Tko, tko? — uplete srdito Koko. — To ćemo uskoro doznati, jer to i mene itekako zanima. Sad će se sve razjasniti. I ono o otmici, i prijetnje, i duhovi. . .

— Kakvi duhovi? — prodera se otac, izgubivši opet povjerenje u sina. Po njegovom uzviku začu se, kako netko na gornjem katu jeknu, strop im nad glavama zaškripa.

— Ne mogu ti sad objašnjavati — razljuti se sin. — Došao sam vam samo reći, da ću ih sad spasiti, Zlatka i Božu. Htio sam vas umiriti. Osobito Božinu mamu. Sad idem na miliciju, doći ću s njima ovamo. Možeš i ti, tata, obuti cipele, pa ćeš s nama u podrum. Onda ćemo po planu...

— Kakvom vražjem planu?

— Ovom! — udari se Koko, na sveopće zaprepaštenje odostrag po hlačama. Ali, promašivši pravo mjesto, udari malo prenisko, što izazva opravdanu sumnju prisutnih u ozbiljnost njegovih namjera. A dječak, vidjevši, da je zasada svako daljnje objašnjavanje suvišno i nemoguće, izjuri, zalupivši vratima. Marica gledaše za njim

izbečenih, ali i ushićenih očiju, majka ostade raširenih ruku i usta, Božina majka još dugo mahaše glavom, kao da želi reći: „Nije li vaš sin ipak malo luckast?”, a otac ipak izađe, da obuje cipele.

Nije bilo daleko do prve milicijske stanice. Nalazila se na uglu Sulekove ulice, i Koko je često pored nje prolazio, kad je išao u školu. Iako je bilo već pokasno, dječak se nije ustezao da pokuca i zatim širom razjapi vrata u prizemlju.

Isprva ga dočekaše sa smiješkom na usnama, pogledavahu jedan na drugoga, ali, kad spomenu Zlatka Brnčića, svi se uozbiljiše. Pozvaše iz susjedne sobe jednog čovjeka u civilu, a dječak u njem pozna detektiva, koji ga je ispitivao pred Zlatkovim stanom jučer ujutro. Očito je bilo, da su svi ovdje znali za taj slučaj. A onda, odjednom. Koki pristupi jedan od mailicajaca, široka lica i velikih obrva, koji upita kroza smijeh:

— Ti si Koko, je li? A?

— Jesam, — zbuni se dječak, podigavši ruku, da se počeše, ali se obuzda.

— Čitao mi je moj mali knjigu o nekom Koki i njegovim drugovima, koji su hvatali lopove negdje u predgrađu, eh, na Zelenom Vrhu, sad sam se sjetio. Ima i slika unutri. Odmah sam poznao dječaka po onim slikama.

Koko se namršti, ali ništa ne reče, jer dobroćudna čovjek, kome su obrve, nalik na dvije crne ptice, lebdjele nad očima, dodade, da u ovakva dječaka valja imati povjerenje, i da on ne laže. Odista, poslije toga svi pažljivije saslušaše njegovu priču i ozbiljno promotriše plan, koji je, u dvije polovice, ležao na stolu pred njima.

— Neka idu Marko i Debeli s njime. Biti će dosta. Sastavite odmah zapisnik, — zapovjedi napokon jedan od ljudi u uniformi, i dvojica se odvojiše, da odu s Kokom i siđu u hodnik.

Koko je ponosno koračao ulicom, pogledajući čas Marka, suhonjava, sitna čovjeka u kožnatom kaputu i debeljuškasta dobričinu, Debelog, kao ga zvahu, koji je već čitao o njihovim doživljajima na Zelenom Vrhu. Jedino ga je. smetalo, što su tako šutljivi, pa on ne može

da podijeli s njima svoje veselosti i ushita. Osobito je s oduševljenjem promatrao veliku kožnatu futrolu, koja je skrivala revolver, što je visio o milicionerovu pasu, „Pokazat ćemo mi njima!" — ponavljao je u sebi, zaboravljajući, da još uvijek ne zna, tko su ti — *Oni.*

Kod kuće ih dočeka nestrpljivi Milić, koji je sad obuven hodao nemirno sobom. Poslije kraćeg dogovora, sva četvorica siđoše u podrum. Kad odmakoše ploču, što je skrivala vodovodne uređaje, konačno se rasporediše. Koko će ići prvi, s planom i bilježnicom, u kojoj je odgonetka plana — iza njega ostala trojica. Milicioner je imao neobičnu jaku svjetiljku, koja je prosto otapala neprozirni mrak.

Svi su naravno bili itekako začuđeni, i duljinom hodnika i njegovom građom, osim dječaka, koji je smjelo išao naprijed, osjećajući se kao vojskovođa nadmoćne vojske. Otac je pogledao čas sina, čas čvrste zidove hodnika, i nije se mogao načuditi. Svi se zgranuše, kad nabasaše na dva mrtvačka sanduka, ali produžiše dalje; Koko se nekako još više ukrutio, kako bi prikrio, da mu lagano poigravaju koljena. Kad dođoše do napukle betonske ploče u podu, vođa reče:

— Tu smo mi izašli, — ali, shvativši da to ostala trojica ne mogu shvatiti, samo odmahnu rukom i produži dalje, sve dok ne ugleda debelu cijev u stropu. Tad morađe ipak objasniti svojim pratiocima, da se radi o cijevi za zrak i da se ulaz u podzemno skrovište nalazi tri metra od nje. Vratiše se malo natrag i, pod jakim snopom svijetla, Koko pokuša pronaći ono mjesto, koje je na planu označeno krugom i strelicom i kraj kojeg piše: „poluga za otvaranje vrata". Konačno naiđe na dvije cigle, koje su stršile iz zida. Nije ih bilo teško izvaditi. Unutri se odista ukaza nešto nalik na zasun, koji se mogao pomaći udesno. Dječak pokuša povući, ali nije imao dovoljno snage. Marko i Debeli dohvatiše zasun zajednički i potegoše. Tada, gle, zid se pomaknu, nešto zaškripa i, odjednom, cigle krenuše također udesno. Iza njih se ukazaše najobičnija vrata. Valjalo je samo prihvatiti za kvaku i otvoriti ih.

Milicioner i čovjek u kožnatu kaputu dadoše znak Koki, da otvori vrata i stadoše tik iza njega. Koko pritisne na kvaku, i vrata se otvoriše, onda naiđoše na još jedna vrata, obložena zelenim suknom. Tad ih konačno zablješti električna svjetlost. Nađoše se u lijepo namještenoj, udobnoj sobi. A u slijedećem se trenutku otvoriše vrata na susjednoj odaji i odande izađe još jedan čovjek, visok i brkat. Bio je to Bugarin. On isprva ostade zabezeknut i nepomičan, a onda slegnu ramenima i iznovice rastvori vrata, koja je maločas zatvorio za sobom. Gromotnim, ali suzdržanim glasom izusti, obraćajući se nekome u sobi:

— Možete izaći! Ulovili su nas. Pravo je imala moja žena.

Isprva se ne ču ništa, a onda se odjednom pojavi u otvoru vrata staračka glava na tankom, tankom vratu, koji je opet nosilo maleno, sasušeno tijelo. Očice, pod golemim, naboranim kapcima, bile su sasvim mutne i Bezbojne, pa se na prvi pogled moglo pomisliti, da je slijep. Starac priđe začuđenim pridošlicama bešumnim koracima i dobroćudnom kretnjom pokaza prema stolu:

— Izvolite sjesti. Ja sam vas donekle i očekivao. Sudbini se, čini se, ne može izbjeći. A mali je, — tu pokaza na Koku — sigurno prijatelj one dvojice, koja su nas već posjetila, nije li tako?

— Gdje su Božo i Zlatko? — sjeti se odjednom Koko, istupivši naprijed kao da prijeti.

Kad starac već zausti da odgovori, razlegoše se sa susjedne stijene udarci i povici Božini, jer je on u tom času. poznao Kokin glas. Milicioner priđe vratima i odbravi ih, a odande istrča dječarac s naočalima, malo iza njega pojavi se i Zlatko, mrk u licu i dostojanstvena držanja.

— Ah, — ciknu Koko, zagrlivši Božu, kome se naočale uzveraše na čelo — konačno sam vas našao!

— Nemoj previše sebi uobražavati, — otrese se visoki pobratim, koji je također pristunio Koki — i nemoj možda misliti, da si nas ti spasio. Mi smo. .. ja sam se mogao i sam izvući, da je bilo potrebno.

— Ne pravi se važan! — otrese se odjednom Koko, kojega su posljednji događaji poprilično izmijenili i koji je bio uvjeren, da će, samo kad pročita nekoliko knjiga, ubrzo postati ravan svom dugonogom pobratimu.

U to vrijeme se čovjek u kožnatom kaputu, s bilježnicom u ruci, obratio starcu i Bugarinu:

— Tko ste vi? Vaše ime?

—• To je stari Vincek, — upade iznenada Zlatko proguravši se naprijed. — Lihvar i škrtac, koji se skriva pod zemljom, za koga su ovi dečki mislili, da je umro i da se javlja kao duh. A ja sam odmah znao, da duhovi ne postoje i...

— Ti ćeš, druškane, poslije govoriti, — obazrivo ga prekide isljednik i ponovo se okrenu starcu, koji je u međuvremenu sio u naslonjač.

— Mali ima pravo, — umiješa se sad i on sam — ja sam glavom taj nesretni stari Vincek, a može se, u neku ruku, kazati i da sam duh, jer sam službeno već mrtav. Udarila me kap, kako stoji u nalazu doktora... jednog doktora, dakle...

Tu Zlatko obori glavu i zastidje se, jer nije ipak želio, da se ime njegova oca spominje u ovako prljavim poslovima. „Mislio sam" pade mu na um „da nešto nije u redu s tom apopleksijom."

— Nastavite, — reče čovjek s bilježnicom.

— Nemam mnogo šta da pričam, — umorno produži Vincek — više bih volio, da sam zaista umro, nego što ovako živim. Škrtario sam sa svakim dinarom, skupio sam dosta para i zlata, ali nisam imao koristi od toga. Dugo sam vremena držao, da je novac ono najvažnije u životu, zato nisam ni imao ništa od života! Bio sam rob svog bogatstva. Bilo je ljudi, koji su doznali, da sam bogat, pa su htjeli da se dokopaju mog novca te prijetili, da će me ubiti, ako ih prijavim. Onda sam odlučio, da tobože umrem, da bih sačuvao svoje blago. A za koga? Da ga zakopaju u zemlju, zajedno sa mnom i s mojom ženom, koja je umrla, jer nisam htio da plaćam skupo

liječenje. Kad sam već počeo tako, tvrdoglavo sam tjerao dalje. Tako sam tobože umro — zbog svojih para, koje sam htio ukopati zajedno sa sobom. Dobro mi je došao ovaj hodnik.

I stari je Vincek pokajničkim i sve umornijim glasom pričao priču o svome promašenom životu i o tome kako novac nije ono, što donosi sreću. Pred rat je sagradio ovu kuću, a kako su u to vrijeme upravo u ovom kraju premještali kanalske uređaje,on je uredio, da se prokop ne zatrpa, već ga je dao preurediti u pravu podzemnu nastambu. Računao je na skori početak rata i mislio, da će se ovdje skrivati sa svojim imetkom. U pričanju je svaki čas spominjao svoju kćerku, kojoj je nekoć zamjerio, što se udala za siromaha, i zbog toga je se odrekao. Sada uopće ništa nije znao o njoj. U podzemnom hodniku je položio mrtvački sanduk sa ženom i pored njega često okajavao svoj negdašnji promašeni život.

— Jer, nisam ja sav taj novac baš najpoštenije zaslužio; pravo je rekao mali, da sam bio škrt, otkidao drugima od usta, čak i svojoj pokojnici. Uvijek sam mislio, da se sve može s novcem. Zato sam potplatio i liječnika, i ovog čestitog Bugarina, da mi donosi hranu. A živio sam u vječnom strahu, da me netko ne okrade. Oh, kako sam bio glup. Već sam odavno to uvidio, ali nisam više mogao naitrag. Valjalo je dovršiti ijgru. Sad je konačno gotovo.

Tu starac duboko, duboko predahnu, a oči mu se još više zamagliše. Obuzeo ga još neki neobični osjećaj, koji ga je nagnao da se ovako nenadano smekša, izmijeni i uvidi, koliko mu cio život bijaše promašen. Promatrao je nujnim pogledom dječačiće oko sebe, želeći ih obgrliti i izljubiti, kako bi dao oduška svojim očinskim osjećajima, koje je dotada potiskivao. Osobito otkako je Božo, onako krhak i nježan, zalutao u podzemlje, starac je žalio, što nema takva unuka, a, ako on postoji negdje u bijelom svijetu, što nije sad kraj njega, u njegovu krilu. I Vincek još jednom duboko uzdahnu. U tom bi času za unuče i kćer dao ne samo sav imetak, već i život.

—• Tko vam je prijetio,da će vas ubiti? — upita ga debeljuškasti milicioner, sjedajući na stolicu do naslonjača.

— Ne mogu reći. Oni bi to doznali i osvetili mi se. Doznali bi to prije ili kasnije. Ako ne meni, možda bi se osvetili kćeri, otkriju li gdje živi. -

Ništa nije pomagalo. Starac se nije dao nagovoriti, da oda ljude, zbog kojih je morao „umrijeti" i sakriti se pod zemlju kao krtica. Uporno je odmahivao glavom i govorio, da ga mogu skuhati u ulju, ali da ne će više ništa reći.

— Zašto ste napravili onaj nacrt? — sjeti se odjednom Koko, ponosno se ogledavši i udarivši dlanom po žutom planu.

— Eh, mali, zbog svoje kćeri. Dok je bila malena, naučio sam je tajnom pismu, koje se čitalo pomoću ključa „Luka Mireo". Tako smo se ponekad dopisivali, čak i onda, kad je ona već bila odrasla. Nekad bismo promijenili poredak brojeva pod slovima, pa bi se drugi malo pomučio dok bi pronašao pravi ključ. A zato sam napisao „početi od 7. III.", to je, naime, njen rođendan. Da joj je to došlo u ruke, ona bi odmah znala pročitati.

Iza te izjave ponovo pade muk, jer nitko nije znao, što da kaže. Vincek nije ništa učinio dječacima, i odista nije bilo razloga, da se protiv njega zakonski postupa. Usto se i činilo, da je bio prisiljen ovako nastupati. Bio je vrlo susretljiv, spremno je odgovarao na većinu pitanja, čak se od srca nasmijao, kad ga je Koko upitao, zašto se igrao duha. „Ja?" rekao je. „Nije mi bilo ni na kraj pameti". A onda se naglo uozbiljio, sjetivši se, valjda, da je pojava duha sigurno u vezi s ljudima, koji su ga natjerali u tobožnju smrt.

Kako je starac odbio da izađe iz podzemlja, milicioner i detektiv odlučiše, da ga zasada ostave ovdje, dok se sve ostalo ne objasni. Svi prisutni su, također, morali obećati, da zasada nikome ne će govoriti, koga su našli u podzemlju. Tada svi, osim starca, koji je otpuhivao u

naslonjaču, izađoše opet u hodnik. Osobito nestrpljiv bijaše Božo, koji je jedva čekao, da umiri svoju usplahirenu majku. A kad pođoše hodnikom, Zlatfco piistupil čovjeku u kožnatu ogrtaču, pozva ga ustranu, upravo na ono mjesto, gdje su ležala dva mrtvačka sanduka, i prošapta mu u uho:

— Druže, ja imam izvrsnu ideju.

29 GLAVA

MISOLOVKA

Možda Zlatkov naum nije bio baš odviše razborit, a pogotovo potreban, možda se sve moglo razmrsiti na mnogo jednostavniji način, ali, ipak, drugovi iz milicije pristadoše da provedu u djelo njegovu „izvrsnu ideju". Vjerojatno su, uvidjevši, da će se cio slučaj dobro i sretno okončati, odlučili da pomognu dječacima, kako bi to ostala samo njihova pustolovina, koju su oni sami proživjela i koju će 'sami završiti.

Bilo je neobično vidjeti rano izjutra u utorak, točno sedam dana od onog predvečerja, kad se Koko pobratimio sa Zlatkom i prvi put doznao za duhove, bilo je neobično vidjeti, kako ljudi iznose pokućstvo iz kuće u Heinzelovoj ulici broj trideset i jedan. Obitelj električara Milića selila se iz svog stana i, činilo se, da se svima neobično žuri. Susjedka Horvatić, koja je bila presretna, što se Mifci jutros vratio kući (ali istom pošto je otac otišao na posao), nije se mogla načuditi nenadanoj odluci svojih novih susjeda, te je jedva izmamila od njih obećanje, da će slijedeće nedjelje svakako doći njoj na ručak. Car također nije shvaćao, zašto napuštaju ovako lijepi dom s prostranim dvorištem, gdje je on bio jedini gospodar i zaista pravi car, zato se umiljavao oko ukućana i žalosno cvilio.

A još bi se više iznenadio kakav radoznalac, koji bi izdaleka slijedio kamion pretovaren namještajem. Iz-

nenadio bi se, vidjevši, kuda odvoze sve te stvari i koliko je to zapravo neobična selidba. Naime, tek što bi prošao Bužanovu, kamion bi skrenuo u Sulekovu i zaustavio se pred oniskom, žutom zgradom, na kojoj se blistaše tabla s natpisom: Stanica Narodne milicije. Taiko su namještaj obitelji Milić odvozili svega nekoliko stotina metara od prijašnjeg doma. Tu šu ga dočekivali drugi ljudi, poneki i u plavim uniformama, te slagali u jednu oveću prostoriju, komad do komada, kao što se konzerve slažu po policama u prodavaonicama živeža. Nije bilo nikakve sumnje, da je preseljenje u milicijsku stanicu samo privremeno, i da obitelj zacijelo ne će ondje stanovati.

Na milicijskoj stanici estade Milić sa ženom i kćerkicom, i oni posjedaše na gole krevete. Okruženi milicionerima, zanosno su govorili o svom sinu, o svim njegovim doživljajima. Drugovi su ih rado slušali. Svi su bili oduševljeni ovakvim raspletom, a isto tako su s nestrpljenjem i s veseljem očekivali, što će se još dogoditi, jer, napokon, pravi krivci cijelog tog nemira ne bijahu još uhvaćeni.

U tome se, baš, i sastojao Zlatkov plan. On je sad dobro znao, da su lupeži htjeli istjerati Milićeve iz njihova doma, kako bi se u nj uselio netko od njih ili kako bi ga bar pretražili, u nakani, da otkriju sakriveni novac. To je uostalom potvrdio i Koko, jer je njegova sestra čula iz usta samih otmičara, da baš to namjeravaju učiniti. Tako se Zlatko sjetio, da im postavi pravu klopku: Milićevi će se tobože iseliti, a lupeži će se sigurno požuriti da iskoriste priliku dok je stan prazan, misleći, da se obitelj uplašila njihovih prijetnji. Kako bi im olakšali posao, i Ruža će, tobože, nekamo otputovati toga dana. Nema sumnje, da će zlikovci za sve to doznati, jer sigurno motre, što se ovdie događa. K^ko s'ari Vincek nije nipošto htio odati ljude, koji su ga otjerali u tobožnju smrt, Zlatku se činilo, da je ovo jedini način, kako bi raskrinkali nepoznata neprijatelja.

Čovjek u kožnatu kaputu i Debeli, u dogovoru s ostalim drugovima, pristali su da Milićeve privremenopresele u milicijsku stanicu, kako bi dječacima pružili

priliku da dokraja izvedu svoj pothvat. I sada su u podzemnoj nastambi starog Vinceka sjedila dva milicionera, Zlatko i Koko, iščekujući neprijatelja, da se drzne uljesti pod zemlju.

Vrijeme je naoko polako proticalo, ali ie ipak brzo došlo podne. Dječaci su odbrzali u školu, jedva čekajući, da se opet vrate. Koki je osobito sporo miljelo vrijeme na satu matematike, jer ga je profesor Menzura neprekidno motrio ispitivačkim pogledom stišćući u džepu šaku, koja je htjela zagladiti neposlušnu dječakovu kosu.

Poslije obuke Koko i Miki sačekaše Zlatka.

— Ne ću da mu pružim ruku, ne ću da govorim s njime, ne ću da idem pored njega, — odreza dugački dječak čim ugleda Miki ja. — Kako se ti još možeš družiti s izdajicama?

— Ali, Zlatko, — zauze se Koko, koji se sve više usuđivao protivrječiti svom dugonogom prijanu i koji je gotovo želio, da mu radi nešto uprkos, kako bi pokazao da su ravnopravni. — On nam je pomogao, donio nam je drugu polovicu plana.

— Ih! Onda je dvostruki izdajica. Takvih se istom treba čuvati.

— I ja sam zato, da ga treba osuditi, ali zato ipak...

Ništa nije pomagalo. Zlatko se napuhao od ponosa i želje da pokaže, kako s izdajicama ne će da ima posla. Njegove noge su se zabadale u zemlju poput krakova šestara, dok su druga dvojica malo zaostajala za njim. Miki je šutio, ne usuđujući se da prozbori. Vlakovi su gmizali ili jurili pored njih, lokomotive se propinjale. Koko se odjednom prisjetio, na koga ga podsjeća Zlatko. Mučilo ga je to cijelu sedmicu, ali je uvijek iskrslo nešto važnije, pa bi ovo smetnuo s uma. Sad, dok ga je ovako gledao pred sobom, kako se, štrkljast i odlučan, prav i napet kao strijela, ocrtava na večernjem nebu, stisnutih vilica i ispalih koljena, s torbom, koju čvrsto steže pod miškom, podsjećao ga je na nekog viteza s naslovne stranice knjige, koju je vidio baš u Zlatkovoj sobi. Nije znao kako se zove, ali se dobro sjećao, da je isto ovako dugačak, mršav, odlučna izraza na licu, samo što

je pod rukom, umjesto torbe, stezao štit. Nedostajaše jedino isto tako mršavi konj, na kojem je onaj vitez jahao, i dugačko koplje. I, baš u tom času, Zlatko iščupa kraj puta neki tanki kolac i stade se njime poštapati. Lokomotiva protutnja mimo njih, i jedan oblak pare zaluta, poput bijelog ždrepca među noge mršava dječaka. Koki je bilo žao, što se ne može sjetiti, kako se zove onaj vitez i ona knjiga. Jednom, kad bude bolja prilika, upitat će samog Zlatka.

Pred skladištem se Koko pozdravi s Mikijem, misleći da nema smisla, s obzirom na Zlatkovo raspoloženje, da njega poziva pod zemlju. Ali dugački pobratim nije bio zadovoljan s qbičnim irastankom. Odveo je Mikija do Isaka i zamolio starca, da dobro pazi na njega.

— A ne, ne ćeš ti nikamo odavde, — rekao je Mikiju na rastanku, — sad previše znaš, pa ćeš lijepo sjediti ovdje, da opet što ne skuhaš.

Milicioneri su bili već prilično nestrpljivi, i činilo se, da bi im svakog časa mogla dosaditi ovakva igra, budući da ih sigurno očekuju ozbiljniji poslovi. Stari Vincek ponašao se kao čovjek, kome je nelagodno.

Bilo je već devet i pol sati navečer, kad je tobožnji pokojnik rekao, da je „za mrtvaca vrijeme da pođe na počinak", a po glasu se osjećalo, da mu je zapravo drago, što se ovaj naum izjalovio. Bilo je devet i pol sati, kad je Koko, da bi prekinuo neugodni muk, nakanio zapitati Zlatka, kako se zove onaj vitez, što ga je vidio u njega na koricama jedne knjige. Devet i pol sati je bilo, kad se jedan od milici'onera ispravio i protegao, da pokaže kako je vrijeme, da se prekine ova šala. I, napokon, devet je i pol sati bilo — možda koja minuta više, možda koja manje — kad su se začuli tihi koraci u hodniku.

Zid od opeka bio je pomaknut i sad je vrata bilo lako pronaći bez ikakvog plana. Valjalo je samo prići i uhvatiti za kvaku. Čulo se, kako su zaškripale šarke, kako je škljocnula brava. Milicioneri priđoše vratima i stadoše sa strane, uz dovratke, kao neka vrst počasne straže. Izvana dopriješe suzdržljivi glasovi. Netko je dohvatio i kvaku na drugim vratima. Vincek ustuknu u su-

protni kut i pribi se uza zid, nepomičan kao mumija, Zlatko odiže obrvu, Koko protjera obje šake kroz proderane džepove. I tada se otvoriše vrata.

— Druže, vi ste uhapšeni, — reče prvi milicioner, položivši snažnu šaku na rame čovjeka, koji je ušao.

— I ti, druškane, — reče drugi milicioner, uvlačeći za rame drugog čovjeka, koji je još uvijek držao u ruci zapaljenu džepnu svjetiljku.

Prvi čovjek, visok, krupan, prosijed i široka nosa, bijaše glavom sam Horvatić, a drugi onaj tobožnji popravljač vodovoda, s golemim plavim sidrom na goloj podlaktici i naočalima na nosu, zapravo njegov brat. Nisu bili slični, ali slično postupaše u ovom trenutku: i jedan i drugi zvonko opsovaše, tako da stari Vincek od straha gotovo uđe u zid.

— Gle, lješinara, — pokaza Horvatić prema njemu. — Uskrsnuo od mrtvih, je li? Šteta što. .. — ali se predomisli i ne doreče, već ušuti, oborivši pogled.

Bez mnogo objašnjavanja, koje je očito odloženo za kasnije, milicioneri povedoše dva čovjeka hodnikom, a dva dječaka pođoše za njima. Stari Vincek, koji će sutra morati napustiti podzemnu nastambu, zbunjeno je s vrata promatrao povorku, koja se gubila u mraku. Zlatko je odao, da je njegov otac, doktor Brnčić, dao lažni nalaz o smrti od kapi, pa starac više nije zaista imao što skrivati. Valjalo se ponovno vratiti među žive.

Prije nego će se prvi milicioner provući kroz vodovodne uređaje u podrum, Koko priđe Horvatiću, uhvati ga za rukav i upita:

— Jel'te, vi ste bili onaj noćni duh? A?

Horvatić grubo istrgnu ruku i okrenu se, ni ne pogledavši radoznalog pitača. Ali mu milicioner položi šaku na rame i strogo reče:

— Odgovarajte! Dječak ima pravo da pita.

— Nisam ja, moj brat, — lanu Horvatić i otpljunu. — Idemo li onda dalje? Sto smo, doda vola, stali ovdje?

— A zašto ste to radili? — navaljivaše dalje Koko, obraćajući se i dalje Horvatiću, jer čovjek sa sidrom očito ne 'bi ništa htio odgovoriti.

Osjetivši teški pritisak na ramenu i oštar pogled na licu, Horvatić preko volje promrmlja:

—• Ćuli smo od mog sina, da vjeruješ u duhove... mislili smo, da ćemo tako biti manje sumnjivi, kad budemo po noći dolazili! No, đođavola, dalje znaš.. . **Sto,** kvragu, stojimo ovdje? Ti si jedini mogao vidjeti iz svoje sobe. Majer je sašio odoru...

— Vodite ih, — važno odreza Koko, kao da zapovijeda. Sjetio se onih okruglih platnenih izrezaka, zbog kojih su posumnjali na krojača. „Imao sam ja pravo", pomisli. „To nije ništa dokazivalo."

-/VJ GLAVA

KONAC DJELO SPASI

Srijeda bijaše neobično svečan dan u kući Milićevih. Spremao se veličanstven ručak s velikim brojem uzvanika. Koko je bio odaslao gušana-pismonošu na Zeleni Vrh, da odnese Žoharu poruku, kojom poziva sve svoje stare prijatelje na današnji ručak, a u prvom redu Bozu, koji je i sam proživio dio ovih novih i uzbudljivih pustolovina. I sada, u očekivanju gostiju, Koko i Zlatko sjedili su na stepenicama pred kućom, gledajući oblake kako se utrkuju nebom.

— Slušaj, — govorio je Zlatko, — sjetio sam se one knjige o tvojim prijašnjim doživljajima. Ovo je opet nekako slično svršilo. Opet je sin otkrio, da mu je otac neka vrsta lopova.

— Samo što ono nije bio pravi otac, a ovo nije opet pravi lopov, — uplete se Koko, koji bi se uvijek namrštio, tek što bi netko spomenuo tu nesretnu knjigu. — Cuo si, da su obećali pustiti Horvatića, jer na njemu nema krivice. Svemu je kriv njegov brat, za kojim već odavno tragaju, jer milicija ima s njime neke stare račune. ..

— Eh, tko govori o Horvatiću? Baš me briga za njega i za Mikija. Mislim na svog oca, ta znaš, da su i njega pritvorili. Tko bi rekao, da se on mogao zaplesti u ovakav posao... apopleksija, pih! I kako se samo naljutio na mene, kad sam mu spomenuo starog Vinceka... Baš

je taj novac nešto gadno, vidiš, što sve ljudi rade radi njega, a na kraju sve loše svrši. A novac je, bar onaj papirnati, uglavnom strunuo. Cak je bilo i predratnog, koji više ne vrijedi; tko zna, zašto ga je Vincek čuvao? Malo će koristi biti od tog skrivenog blaga!

— Ali, — razblaži se Koko — tvoj tata nije nikad ništa slično učinio i, ja sam siguran, da to nije bilo zbog novca, htio je pomoći čovjeku. ..

— Ah, to je meni svejedno, — ljutio se dugonja, bubnjajući nogama po stepenici — ako ovo dođe do ušiju onoga pisca, a takvi ljudi samo čekaju nešto slično, ne će on paziti, kako će prikazati mog oca. Uh, što se to baš meni moralo dogoditi. Osim toga, kažem ti, ljuti me, kad se nešto ponavlja. Uvijek sam mislio, da se u životu ništa ne ponavlja. Nisam volio čak ni knjiga, u kojima se nešto ponavlja. I, eto, sad sve ovo ispade, kao da sam već jednom o tome negdje čitao. ..

Tko zna, koliko bi se dugo Zlatko jadao na život i na pisce, da pred kućom ne zacvilješe kočnice automobila. Bio je to četvrtasti taksi iz kojega redom poispadoše, kao koštice iz zrelog šipka, Božo s golubom u ruci, Tomo, Crni i mala Emica, redom sve stari, dobri znanci. Svi su bili na okupu osim Žohara, koji je ležao s nogom u gipsu. Ali Kokinu pažnju načas privuče stari automobil, tako da odmah i ne pozdravi svojih uzvanika. Dok je taksi tromo odmicao alejom kestenova, brekćući i stenjući, dječak je uspio pročitati broj na žutoj tabli: 133! „Sve se ponavlja, što on tu meni soli pamet!" pomisli, i odmah se Obrati pridošlioama, predstavljajući ih redom svom dugačkom pobratimu, koji im je pružao ruke onako svisoka, s dostoj anstvanošću dvorskog odličnika, koji dočekuje goste na ulazu u kraljevsku palaču.

Pošto su se pozdravili s Kofeinom majkom i Maricom, koje su imale pune ruke posla oko ručka, svi su htjeli da se spuste u podrum i razgledaju hodnik, o kojem im je pričao Božo. Koko im je rado udovoljio želji, osjećajući, da je on sad najvažniji od svih prisutnih i da su sve oči uprte u njega. Dok su hodali podzemljem, iz koga se Vincek jutros iselio, da se zasad nastani u Ko-

kinoj sobi, Emica se osobito živo zanimala za Kokine doživljaje poslije onog neobičnog sastanka pred „Union” kinom. Njene smeđe oči plamtjele su u mraku i od ushita, i znatiželje. Koko je osjećao, kako mu rastu krila i sve se ogledavao, kao da se boji ne će li mu probiti kroz košulju.

— Ah, ti si silan, — govorila je Emica.

Poslije su svi zajedno posjetili starog Vinceka, kome su izbile suze od radosti. Izgrlio se sa svima, baš kao da su mu sve to rođena djeca, i, pokazujući na sebe koščatim kažiprstom, davao je savjete, kako treba drugačije živjeti, a ne onako kao on, kako treba biti plemenit i popustljiv, a, nadasve, nikada škrt i gramzljiv.

Tada su se svi ustumarali po kući, ne znajući, što bi radili do ručka. Razgovori su se miješali s mirisom punjenih paprika i putovali domom, iz sobe u sobu. Srca bijahu puna, želuci prazni. Valjalo je pričekati još Kokinog oca, koji je rekao, da će ga danas iznimno ranije pustiti s posla; isto tako su obećale dvije majke, Božina i Emičina, da će svakako doći. Miki i njegova majka, premda su pozvani, rekoše, da bi se stidjeli pridružiti se ovome društvu.

Već oko podneva, kad bijaše nepodnošljivo prolaziti mimo kuhinje, jer su mirisi, što odande navirahu, punili usta slinom, Emica, Božo i Koko odoše u onaj sobičak, gdje je prije nekoliko dana Zlatko otkrio polovicu žutog plana, koji im je Koko maločas bio pokazao u podzemlju. Naravno, budući da Zlatka nije bilo u odaji, ispalo je, po Kokinu pričanju, da je on bio taj, koji se sjetio, da bi se „upravo ovdje i nigdje drugdje morao nalaziti taj plan, o kojem je toliko toga ovisilo.”

— Mi uđemo unutra, — gorljivo je pričao dječak, mlatarajući rukama — to jest... ja uđem unutra ... kad vidim odmah nekakvu sumnjivu sliku... — tu se sagnu i dohvati sliku u smeđem okviru, koja predstavljaše nekakvu bijednu krčmu — na drugoj strani, vidim ja — prevrne sliku licem dolje — na drugoj strani vidim nema polovice papira. Odmah sam ja znao o čemu se radi, samo se nisam mogao sjetiti, gdje je druga polovica. Tko

bi zapamtio, da sam od nje dan prije napravio avion **i** bacio ga s krova. Zato ja uzmem ovu sliku, pa okreni ovako, pa okreni onako ...

Dok je Koko prevrtao sliku u rukama, krčma skliznu iz okvira i ispade na pod, a ispod nje se ukaza fotografija mlade i lijepe, tamnokose žene. A Božo, ugledavši je, gotovo podviknu i priskoči, da bi je pogledao izbliza. Tad hitro skinu naočale, otra ih o rukav i ponovo ustače.

— Sto ti je? — zgranu se Koko.

— Odakle tebi... — mucao je dječarac s naočalima — odakle ovdje ova slika?

— Sto ja znam? Sto se toliko čudiš? To je kći starog...

—• Pa to je moja mama! Kod nas u kući visi ista ovakva slika, nad mojim krevetom ...

Koiko razjapi usta, kao što Emica raširi oči. Odatle je. dakle, njemu bilo poznato to lice, ta slika! Cim ju je prvi put ugledao, odmah mu je odnekud bila znana. Oh, to je previše! To je da pukneš od uzbuđenja i od čuda. A ipak, sasvim izmijenjenim glasom, on polako probrgrlja:

— Kad je rođena tvoja mama? Kojeg datuma?

— Mama? — rastreseno prihvati Božo, koji se bio pretvorio u kip, na kojem odjednom najživlje bijahu naočale. — Sedmog ožujka, ne znam točno koje godine.

— To je ona! To je ona! — zaurla Koko, kao da ga je netko ubo. Cijela je kuća odjekivala od njegovih urlika. Majka i Marica zabrinuto istrčaše iz kuhinje, misleći, da se dogodilo nešto strašno. Na vratima Kokine sobe pojavi se uzdrhtala prilika starog Vinceka. I, baš u tom trenutku, razlegnu se zvono na vratima. Kad mala Marica otvori, Božina majka uđe s punom košarom jabuka.

Božo, koji se našao nasred hodnika, na pola puta između djeda i majke, nije znao na koju bi stranu prije poletio. Onda ipak pohita u naručaj majci, vičući kroz smijeh i kroz suze:

— Eno našeg djedice, mama... to je on... ti si rekla, da je on umro, a on je tu...

Jabuke se prosuše po podu, suze niz obraze. Kćerka poleti u zagrljaj ocu, koji je ponavljao uzdrhtalim glasom:

— Katice ... Katice moja ...

Tako se ispunilo ono, što je starac toliko godina priželjkivao. Konačno je zagrlio svoju kćer, obujmio svog unuka. Nije bilo nikakvo čudo, što se pred dva dana onako smekšao, tek što je Bugarin doveo Božu u podzemno sužanjstvo. Iako, naravno, nije znao, ni slutio, da mu je to unuk, ipak ga je neki nejasni predosjećaj golicao iznutra, kao da zbori: „Lijepo bi bilo imati ovakva unuka, posaditi ga u krilo i kazivati mu priče. Za takvog dječačića, koji je krv tvoje krvi, isplatilo bi se dati sve bogatstvo ovog svijeta. Eto, vidiš, njega ne možeš kupiti za cio taj tvoj novac!"

A ručak, koji bi ionako bio neobično svečan, pretvori se u .pravo slavlje, nalik na gozbu iz nekakve bajke. Zveckanje tanjira i čaša miješalo se s pocikivanjem i smijehom.

— Ovo mi se već više sviđa, — nagnu se Zlatko prema Koki, šapćući mu u uho.

— Paprike?

— Ma ne, kakve paprike. Ovakav svršetak. Ovo se ne ponavlja, ovo se događa jednom u stotinu godina. Baš mi je drago, što sam to ja doživio. Čini mi se kao da čitam knjigu.

Koko ništa ne odgovori. Ne bi ni mogao, jer je upravo pokušavao poveliku papriku odjednom strpati u usta.

K r a j

RJEČNIK MIKIJEVIH IZRAZA

Burazer ne grize – no da se on, „ne ide na Ijepak"

Cajtungi — novine

Cinkati – odati tužiti

Coltati —plaćati, platiti

Cuguš – pijan

Čoriti — spavati

Faca — lice

Fol — pretvaranje

Folirati — pretvarati se

Frajer, frajkan – dječak, čovjek, momak, osoba uopće; haj frajer — silan momak; *nemoj biti frajer* — ne budi lud

Frajerski — glupo

Glavni – silan, osobit

gristi — viidi: *burazer*

Haj – odlično, sjajno; *haj frajer* — silan momak; *haj klopa* — odlično jelo

Has je bio krvav — hrana ie bila sjajna

Hasati — jesti

Hoda stvar — u redu; važi

Huncut — obješenjak

Imati rad — voljeti

Klopa — hrana, jelo (viidi; *haj)*

Kopati (takvu) facu — „praviti (takvo) Ilice", limaiti (takav) izraz na licu

Krvav — sjajan, vamredan (vidi: *has*

Kužiti — razumjeti, Shvaćati; vidjeti

Lova — novac

Milek — milicionar

Moćan — sjajan (moćan sii — sila si;močnd su — silni su)

Naklopati se – najesti se, nažderati se

Njupati — jesti[1]

Njupati se – ljutiti se

Nogoš – nogomet, fudbal

Odapeti — umrijeti

Odcvikati — odsjeći

Odšprintati – otrčati

Fiksa — glava

Prokužiti — shvatiti

Pronjušiti – doznati

Tekma — utakmica

Tup, tupo — glup, glupo

Spilati — igrati (osobito fudbal)

Švorc — bez novaca

Vuna me, vuna te — strah me, strah te

OMLADINSKI ROMANI IVANA KUSANA

Nakon nepune dvije godine drugi omladinski roman. U međuvremenu jedna knjiga novela, jedan roman prihvaćen u „Nolitu", a drugi u zagrebačkoj „Slogi", nekoliko knjiga prijevoda s engleskog, francuskog i ruskog jezika, niz osvrta razasutih po časopisima i listovima. Pojava neobična i u drugim, većim sredinama, pogotovo kad se pri tom radi o mladom, čak vrlo mladom piscu koji se javio pred četiri godine u „Krugovima".*

Ivan Kušan rodio se 1933 u Sarajevu, sin je poznatog književnika lakše Kušana. Od ranog djetinjstva živi u Zagrebu, gdje je svršio srednju školu i potom slikarski odsjek Akademije likovnih umjetnosti, te tako i sam ilustrira svoje tekstove, lako je zapažen već svojim prvim novelama, ustvari se probio prvim dječjim romanom UZBUNA NA ZELENOM VRHU'. Bit će potrebno reći nešto o njemu, budući da je naš roman u neku ruku njegov samostalni nastavak. Publika i kritika primili su ga bez rezerve, pozdravivši prvi uspjeh mladoga autora.

U našoj književnosti za djecu i omladinu, prilično oskudnoj i šablonizirano j, dakle jednom književnom rodu, gdje je prinova rijetka pobudila je već sama oprema knjige, njena jednostavnost i svježina predosjeća] nečega n o v o g a , i ta nas slutnja nije iznevjerila. Živahna i zanimljiva rečenica, zgodno i nenamješteno stvaranje situacija, građenje zapleta na jednoj suvremenoj temi, psihologija glavnih junaka, sve je to brzo privuklo simpatije mladih i odraslijih čitalaca.

UZBUNA NA ZELENOM VRHU izazvala je, dakle, pravu malu uzbunu. Takoreći preko noći otkrilo se da smo dobili jednog pisca koji ima ono, čime se ostali rijetko mogu pohvaliti: invenciju da zapazi

literarnim utjecajima na Dostojevskog · O
Trenutak unapriјed · Izbuna na zelenom Vrhu
Dva lov jeka, · Kalifornijske prip
Noćni · Razapet između · Židom zazidan
Salavinov dnevnik · Price drevne K

* [illegible] 1970. [illegible] zajedno s [illegible] romanom

Objavio je uz ostalo omladinski roman [illegible] , izdanje tice hrvatske, zbirku novela [illegible] — izdanje Društva književnika Hrvatske.

Prijevodi: [illegible] Bret Harte [illegible] Saint-Exupćry [illegible]

Pred izlaskom: roman [illegible] te prijevodi — Georges Duhamel: [illegible] s ruskog, zajedno s Jakšom Kušanom), a opet u vlastitoj opremi.

i da iskoristi izvjesne nove crte u psihologiji našeg djeteta, koje su rezultat drugačijeg životnog iskustva i promijenjenih životnih uvjeta.

Tajna je vjerojatno sakrivena u samoj mladosti autora. Dok su ostali naši omladinski pisci malo pomalo počeli padati u šdblon, naprosto zato jer su im teme iscrple, a iskustvo nije moglo da nadoknadi neposrednost, otkriće Ivana Kušana može se prije svega pripisati činjenici smanjene distance. Drugi su opisivali djecu, on je iz bogatog inventara svojih sjećanja i mašte naprosto mogao da vadi, ako ne fabulu, a ono atmosferu, asocijacije, dijalog.

Jezik njegovih junaka — starih i mladih, glavnih i sporednih — i tok radnje u skladu su s poimanjem i osjećanjem današnjih čitalaca, a to je ono što je od presudne važnosti za stvaranje suda o jednoj omladinskoj knjizi. Nekada Molnar, svojevremeno Kastner, u našim relacijama jedno vrijeme Moto Lovrak znali su to. Svaki na svoj način. A Ivan Kušan znao je na svoj.

UZBUNA NA ZELENOM VRHU počinje, naime, i razvija se r e a l n o, što ne znači banalno. Radnja se zbiva poslije oslobođenja, kada su se prilike sređivale, i problemi, krupni i sitni nicali kao gljive. Na Zelenom Vrhu pojavljuju se lopovi i štetočine, i djeca se sama, spontano upuštaju u potjeru za njima, jer se odrasli bave još mnogo važnijim poslovima. Akcija raste, iznutra, tajno, kako već može rasti u dječjim glavama, sa svim pogreškama i razočaranjima, hrabrenjem i bodrenjem, i kroz nju se izoštravaju iskustva i spoznaje. U borbi konačno pobjeđuju Koko i njegovi drugovi, pobjeđuju dramatski, svijesno i normalno.

Osnovna je odlika Uzbune na Zelenom Vrhu njena napetost i ležernost. Karakteri su istinski, rađeni, kako bi se reklo, kao po prirodi, a kombinatorika je tako sastavljena, tako kombinirana od dokumentarnog i. svakidašnjeg, dakle tipičnog i posebnog i osebujnog, da iznenađenjima privlači, a neizvještačenošću, prirodnošću uči. Samo zahvaljujući toj i takvoj, tako dobro konstruiranoj radnji mogao je pisac da izbjegne onim opasnostima koje prijete suvremenoj knjizi za omladinu. To su, s jedne strane pustolovni roman, s druge detaljističko crtičarstvo.

Dok su svakidanje teme obično djeci naprosto dosadne iz najopravdanijeg od svih razloga — jer su na istoj razini u kojoj i sama stvarnost, a djeca instinktivno traže nešto više od toga — dotle su pustolovni romani obično nešto manje od književnosti, puke izmišljotine. Prvima nedostaje temperamenta, drugima opravdanja, i dok su jedni stoga djeci prazni, drugi su lažni. Nije lako pogoditi sredinu, umjetnički razviti istinu mladome čitaocu, čija je znatiželja veća od naše, a rasudna moć manja, ali nikako ne takva da bi je trebalo podcjenjivati. Autor se znao uživjeti u dob svojih junaka, i dobro odvagnuti sve momente na koje treba paziti.

Kušan je vrlo spretno utkao u fabulu slike nesumnjive umjetničke vrijednosti, omogućivši njihovo primanje u laganom, lako prijemljivom, postepenom i sustavnom pričanju. On ih daje u opisima, u razmišljanjima i razgovorima podjednako, to znači — on ih ne nameće. Primjetljivim, ali suzdržanim humorom i čak s ponešto ironije an mladog čitaoca privikava na to da se ne podaje zanosima, da bude

na neki način kritičan i da se sam odlučuje. Ne pedagogizira, i ne raspravlja na dugo i široko o onom što valja ili ne valja, nego daje jasnu i čistu sliku života; sami čitaoci će zaključiti uz koga će vezati simpatije, i gdje treba tražiti rješenja. Moral je neopazice dat u romanu, a ne dodan izvan njega.

Drugi roman KOKO l DUHOVI pred nama je i na njemu možemo lako provjeriti još jedanput, kako se može iz malih, svakodnevnih vijesti iz novina sagraditi zanimljiva fabula. Realnost pruža više građe fantaziji nego što se na prvi čas pričinjana, valja je samo otkriti.

Naš stari znanac, Koko preselio je u Zagreb, i tu mu se dešavaju nove avanture, kompliciranije nego na selu. Skala je ličnosti diferenciranja i bogatija, nijanse su finije. Odrasli, koji su u prvom romanu pomalo' statirali uklapaju se direktnije u radnju, kako to biva i u životu. Moglo bi se reći da je obogaćen i jezik. Autor je slijedio tok dnevnog života gradskog djeteta, različit čak i u snovima od onoga na selu, dao je autentičnu atmosferu zagrebačkih i uopće velegradskih subota i nedjelja, pejzaž sastavljen ne samo od jednog elementa — prirode, nego i zgrada, tih djela ljudskih ruku.

I tako se, na podlozi naše poslijeratne svakidašnjice, kada su se ostaci staroga društva našli u nemilom kontaktu s novim vremenom, a njihove zablude i slabosti u konfliktu s novim vrednotama — rada jedna živa borba sa starim duhom i duhovima. Direktno i simbolički. Jer, kao što stari Vincek nije umro, nego se sakrio da bi se zaštitio, tako se niti stari ljudski odnosi ne zamjenjuju preko noći novima. Novi se Adam stvara polako u nama, svaki dan izmjenjuje nas, oduzima i dodaje našem profilu neku novu crtu.

Ako se to može reći kod omladinskog romana, KOKO l DUHOVI su nekako ozbiljniji, dorasliji od UZBUNE NA ZELENOM VRHU, nekako odrasliji. Problematika se nekako proširila, uopćila, produbila. Protagonisti se kreću naime u oštrije omeđenoj pozornici gradskih ulica i dvorišta, sunce i sjene jače se reflektiraju na asfaltu. U pozadini se naslućuje stvarno gibanje života, unutarnji lomovi u ljudima, unutarnje borbe i konačno — indirektno ili direktno, aktuelne brige oko stana. Roman tako dobiva na dimenzijama, te mu i njegova, prosvjetiteljska tendencija na staru temu borbe protiv predrasuda i spiritističkog praznovjerja ne smeta. Njegov balans je takav, da ga je teško narušiti, pa tako sva pitanja mogu biti postavljena svom svojom težinom, bez opasnosti da najednom slučajno ne pretegne sasvim nešto nepredviđeno.

Zanimljivo je pratiti kako fabula od naizgled beznačajnog susreta i poznanstva dvaju dječaka postepeno dobiva sve širu i širu bazu, i kako napreduje istovremeno u brzinu i dubinu. Razgovjetna poglavlja s duhovitim naslovima — a duhovitost i raznolikost opservacija je jedna od bitnih karakteristika ovoga pisca — omogućava i olakšava snalaženje u materiji, koja je prilično složena. Kao da se osjeća mjestimično i slikarska ruka — ona znade što je kompozicija, što je ravnoteža i igra masa i boja, kako se međusobno kontrapunktiraju i u sklad dovode sasvim različiti elementi. Najvažnije od svega jest da

perspektiva zbivanja biva od stranice do stranice sve šira, svjetlija kao da mlaz reflektora, isprva uzak, osvjetljava sve širi i širi opseg pozornice.

Rečenice su lagane, sadržajne i efektne: one ne zamaraju. Lokalnu i ažurnu boju daju dosta česti šatrovački izrazi, kako se danas uobičava u svijetu i u već klasičnim tekstovima američkih poslijeratnih romana. Izrazi takvoga tipa nisu doduše jezično ispravni, pogotovo ne pak preporučljivi, no suprotstavljeni inače uzornom jeziku, oni postižu svoju svrhu; negirajući sami sebe — oni su sami svoja ocjena. Nema dakle opasnosti da bi mladi čitaoci išli za tim da ih oponašaju. Naprotiv. Ilustracije su sretno probrane i spretno izrađene. U Kušanovim romanima za djecu i omladinu sastao se pisac i slikar, te isto tako kao što piscu nije tajna što treba naslikati da bi djelo bilo slikovito, tako ni slikaru što treba objasniti i razveseliti pričom u slici da bi bilo tečnije.

Tako se eto približavamo jednom idealu: knjizi koja će djelovati i estetski i etički, i odgojno i socijalno, i svojim sadržajem i svojim oblikom, neprotivrječno. U okviru književne vrste kojoj pripada knjiga KOKO I DUHOVI svakako zauzimlje istaknuto mjesto, a i van nje ona opravdava svoje vrijednosti. Starijim čitateljima, osobito roditeljima ona se također može preporučiti kao djelo u kome mogu prepoznati svoje sinove i bolje ih razumjeti. Jer nažalost se i prečesto zaboravlja da dijete i dječak nije umanjeni čovjek, čovjek naprosto fizički smanjen, a istih omjera, nego da njegovu psihologiju treba gledati drugim očima i ocjenjivati drugim sudovima.

Najpozitivnije je u ovim romanima njihova iskrenost i motoričnost. Omladina naime može naći u njima nešto od svojih snova, tako isto stvarnih kao i ona — junake, a ne kukavice, ljude, a ne šablone. Njihove motivacije ona će razumjeti, jer su to njezine motivacije: razlog je u činjenici, da se lica u romanu kreću po svojoj nužnosti, pa tako rijetko kada stignu i pogriješiti.

Usprkos svih tih pozitivnih odlika ne smijemo smatrati da je autor postigao svoj maksimum. Od romana do romana pratili smo kako se razvija, trebalo bi, dakle, očekivati da će i dalje nastaviti svoj rad i na dječjem, i omladinskom romanu.

BORO PAVLOVIC

S A D R Ž A J

Tko se sve pojavljuje u ovoj 'knjizi — — — — — — — 5.
1. Sedam kapi (krvi — — — — — — — — — — 7
2. Jedina jama — — — — — — — — — — — — 15
3. Paprike i paprene novosti — — — — — — — — 21
4. Rame uz rame — — — — — — — — — — — — 29
5. Ugodno već s neugodnim završetkom — — — — — 34
6. Sin i otac — — — — — — — — — — — 43.
7. Neprijatelj postaje vrlo opasan — _ _ _ _ _ _ 47
8. U posljednji tren — — — — — _ _ _ _ _ 53
9. Sad te imamo u šahu! — — — — — — — — — — 61
10. Tajanstveni avion _ — — — — — — — 69
11. Sablast ili bijelo na crnom — — — — — —. — — — 73
12. Stari znanac — — — — — — — — — — — — 81
13. Medicina ne priznaje duhova — — — — — — — — 88
14. 1/2 + 1/2 — — — — — — — — — — — — 92'
15. Oči na smetlištu — — — — — — — — — — — — 100
16. Heureka — — — — — — — — — — — — 106
17. Tko pod drugim jamu kopa — — — — — — — — — — 115
18. Svi putovi vode u — — — — — — — — — — — — 121
19. Otmica — — — — — — — — — — — — — — 129'
20. Potjera je počela — — — — — — — — — — — — 135
21. Taksi broj 133 — — — — — — — — — — — — 142
22. Crveni cvijet na goloj grani — — — — — — — — igo
23. Evo još jednoga! — — — — — — — — — — — — 156
24. Kolotur je sjajan izum — — — — — — — — — — — — 163
25. Pokajnik — — — — — — — — — — — — — — 172‘
26. Sad se istom ništa ne zna — — — — — — — — — — 180
27. Kad ne pomaže matematika — — — — — — — — — 186
28. Klupko se zaista odmotava — — — — — — — — 193
29. Mišolovka — — — — — — — — — — — — — — 205
30. Konac djelo spasi — — — — — — — — — — — — 211
Rječnik Mikijeviih izraza — — — — — — — — — — — — 217
Pogovor (ili bilješka o piscu) — — — — — — — ----------218-

IVAN KUŠAN

KOKO I DUHOVI

K A D O K — klasična i savremena dela omladinske književnosti / Izdaje Novinsko - izdavačko preduzeće S T O Ž E R , Beograd, Trg Republike 3-IV / Za izdavača: Vladislav Ilić / Korektor: Kadira Bećirspahić Štampa: Grafičko preduzeće »Slobodan Jović«, Beograd, Stojana Protića ulica broj 52, telefoni: 40-943, 42-511

IZAŠLA IZDANJA
BIBLIOTEKE „KADOK“

P R V O K O L O

Milivoj Matošec
TRAGOM BRODSKOG DNEVNIKA
1 nagrada na konkursu Stožera za 1955 godinu

Arsen Dikllć
PLAVA AJKULA

Voja Terlć
A B A R

Džek London
P U S T O L O V K A

Henrik Sjenkjevlč
K R S T A Š I I

Henrik Sjenkjevlč
K R S T A Š I I I

D R U G O K O L O

Slavorair Nastasijević
G V A P O
II nagrada na konkursu Stožera za 1935 godinu

Berlslav Kosier
DOBAR VETAR, PLAVA PTICO
III nagrada na konkursa Stožera za 1955 godinu

Nikola Trajković
TROJICA TRAŽE SREĆU ■

Majn Rid
ZALUTALI KARAVAN

A. Asolan
DOŽIVLJAJI KAPETANA KORKORANA I

A. Asolan
DOŽIVLJAJI KAPETANA KORKORANA II

S T O Ž E R ■ BEOGRAD, TRG REPUBLIKE 3, TEL. 34-889